

VENÄLÄISTEN MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMINEN
Venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien kotoutuminen Jyväskylän
alueella vuosien 2007 – 2008 vaihteessa

Niina Piippo
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Huhtikuu 2008

TIIVISTELMÄ

Venäläisten maahanmuuttajien kotoutuminen

Venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien kotoutuminen Jyväskylän alueella vuosien 2007 – 2008 vaihteessa

Niina Piippo
 Pro gradu-tutkielma
 Sosiaalityö
 Jyväskylän yliopisto
 Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
 Huhtikuu 2008
 132 s + 5 liitettä (37 sivua)

Tutkimukseni taustana on kasvava maahanmuutto Suomeen, maahanmuuttajien kotouttamiseen tähtäävä politiikka ja monikulttuurinen, aikuisten maahanmuuttajien parissa tehtävä sosiaalityö. Tarkastelen työssäni maahanmuuttoa ja kulttuurista toiseen siirtymistä koskevia teorioita asettaen keskeiseksi arvoksi maahanmuuttajien integroitumisen, kotoutumisen uuteen maahan ja yhteiskuntaan. Aihepiiri on ajankohtainen, sillä elinkeinoelämän edustajat toivovat työperäisen maahanmuuton kasvua. Luontevin maahanmuutto tapahtuu lähimaista, joten venäjänkielisten osuus Suomen väestössä tulee kasvamaan sen ohessa, että syntyperältään suomalaisiksi luettavien paluumuutto jatkuu edelleen.

Työni empiirinen aineisto koostuu Jyväskylässä ja sen lähikunnissa vuosien 2007 – 2008 vaihteessa tekemästäni kyselystä, jonka kohdistin venäjänkielisille aikuisille maahanmuuttajille. Tavoitteenani on kyselyyn saamiini 51 maahanmuuttajan vastausten nojalla tutkia, ovatko maahanmuuttajien kotoutumisasenteet integraatioon tähtääviä ja ovatko venäjänkieliset aikuiset maahanmuuttajat kotoutuneet Jyväskylän alueelle. Tavoitteenani on myös selvittää, mikä edistää tai vaikeuttaa maahanmuuttajien kotoutumista. Peilaan eri teorioita kokoamaani tutkimusaineistoon ja tarkastelen maahanmuuttajien akkulturaatioasenteita ja kotoutumisprosessin vaiheita.

Tutkimukseni keskeisin tulos on, että yleisesti ottaen venäläiset aikuiset maahanmuuttajat ovat asenteiltaan integraatioon pyrkiviä, minkä katsotaan olevan suotuisa asenne sekä yhteiskuntaan kiinnittymisen että yksilön hyvinvoinnin kannalta. Kuitenkin todellisuus esimerkiksi ystävyysuhteissa osoittaa jonkun asteista separaatiota, eli maahanmuuttajien ystävyysuhteissa etusijalla ovat toiset maahanmuuttajat. Tätä voidaan tulkita niin, että maahanmuuttajat asenteiltaan suuntautuisivat tutustumaan suomalaisiin ja perehtymään suomalaiseen kulttuuriin, mutta ystävyysuhteita ei synny suomalaisten kanssa, joita venäjänkieliset luonnehtivat pidättyväisiksi ja hiljaisiksi verrattuna maanmiehiinsä.

Venäjänkieliset ovat tyytyväisiä Suomessa saamiinsa julkisiin palveluihin tulkkauksen saatavuutta lukuun ottamatta ja he määrittelevät oman terveydentilansa ja taloudellisen tilanteensa kohtuullisiksi. Tutkimukseni vastaajissa oli suuri osa alle vuoden täällä oleskelleita, mikä vaikuttaa osaltaan siihen, että moni kokee kotoutumisprosessinsa olevan kesken ja arvioi kielitaitonsa heikoksi. Tutkittavien mielestä kotoutumista edistäisi työ, kielitaito ja sosiaaliset suhteet, mutta työllistyminen ilman kielitaitoa on vähäistä.

Avainsanat: monikulttuurinen sosiaalityö, maahanmuuttajat, venäjänkieliset, integraatio, kotoutuminen, akkulturaatio.

SISÄLLYS

1 SOSIAALITYÖN HAASTEENA KASVAVA VENÄLÄISVÄESTÖ	5
1.1 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	5
1.1.1 <i>Sosiaalityö ja maahanmuutto</i>	5
1.1.2 <i>Venäjänkieliset - voimakkaasti kasvava vähemmistö</i>	6
1.1.3 <i>Maahanmuuttajat syrjäytymisen riskiryhmänä</i>	7
1.2 TUTKIMUKSEN KÄSITTEET	9
1.3 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	11
2 SUOMEN VENÄJÄNKIELISEN VÄESTÖNOSAN TAUSTA.....	14
2.1 SUOMEN MAAHANMUUTON HISTORIA	14
2.2 VENÄJÄNKIELISET RYHMÄT SUOMESSA	15
2.2.1 <i>Venäläiset</i>	15
2.2.2 <i>Inkerinsuomalaiset</i>	16
2.2.3 <i>Venäjänkielisen väestön Suomeen muuton syyt</i>	20
3 MAAHANMUUTTAJIEN KULTTUURI, IDENTITEETTI JA ETNISYYS	21
3.1 KULTTUURI.....	21
3.1.1 <i>Yleistä kulttuurista</i>	21
3.1.2 <i>Kulttuurien väliset erot</i>	22
3.1.3 <i>Monikulttuurisuus</i>	30
3.2 ETNISYYS JA IDENTITEETTI	31
3.2.1 <i>Etnisyys</i>	31
3.2.2 <i>Identiteetti</i>	32
4 AKKULTURAATIO, KOTOUTTAMINEN JA KOTOUTUMINEN	36
4.1 AKKULTURAATIO	36
4.1.1 <i>Yleistä akkulturaatiosta</i>	36
4.1.2 <i>Akkulturaatioprosessi</i>	38
4.1.3 <i>Akkulturaatiostressi</i>	39
4.2 KOTOUTTAMINEN	41
4.2.1 <i>Kotouttamisen taustaa</i>	41
4.2.2 <i>Berryn akkulturaatioteoria</i>	43
4.2.3 <i>Sue & Sue: Etnisen identiteetin kehitys akkulturaatioprosessissa</i>	47
4.2.4 <i>Kulttuurishokki</i>	49
4.3 SYRJINTÄ	51
4.3.1 <i>Yleistä syrjinnästä ja rasismista</i>	51
4.3.2 <i>Venäläisten, virolaisten ja inkerinsuomalaisten kokema syrjintä</i>	53
4.3.3 <i>Viranomaistyötä koskeva yhdenvertaisuuslaki</i>	54
5 SOSIAALITYÖN ROOLI MAAHANMUUTTAJAN KOTOUTUMISESSA JA MONIKULTTUURINEN SOSIAALITYÖ.....	55
5.1 SOSIAALITYÖN PERUSTA.....	55
5.1.1 <i>Sosiaalityön määritelmät</i>	55
5.1.2 <i>Sosiaalityön arvopohja</i>	56
5.1.3 <i>Sosiaalityö käytännössä</i>	57
5.2 MONIKULTTUURINEN SOSIAALITYÖ.....	58
5.2.1 <i>Monikulttuurisen sosiaalityön määritelmä ja taustaa</i>	58
5.2.2 <i>Sosiaalityön tehtävät maahanmuuttajien kotouttamisessa</i>	59
5.2.3 <i>Sosiaalityöntekijän rooli maahanmuuttajan kotoutumisprosessissa</i>	60
5.2.4 <i>Maahanmuuttajasosiaalityössä tarvittavat tiedot ja taidot</i>	62
5.2.5 <i>Maahanmuuttajien tyytyväisyys sosiaalityöhön</i>	73
6 VENÄJÄNKIELISTEN MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMINEN – TAPAUSTUTKIMUS JYVÄSKYLÄN SEUDULLA	75

6.1 VENÄLÄISET JYVÄSKYLÄN SEUDULLA	75
6.1.1 Venäjänkielisten maahanmuuttajien määrä.....	75
6.1.2 Maahanmuuttajille suunnatut palvelut Jyväskylässä ja niiden toimivuus.....	76
6.2 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	81
6.2.1 Maahanmuuttajille kohdistettu kysely.....	81
6.2.2 Vastausaineisto	83
6.3 TUTKIMUKSEN TULOKSET TUTKIMUKSEN KYSYMYKSENASETELUN VALOSSA	86
6.3.1 Maahanmuuttajien taustatiedot	86
6.3.2 Vastaaajien elämäntilanne ja työllisyystilanne.....	91
6.3.3 Vastaaajien tulolähteet	92
6.3.4 Maahanmuuttajien käyttämät tulkki-, sosiaali- ja muut palvelut.....	94
6.3.5 Maahanmuuttajien kielitaito ja sen merkitys muuttajalle itselleen.....	100
6.3.6 Maahanmuuttajien itse kokema hyvinvointi.....	106
6.3.7 Sosiaaliset suhteet.....	109
6.3.8 Syrjintä.....	114
6.3.9 Kotoutuminen.....	116
7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	124
7.1 YHTEENVETO	124
7.2 JOHTOPÄÄTÖKSET	130
LÄHDELUETTELO.....	133

KUVIOT

KUVIO 1. MAAHANMUUTTAJIEN AKKULTURAATIOASENTEET (BERRY 1990, 216).	43
KUVIO 2. YHTEISKUNTA KOSKEVAT AKKULTURAATIOASENTEET (BERRY 2004, 177).	46
KUVIO 4. MAAHANMUUTTAJIEN SUOMEEN MUUTON SYYT % (N=50).	88
KUVIO 5. SUBJEKTIIVISESTI KOETTU TALOUDELLINEN TILANNE (N=49) JA TERVEYDENTILA (N=51), %.....	106
KUVIO 6. MAAHANMUUTTAJIEN HENKINEN HYVINVOINTI, %	108
KUVIO 7. VASTAAJIEN LÄHEISIMMÄT YSTÄVÄT % (N=49).	110
KUVIO 8. VASTAAJIEN AKKULTURAATIOASENNE: YSTÄVYYS % (N=48).	111
KUVIO 9. VASTAAJIEN AKKULTURAATIOASENNE: YHTEISKUNTA % (N=47).	119

TAULUKOT

TAULUKKO 1. MAAHANMUUTTAJASOSIAALITYÖN TAVOITTEET, MENETELMÄT JA ASIAKKAAN IDENTITEETIT. 67	
TAULUKKO 2. KYSELYN JAKELUPAIKAT / JAKELIJA JA VASTAUSTEN JAKAUTUMINEN % (N=51)	83
TAULUKKO 3. VASTAAJAT IKÄRYHMITÄIN PROSENTTEINA (N=51).	86
TAULUKKO 4. VASTAAJAT ASUINKUNNITTAIN % (N=51).	88
TAULUKKO 5. VASTAAJIEN KOULUTUS % (N=51).	90
TAULUKKO 6. VASTAAJAT AMMATTIALOITTAIN % (N=50)	90
TAULUKKO 7. VASTAAJIEN ARVOSANAT SOSIAALITOIMISTON PALVELUILLE, % (N=38).	95
TAULUKKO 8. ITSE ARVIOITU SUOMEN KIELEN TAITO % (N=50).	100

LIITTEET

LIITE 1. KYSELYLOMAKKEEN SUOMENKIELINEN LÄHETEKIRJE.....	144
LIITE 2. KYSELYLOMAKE SUOMENKIELISENÄ	145
LIITE 4. KYSELYLOMAKE VENÄJÄNKIELISENÄ	157
LIITE 5. STRESSIN JA SYRJINTÄKOKEMUSTEN VÄLINEN TILASTOLLINEN YHTEYS PEARSONIN KHI-2-TESTIN MUKAAN	169

1 SOSIAALITYÖN HAASTEENA KASVAVA VENÄLÄISVÄESTÖ

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

1.1.1 Sosiaalityö ja maahanmuutto

Suomalainen sosiaalityö on lähtökohdiltaan tyypillisesti sekä asiakastasoista että yhteiskunnallista toimintaa. Asiakkaan ongelmien ymmärtäminen ja ammatillisten toimenpiteiden valitseminen edellyttää asiakkaan tilanteen ja ammatillisen toiminnan yhteiskunnalliseen ympäristöön liittyvien lähtökohtien tuntemista ja huomioon ottamista (Raunio 2000, 11–12).

Yhteiskunnalliseen ympäristöön liittyvä keskeinen tekijä on hyvinvointivaltio, joka antaa sosiaalityössä tehtävälle ammatilliselle toiminnalle yleiset edellytykset ja valtuutuksen. Sen lisäksi hyvinvointivaltio määrittää asiakkaan kanssa tapahtuvan työskentelyn menettelytapoja. Hyvinvointivaltion sosiaaliturvan ja palvelujen kehityksestä riippuu, millaisiksi sosiaalityön asiakaskunta, asiakkaiden ongelmat ja ongelmien mahdolliset ratkaisut muodostuvat. Näin ollen sosiaalityölle keskeinen asiantuntijuus liittyy sekä henkilöiden väliin vuorovaikutukseen että hyvinvointivaltioon, tämän rakenteeseen ja toimintamekanismeihin. (Raunio 2000, 11–12.)

Suomalainen yhteiskunta on muutoksen edessä, sillä maahanmuuttajien määrä kasvaa maassamme tasaisesti vuosittain (ks. esim. Väestörekisterikeskus 2006a).

Erityisesti työperusteinen maahanmuutto on vilkastunut. Vuonna 2007 vireille tulleet oleskelulupahakemukset ovat lisääntyneet 26 prosentilla edelliseen vuoteen verrattuna. Eniten oleskelulupahakemuksia tuli Suomeen Venäjältä (3 989). Selvää kasvua on ollut työperusteisen maahanmuuton lisäksi myös muissa oleskeluluparyhmissä. Kaikki kansallisuudet huomioon ottaen esimerkiksi opiskelijan oleskelulupaa haki vuonna 2007 noin 19 prosenttia edellisvuotista useampi ja perhesiteeseen perustuvia oleskelulupahakemuksia tuli maahanmuuttovirastoon 11 prosenttia edellisvuotta enemmän. Perhesiteeseen perustuvien lupahakemusten määrän ennakoidaan lisääntyvän entisestään, kun otetaan huomioon työperusteisten lupahakemusten määrän huomattava kasvu. (Maahanmuuttovirasto 2007.)

Tulevaisuudessa suomalaiseen yhteiskuntaan kuuluu yhä useampia eri kulttuureja edustavia ihmisiä. Tasapainoisen yhteiskuntakehityksen edellytyksenä on, että etnisten ryhmien väliset suhteet ovat hyvät ja rikastuttavat kaikkia osapuolia. Toimivien etnisten suhteiden edellytys on etnisten ryhmien tasa-arvoinen sosiaalinen ja taloudellinen asema, joka vaikuttaa näiden ryhmien mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan. Ryhmien yhteiskunnallinen asema ja niiden mahdollisuus ylläpitää omaa kulttuuriaan riippuvat puolestaan yhteiskunnassa vallitsevasta asenneilmastosta ja sen mukaisesta vähemmistöpolitiikasta. (Liebkind 2000, 9.)

Voimistuva maahanmuutto vaikuttaa yhteiskuntaan ja siten myös sosiaalityöhön. Missään viranomaistehtävissä – siis myöskään sosiaalityössä – ei maahanmuuttajien tilannetta voi ymmärtää, ellei tunne heidän historiallista taustaansa tai sitä, kuinka suomalainen yhteiskunta on vastannut maahanmuuttajien tuomaan haasteeseen (ks. Liebkind ym. 2004, 11).

1.1.2 Venäjänkieliset - voimakkaasti kasvava vähemmistö

Valitsin pro gradu-tutkielmani aiheeksi Jyväskylän alueen venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumisen useista eri syistä johtuen. Henkilökohtaisin syy, joka vaikutti nimenomaan venäjän kieltä puhuvien maahanmuuttajien valikoitumiseen tutkimuskohteeksi, on se, että olen suorittanut filosofian maisterin tutkinnon pääaineena venäjän kieli ja kulttuuri. Kiinnostukseni venäläisiä sekä venäjän kieltä ja kulttuuria kohtaan on pitkäaikaista. Asuttuani Venäjällä edellistä tutkintoa suorittaessani ja huomattuani siellä ajoittain kulttuuriemme ja ajattelutapamme erilaisuuden heräsi mielessäni kysymys, millaisena Suomessa asuvat venäläiset näkevät suomalaiset ja suomalaisen kulttuurin. Toimittuani venäläisten maahanmuuttajien tukihenkilönä Jyväskylässä havaitsin, että maahanmuuttajat suhtautuivat hyvin eri tavoin suomen kielen opiskeluun ja siihen, kuinka he aikovat järjestää elämänsä Suomessa. Sen seurauksena olen pohtinut, miten venäläiset maahanmuuttajat tänne sopeutuvat.

Venäjänkielisten maahanmuuttajien valikoitumiseen tutkimuskohteekseni vaikutti henkilökohtaisten syiden lisäksi myös se, että venäjänkieliset maahanmuuttajat ovat suurin maahanmuuttajaryhmä Suomessa ja heitä on tutkittu verrattain vähän.

Suomessa asui vakinaisesti 121 739 ulkomaalaista 31.12.2006, joista suurimman ryhmän muodostivat venäläiset (25 314). Seuraavaksi suurimmat maahanmuuttajaryhmät muodostavat virolaiset (17 543) ja ruotsalaiset (8 295). (Väestörekisterikeskus 2006b.) Venäläisten lisääntynyt maahanmuutto on herättänyt viime aikoina keskustelua jopa siitä, että venäjän kieli tulisi hyväksyä yhdeksi maamme vähemmistökieleksi (ks. esim. Alanen 2007).

Myös Jyväskylän alueella (mukaan lukien Jyväskylän kaupunki ja maalaiskunta sekä Laukaa ja Muurame) venäläiset muodostavat suurimman maahanmuuttajaryhmän. Vuonna 2006 Jyväskylän alueella asui yhteensä 707 kansalaisuudeltaan venäläistä ja 514 entisen Neuvostoliiton alueelta tulleita paluumuuttajia. (Nurminen & Turtiainen 2006, 32–36.)

Aikuisia maahanmuuttajia halusin tutkia sen vuoksi, koska heidän on usein vaikeampi sopeutua Suomeen kuin maahanmuuttajalasten ja -nuorten. Koulutustaustan lisäksi maahanmuuttajan ikä on merkittävä demografinen tekijä uuteen maahan muutettaessa. Vanhemmat maahanmuuttajat ovat jo kerran sosiaalistuneet oman syntymämaansa ja ryhmänsä kulttuuriin, joten heidän on yleensä lapsiin ja nuoriin verrattuna vaikeampi omaksua uusia kulttuurimalleja. Uuden kielen oppiminenkin on usein helpompaa nuoremmille. (Alitolppa-Niitamo 1993, 31.)

Kotouttamisesta ja kotouttamispolitiikasta kiinnostuin keskusteltuani inkerinsuomalaisten tuttavieni kanssa, jotka olivat saapuneet Suomeen ennen kuin kotouttamislaki astui täällä voimaan. Tuttavani ovat yhä tyytymättömiä silloiseen tilanteeseen, koska he eivät saaneet siihen aikaan juurikaan suomen kielen opetusta, mikä tietenkin vaikeutti heidän pääsyään työmarkkinoille. Tämä herätti minussa kiinnostuksen siihen, ovatko maahanmuuttajat nykyään tyytyväisiä opiskelumahdollisuuksiinsa ja heille järjestettyihin kielikursseihin.

1.1.3 Maahanmuuttajat syrjäytymisen riskiryhmänä

Sosiaalityö on hyvinvointivaltioon paikantuvaa toimintaa, jota määrittää olennaisesti viimesijaisuus. Sosiaalityö vastaa siis viime kädessä ihmisten selviytymisestä, toimeentulosta ja toimintakyvystä yhteiskunnassa. Sosiaalityö edustaa tietynlaista viimesijaisuutta sikäli, että sosiaalityö toteuttaa tavoitteitaan marginaaliseen asemaan joutuneen väestönosan

kanssa. Näin ollen sosiaalityö on marginaalisessa asemassa olevan väestön sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä vahvistavaa toimintaa. (Raunio 2000, 12–13.)

Monissa tutkimuksissa maahanmuuttajat määritellään marginalisoitumisen riskiryhmäksi (ks. esim. Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 37, Sosiaalibarometri 2006, 121). Henrik Thamin (1994) tutkimuksen mukaan marginalisoitumisen kannalta erityisen haavoittuviksi ryhmiksi määritellään yksinhuoltajat, nuoret ammattitaidottomat yksinäiset miehet, työttömät, toimeentulotuen saajat sekä maahanmuuttajat. Työttömyyttä ja erityisesti pitkäaikaistyöttömyyttä sekä toimeentulotuen saamista pidetään tavallisesti sellaisenaan merkinä marginalisoitumisesta. Tästä johtuen maahanmuuttajien katsotaan kuuluvan marginalisoitumisen riskiryhmiin, sillä maahanmuuttajat ovat yliedustettuina toimeentulotuen saajien joukossa, mikä on taas seurausta maahanmuuttajien marginaalisesta asemasta työmarkkinoilla. (Tham 1994, 222–225, Raunio 2000, 224–225 mukaan.)

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistion mukaan maahanmuuttajien työttömyysaste oli vuonna 2003 kolme kertaa suurempi kuin alkuperäisväestön. Maahanmuuttajan työllistymisen kannalta keskeisin vaatimus on riittävä suomen kielen taito, mutta kielen osaamisen tason määrittelyperusteet eivät näytä käytännön työelämässä yksiselitteisiltä ja asenteettomilta (Hietaniemi 2004, 16).

Edellä mainittujen ongelmien lisäksi joillakin maahanmuuttajilla työllistymisen este saattaa olla vähäinen koulutus tai mahdollisten täydentävien opintojen puute sekä ongelmat ammatillisen pätevyyden tunnistamisessa. Myös valtaväestön asenteet ja maahanmuuttajien sopeutumisongelmat uuteen kulttuuriin vaikeuttavat työllistymistä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 37.)

Maahanmuuttajien syrjäytymisuhka oli yksi tekijä, joka vaikutti tutkimusaiheeni valintaan. Maahanmuuttajat muodostavat Suomessa niin kutsutun hiljaisen ryhmän. Mielestäni heidän tilannettaan ja tarpeitaan tulisi selvittää mahdollisten yhteiskunnallisten epäkohtien korjaamiseksi.

1.2 Tutkimuksen käsitteet

Esittelen seuraavaksi työssäni käytettävät peruskäsitteet.

Maahanmuuttaja on Maahanmuuttoviraston (2008) mukaan yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein maasta toiseen muuttavia henkilöitä. Tilastokeskuksen (2008) mukaan maahanmuuttaja on Suomeen muuttanut henkilö, joka aikoo oleskella tai on oleskellut Suomessa yhtämittaisesti yli vuoden.

Annika Forsander (2002, 10) luokittelee maahanmuuttajan sellaiseksi henkilöksi, joka on pysyvässä tarkoituksessa muuttanut Suomeen ja joka ei ole ollut Suomeen muuttaessaan eikä aiemminkaan Suomen kansalainen. *Pysyvällä tarkoituksella* Forsander tarkoittaa vähintään vuoden oleskelua Suomessa, mikä on edellytyksenä väestörekisterijärjestelmään rekisteröitymiselle. Tutkielmaani osallistuvista vastaajista lähes puolet on oleskellut Suomessa alle vuoden, mutta luokittelen heidät työssäni maahanmuuttajiksi, sillä useat vastaajat ovat kuitenkin saapuneet Suomeen asuakseen täällä pysyvästi.

Maahanmuuttaja-käsitteen tarkoituksenmukaisuus voidaan kyseenalaistaa, sillä se kategorisoi hyvinkin erilaiset maahanmuuttajat samaan ryhmään, johon usein liitetään yhdenlaisia ominaisuuksia. Käsite ei huomioi maahanmuuttajien yksilöllisiä piirteitä eikä sitä, mistä, milloin ja miksi henkilö on muuttanut ja millaisia prosesseja hän on muuttoon liittyen käynyt läpi. Käsite pitää sisällään ajatuksen maahanmuuttajien toiseudesta suhteessa valta- tai kantaväestöön, joilla tarkoitetaan syntyperäisiä, etniseltä taustaltaan suomalaisia henkilöitä. Arkipuheessa maahanmuuttajalla tarkoitetaan usein kaikkia Suomessa asuvia ulkomaalais-syntyisiä ja -taustaisia sekä ulkonäöltään suomalaisista erottuvia henkilöitä riippumatta siitä, kuinka kauan henkilö on asunut maassa tai onko hänellä Suomen kansalaisuus. Yleistämisen lisäksi ongelmallista käsitteessä on se, milloin maahan muuttanut lakkaa olemasta maahanmuuttaja. Usein puhutaankin *maahanmuuttajataustaisista ihmisistä*, millä tarkoitetaan sitä, että henkilö ei enää tai varsinaisesti ole maahanmuuttaja, mutta taustalla on maahanmuuttajuus jollain tavoin olemassa. (Anis 2008, 24–25.)

Yksinkertaistamisen vuoksi käytän opinnäytetyössäni käsitettä maahanmuuttaja tiedostaen kuitenkin samalla maahanmuuttajien yksilölliset piirteet ja elämäntilanteet.

Paluumuuttaja on ulkосуomalainen henkilö, joka palaa Suomeen. Paluumuuttajiksi kutsutaan entisten ja nykyisten Suomen kansalaisten lisäksi entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevia henkilöitä kuten inkerinsuomalaisia, joilla on suomalainen syntyperä. Inkerinsuomalaiset ovat kansallisuudeltaan, mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia. (Maahanmuuttovirasto 2008.)

Akkulturaatiolla tarkoitetaan erilaisten kulttuurien kohtaamisesta aiheutuvaa muutosprosessia, johon liittyy vähemmistöryhmän sopeutuminen enemmistökulttuuriin sekä enemmistön jäsenten suhtautuminen kulttuurivähemmistöihin (Berry 1990, 201–207).

Psykologisella akkulturaatiolla tarkoitetaan yksilön identiteetissä, arvoissa, käyttäytymisessä ja asenteissa tapahtuvia, kulttuurien kohtaamisesta johtuvia muutoksia (Berry 1990, 203). Käytän tässä tutkimuksessa sujuvuuden vuoksi akkulturaatiokäsitettä kuvamaan myös psykologista akkulturaatiota.

Akkulturaatioasenteiksi tai -strategioiksi kutsutaan tapaa, jolla etninen tai kulttuurivähemmistö suhtautuu hallitsevaan ryhmään (Berry 1987; 1997). Akkulturaatioasenteet voidaan jakaa neljään ryhmään: integraatioon, separaatioon, assimilaatioon ja marginalisaatioon.

Integraation eli *kotoutumisen* edellytyksenä on, että maahanmuuttaja säilyttää oman alkuperäisen kulttuurinsa ja on kanssakäymisissä myös uuden kulttuurin ja sen edustajien kanssa (Berry 1990, 217). Integraatiota pidetään maahanmuuttajalle myönteisenä vaihtoehtona, koska tällöin hän säilyttää toimintavalmiutensa ja kulttuurisen ymmärtämisen kykynsä sekä ympäröivässä kulttuurissa että omassa kulttuurissaan (Liebkind ym. 2004, 91). Useiden tutkimusten mukaan integraatioasenne on osoittautunut suosituimmaksi akkulturaatiovaihtoehdoksi. Integraatiolla on vahvin yhteys sopeutumiseen ja maahanmuuttajan hyvään itsetuntoon (Liebkind 2000, 21–22).

Assimilaatiossa eli *sulautumisessa* maahanmuuttaja ei säilytä omaa kulttuuriaan ja kulttuuri-identiteettiään, vaan vaihtaa viiteryhmäkseen uuden kotimaansa enemmistön ja omaksuu uuden kotimaan kulttuurin (Berry 1990, 217). Tällainen asenne voi haitata sopeutumista, sillä maahanmuuttaja saattaa menettää oman kulttuurin hallinnan ja kyvyn olla vuorovaikutuksessa oman kulttuurinsa jäsenten kanssa. Useiden tutkimusten mukaan assimilaatioasenne on yhteydessä maahanmuuttajien alhaiseen itsetuntoon (Liebkind 2000, 21–22).

Separatio eli *eristäytyminen* tarkoittaa sitä, että maahanmuuttaja jättäytyy kokonaan valtakulttuurin ulkopuolelle ja on kanssakäymisissä pelkästään oman kulttuurin edustajien kanssa (Berry 1990, 217). Tällainen asenne vaikeuttaa selviytymistä, sillä jos maahanmuuttaja ei ole halukas opettelemaan valtakulttuurin kieltä tai tutustumaan valtaväestön kulttuuriin, ovat hänen työllistymismahdollisuutensakin huonot.

Marginalisaatio (l. *syrytyminen*) eli vakavanasteisen yhteiskunnallisen osallisuuden puuttuminen on uhkana silloin, jos maahanmuuttaja ei halua tai hänen ei ole mahdollista säilyttää omaa kulttuuriaan, eikä hänellä ole myöskään kiinnostusta pitää yhteyttä valtakulttuuriin tai sen edustajiin (Berry 1990, 217).

1.3 Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävät

Tutkimuksen tavoite

Tutkijat pitävät akkulturaatioon vaikuttavina tekijöinä maahanmuuttajien kielitaitoa, kielen käyttöä sekä sosiaalisia verkostoja. Akkulturaation tulosta, eli hyvää tai huonoa psykologista sopeutumista, tutkijat kuvaavat maahanmuuttajien henkisen hyvinvoinnin avulla. Maahanmuuttajien syrjäytymistä sekä psykologista sopeutumista pyritään selittämään niin akkulturaation asteella kuin syrjinnän kokemuksillakin. Tutkijoiden mielestä sukupuoli, iällä, asuinalueella, siviilisäädyltä tai perhetyypillä, maassaoloajalla, koulutustasolla, sosioekonomisella asemalla ja ammattiaseman muutoksella on yhteyttä niin syrjäytymiseen kuin akkulturaatioonkin. (Liebkind ym. 2004, 57–58.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää yllä mainittujen sopeutumiseen ts. kotoutumiseen vaikuttavien tekijöiden avulla Jyväskylän alueen venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumista ja kotoutumisasenteita.

Maahanmuuttajien kotoutumistilanteen selvittämisen lisäksi tarkoituksenani on tutkia mitkä tekijät edistävät tai haittaavat maahanmuuttajien kotoutumista. Tarkoituksenani on saada selville maahanmuuttajien subjektiivisia mielipiteitä kotoutumisesta ja siihen liittyvistä

asioista. Haluan näin ollen antaa tutkielmani avulla venäjänkieliselle maahanmuuttajille ”äänen” eli mahdollisuuden tuoda esiin heidän näkemyksiään maahanmuuttajien tilanteesta. Tutkimalla maahanmuuttajien tilannetta sekä yhteiskunnallisella että yksilötasolla kasvaa ymmärryksemme pienempiä väestöryhmiä kohtaan.

Tutkimustehtävä

Tutkimukseni lähtökohtana on, että sosiaalityön avulla voidaan edistää maahanmuuttajan kotoutumista ja että maahanmuuttajan integroituminen mahdollisimman hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan edistää maahanmuuttajan hyvinvointia ja tekee hänestä yhteiskunnan toiminnallisen jäsenen, mikä puolestaan vähentää jatkossa sosiaalityön tarvetta.

Tutkimuskysymykseni ovat lyhyesti seuraavat:

- 1) Ovatko maahanmuuttajien kotoutumisasetteet integraatioon tähtääviä?
- 2) Ovatko venäjänkieliset aikuiset maahanmuuttajat kotoutuneet Jyväskylän alueelle?
- 3) Mikä on edistänyt ja/tai vaikeuttanut Jyväskylän alueen venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumista Suomeen?

Tutkimuksen kulku

Luvussa 1 esittelen tämän työn lähtökohdat ja perustelen kiinnostukseni aiheeseen. Kuvaan myös työssä käyttämäni keskeisimmät käsitteet lyhyesti jo tässä luvussa, mutta syvennän käsiteanalyysiä myöhemmin. Luku sisältää tutkimuksen tavoitteen ja tehtävien esittelyn.

Luvussa 2 kertaan tutkimukseni kohteen eli maahanmuuton ja venäjänkielisten maahanmuuttajien taustoja ja muuton syitä ja kuvaan näin muuton historiallisen jatkumon.

Luvussa 3 tarkastelen teoriapohjalta kulttuuria, identiteettiä ja etnisyyttä. Sidon teoreettista tarkastelua kokemuksiini venäjänkielisten ihmisten parissa Venäjällä ja Suomessa.

Luvussa 4 tarkastelen niin ikään teoriapohjalta kulttuureista toiseen siirtyvien sopeutumista, kotoutumista ja syrjintää. Tarkastelen alan auktoriteettien luomia teorioita akkulturaati-

osta, kotouttamisesta sekä syrjinnästä ja sidon tarkastelun venäjänkielisiin heidän lähtömaissaan ja Suomessa.

Luvussa 5 tarkastelen suomalaista sosiaalityötä ja sen yhtä osa-aluetta eli monikulttuurista aikuissosiaalityötä. Sidon teoreettista tarkastelua myös omiin kokemuksiini sosiaalityössä.

Luvussa 6 esittelen tutkimuskohteeni eli venäjänkieliset Suomeen muuttajat, heidän sopeuttamisensa välineitä ja heille täällä järjestettyjä palveluja ja niiden käyttöä. Luku koostuu venäjänkielisille maahanmuuttajille tekemäni kyselyn tulosten esittelystä. Tuloksia esitellessäni vertaan niitä soveltuvien kohdin lukuihin 3 ja 4 kokoamieni tutkijoiden käsityksiin ja heidän tutkimustensa tuloksiin.

Luvussa 7 teen koko opinnäytetyöstäni yhteenvedon ja johtopäätökset. Johtopäätöksissä luon katsauksen muutamiin seikkoihin, jotka mielestäni olisivat jatkotutkimuksen arvoisia niin, että tuloksia voisi hyödyntää maahanmuuttajien kotouttamistyössä.

2 SUOMEN VENÄJÄNKIELISEN VÄESTÖNOSAN TAUSTA

2.1 Suomen maahanmuuton historia

Suomi on historiansa aikana luovuttanut enemmän työvoimaa muille maille kuin ottanut maahanmuuttajia vastaan. 1800-luvulla ja 1900-luvun alkupuolella suomalaisia lähti töihin Amerikkaan, Uuteen-Seelantiin ja Australiaan. Toisen maailmansodan jälkeen muutto Ruotsiin vilkastui. Muutos maahanmuuttajia vastaanottavaksi maaksi on tapahtunut hitaasti ja maahanmuuttajiin on suhtauduttu varauksellisesti, sillä edullisen ikärakenteen johdosta Suomessa ei ole aiemmin tarvittu ulkomaista työvoimaa. (Tilastokeskus 2003, 10.)

Ensimmäiset suurehkot pakolaisryhmät saapuivat Suomeen Chilestä 1970-luvun alussa poliittisten levottomuuksien ja vainojen vuoksi. Samalla vuosikymmenellä maahamme hyväksyttiin noin sata Vietnamin pakolaista. Siirtolaisuuden suunta kääntyi kuitenkin vasta 1980-luvun alkupuolella, jolloin maahanmuuttajia alkoi olla enemmän kuin maasta lähteneitä. (Tilastokeskus 2003, 10.)

Suomi alkoi muuttua maahanmuuttajia vastaanottavaksi maaksi pakolaisleireiltä valittujen nk. kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden maahantulon alettua. Pakolaispolitiikkaa ei siis käynnistetty työvoimapolitiikan nimissä kuten monissa muissa Euroopan maissa. Sen sijaan integroivia toimenpiteitä alettiin soveltaa maahanmuuttajiin samoihin aikoihin kuin muuallakin Euroopassa. Toki maahanmuuttajia koskevaa työvoiman rekrytointikeskustelua viriteltiin meilläkin 1990-luvun alussa, mutta nopeasti syventynyt talouslama pysäytti keskustelun. (Forsander 2002, 20–22.)

Maahanmuuton käännekohtana voidaan pitää 1990-luvun alkua, jolloin presidentti Mauno Koivisto totesi TV-haastattelussa, että entisen Neuvostoliiton alueella asuvia inkeriläisiä tullaan kohtelemaan Suomessa paluumuuttajina. Pian sen jälkeen alkoi osittain hallitsematon inkeriläisten paluumuutto, ja jo vuonna 1991 maahamme muutti yli 5 000 entisen Neuvostoliiton kansalaista. Myöhemmin maahanmuutto on hieman tasaantunut ja Suomeen on muuttanut vuosittain noin 2 000 entisen Neuvostoliiton ja Venäjän kansalaista. Inkeriläisiä on muuttanut maahamme myös Virosta. (Tilastokeskus 2003, 16.)

Edellä kuvattu ”inkeriläispolitiikka” nosti entisen Neuvostoliiton alueelta tulevat suurimmaksi maahanmuuttajaryhmäksi ja venäjän kielen kolmanneksi puhutummaksi kieleksi maassamme (Forsander 2002, 21; 230). Kriisit kärjistyivät maailmalla 1990-luvulla ja Suomeen saapuivat turvapaikkaa etsivät somalit. Somaliensa jälkeen maahamme saapui pakolaisryhmiä Jugoslavian alueelta sekä Iranista ja Irakista. (Tilastokeskus 2003, 16.)

Taloudellinen nousukausi käynnisti ulkomaalaisen työvoiman rekrytointikeskustelut uudelleen, mutta Suomen liityttyä 1.1.1995 Euroopan unionin jäseneksi keskustelua rajasivat alueen yhteiset politiikkalinjaukset. Maahanmuuttajat eivät ole koskaan olleet maassamme samanlainen työvoimavaranto teollisuudelle kuin muissa länsimaissa. Teollisuuden sijaan maahanmuuttajille merkittävämmäksi sisääntulotyöpaikkojen tarjoajaksi on muodostunut palvelusektori. Kyseessä ovat suoritustasoiset matalapalkkaiset työt, joissa ei edellytetä hyvää kielitaitoa tai muuta kulttuurisidonnaista kompetenssia. (Forsander 2002, 20–22, 230.)

2000-luvulla on kansallisessa keskustelussa noussut yhä useammin esille aktiivisemmän maahanmuuttopolitiikan tarve valtaväestön ikärakenteen vanhentuessa ja työvoiman määrän vähentyessä (Forsander 2002, 26).

2.2 Venäjänkieliset ryhmät Suomessa

2.2.1 Venäläiset

Venäjänkielinen väestö on kuulunut Suomen maahanmuuttohistoriaan sen alkuaajoista lähtien. Ensimmäisenä maahanmuuttajaryhmänä voidaan pitää talonpoikia, jotka siirrettiin Venäjän puolelta Ruotsi-Suomelta vallatuille alueille Karjalan kannakselle 1700-luvun alussa. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 6.)

Toisen maahanmuuttoaallon aikana Suomeen tuli venäläisiä virkamiehiä, sotilaita, ortodoksisen kirkon pappeja ja kauppiaita. He saivat autonomian aikana (1809 – 1917) luvan asettua Suomen suuriruhtinaskuntaan. Suuriruhtinaskunnan venäläisiä keskuksia olivat tuolloin Helsinki ja Viipuri. Itsenäistymisen jälkeen maahamme jäi noin 5 000 venäläistä, kun noin tuhat venäläistä muutti takaisin Neuvosto-Venäjälle ja sulautui valtaväestöön. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 6.)

Kolmas maahanmuuttoaalto alkoi Venäjän vallankumouksen (1917) jälkeen. Tuolloin Suomeen siirtyi pakolaisia Pietarista, Karjalasta ja muista Venäjän osista. Suurimmillaan venäläisten lukumäärä oli vuonna 1922, jolloin maassamme asui 33 500 venäläistä, joista puolet oli venäläisiä emigrantteja ja puolet inkeriläisiä ja Itä-Karjalan pakolaisia. Sen jälkeen pakolaisten määrä kääntyi laskuun, sillä monet muuttivat venäläisten emigranttien muodostamiin yhteisöihin Euroopan asutuskeskuksiin. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 6.) Edellä mainittujen kolmen ensimmäisen muuttoaallon aikana saapuneista venäläisistä käytetään nimitystä *vanhavenäläiset*. Heidän jälkeläisiään on nykyisin maassamme noin 3 000 – 5 000. (Liebkind ym. 2004, 21.)

Toisen maailmansodan alkaessa vuonna 1939 Suomessa oli noin 20 000 venäläistä. Jatkosodan loppuvuosina 1943 – 1944 tänne siirrettiin 63 000 inkeriläistä. Heistä 55 000 palautettiin myöhemmin Neuvostoliittoon. Jatkosodan jälkeen maahamme jääneistä venäläisistä osa muutti pois maasta ja osa sulautui suomen- tai ruotsinkieliseen väestöön. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 6.)

Vuodesta 1940 vuoteen 1960 venäläisten määrä väheni 7 210:stä 2 750:een. 1950 – 1970-luvuilla Suomeen muuttaneista venäläisistä suurin osa oli solminut avioliiton Suomen kansalaisen kanssa. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 6.)

1990-luvulla muuttoliike vilkastui huomattavasti inkerinsuomalaisten ja muiden suomalaissukuisten paluumuutto-oikeuden saaneiden myötä. Paluumuuttajista suuri osa on venäjänkielisiä. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 6.)

2.2.2 Inkerinsuomalaiset

Inkerinsuomalaisilla tarkoitetaan niiden suomalaisten jälkeläisiä, jotka muuttivat Suomen alueelta vuoden 1617 jälkeen Inkerinmaahan alueen siirryttyä Ruotsi-Suomen haltuun Stolbovan rauhansopimuksessa. Inkeri liitettiin 1700-luvun alussa jälleen osaksi Venäjää. Siitä huolimatta suomalaisten laillinen muuttovirta jatkui alueelle Suomen itsenäistymiseen saakka. Inkerinsuomalaiset ovat siis entisen Neuvostoliiton alueen *kansalaisia*, mutta *kansallisuudeltaan* suomalaisia. Sitä vastoin *inkeriläiset* edustavat kaikkia Inkerinmaan suo-

malais-ugrilaisia väestöryhmiä, eli inkerinsuomalaisten lisäksi ortodoksisia inkeroisia ja vatjalaisia, jotka eivät ole koskaan asuneet Suomen alueella. (Nevalainen 1990, 13–17.)

Arkikielessä ja mediassa käytetään usein sanaa inkeriläinen synonyymina sanalle inkerinsuomalainen. Inkeriläiset sen sijaan kutsuvat itseään suomalaisiksi. Inkerinsuomalaisista voidaan käyttää myös muotoa Inkerin suomalaiset, mikäli tarkoitamme maamme rajojen ulkopuolella asuvia inkerinsuomalaisia. (Allen, Huotari & Tamminen 1997, 26–27.)

Eri puolilla entistä Neuvostoliittoa asuvien inkerinsuomalaisten määrän arvioidaan olevan noin 60 000 – 100 000, jopa 150 000, mikäli ei-suomalaiset perheenjäsenet lasketaan mukaan. Tarkkaa lukua on mahdotonta selvittää, sillä suomalaisuuteen kansallisuuteen kuulumisesta on saattanut olla haitallisia seurauksia Neuvostoliitossa, minkä vuoksi useat inkerinsuomalaiset ovat salanneet kansallisuutensa viranomaisilta. Samasta syystä johtuen *seka-avioliitossa* (toinen vanhempi inkerinsuomalainen ja toinen esimerkiksi venäläinen tai virolainen) syntyneet lapset on usein merkitty kansallisuudeltaan venäläisiksi. (Työministeriö 1998, 5–6.) Entisen Neuvostoliiton alueella asuvista inkerinsuomalaisista noin kolmannes asuu vanhalla Inkerinmaalla, nykyisessä Pietarissa ja Leningradin alueella, kolmannes Karjalassa ja kolmannes Virossa. (Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 7.)

Inkerinsuomalaisten sukupolvet Suomessa

Suomeen palanneet inkerinsuomalaiset voidaan jakaa kolmeen sukupolveen, joita ovat Inkerinmaalla ennen toista maailmansotaa syntyneiden sukupolvi, sodan jälkeen inkerinsuomalaisten avioliitosta syntyneiden sukupolvi sekä seka-avioliitosta syntyneet.

- (1) *Inkerinmaalla ennen toista maailmansotaa syntyneiden sukupolvi.* Tämän vanhimman inkerinsuomalaisen sukupolven edustajat ovat viettäneet lapsuutensa Inkerinmaalla suomalaisessa kyläyhteisössä ja käyneet siellä suomalaista koulua. Heillä on selkeä suomalainen identiteetti ja he puhuvat sujuvaa suomea. Uskonnoltaan he ovat luterilaisia.

- (2) *Sodan jälkeen inkerinsuomalaisten avioliitosta syntyneiden sukupolvi.* Toisen sukupolven inkerinsuomalaiset ovat syntyneet eri puolella Neuvostoliittoa. Monet heistä ovat joutuneet salailemaan vähemmistötaustansa Neuvostoliitossa vallinneen vähemmistöpolitiikan vuoksi. Osittain juuri sen seurauksena heidän suomen kielen ja kulttuurin tuntemus on vähäistä. Suomessa toisen sukupolven inkerinsuomalaisten ongelmia ovat usein työttömyys ja huono kielitaito. Tämän lisäksi monet heistä ovat epävarmoja identiteetistään.
- (3) *Seka-avioliitoista syntyneet.* Tällä tarkoitetaan henkilöitä, joilla toinen vanhemmista on inkerinsuomalainen ja toinen esimerkiksi venäläinen tai virolainen. Tämä kolmas sukupolvi koostuu nuorista aikuisista, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet joko Virossa tai Venäjällä. Heidän kosketuksensa suomalaisuuteen tai inkerinsuomalaisuuteen on hyvin vähäistä, joten heidän sopeutumistaan Suomessa voi verrata käytännössä venäläisten ja virolaisten sopeutumiseen.

(Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti 2002, 7–8.)

Inkerinsuomalaisten paluumuutto

Inkerinsuomalaisten paluumuutto Suomeen käynnistyi presidentti Mauno Koiviston 10.4.1990 antamasta haastattelulausunnosta, kuten aikaisemmin jo mainitsin. Koiviston kannanottoon vaikutti muun muassa halu korvata sodan ja sen jälkeisen karkotuksen kokeneen kansan kärsimyksiä. (Työministeriö 1998, 6.) Vaikka presidentti Koiviston lausunto koski pelkästään inkerinsuomalaisia, on paluumuuttajien keskuudessa myös muita suomalaisia kuten vuoden 1918 kansalaissodan jälkeen Venäjälle paenneiden, hädettyjen ja vapaaehtoisesti lähteneiden jälkeläisiä. Lisäksi Pietarin suomalaisia voidaan pitää omana väestönosanaan. Heidän juurensa ovat erilaiset kuin inkerinsuomalaisten, vaikka Pietari sijaitsee ikään kuin Inkerin keskellä. (Liebkind ym. 2004, 25–26.)

1980-luvulla Suomessa vallitsi taloudellinen korkeasuhdanne, ja vuosikymmenen lopulla esiintyi joillakin aloilla ja alueilla työvoimapulaa. Paluumuutto nähtiin myönteisenä ilmiönä, ja Suomen työmarkkinoista tiedottamista ulkosuomalaisille tehostettiin. Inkeriläisten paluumuuton koettiin liittyvän myös muualta tapahtuvaan paluumuuttoon. Vuonna 1990 hallitus ja presidentti päättivät, ettei inkerinsuomalaisten paluumuuttajien vuoksi ryhdytä

lainsäädäntötoimiin, vaan heidän paluumuuttoon suhtaudutaan kuten muuhunkin paluumuuttoon. Paluumuuttohan oli aluksi Suomeen työhön muuttoa. Kuitenkin korkeasuhdanteen käännyttyä lamaksi ja suurtyöttömyydeksi tilanne ei vähentänyt inkerinsuomalaisten paluumuuttohalukkuutta. Tuolloin ilmeni, etteivät pelkkä tiedotus ja neuvonta yksin riitä paluumuuton ohjaukskeinoiksi. Sen lisäksi tarvittiin voimakkaampia viranomaistoimenpiteitä. Puutteet paluumuuttajien suomen kielen taidossa olivat yllätys viranomaisille ja samalla haaste maahanmuuttajien kotouttamisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. Näin ollen muuhun paluumuuttoon verrattuna inkerinsuomalaisten paluumuutto on viranomaistoimenpitein säädeltyä ja valvottua. (Työministeriö 1998, 8–9.)

Ennen vuotta 1996 paluumuuttajan statuksen sai henkilö, joka oli joko itse suomalainen tai henkilö, jonka neljästä isovanhemmasta yksi oli suomalainen. Statuksen saamisen kriteerit tarkennettiin vuonna 1996 niin, että henkilön tuli olla itse suomalainen tai kahden hänen neljästä isovanhemmastaan tuli olla suomalaisia. Samalla oleskeluluvan myöntämisen perusteeksi tuli hakijan osallistuminen lähtömaassa järjestettyyn maahanmuuttovalmennukseen. Vuonna 1998 hallituksen ulkoasiainvaliokunnalle antamassa selonteossa mainittiin ensimmäisen kerran, että paluumuuttajien määrää alettaisiin säädellä siten, että se vähenisi asteittain. (Työministeriö 1998.) Tosin paluumuuttajien määrä tulee muutenkin väheneään, sillä suurimman paluumuuttajien ryhmän muodostivat 1920- ja 1930-luvulla syntyneet henkilöt ja heidän paluumuuttoon oikeutetut jälkeläisensä, joiden määrä Venäjällä ja Baltiassa vähenee paluumuuton ja ikääntymisen myötä (Liebkind ym. 2004, 29).

Vuonna 2003 ulkomaalaislaki muuttui vielä siten, että entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevan etniseltä taustaltaan suomalaisen henkilön, joka hakee paluumuuton nojalla oleskelulupaa Suomeen, on lähtömaassa järjestetyn paluumuuttovalmennukseen osallistumisen lisäksi esitettävä todistus Suomen viranomaisen järjestämän suomen tai ruotsin kielen kokeen suorittamisesta (Liebkind ym. 2004, 29). 1.10.2003 lähtien Suomeen haluavalta paluumuuttajalta on edellytetty yleisen eurooppalaisen kielitaitoluokituksen (YKI) mukaisista A2- tason taitoa suomen kielessä (Ulkomaalaislaki 301/2004, 48 §).

Vuoden 2004 ulkomaalaislain mukaan paluumuuttajan statukseen on oikeutettu 1) henkilö, joka on kuulunut Inkerin siirtoväkeen, jotka vuosina 1943 ja 1944 siirrettiin Suomeen ja palautettiin Neuvostoliittoon, 2) henkilö on palvellut Suomen armeijassa vuosien 1939–1945 aikana, 3) henkilö, jos hän itse, ainakin toinen hänen vanhemmistaan tai kaksi hänen

neljästä isovanhemmastaan on merkitty asiakirjoihin suomalaisena. Tämän lisäksi 1) hakijan tulee ilmoittautua Suomen edustustolle paluumuuttajaksi, 2) osallistua lähtömaassa järjestettyyn paluumuuttovalmennukseen, 3) esitettävä todistus Suomen viranomaisen järjestämän suomen tai ruotsin kielen kokeen suorittamisesta sekä 4) osoitettava, että hänellä on asunto käytettävissä Suomessa. (Ulkomaalaislaki 301/2004, 48 §.)

2.2.3 Venäjänkielisen väestön Suomeen muuton syyt

Paluumuuttajien lisäksi on Suomeen muuttanut entisen Neuvostoliiton alueelta ihmisiä myös muista syistä. Entisestä Neuvostoliitosta, Venäjältä ja Viirosta saapuneet maahanmuuttajat voidaan jakaa neljään eri ryhmään:

- (1) Suurimman ryhmän muodostavat maahanmuuttajat, jotka ovat etniseltä taustaltaan suomalaisia. He ovat paluumuuttoon oikeutettuja etnisesti suomalaisia henkilöitä, joiden vanhemmista yksi tai isovanhemmista kaksi ovat etniseltä taustaltaan suomalaisia. Ryhmään kuuluu myös henkilöitä, joiden Suomeen muuton syy on ollut jokin muu kuin paluumuutto, esimerkiksi avioliitto, työ tai opiskelu. He eivät välttämättä koe aina itseään paluumuuttajiksi.
- (2) Toinen ryhmä muodostuu etniseltä taustaltaan suomalaisten paluumuuttajien puolisoista tai lapsista.
- (3) Kolmanteen ryhmään kuuluvat etniseltä taustaltaan olevat venäläiset ja virolaiset, jotka ovat muuttaneet Suomeen työn, opiskelun tai avioitumisen vuoksi.
- (4) Neljäs ja pienin ryhmä koostuu venäjänkielisistä maahanmuuttajista, jotka eivät ole etniseltä taustaltaan venäläisiä eivätkä virolaisia ja joiden Suomeen muuton syy on jokin muu kuin paluumuutto, esimerkiksi avioliitto, opiskelu tai työ.

(Liebkind ym. 2004, 22–23.)

3 MAAHANMUUTTAJIEN KULTTUURI, IDENTITEETTI JA ETNISYYS

3.1 Kulttuuri

3.1.1 Yleistä kulttuurista

Maahanmuuton lisääntyessä erilaiset kulttuurit kohtaavat ja sekoittuvat. Kulttuuri on siis keskeinen käsite tutkittaessa maahanmuuttajien kotoutumista.

Kulttuuria on tutkittu eri tieteen aloilla ja määritelty monin eri tavoin. Kulttuuria koskevia käsitteitä on luotu satoja, mutta tieteen piirissä yksimielisyys käsitteestä on jäänyt saavuttamatta. Eri tieteen alojen kulttuuritutkimuksessa on kuitenkin noussut yhteiseksi kysymys: *ihminen kulttuurissa vai kulttuuri ihmisessä*. (Järvinen 2004, 29–30.)

Zygmunt Baumanin (2003, 178–184) mukaan kulttuuri on päämäärään suuntautuvaa toimintaa. Kulttuuri eroaa hänen mukaansa luonnosta siten, että kulttuuriksi luokitellaan asiat, joita ihmiset pystyvät muuttamaan. Kulttuuri siis tarkoittaa ”luonnonjärjestyksen” syrjäyttämistä tai korvaamista keinotekoisella, suunnitellulla järjestyksellä. Kulttuuri ei pelkää edistää keinotekoisia järjestystä vaan myös arvottaa sen. Arvot vaikuttavat keinotekoisesta järjestyksen taustalla ja lopulta ne sisällytetään siihen. Pian kulttuuri näyttää yhtä luonnolliselta kuin luonto itse. Inhimillisinä olentoina meillä on erityinen syy luoda ja ylläpitää järjestystä ympäristössämme, joka on seurausta siitä, että suurin osa käyttäytymisemme on opittua. Huomaamme valitessamme tilanteeseen ”sopivaa” käyttäytymistä olevamme toisten samalla tavalla käyttäytyvien ihmisten seurassa. Jos emme ole ajan tasalla ja käyttäydymme tilanteeseen sopimattomalla tavalla, tunnemme todennäköisesti syyllisyyttä tai nolostumme. Näin saattaa tapahtua, jos joudumme vieraaseen kulttuuriin, emmekä tiedä kyseisen kulttuurin ”järjestystä”.

Myron W. Lustigin ja Jolene Koesterin (1999, 35) mukaan kulttuuri on ”opittujen ja jaettujen havaintojen joukko, koskien uskomuksia, arvoja ja normeja, jotka vaikuttavat suhteellisen suuren ihmisjoukon käyttäytymiseen”.

Kulttuuriin sisältyviä tekijöitä ovat muun muassa yhteinen kieli, jonka avulla tapahtumia ja asioita luokitellaan, yhteinen tapa kokea maailma, hyväksytyt sanattoman viestinnän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot, säännöt ja tavat toimia eri tilanteissa sekä yhteisesti hyväksytty moraalit, arvot ja uskomukset. (Lustig & Koester, 1999, 28–49.)

Geert Hofsteden ja Gert Jan Hofsteden (2005, 4–6) mukaan *kulttuuri* voidaan määritellä suppeasti tai laajasti aina kulttuurisektorin palveluista yhteisön elämäntapoihin, arvoihin ja symboleihin asti. Kulttuuri on joukko odotuksia, joiden avulla yritämme tulkita maailmaa, keskustelua ja kaikkea vuorovaikutusta. Kulttuuri antaa yksilölle maailmankuvan ja sen vuoksi sama toiminta tulkitaan eri kulttuureissa eri tavoin. Lyhyesti sanottuna Hofstedet luokittelevat kulttuurin ”mielen kollektiiviseksi ohjelmoinniksi (software of the mind), joka erottaa yhden ihmisryhmän toisesta”.

Kulttuuri voidaan ymmärtää myös ihmisten ja/tai yhteisön kollektiiviseksi tietoisuudeksi. Kollektiivisen tietoisuuden näkökulmasta katsottuna voidaan tarkastella tiedon lisäksi myös tapaa, kuinka tieto tai merkitys jaetaan ja välitetään. Kulttuurista tietoa voivat olla esimerkiksi kieli, juhlapyhät tai rukous. Kollektiivisen tietoisuuden kulttuurikäsitteen voi tiivistää eräänlaiseksi ihmisten välisen ymmärryksen kielioppisäännöksi, jonka mukaan ”sinä tiedät, että minä tiedän, että sinä tiedät”. Tämän näkemyksen mukaan kulttuurista tulee perinteiden, esineiden ja rajattujen yhteisöjen sijaan jatkuvasti muuttuva vuorovaikutuksellinen prosessi. (Hautaniemi 2001, 14–15.)

Petri Hautaniemen (2001, 26–67) mukaan rotu, eriarvoisuus ja siihen liittyvät syrjintämekanismit ovat muuttuneet. Ihmisten piirteiden rodullistaminen ei ole hänen mukaansa hävinnyt, mutta sen lisäksi on kehittynyt uusi rasismi, eli syrjintään, liittyvä piirre: ihmisiä luokitellaan ja jaotellaan heidän kulttuuristen ominaisuuksiensa mukaan. Näin ollen kulttuuri nähdään selittävänä tekijänä ihmisten syrjäytymiselle tai mahdolliselle etenemiselle.

3.1.2 Kulttuurien väliset erot

Suomalainen ja venäläinen kulttuuri eroavat mielestäni toisistaan melko paljon. Perustelen arviotani tässä alaluvussa myöhemmin Venäjällä ja Suomessa venäläisten keskuudessa tekemilläni havainnoilla. Venäläisen nykykulttuurin hahmottaminen ei silti ole helppoa,

sillä perinteiden jatkajat (vrt. em. Hautaniemi 2001, 14–15) ovat käyneet läpi suuren yhteiskunnallisen ja kulttuurisen murroksen. Voisi kuvitella, että Neuvostoliitossa aikuiseksi varttunut venäjän kansalainen olisi jo saavuttanut kulttuurisen sopivuuden integroitua min-kä maan kulttuuriin tahansa.

Käsitteellä *kulttuurinen sopivuus* (cultural fit) tarkoitetaan sitä, miten hyvin maahanmuuttajan persoonallisuus ja arvot sekä vastaanottavan yhteiskunnan normit sopivat yhteen (Liebkind 2000, 22). Kulttuurisen sopivuuden käsite muistuttaa paljon *kulttuurietäisyyden* käsitettä, jolla tarkoitetaan vähemmistökulttuurin ja enemmistökulttuurin välisen eron suuruutta. Pieni kulttuurietäisyys on uuden kulttuurin tuntemuksen, uudessa maassa asutun ajan ja kulttuurikontaktien määrän kanssa yksi tärkeimmistä integroitumista edistävästä tekijöistä. (Ward 1996, 137.) Näin ollen maahanmuuttajan kotoutuminen on vaikeampaa, mikäli hänen alkuperäinen kulttuurinsa eroaa merkittävästi suomalaisesta kulttuurista.

Geert Hofsteden ja Gert Jan Hofsteden (2005) mukaan kulttuurieroja voidaan mitata viidellä ulottuvuudella. Näitä ulottuvuuksia ovat 1) kollektiivisuus vastaan individuaalisuus, 2) valtaetäisyys, 3) epävarmuuden välttäminen, 4) feminiinisyys vastaan maskuliinisuus ja 5) aikaorientaatio.

Ulottuvuudet perustuvat, myöhemmin lisättyä aikaorientaatiota lukuun ottamatta, 1960- ja 1970-luvuilla tehtyyn tutkimukseen, jossa tarkasteltiin kansainvälisen yrityksen (IBM) työntekijöiden työhön liittyviä arvoja. Vastausten ja vastaajien kansalaisuuden perusteella tutkijat laskivat jokaiselle tutkimukseen liittyvälle maalle tunnusluvut, jotka kuvastivat niitä yllämainituilla neljällä ensimmäisellä ulottuvuudella.

1) *Individualistiset maat vastaan kollektiiviset maat*

Individualistiset arvot ovat useimmiten vallalla niin kutsutuissa länsimaissa. Individualistisissa yhteiskunnissa painotetaan yksilön ainutlaatuisuutta, itsenäisyyttä ja henkilökohtaista vastuuta. Henkilökohtaiset edut ja tavoitteet menevät yhteisten tavoitteiden ja etujen edelle. Ihmisten odotetaan huolehtivan itse itsestään tai korkeintaan lähiperheestään. Perheen katsotaan koostuvan vanhemmista ja lapsista tai nykyään myös usein yhdestä vanhemmasta ja lapsista. Individualistisessa yhteiskunnassa pidetään normaalina ja hyväksyttävänä jos lapsi ilmaisee perheessä omia eriäviä mielipiteitään. Vanhempien

mielestä on positiivista, että lapsella on mielipiteitä ja hän osaa ilmaista itseään. Toisten tahtoon taipumista pidetään sen sijaan usein heikkoutena. Individualistisissa maissa suoruutta ja rehellisyyttä pidetään arvossa siitakin huolimatta, että ”totuus tekisi kipeää”. (Hofstede & Hofstede 2005, 73–11.)

Kollektiivisuus liittyy sen sijaan usein niin kutsuttujen itäisten maiden kulttuuriin. Kollektivistisissa maissa ihmisten odotetaan olevan perhe- ja ryhmäorientoituneita. Tällaisissa yhteiskunnissa suhteet toisiin ovat tärkeämpiä kuin individualistisissa maissa ja lapset kasvatetaan ajattelemaan me-henkisesti sekä jakamaan resurssit perheen ja sukulaisten kesken. Perheeseen käsitetään kuuluvan lasten ja vanhempien lisäksi esimerkiksi isovanhemmat, sedät, tädit ja palvelijat. Kasvaessaan lapset oppivat kuuluvansa osaksi ”me-ryhmää”. Tämä ”me-ryhmä” on alkulähde yksilön identiteetille ja ainoa turva elämän vastoinkäymisiä vastaan. Jos lapsi sanoo perheessä eriävän mielipiteensä, oletetaan hänellä olevan vaikea luonne. Harmonia on kollektivistisissa maissa tärkeää ja suoria ilmauksia vältetään. Kollektiiviset aatteet ovat yleisemmin vallalla itäisissä maissa. Hofstedien matemaattisen kaavan mukaan eniten individualistista maata vastasi arvo 100 ja kollektivistisinta maata arvo 0. Edellä mainittuun kaavaan perustuen Suomi sai maiden vertailussa arvon 63 ja Venäjä 39. Tutkijat siis luokittelivat Suomen Venäjää individualistisemmaksi maaksi. (Hofstede & Hofstede 2005, 73–11.)

Mielestäni Venäjä on selvästi kollektivistinen maa ja Suomi sen sijaan individualistinen. Venäjällä ollaan koko ajan tekemisissä muiden ihmisten kanssa ja keskustellaan paljon. Perhe ja suku ovat tärkeitä venäläisille. Isoäideillä on tärkeä asema perheessä. He ohjeistavat koko sukua ja puuttuvat lapsiensa ja lastenlapsiensa elämään. Tätä ilmiötä tutkijat ovat kuvanneet käsitteellä ”laajennettu äitiys” (extended mothering). (ks. esim. Rotkirch, 2000.)

Asuessani Venäjällä kaipasin usein omaa rauhaa, enkä olisi koko ajan jaksanut keskustella ja olla sosiaalinen. Huomasin myös hätkähdyttäväni ihmisiä suorapuheisuudellani ja rehellisyydelläni. Suorapuheisuuteni ei tosin johtunut pelkästään suomalaisuudestani, vaan myös kielitaidon asettamista rajoista. Havaitsin kuitenkin, ettei Venäjällä sanota ääneen kaikkea sellaista, mitä Suomessa voi sanoa. Venäläiset eivät esimerkiksi sano suoraan, jos heillä on huono rahatilanne. He arvostelevat kyllä avoimesti yhteiskuntaa ja johtajia, mutta henkilökohtaiset surut ja vaikeudet eivät ole minun havaintojeni mukaan yleisiä puheenaiheita. Saattaa olla, että venäläiset puhuvat vain läheisimmille ystävilleen ongelmistaan ja

heitä kohdanneista vaikeuksista. En ole tietenkään varma voiko havaintojani yleistää, sillä en ole tehnyt tutkimusta kulttuurieroista. Käsitökseni venäläisten ja suomalaisten kulttuurieroista on muodostunut asuessani Venäjällä noin yhdeksän kuukauden ajan Pietarissa ja Tverissä neljässä venäläisessä perheessä.

2) *Valtaetäisyys*

Valtaetäisyydellä tarkoitetaan sitä, millä tavoin ihmiset hyväksyvät vallan epätasaisen jakautumisen organisaatiossa tai instituutiossa. Hofstediin (2005, 39–72) luokittelun mukaan pienimmän valtaetäisyyden maa sai arvokseen 0 ja suurimman 100. Suomen valtaetäisyysindeksi oli luokittelun mukaan 33 ja Venäjän 93. Venäjä kuuluu siten suurten valtaerojen kärkimaihin, kun taas Suomi luokittelun häntäpäähän valtaerojen suhteen.

Pienten valtaetäisyyksien maissa, kuten Suomessa, ihmisten odotetaan kohtelevan toisiaan tasavertaisesti niin kotona kuin myös koulussa ja työpaikalla. Vanhemmat kohtelevat yleensä lapsiaan tasavertaisesti, ja koulussa nuoret voivat esittää opettajalle eriävän mielipiteensä. Työpaikoilla kunnioitetaan esimiestä, joka on demokraattinen ja joka ottaa alustensa mielipiteet huomioon. Hierarkiaa pidetään yllä työpaikoilla lähinnä käytännöllisistä syistä. Palkkaerot johtajien ja työntekijöiden välillä eivät välttämättä ole suuria. (Hofstede & Hofstede 2005, 39–72.)

Suurten valtaetäisyyksien maissa, kuten Venäjällä, epätasa-arvo ihmisten välillä on hyväksyttyä ja pikemminkin kunnioitettavaa kuin paheksuttavaa. ”Voimakkaammilla” on etuoikeuksia. Suurten valtaetäisyyden kulttuureissa odotetaan nuorten osoittavan kunnioitusta vanhempiaan, opettajiaan ja vanhempia sukulaisia kohtaan. Työpaikoilla itsevaltaisia johtajia ihannoidaan ja hierarkiaa pidetään yllä osoittamalla sen avulla korkeampi-arvoisten ja alempi-arvoisten työntekijöiden välistä eroa. Palkkaerot johtajien ja työntekijöiden välillä ovat suuria. (Hofstede & Hofstede 2005, 39–72.)

Suuri valtaetäisyys näkyy mielestäni selvästi Venäjällä. Köyhien ja rikkaiden välillä on syvä kuilu, samoin johtajien ja työntekijöiden välillä. Vanhempia ihmisiä ja opettajia tulee teititellä ja kunnioittaa. Erehdyin kerran Tverin yliopistossa opiskellessani sinuttelemaan professoria ja muistan sen varmaan koko ikäni. Yleisissä kulkuneuvoissa nuorempien tulee

luovuttaa vanhuksille istuinpaikkansa, jos vapaita paikkoja ei ole. Mikäli et ymmärrä toimia oikein, saatat saada nuhdesaarnan tai jopa sateenvarjosta.

3) *Feminiinisyys vastaan maskuliinisuus*

Feminiinisyden ja maskuliinisuuden ulottuvuudella tarkoitetaan sitä, onko yhteiskunnassa vallalla pehmeät vai kovat arvot. Lisäksi ulottuvuuteen liittyy se, kuinka paljon sukupuoliroolit eroavat miesten ja naisten välillä. Feminiinisissä maissa pidetään arvossa vaatimattomuutta, kun taas maskuliinisissa maissa itsetehostusta. (Hofstede & Hofstede 2005, 115–162.)

Geert Hofsteden ja Gert Jan Hofsteden luoman kaavan mukaan feminiinisin maa sai arvokseen 0 ja maskuliinisin 100. Tämän luokittelun mukaan Suomi sai maiden välisessä vertailussa maskuliinisuusarvokseen 26 ja Venäjä 36. He siis luokittelevat Venäjän ja Suomen maskuliinisuuden suhteen maiden välisessä vertailussa häntäpäähän, tosin Venäjän maskuliinisemmaksi kuin Suomen. Maskuliinisissa maissa naisten odotetaan olevan helliä, vaatimattomia ja ihmissuhteisiin suuntautuneita, kun taas miesten tulee olla vastuuntuntoisia, itsevarmoja ja kunnianhimoisia. Feminiinisissä maissa, kuten esimerkiksi Pohjoismaissa, myös naiset voivat olla itsevarmoja ja kunnianhimoisia ja miehet puolestaan helliä ja vaatimattomia. Maskuliinisissa maissa miehet luovat työuraa, kun taas naisille sen katsotaan olevan vapaaehtoista. Feminiinisissä maissa työuran luominen koetaan molemmille sukupuolille vapaaehtoiseksi. Feminiinisissä maissa opettajissa arvostetaan enemmän ystävällisyyttä, kun taas maskuliinisissa maissa älykkäät ja erinomaiset opettajat ovat arvostettuja. Maahanmuuttopolitiikassa maskuliinisten ja feminiinisten maiden välinen ero näkyy siinä, että maskuliinisissa maissa yhteiskunnan tavoitteena on sulattaa vähemmistöt yhteiskuntaan, kun taas feminiinisissä maissa kannustetaan maahanmuuttajia säilyttämään yhteys myös maahanmuuttajien omaan etniseen ryhmään ja kulttuuriin. (emt. 2005, 115–162.)

Henkilökohtaisesti luokittelen Venäjän huomattavasti maskuliinisemmaksi maaksi kuin Suomen. Venäjällä maahanmuuttajiin liittyvä politiikka on selvästi assimilaatiopainotteista, kun taas Suomessa maahanmuuttajia pyritään integroimaan uuteen yhteiskuntaan.

Hofsteden ja Hofsteden (2005, 120) mukaan maskuliinisissa maissa sukupuolten välinen ero on jyrkkä ja mielestäni tämä ero on Venäjällä huomattava. Naisten tulee olla herkkiä ja tunteellisia sekä pukeutua naisellisesti. Vielä vuonna 1997 miehet huomauttelivat Pietarissa minulle ja suomalaiselle ystävättärelleni farkuista, sillä heidän mielestään naisten tuli pukeutua hameeseen. Tosin viime aikoina pukeutuminen on muuttunut Venäjällä huomattavasti vapaammaksi erityisesti nuorten keskuudessa; naisetkin voivat pitää farkkuja herättämättä huomiota.

Maskuliinisissa maissa kodin ulkopuolinen elämä on miesten aluetta ja näin on myös Venäjällä. Mies voi esimerkiksi käydä yksin oluella, mutta jos nainen toimii samoin, herättää se epäilyksiä hänen maineestaan. Hofsteden ja Hofsteden (2005, 136) mukaan feminiinisissä maissa naiset ja miehet ovat molemmat subjekteja, kun taas maskuliinisissa maissa naiset ovat objekteja. Venäläisessä mediassa naiset kuvataan mielestäni objekteiksi, aivan kuin mainokset ja ohjelmat olisivat erityisesti miehille suunnattuja. Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna minusta oli outoa, että lähes jokaisessa yökerhossa Venäjällä oli jossain vaiheessa iltaa striptease-esitys. Venäläisten naisten mielestä se ei ollut outoa, he katsoivat näytökset miestensä kanssa.

Hofsteden ja Hofsteden (2005, 144) mukaan maskuliinisissa maissa pieni osa naisista haluaa luoda uraa, mutta enemmistö naisista ei. Venäjällä on melko paljon naisia korkeakoulutetuissa ammateissa, mikä saattaa olla yksi syy siihen, ettei Venäjä kuulu maskuliinisten maiden kärkipäähän. Venäjällä on myös paljon naisia ns. miehisissä ammateissa. Koulutuksen ja työn asemesta ero sukupuolten välillä näkyy yleisissä asenteissa, ja seurustelusuhteiden ja perhe-elämän järjestymisessä. Liittyneekö tähän se, että venäläiset miehet eivät kättele naisia. Sen sijaan miehet avaavat naisille ovia, ostavat kukkia ja saattavat heidät kotiin. Miehet siis suhtautuvat naisiin suojelevasti.

Vaatimattomuudesta minulle huomautettiin Venäjällä usein; itseään ei saa aliarvioida. Venäläisten itsethostus näkyy usein pukeutumisessa: vaatteet ovat heille tärkeä asia ja pukeutumiseen panostetaan. Tapasin Pietarissa ihmisiä, joiden kotona ei ollut juurikaan muuta kuin pöytä ja sänky, mutta vaatteet olivat viimeistä huutoa. Suomalaiset panostavat kotiin ja kodin sisustukseen, venäläiset sen sijaan vaatteisiin. En yhtään ihmettele, jos venäläiset luokittelevat suomalaiset tuulipukukansaksi.

4) *Epävarmuuden välttäminen*

Epävarmuuden välttämällä tarkoitetaan kulttuurisia eroavaisuuksia sen suhteen, missä määrin yksilöt kokevat epävarmuuden tai tuntemattomat ja epäselvät tilanteet uhkaksi. Heikon epävarmuuden välttämisen maissa ihmiset kokevat epävarmuuden kuuluvan normaaliksi osaksi arkipäivää. Ihmiset hyväksyvät päivän sellaisena kuin se sattuu tulemaan ja kärsivät vahvan epävarmuuden välttämisen maiden kansalaisia vähemmän stressistä ja ahdistuksesta. Vahvan epävarmuuden maissa sen sijaan stressaantuneisuus ja ahdistuneisuus ovat yleinen ilmiö. Myös erilaisuus koetaan näissä maissa pikemminkin vaaralliseksi kuin mielenkiintoiseksi. (Hofstede & Hofstede 2005, 163–205.)

Hofsteden ja Hofsteden (2005) kaavan mukaan maa, jolla oli vähäisin epävarmuuden välttämisyrittäminen, sai arvokseen 0 ja jolla suurin, sai arvokseen 100. Suomi sai tässä luokittelussa arvokseen 59 ja Venäjä 95. Tutkijat siis luokittelevat Venäjän vahvan epävarmuuden välttämisen maiden kärkipäähän, kun taas Suomen puolen välin paikkeille. Tutkijoiden mukaan stressaantuneisuus ja ahdistuneisuus ovat Venäjällä yleisempiä kuin Suomessa. (emt., 163–205.)

Epävarmuuden välttämisestä ja siitä, että venäläiset stressaavat suomalaisia enemmän, olen täysin eri mieltä kuin Hofstede ja Hofstede. Suomeen verrattuna Venäjällä kaikki asiat ovat epävarmempia ja arki ennalta arvaamatonta. Koskaan ei aamulla tiedä mitä päivä tuo tullessaan. Mielestäni venäläiset kuitenkin sietävät ennalta arvaamattomia tilanteita suomalaisia paremmin, eivätkä stressaannu pienistä. Kun jokin asia ei toiminut, venäläiset vain levittelivät käsiään ja sanoivat, että sellaista sattuu. Suomessa epäkohtiin puututaan paljon nopeammin ja ne pyritään korjaamaan pikaisesti. Minusta oli huvittavaa, että asuessani Tverissä nelisen kuukautta kaupungin ainoa pikapankki ei toiminut kertaakaan. Niinpä jouduin matkustamaan aina lähes sadan kilometrin matkan Moskovaan pikapankille.

Tietysti jos ajatellaan suomalaisten stressaantumista Suomessa, saadaan asiasta erilainen kuva. Suomalainen arki on niin tasaista ja ennalta arvattavaa, että mikäpä täällä stressaisi. Asiat etenevät päivästä toiseen samalla tavoin. Jos kaikki on ennalta arvattavaa, niin ei silloin tarvitse ahdistua mistään. Korkeintaan voi ahdistua siitä, ettei mitään tapahdu. Eräs maahanmuuttajatuttavani sanoi kerran, että venäläiset pitävät Suomea tylsänä maana.

Ennalta arvaamattomaan arkeen liittyen Pietarissa tekemäni tapahtumarikkaat työmatkat ovat erityisesti jääneet mieleeni. En ollut aamuisin ollenkaan varma pääsenkö edes töihin asti. Kerran putosin työmatkalla linja-autosta. Pysäkiltä tuli etuoven kautta niin paljon ihmisiä sisään, että minä suoranaisesti lensin takaovesta ulos. Takaisin en siihen autoon enää päässyt. Metrossa oli myös usein vaikeuksia. Toisinaan metroon tuli aamulla niin paljon ihmisiä, etten päässyt työpaikkani lähimmällä pysäkillä vaunusta ulos. Sitten piti ajaa vain metrolla niin monta pysäkkiä eteenpäin, että pääsin ulos ja ajaa toisella metrolla takaisin omalle pysäkille. Kotimatkoilla neljän ruuhkassa kävi joskus samoin. Muunlaisiakin yllätyksiä sattui usein: sulakkeet paloivat, jos laitoit vahingossa liian monta sähkölaitetta päälle yhtä aikaa, hanasta tuli joinakin päivinä ihan ruskeaa vettä tai joskus ei tullut vettä ollenkaan. Tverissä lämmin vesi katkaistiin pariksi viikoksi jossain tiettyssä kaupunginosassa säästöjen vuoksi, huolimatta siitä, että siihen aikaan saattoi olla talven kovimmat pakkaset. Lämmityskin katkeili toisinaan, jolloin asuntoa lämmitettiin jättämällä kaasulla toimivan uunin luukku auki. Ajoittain Venäjällä asuminen ja siellä selviytyminen tuntui lähes taistelulta. Motokseni Venäjällä asuessani muodostui: ”Mikään ei ole niin varmaa kuin epävarma.” Venäläiset suhtautuivat yllätyksiin kuitenkin rauhallisesti. Ehkä he ovat tottuneet siihen, että kaikki ei aina toimi.

Erilaisuuden sietämisen suhteen tutkijat ovat kuitenkin oikeassa. Venäjällä on varmasti paljon vaikeampaa olla yksilöllinen ja erilainen kuin Suomessa. Luulisin, että esimerkiksi seksuaalisilla vähemmistöillä on Venäjällä vaikeammat olot kuin Suomessa. Myös se tutkijoiden väite, että vahvan epävarmuuden välttämisen maissa tunteiden näyttäminen on sallitumpaa kuin heikon epävarmuuden välttämisen maissa, pitää mielestäni paikkansa. Suomalaiset ovat pidättyväisempiä kuin venäläiset.

Aikaorientaation suhteen Suomea ja Venäjää ei ole Hofsteden ja Hofsteden (2005) tutkimuksessa vertailtu, mutta kaikilla edellä kuvatuilla ulottuvuuksilla venäläinen kulttuuri eroaa suomalaisesta. Kulttuurietäisyys Suomen ja Venäjän välillä on siis suuri. Tutkijoiden mukaan tämä vaikeuttaa maahanmuuttajan kotoutumista. Venäläisten olisi tutkimustulosten perusteella siis helpompi kotoutua esimerkiksi entisiin itäblokin maihin, joiden ja Venäjän välillä ei ole niin suuria eroavaisuuksia kuin Suomen ja Venäjän välillä.

3.1.3 Monikulttuurisuus

Tavat, perinteet, uskonto, käsitykset oikeasta ja väärästä sekä maailmankuva ovat saattaneet muotoutua eri kulttuureissa hyvin erilaisiksi. Näin ollen eri kulttuureista tulevat ihmiset saattavat täysin erota toisistaan. Kulttuurierot ovat seurausta siitä, että ihmisryhmät ovat eläneet vuosisatoja tai vuosituhansia erillään toisistaan. Erilaisten kulttuurien kohdatessa ihmiset joutuvat sopeutumaan muutoksiin. Nykyinen ihmiskunta on pitkälti seurausta tällaisista muutosprosesseista. (Liebkind 2000, 13.)

Perinteisen kulttuurikäsitteen mukaan kulttuurit ja kulttuurimuodot ovat erillisiä ja autonomisia kokonaisuuksia, jotka muodostuvat yhteisön elämäntavasta ja tavasta hahmottaa ympäröivä maailma. Nyt maapallon yhdentymisen eli globalisaation on kiihtynyt, ja kulttuuriset käytännöt ovat alkaneet sekoittua yhä nopeammin. Esimerkiksi siirtolaisuuden seurauksena erilaisissa kotitaustoissa varttuneet ihmiset kohtaavat toisensa ja joutuvat neuvottelemaan uusia yhteisiä tapoja arkipäivän kohtaamisissaan. (Hautaniemi 2001, 28.)

Yksinkertaisimmillaan *monikulttuurisella yhteiskunnalla* tarkoitetaan yhteiskuntaa, jossa asuu kulttuuritaustaltaan erilaisia ihmisiä. Usein kulttuuriset ryhmät eivät ole monikulttuurisessa yhteiskunnassa tasavertaisia, esimerkiksi jäsenmäärältään, ekonomisesti tai poliittisesti. Nämä voimasuhteiden eroavaisuudet synnyttävät muun muassa käsitteet valtavirta, vähemmistö ja etninen ryhmä. (Berry 1997, 8.)

Monikulttuuriseen yhteiskuntaan liittyy kuitenkin kulttuuristen ryhmien lisäksi myös monenlaisia toimenpiteitä, sillä monietninen ja monikulttuurinen yhteiskunta pyrkii ideaalisella tasolla vastaamaan etnisen monimuotoisuuden haasteeseen. Yhteiskunnallisten instituutioiden kannalta ei ole yksiselitteistä, kuinka etnisyys ja kulttuuri ihmisryhmien osalta mielletään, koska käytännön toimenpiteet kantavat itsessään muutosta ja monenlaisia seurauksia yksilöille, ryhmälle ja koko yhteiskunnalle. Esimerkkinä tästä ovat turvapaikan hakijat. Tosin tämä voidaan ymmärtää myös seurauksena epätasa-arvoisista olosuhteista lähtömaassa. (Hautaniemi 2001, 28–29.)

Monietnisen yhteiskunnan näkökulmasta kulttuuri ja etnisyys eivät ole vain filosofista pohdintaa, sillä poliittisesti monikulttuurisuus koskettaa myös käsityksiämme kansalaisuudesta, kansalaisoikeuksista ja demokratiasta. On olemassa erilaisia monikulttuurisia malle-

ja, jotka pyrkivät takaamaan näitä oikeuksia. Ääripäihin kuuluvat voimakkaasti assimiloivat eli sulauttavat mallit tai eriyttävät yhteiskuntarakenteet. (Hautaniemi 2001, 29.)

Suomessa hyväksyttiin vuonna 1997 ensimmäinen maahanmuuttopoliittinen ohjelma: *Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi*. Tavoitteeksi kyseisessä ohjelmassa asetettiin *monikulttuurisen* yhteiskunnan rakentaminen. Toteutettavalle integraatiopolitiikalle asetetut tavoitteet, kuten suvaitsevien asenteiden kehittyminen maahanmuuttajia kohtaan, maahanmuuttajien oman kulttuurin ja etnisyyden yhteisyyden tukeminen sekä yhteiskunnallisen tasa-arvon turvaaminen maahanmuuttajille, olivat luonteeltaan *moniarvoisia*. Tavoitteet pohjautuivat oletukselle, että maahanmuuttajat joutuvat Suomeen tullessaan käymään läpi joko helpomman tai vaikeamman kulttuurisen sopeutumisen prosessin. Niinpä heille tuli tarjota mahdollisuus säilyttää ja kehittää omien kulttuuriensa keskeisiä piirteitä, joihin kuuluu muun muassa kieli, uskonto, ruoka- ja pukeutumiskulttuuri sekä perustavanlaatuiset arvot ja normit. (Matinheikki-Kokko & Pitkänen 2002, 48–62.) Maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman tavoitteita pyrittiin tehostamaan vuonna 1999 voimaan tulleella kotouttamislaiilla, joka toi maahanmuuttajille oikeuden yksilölliseen kotouttamissuunnitelmaan (Pitkänen 2006, 26).

Monikulttuurisuus on tällä hetkellä useimmissa maissa pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Monikulttuurisuus sekä siihen liittyvät etninen identiteetti ja rasismi herättävät yhteiskunnassa usein keskustelua ja poliittisia intohimoja. Keskustelijat eivät kuitenkaan välttämättä tiedä, mitä nämä ilmiöt tosiasiaassa ovat ja mitä niistä tiedetään. (Liebkind 1994, 13.)

3.2 Etnisyys ja identiteetti

3.2.1 Etnisyys

Etnisyyttä ei voida rajata sen tarkemmin, kuin että useimmat etnisen ryhmän jäsenet yleensä samaistuvat ryhmäänsä, polveutuvat tai kuvittelevat polveutuvansa samoista alkulähteistä ja osoittavat tiettyjä yhteisiä kulttuuripiirteitä. Kulttuuriryhmän jäsenyys riippuu pitkälti jäsenten subjektiivisista määritelmistä, sillä niin sanotun syväkulttuurin juuret ovat osin tiedostamattomia. Käsitteellä viitataan siis etniseen tai kansalliseen syntyperään sekä yksilön samaistumiseen tiettyyn ryhmään, jolla on yhteisiä kulttuuripiirteitä. Yksilöt saattavat

pitää itseään etnisen ryhmän jäsenenä erilaisin perustein. Toiselle on tärkeää kieli tai kansalaisuus, toiselle taas uskonto. (Liebkind 1994, 23.)

Etnisyys voidaan jakaa objektiiviseen ja subjektiiviseen etnisyyteen. *Objektiivisella etnisyydellä* tarkoitetaan niitä ihmisryhmän piirteitä, jotka ovat ulkopuolisen havainnoimia. Tällaisia piirteitä ovat edellä mainittujen yhteisen alkuperän ja kulttuurin lisäksi esimerkiksi ihonväri, kieli ja uskonto. (Hautaniemi 2001, 17–18.)

Subjektiivinen etnisyyys korostaa sen sijaan kokemusta ja johonkin kuulumisen tunnetta. Kuuluminen johonkin tiettyyn ryhmään on tunnepitoinen asia. Ihmisen on vaikea selittää, miksi hän on kiintynyt esimerkiksi kieleensä tai kotinsa arvoihin ja tapoihin. (Hautaniemi 2001, 18–19.)

Etnisen yhteisön tuki on usein tärkeä kotouttamista edistävä tekijä. Yhteinen elämäntapa vieraan kulttuurin keskellä lievittää maahantulijan stressiä. Usein oma etninen yhteisö tukee uusia tulokkaita käytännön asioissa, sillä kauemmin maassa olleilla on tietoa uuden kotimaan käytännöistä. Etninen yhteisö voi myös ehkäistä syrjäytymistä, sillä sieltä löytyy uusia ihmissuhteita lähtömaahan jääneiden ystävien tilalle. Jos maahanmuuttajan perhe on jäänyt lähtömaahan, voi etninen yhteisö joissain tapauksissa ottaa hoitaakseen jopa perinteisesti perheelle kuuluvat tehtävät. (Etnisten suhteiden neuvottelukunnan monikulttuurijasto 2002, 182–183.)

3.2.2 Identiteetti

Kulttuuri ja etnisyyt toimivat identiteetin perustana (Liebkind 1994, 21). Uuteen kulttuuriseen ympäristöön kotoutuessaan maahanmuuttaja joutuu arvioimaan omaa identiteettiään uudelleen.

Identiteetti voidaan jakaa sosiaaliseen ja henkilökohtaiseen identiteettiin tai objektiiviseen ja subjektiiviseen identiteettiin. *Henkilökohtaisella identiteetillä* tarkoitetaan henkilökohtaisia ominaisuuksia, joita yksilö liittää itseensä. *Sosiaalinen identiteetti* koostuu puolestaan niistä sosiaalisista ryhmistä, joihin yksilö samaistuu. (Liebkind 1992, 147–185, Liebkindin ym. 2004, 126 mukaan)

Subjekttiivinen identiteetti määritellään yksilön näkökulmasta. Se on tavallaan kuin kahden maailman sisäinen näyttämö, jossa esiintyvät ”ne muut” ja minä itse. *Objektiiviselle identiteetille* on sen sijaan luonteenomaista, että se muotoutuu muiden ihmisten määrittelyjen kautta. (Lange & Westin 1981, 184–185.)

Identiteetillä on siis yleensä kaksi puolta, jotka vaikuttavat toisiinsa. Yksilöllä tai ryhmällä voi olla oma käsitys identiteetistään, mutta sitä määritellään myös ulkoapäin. Joskus nämä näkemykset voivat vastata toisiaan, kun taas joskus ne saattavat olla täysin vastakkaisia. (Hautaniemi 2001, 22.) Esimerkiksi maahanmuuttaja saattaa kokea olevansa suomalainen, kun taas valtaväestön edustajat näkevät hänet ulkomaalaisena.

Ilmaisemme eri identiteettejämme vuorotellen, päällekkäin ja limittäin. Näin ollen identiteetti on alati muuttuva prosessi, joka sisältää monta tapaa olla suhteessa itseen ja muihin. (Hautaniemi 2001, 23.)

Jan Fookin (2002, 70–71) ja diskurssianalyysiin liittyvän postmodernistisen näkemyksen mukaan identiteetti on jonkinlainen tosi oleva ”minä itse”, joka on vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Tämän ”itsen” kaksi aspektia ovat ”sisäinen” ja ”ulkoinen”, jotka vaikuttavat toisiinsa ja ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja muodostavat identiteetin sosiaalisen puolen. Identiteetin vuorovaikutuksellinen idea tarkoittaa sitä, että identiteetti on jatkuvassa muutoksen tilassa.

Sen sijaan radikaalin ja strukturalistisen näkemyksen mukaan identiteetti määritellään usein rakenteellisilla kategorioilla ja sellaiseksi, jota on mahdoton muuttaa (Fook 2000, 70–77). Näkökulmaa kutsutaan *essentialistiseksi*. Sen mukaan identiteetillä ajatellaan olevan selkeitä tunnusmerkkejä, jotka ryhmän jäsenet jakavat. Tällaisia tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi kieli, yhteinen menneisyys, kansallisuus, tavat, jopa fyysiset piirteet. Leimallista tässä identiteettinäkemysessä on ajatus yhdestä ”aidosta” identiteetistä, jota on varjeltava ja vahvistettava. Essentialistisen identiteetin vaarana on muutoksen ja erilaisuuden poisrajaaminen. Sen seurausta ovat muun muassa äärinationalistiset liikkeet. Toisaalta essentialistinen identiteettikäsitys on vahvistava elementti esimerkiksi ryhmien poliittisessa toiminnassa ja keskinäisen solidaarisuuden synnyttämisessä. (Pietikäinen ym. 2002, 11–12.)

Essentialistinen näkökanta on vastoin postmodernistista näkökantaa, jonka mukaan identiteetin ominaisuuksiin kuuluvat muutokset, vastakohtaisuudet ja moninaisuus (Fook 2000, 70–77). Tällaisessa *ei-essentialistisessa* näkökannassa keskitytään tarkastelemaan tietyn ryhmän moninaisia identiteettejä, niissä tapahtuneita muutoksia sekä muutosten syitä ja seurauksia. Ei-essentialistinen identiteettikäsitelmä on haastava esimerkiksi poliittisille projekteille. Muuttuvat ja joustavat identiteetit tarjoavat kyllä mahdollisuuksia uusille ryhmille, mutta samanaikaisesti solidaarisuuden ja yhteenkuulumisen tunteiden säilyttäminen laajempien ryhmien sisällä on hankalaa. (Pietikäinen ym. 2002, 12.)

Fookin (2000, 70–77) mukaan identiteettien vaihdellessa ”minä-kokemus” on kuitenkin pysyvä. Tätä pysyvää minä-kokemusta kutsutaan postmodernistisen näkökulman mukaan narratiiviseksi identiteetiksi. Narratiivinen identiteetti mahdollistaa samanaikaisen pysyvyyden ja muutoksen tilan. Osallistuessa oman narratiivin rakentamiseen ihminen ottaa vastuuta oman identiteetin muutoksista. Idea, että yksilöt ovat rakennettuja, mutta osallistuvat itsensä rakentamiseen, on postmodernisteille tärkeä. Identiteeteissä on myös vastakohtaisuuksia eli ihmiset sisällyttävät täysin vastakkaisia kokemuksia itseensä. Postmodernistisen näkemyksen mukaan identiteetit ovat luotu omista kokemuksista ja havainnoista käsin.

Etniseen identiteettiin kuuluu edellä mainittujen objektiivisen ja subjektiivisen etnisyyden lisäksi (ks. luku 3.2.1) yksilön oma käsitys siitä etnisestä ryhmästä tai niistä etnisistä ryhmistä, joihin hän kuuluu. Sen lisäksi etniseen identiteettiin kuuluvat ryhmäjäsenyyteen liittyvät tunteet ja käyttäytyminen, esimerkiksi yhteenkuuluvuuden tunne, omaa ryhmää kohtaan liittyvät arvot ja asenteet sekä osallistuminen omaan ryhmään liittyvään toimintaan. (Liebkind 1992, 147–185, Liebkindin ym. 2004, 127 mukaan)

Liebkindin (1994, 24) mukaan etniset identiteetit eivät ole täysin muuttumattomia, vaan ne saattavat muuttua sekä ihmisen elinaikana että historiallisen ajan kuluessa. Kuitenkin etninen identiteetti on sovelletusta aikaperspektiivistä huolimatta suhteellisen pysyvä ilmiö.

Petri Hautaniemen (2001, 23) mukaan viimeaikaiset etnisyytutkimukset korostavat, että etninen identiteetti eli minäkuva on vain yksi ihmisen lukuisista identiteeteistä. Yksilöllä voi olla sukupuoli-identiteetti (”näin naisten kesken”), ikäryhmäidentiteetti (”me 70-

lukulaiset”), poliittinen identiteetti (”minä ainakin äänestän vasemmistoa”), ammatti-identiteetti (” sosiaalityöntekijänä vastustan ihmisten eriarvostamista”) ja uskonnollinen identiteetti (”kristittyinä uskon Jumalaan”) (Forsander ym.1994, 18). Näin ollen etnisyys on vain yksi tekijä identiteetin määrittelyssä. Sen arvo tunnustetaan joissakin yhteyksissä ja kielletään toisissa. (Liebkind 1988, 67.) Etnisen identiteetin merkitys vaihtelee yksilön kannalta ikäkausittain ja tilanteittain, kuten muidenkin identiteettien merkitykset. Maa-hanmuuttajan etninen identiteetti tulee uudella tavalla esiin sen peilautuessa uudenlaista kulttuuria vasten. (Forsander ym.1994, 18.)

4 AKKULTURAATIO, KOTOUTTAMINEN JA KOTOUTUMINEN

4.1 Akkulturaatio

4.1.1 Yleistä akkulturaatiosta

Akkulturaation käsite on lähtöisin 1930-luvulta. Klassisen määritelmän mukaan akkulturaatio on ”eri kulttuureja edustavien ryhmien jatkuvista ja välittömistä kontakteista aiheutuvia ilmiöitä sekä tästä kontekstista seuraavia toisen tai molempien kulttuurien ryhmässä tapahtuvia muutoksia”. (Redfield ym.1936, 149 Berryn 1997, 7 mukaan.)

John W. Berryn (1992, 271; Berry 2004, 272) mukaan kulttuurien välisessä psykologiassa on tärkeää erottaa akkulturaatio *ryhmä- ja yksilötason ilmiöksi*. Alun perin akkulturaation käsitteellä tarkoitettiin pelkästään ryhmätason ilmiötä eli ryhmän kulttuurissa tapahtuvia muutoksia erilaisten ryhmien kohdatessa, mutta nykyään se on laajasti tunnustettu myös yksilötason ilmiöksi (Berry 1997, 7; Berry ym.1987, 192).

Ryhmä- ja yksilötason akkulturaation erottelu on tärkeää kahdesta syystä. Ensinnäkin ilmiö on hyvin erilainen näillä kahdella tasolla. Ryhmätasolla muutokset ovat ominaisia sosiaalisessa rakenteessa, taloudessa ja poliittisissa organisaatioissa, kun taas yksilötasolla muutokset tapahtuvat käytökseen, identiteettiin, arvoihin ja asenteisiin liittyen. (Berry 1990, 203; Berry 2004, 272.)

Erottelu on tärkeää myös sen vuoksi, että kaikki yksilöt eivät osallistu kollektiivisiin muutoksiin samalla intensiivisyydellä, eivätkä myöskään koe muutoksia samalla tavalla kuin muut ryhmän jäsenet (Berry 2004, 272).

Yksilötasolla tapahtuvia muutoksia kutsutaan *psykologiseksi akkulturaatioksi*. Psykologisella akkulturaatiolla tarkoitetaan muutoksia yksilön kokemuksissa, jotka ovat seurausta yksilön kontaktista muihin kulttuureihin ja hänen osallistumisestaan oman kulttuurinsa tai etnisen ryhmänsä läpi käymään akkulturaatioprosessiin. (Berry 2004, 271–272; Berry 1997, 7.)

Akkulturaatiosta seuraa yksilölle 1) fyysisiä muutoksia (uusi asuinpaikka, kasvanut asukastiheys jne.) 2) biologisia muutoksia (esim. uudenlainen ravinto ja sairaudet), 3) kulttuurisia muutoksia (poliittinen, taloudellinen, tekninen, uskonnollinen, kielellinen ja sosiaalinen ympäristö muuttuu), 4) uudet sosiaaliset kuviot, tavat ja suhteet sekä 5) psykologisia muutoksia (yksilön käytös ja henkinen terveydentila muuttuvat, koska ihminen lähes aina pyrkii adaptoitumaan uuteen ympäristöön). (Berry ym. 1987, 492.)

John W. Berry ja muut tutkijat (1987) alkoivat käyttää *psykologisen akkulturaation* käsitettä, erottaakseen käsitteen aikaisemmasta antropologien käyttämästä akkulturaatiokäsitteestä, jolla tarkoitettiin lähinnä poliittisesta ja taloudellisesta näkökulmasta myönteisinä pidettyjä muutoksia, jotka tapahtuivat niin sanotuissa primitiivisissä kulttuureissa kun ne kohtasivat länsimaisen kulttuurin. (Sayegh & Lasry 1993, 98–109.)

Berry ja kumppanit halusivat tehdä psykologisen akkulturaation käsitteellä eroa myös sosiologien käyttämään akkulturaatio-käsitteeseen, jolla tarkoitettiin lähinnä yhtä *assimilaation* eli sulautumisen ulottuvuutta. Sosiologien käyttämä käsite siis viittasi lähinnä käyttäytymisen tasolla tapahtuvaan valtaväestöön sulautumista, eli sitä kuinka laajasti vähemmistöryhmä oli omaksunut valtaväestön kulttuurin, esimerkiksi kielen, pukeutumistyylin, taitteen ja uskonnon. (Milton 1964, Liebkindin ym. 2004, 46 mukaan.) Akkulturaation käsite kuului näin ollen alun perin antropologian ja sosiologian perinteisiin. Kun käsite alkoi yleistyä kulttuurien välisessä psykologiassa, sen käyttö alkoi antropologiassa ja sosiologiassa hiipua ja samalla sen yhteiskunnallinen ulottuvuus hälvähti. (Liebkind ym. 2004, 47.)

Kulttuurien välisessä psykologiassa sana psykologinen jäi ajan mittaan pois tutkijoiden käytöstä, vaikka akkulturaatiolla tarkoitettiin enää psykologista akkulturaatiota, eli yksilön uskomusten, asenteiden, arvojen ja identiteetin muutoksia akkulturaatiokokemuksissa (Liebkind ym. 2004, 48).

Akkulturaation vaikutuksia voidaan kuvata useilla eri tekijöillä. Onnistuneen akkulturaation merkkeinä on pidetty esimerkiksi hyvää henkistä ja fyysistä terveyttä, yleistä tyytyväisyyttä ja hyvää itsetuntoa sekä pätevää työsuoritusta ja hyviä arvosanoja. (Ward 1996, 124–147.)

4.1.2 *Akkulturaatioprosessi*

Kulttuurien kohtaamisesta aiheutuvaan muutosprosessiin liittyy sekä vähemmistöryhmän sopeutuminen enemmistöön että enemmistön jäsenten suhtautuminen kulttuurivähemmistöihin. Prosessia voidaan kokonaisuudessaan kutsua *akkulturaatioprosessiksi*. (Liebkind 1994, 25.) Prosessina akkulturaatiolla tarkoitetaan ajan kuluessa tapahtuvia muutoksia toiseen kulttuuriin kosketuksissa olevien ihmisten uskomuksissa, tunteissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä ja samaistumiskuvioissa. Akkulturaatio ymmärretään siis dynaamiseksi prosessiksi, jossa on otettava huomioon sitä edeltäviä, välittäviä, muokkaavia ja seuraavia tekijöitä. Akkulturaatioprosessin pitkäaikaiset psykologiset seuraukset vaihtelevat huomattavasti muun muassa sekä alkuperäisyhteisössä että uudessa yhteisössä vallitsevien sosiaalisten ja persoonallisten tekijöiden mukaan. Psykologisiin seurauksiin vaikuttavat myös akkulturaatiota ennen tai akkulturaation jälkeen tapahtuvat ilmiöt. (Berry 1997, 5.)

Akkulturaatioprosessia kuvaavat teoriat voidaan jakaa kahteen ryhmään. Toinen ryhmistä painottaa *yksisuuntaista prosessia*, joka päättyy kulttuurivähemmistön sulautumisena valtaväestöön. Toinen ryhmä painottaa *kaksisuuntaista prosessia*, joka päättyy kulttuuripluralismiin eli monikulttuurisuuteen. (Berry 1997, 16–17.) Yksiulotteisen mallin mukaan akkulturaatio ei juuri poikkea assimilaatiosta eli sulautumisesta. Sillä tarkoitetaan siis yksisuuntaista prosessia, jonka avulla vähemmistön jäsen hyväksyy enemmistön arvot ja käyttäytymisen. Mallin mukaan yksisuuntainen muutosprosessi johtaa ennen pitkään alkuperäisen etnisen tai kulttuurisen identiteetin häviämiseen. Sitä vastoin kaksiulotteisen eli monikulttuurisuutta painottavan mallin mukaan etniset vähemmistöryhmät ja niiden jäsenet säilyttävät jonkinasteisesti perinteisen kulttuurinsa sopeutuessaan enemmistöyhteiskuntaan. Kaksisuuntainen malli olettaa, että myös enemmistökulttuuri muuttuu ja sopeutuu monikulttuurisuuteen. Tämän mallin mukaan erilaiset kulttuuriryhmät voivat elää ja elävät usein samalla alueella säilyttäen ainakin osan omasta kulttuuristaan samalla, kun ne menestyksekkäästi osallistuvat ympäröivän yhteiskunnan toimintaan. (Laroche ym. 1998, 418–433.)

Yksiulotteisen mallin ongelma on, että se olettaa vähemmistökulttuurin ja enemmistökulttuurin olevan täysin toisensa poissulkevia ja siten käänteisessä suhteessa toisiinsa (Liebkind 2000, 14). Tämän käsityksen mukaan sellainen yksilö, joka on sopeutunut valtakulttuuriin, on etäännytynyt omasta kulttuuristaan.

Akkulturaatio voidaan käsittää myös tilana. Kun akkulturaatiota ajatellaan tilana, on tapana mitata sen astetta tai määrää tietynä ajankohtana. Toisin sanoen tutkitaan akkulturoituneen yksilön käyttäytymistä, tunteita ja asenteita. (Ward 1996, 124;128.)

Tutkielmassani otetaan huomioon molemmat näkökannat. Venäjänkielisten maahanmuuttajien akkulturaation astetta mitataan tietynä hetkenä, joten akkulturaatio voidaan siinä tapauksessa ymmärtää tilana. Sen lisäksi tarkastelen myös vastaajien Suomessa asutun ajan pituutta suhteessa akkulturaation asteeseen, joten myös prosessinäkökulma tulee mukaan, vaikka tutkimuksessa ei seurata vastaajien sopeutumista Suomeen eri ajankohtina.

Tutkimuksissa, jotka ovat liittyneet stressinhallintaan, on käytetty sekä yksi- että kaksiulotteisia akkulturaatiomalleja. Molemmissa malleissa akkulturaatioprosessia pidetään yksilölle potentiaalisesti stressaavana, sillä siihen saattaa liittyä kieliongelmiä, identiteettiongelmia, syrjäntäkokemuksia ja kokemuksia siitä, että uusi kulttuuri on vaikea hallita. Kielteiset vaikutukset tulevat esiin, kun tämääntyypiset stressitekijät ylittävät yksilön käytettävissä olevat stressinhallintaresurssit tai niitä välittävät tekijät. Yksi- ja kaksiulotteisia akkulturaatiomalleja on käytetty myös sosiokulttuurista sopeutumista soveltavissa tutkimuksissa. (Liebkind 2000, 17.)

4.1.3 Akkulturaatiostressi

Akkulturaatiota pidetään useimmiten yksilön mukautumisena ja sopeutumisena uuteen kulttuuriin. Akkulturaatioon liittyvä sopeutuminen voidaan jakaa psykologiseen (emotioonaiseen) ja sosiokulttuuriseen (käyttäytymiseen liittyvään) sopeutumiseen. Psykologiseen sopeutumiseen on perinteisesti sovellettu stressin hallintaan liittyviä teorioita, kun taas sosiokulttuurista sopeutumista on tutkittu sosiaalisen oppimisen näkökulmasta. (Ward 1996, 131.) Akkulturoituvat ihmiset haluavat oppia uudessa kulttuurissa tarvittavia tietoja ja taitoja. Tämä katsontakanta ei huomioi sosiaalipsykologisia tekijöitä, kuten identiteettiä, asenteita ja arvoja. Stressin hallintaan liittyvä näkökulma on tullut akkulturaatiotutkimuksessa hyvin suosituksi ja sen on lisännyt tietoa uuteen kulttuuriin sopeutumisen psykologisista tekijöistä. (Berry 1997, 12–14.)

Yksilön vieraaseen kulttuuriin sopeutumisesta aiheutuvaa stressiä kutsutaan *akkulturaatiostressiksi* (Berry 1997, 12–13). Akkulturaatiostressillä tarkoitetaan akkulturaatioprosessia läpikäyvän yksilön terveydentilan heikentymistä mukaan lukien psykologiset, somaattiset ja sosiologiset tekijät (Berry ym.1987, 491). Akkulturaatiostressi voi ilmetä esimerkiksi lisääntyneenä ahdistuksena, masennuksena tai apatiana ja muun muassa psykosomaattisina oireina (Berry 1997, 12–13). Stressin määrä vaihtelee suuresti, riippuen akkulturaatiotyypistä tai -asteesta, inhimillisistä eroista (sukupuoli, ikä, koulutus, asenteet ja kognitiivinen ”tyyli”) sekä sosiaalisista eroista (kontaktit, sosiaalinen tuki tai asema). Akkulturaatiostressin aikana ilmenee jonkin asteisia mielenterveysongelmia, marginaalisuuden tunnetta, vieraantumista ja identiteettihämmennystä. (Berry ym. 1987, 491–492.)

John W. Berryn (1990) mukaan akkulturoituvan ryhmän sosiaaliset ja kulttuuriset ominaisuudet vaikuttavat osaltaan akkulturaatiostressin määrään. Erilaisia stressiin vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi perinteinen asumismalli, jota ei voi jatkaa uudessa asuinyhteisössä sekä status, joka katoaa, jos hankittu koulutus ja ammatti eivät ole päteviä uudessa yhteisössä. Akkulturaatiostressiin vaikuttavat myös ikä ja sukupuoli; ikääntyneimmät ja naiset kokevat eniten stressiä. Edelleen stressin kehittymiseen vaikuttavat sosiaalinen tuki tai sen puute vieraassa ympäristössä, saatu arvostus ja hyväksyntä sekä uuden yhteisön syrjivät toimenpiteet tai assimilaatiopyrkimykset, jotka ennustavat psykologisia ongelmia. Lisäksi akkulturaatiostressiin vaikuttavat psykologiset tekijät. Ne voidaan jakaa a) ennen akkulturaatiota oleviksi ominaisuuksiksi ja b) akkulturaation aikana syntyviksi kokemuksiksi. Ennen akkulturaatiota olevat ominaisuudet voivat olla kokemuksia, jotka tekevät ihmisestä vastaanottavaisen uudelle kulttuurille, esimerkiksi kohdemaan kielitaito, aikaisemmat kulttuurien väliset kontaktit, motivaatio kontaktien solmimiseen ja omat asenteet akkulturaatiota kohtaan, koulutustaso, arvot, itsekunnioitus, identiteettihämmennys, jäykkyys vs. joustavuus ja kognitiivinen tyyli. Akkulturaation aikana syntyviä kokemuksia ovat esimerkiksi heikot sosiaaliset kontaktit uuden yhteisön kanssa tai negatiiviset ensikokemukset. Negatiiviset asenteet vaikuttavat stressiä lisäävästi ja päinvastoin. Myös se, miten todellisuus vastaa odotuksia vaikuttaa stressin määrään. Akkulturaatiostressi on aina akkulturaation mahdollinen seuraus, mutta sitä voidaan vähentää ottamalla osaa uuden yhteisön toimintaan ja ylläpitämällä omaa kulttuuriperintöä. (emt., 229–231.)

Edelleen akkulturaatiostressin määrään vaikuttaa se, onko uusi maa kulttuuriltaan *pluralistinen* vai *monoteistinen*. Pluralistisessa kulttuurissa on helpompi päästä sisään sosiaalisiin,

kulttuurisiin ja suhteisiin ja verkostoihin, jotka tarjoavat tukea uusille tulijoille toisin kuin monoteistiset yhteiskunnat. Pluralistiset kulttuurit ovat myös monoteistisiä kulttuureja suvaitsevaisempia. Silti pluralistisissakin kulttuureissa pidetään joitakin etnisiä ryhmiä toisia parempina. Yhteiskunnan toimenpiteet, jotka sulkevat maahanmuuttajat täydellisestä osanotosta yhteisöön tai sen sijaan pyrkivät auttamaan maahanmuuttajia kotoutumisprosessissa vaikuttavat tietenkin myös akkulturaatiostressiin. Kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ovat esimerkiksi maahanmuuttajille annetut poliittiset oikeudet, terveydenhuolto tai asunnon järjestäminen. (Berry 1990, 228.) Suomessa toteutettavan maahanmuuttopolitiikan tavoitteena on tukea maahanmuuttajien kotoutumista, joten kulttuurimme on pluralistinen.

Myös monen maahanmuuttajan heikentyneen yleisen terveydentilan takana voi piillä akkulturaatiostressi. Maahanmuutto ja vieraan kulttuurin kohtaaminen eivät kuitenkaan automaattisesti johda terveydentilan heikentymiseen. Stressin määrä riippuu paljolti maahanmuuttajan kokemuksista, joista tärkeimpiä lienevät henkilökohtaiset syrjäntäkokemukset. (Liebkind 2000, 80–81.)

4.2 Kotouttaminen

4.2.1 Kotouttamisen taustaa

Tämän työn luvussa 2 kuvaamani maahanmuuton rakennetekijät, esimerkiksi paluumuutto ja pakolaisuus, ovat vaikuttaneet siihen, että Suomessa on täytynyt kiinnittää huomiota uudentyyppisiin väestön maahan integroiviin tehtäviin. Sen vuoksi kysymykset maahanmuuttajien kielitaidosta, kulttuurisesta sopeutumisesta, sosiaalisesta asemasta ja muun muassa työttömyydestä ovat nousseet keskeiseen asemaan. Näiden tehtävien yläkäsitteenä käytetään *integroimista* ja *kotouttamista*.

Yleisesti integroimisella tarkoitetaan toimia, joita valtio ja kunnat tekevät maahanmuuttajien hyvinvoinnin parantamiseksi (Tilastokeskus 2003, 7). Kotoutumisen käsite luotiin 1990-luvun lopulla integraation suomenkieliseksi vastineeksi. Kotoutumisella tarkoitetaan tilannetta, jossa maahanmuuttajat eivät eristäydy, syrjäydy eivätkä sulaudu valtakulttuuriin, vaan integroituvat eli ovat kiinteässä vuorovaikutussuhteessa enemmistökulttuurin kanssa kadottamatta omaa kulttuuri-identiteettiään (Lepola 2002, 11).

Maahanmuuttajien kotoutumista pyritään helpottamaan yhteiskunnallisilla toimilla. Kansallisella työhallinnolla on käytössään maahanmuuttajien työllistämismahdollisuuksien parantamiseksi niin sanotun kotouttamisohjelman keinot ja välineet. Kotouttamisohjelma perustuu 1.5.1999 voimaan astuneeseen maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikan hakijoiden vastaanotosta annettuun lakiin (L 493/1999).

Edellä mainitun lain 2 §:n mukaan *kotoutumisella* tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen. Saman lainkohdan mukaan *kotouttamisella* tarkoitetaan viranomaisten järjestämiä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja, joita ovat muun muassa ohjaus ja neuvonta, suomen tai ruotsin kielen opetuksen järjestäminen, tulkkaus ja perehdyttäminen yhteiskuntaan (L 493/1999, HE/1998).

Kotouttamislain 7 a §:n mukaan maahanmuuttajia vastaanottavilla kunnilla tulee olla oma *kotouttamisohjelman*, jonka kunta laatii yhteistyössä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten sekä kansaneläkelaitoksen kanssa. Kotouttamisohjelma hyväksytään usein valtuustossa, joten näin ollen myös kunnan poliittiset päättäjät osallistuvat sen käsittelyyn. Kotouttamisohjelmaan sisällytetään maahanmuuttajien kotouttamista tukevat tavoitteet, toimenpiteet ja voimavarat. Lisäksi siinä sovitaan eri tahojen välisestä yhteistyöstä. Ohjelmaa laadittaessa ja toteutettaessa tulisi kuulla myös maahanmuuttajia, kansalaisjärjestöjä, työntekijä- ja työnantajajärjestöjä sekä mahdollisuuksien mukaan myös muita paikallisia tahoja. Kotouttamisohjelman avulla pyritään kartoittamaan maahanmuuttajien tarpeet sekä viranomaisten ja järjestöjen resurssit. Kotouttamisohjelman luominen eri hallintokuntien välisenä yhteistyönä tarjoaa mahdollisuuden moniammatilliselle maahanmuuttajatyölle. (Forsander & Ekholm 2001, 111.)

Kotouttamissuunnitelmalla tarkoitetaan jokaiselle maahanmuuttajalle erikseen tehtävää suunnitelmaa. Se tehdään yhteistyössä kunnan, työvoimatoimiston ja maahanmuuttajan kesken. Siinä sovitaan toimenpiteistä, jotka auttavat maahanmuuttajaa ja hänen perhettään hankkimaan yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Työvoimatoimisto vastaa työikäisten maahanmuuttajien kotouttamissuunnitelman laatimisesta. Kotouttamis-

suunnitelmassa sovitaan esimerkiksi työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta, ammatinvalinnanohjauksesta, kuntoutuksesta ja työharjoittelusta. (Forsander & Ekholm 2001, 111.)

Kotouttamislain keinoin pyritään Suomessa asuvat ulkomaalaiset integroimaan eli sopeutamaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Uhka maahanmuuttajien marginalisoitumisesta työelämän ulkopuolelle tai todellisia kykyjään vaatimattomiin tehtäviin on vaikutukseltaan samankaltainen kuin valtaväestön keskuudessa havaittu periytyvän huono-osaisuuden ilmiö. Syrjäytymisvaara on todellinen ilman syrjäytymisen ehkäisemisen tai yhtäläisten mahdollisuuksien edistämisen toimenpiteitä. (Hietaniemi 2004, 16–17.)

4.2.2 Berryn akkulturaatioteoria

Maahanmuuttajien kotoutumista ja kotoutumisprosessia on tutkittu erilaisten teorioiden avulla. John W. Berryn kehittämä maahanmuuttajien sopeutumista koskeva akkulturaatiomalli lienee niistä tunnetuin. Se voidaan kuvata yksinkertaisesti seuraavan kaavion (kuvio 1) avulla:

		Kiinnittyminen omaan maahanmuuttajaryhmään	
		KYLLÄ	EI
Kiinnittyminen valtaväestöön	KYLLÄ	<p>1. INTEGRAATIO (kotoutuminen)</p> <p>Sekä valtaväestöön, että omaan maahanmuuttajaryhmään ulottuvat sosiaaliset verkostot</p>	<p>2. ASSIMILAATIO (sulautuminen)</p> <p>Vain valtaväestön verkostot</p>
	EI	<p>3. SEPARAATIO (eristyminen)</p> <p>Vain omat maahanmuuttajaverkostot</p>	<p>4. MARGINALISAATIO (syrjäytyminen)</p> <p>Sosiaalisten verkostojen puuttuminen</p>

Kuvio 1. Maahanmuuttajien akkulturaatioasenteet (Berry 1990, 216).

Edellä kuviossa 1 kuvattuja neljää mallia kutsutaan akkulturaatioasenteiksi tai akkulturaatiostrategioiksi. Berryn mukaan akkulturaatio tulee nähdä joukkona vaihtoehtoja, eikä vaan yhtenä mahdollisuutena tai tapana. Akkulturaatioasenteiden keskeisinä kysymyksinä ovat: 1) se aste, miten yksilö haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, kuten identiteetin, kielen tai elämäntavan ja 2) missä määrin yksilö haluaa olla tekemisissä muiden kuin oman ryhmänsä kanssa. (Berry 1990, 215–218; 1997, 9–11.)

Jos oletetaan, että edellä mainittuihin kysymyksiin voidaan vastata jyrkästi vain joko kyllä tai ei, saadaan neljä akkulturaation perusasennetta tai -strategiaa.

Marginalisaatio (l. syrjäytyminen) eli vakavanasteisen yhteiskunnallisen osallisuuden puuttuminen on uhkana silloin, kun maahanmuuttaja ei halua tai hänen ei ole mahdollista säilyttää omaa kulttuuriaan, eikä hänellä ole myöskään kiinnostusta pitää yhteyttä valtakulttuuriin tai sen edustajiin. Tällaisessa tapauksessa vähemmistön jäsen jää tavallaan kahden kulttuurin väliin, eikä hyväksy tai ei tule hyväksytyksi kummassakaan kulttuurissa. (Berry 1990, 217; Liebkind 1994, 26; Liebkind 2004, 91.)

Assimilaatiolla eli sulautumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttaja ei säilytä omaa kulttuuriaan tai kulttuuri-identiteettiään, vaan vaihtaa viiteryhmäkseen uuden kotimaansa enemmistön ja kulttuurin. Tällainen asenne voi olla haitata sopeutumista. Etenkin nuorten keskuudessa saattaa esiintyä kiihkeää halua tulla hyväksytyksi enemmistöjäsenten keskuudessa, jolloin nuoret saattavat menettää oman kulttuurin hallinnan ja kyvyn olla vuorovaiikutuksessa sen jäsenten kanssa. Tällainen tilanne voi aiheuttaa sopeutumisvaikeuksia (Berry 1990, 217; Liebkind 1994, 26; Liebkind 2004, 91.)

Separaatio eli eristäytyminen on kyseessä silloin, kun vähemmistön jäsenet korostavat vain omaa kulttuuriaan ja vetäytyvät kanssakäymisestä valtaväestön edustaman kulttuurin kanssa eli jättäytyvät valtakulttuurin ulkopuolelle. Tällainen strategia tai asenne tarjoaa tilapäistä suojaa, mutta sisältää myös riskejä. Sopeutuminen on vaikeaa, jos asenne aiheuttaa kyvyttömyyttä osallistua laajempaan yhteiskunnalliseen toimintaan. (Berry 1990, 217; Liebkind 1994, 26; Liebkind 2004, 91.)

Integraation eli kotoutumisen edellytyksenä on, että maahanmuuttaja säilyttää oman alkuperäisen kulttuurinsa ja on kanssakäymisissä myös uuden kulttuurin ja sen edustajien kans-

sa. Integraatiota pidetään maahanmuuttajalle myönteisimpänä vaihtoehtona, koska tällöin hän säilyttää toimintavalmiutensa ja kulttuurisen ymmärtämisen kykynsä sekä ympäröivässä että omassa kulttuurissaan. (Berry 1990, 217; Liebkind 1994, 26; Liebkind 2004, 91.) Integraatio on mahdollinen ainoastaan silloin, kun maahanmuuttajaryhmän yksilöillä on tahtoa näihin asiantiloihin ja he haluavat pitää yllä ryhmän kulttuurista perintöä (Berry 2004, 177). Onnistuneen integraation eli kotoutumisen tulos on *kaksikulttuurisuus* (Sue & Sue 1990, 106–107).

Kotoutumisasenne vaikuttaa akkulturaatiostressiin. Akkulturaatiostressi on yleensä suurin, mikäli maahanmuuttaja on marginalisoitunut. Myös separoituneilla on stressiä. Sen sijaan assimiloituneilla on vähän stressiä ja integroituneilla vähiten. (Berry 1990, 228.)

Yhdessä maahanmuuttajaperheessä voi olla kaikkien akkulturaatiotyyppien edustajia. Akkulturaatio voi olla eritasoista myös eri elämänalueilla. Yksilö saattaa esimerkiksi pyrkiä taloudelliseen assimilaatioon (töissä), kielelliseen integraatioon (kaksikielisyys) ja separaatioon avioliitossa (valitsee puolisonsa omasta maahanmuuttajaverkostosta). (Berry 1990, 215–218; 1997, 9–11.)

Berryn akkulturaatiomallia on kritisoitu siitä, ettei sen kaksi ulottuvuutta mittaa samaa asiaa ja ettei se ole symmetrinen (Liebkind 2000, 20, Liebkind ym. 2004, 52). Berryn (1997, 10) akkulturaatiomallin ensimmäinen kysymys: ”Ovatko oma etninen identiteettini / kulttuuri-identiteettini ja etniset ja kulttuuriset tapani arvokkaita ja pitäisikö ne säilyttää?” viittaa oman kulttuurin säilyttämiseen ja siihen samaistumiseen, kun sen sijaan toinen kysymys: ”Haluaneko pitää yhteyttä valtakulttuuriin?” viittaa kontakteihin valtaväestön kanssa sekä yleisen osallistumiseen yhteiskuntaelämään. Kanadalainen tutkija Richard Bourhis ja hänen työtoverinsa ovat kehittäneet Berryn mallia vastaavan akkulturaatiomallin, mutta korvanneet Berryn viimeisimmän kysymyksen kysymyksellä: ”Onko valtakulttuuri arvokas ja pitäisikö minun omaksua osia siitä?” tarkoituksenaan poistaa Berryn mallissa mahdollisesti esiintyviä ristiriitaisuuksia (Bourhis ym. 1997, 378). Belgialainen Boris Snauwaert kumppaneineen on tutkinut maahanmuuttajien akkulturaatiota sekä Berryn että Bourhisin akkulturaatiomallia käyttäen vertaillakseen niistä saatuja tuloksia. Erot tuloksissa olivat merkittäviä. Berryn akkulturaatiomallia käyttäen yli 80 prosenttia maahanmuuttajista kannatti integraatiota kun taas Bourhisin mallin mukaan integraation kannatusaste oli vain 37 prosenttia. (Snauwaert ym. 2003, 231–239.)

John W. Berry on etnisiä ryhmiä koskevien strategioiden lisäksi kehittänyt yhteiskuntaa koskevat akkulturaatiostrategiat:

		Kulttuurin alkuperän säilyttäminen	
		+	-
Suhteiden säilyttäminen ryhmien välillä	+	Monikulttuurisuus (Multiculturalism)	”Sulatusuuni” (Melting pot)
	-	Eristäminen (Segregation)	Karkotus (Exclusion)

Kuvio 2. Yhteiskuntaa koskevat akkulturaatioasenteet (Berry 2004, 177).

Berryn (1990) mukaan maahanmuuttajien akkulturaatio ja syrjäytyminen ovat vastavuoroisia prosesseja, joissa enemmistö ja vähemmistöryhmät vaikuttavat toisiinsa. Akkulturaatioon ei siis vaikuta ainoastaan etnisten ryhmien strategiat, vaan myös vastaanottavan yhteiskunnan asenteet maahanmuuttajia kohtaan. Tulijat eivät aina voi valita toimintastrategiaansa, sillä vastaanottavan maan siirtolais-, vähemmistö ja pakolaispolitiikka, vastaanottokäytäntö ja valtaväestön asenteet vaikuttavat akkulturaatioprosessiin. (emt., 205.)

Maahanmuuttajien integraatio ei ole Berryn mukaan mahdollinen, ellei vastaanottava yhteiskunta ole avoin ja suuntautunut kohti kulttuurista moninaisuutta. Jotta kulttuuriselta taustaltaan erilaiset ihmiset voivat elää samassa yhteiskunnassa, vaaditaan siihen suostumus sekä dominoivalta ryhmältä että vähemmistöryhmältä. Tällainen strategia vaatii onnistuakseen sen, että maahanmuuttajat ovat hyväksyneet vastaanottavan kulttuurin perusarvot ja sen, että vastaanottava kulttuuri sovittaa kansalliset instituutiot (johon kuuluvat esimerkiksi opetus, terveydenhoito, oikeuslaitos ja työvoimapolitiikka) paremmin vastaamaan kaikkien ryhmien tarpeita. Integraatio voi toteutua ainoastaan monikulttuurisissa yhteiskunnissa, joissa tietyntyyppiset psykologiset edellytykset ovat vakiintuneet ja hyväksytyt yle-

sesti. Näitä edellytyksiä ovat moninaisen kulttuurin yhteiskunnallisten arvojen laajalle levinnyt hyväksyntä sekä syrjinnän, suvaitsemattomuuden ja ennakkoluulojen vähäinen esiintyminen, etnisten ryhmien väliset ja molemminpuoliset positiiviset asenteet sekä laajemman yhteiskunnan tunnustaminen ja siihen liittyminen. (Berry 2004, 177.)

Jo klassisten akkulturaatiokäsitteiden mukaan akkulturaatio vaikuttaa sekä dominoivaan että ei-dominoivaan ryhmään. Berryn mukaan dominoivalla ryhmällä on voimakas vaikutus siihen, kuinka molemminpuolinen akkulturaatio tapahtuu. Jos assimilaatiostrategia (kuvio 1) on yhteiskunnassa vallalla dominoivan ryhmän vaikutuksesta, voidaan yhteiskunnallista strategiaa maahanmuuttajia kohtaan kutsua ”sulatusuuniksi” (*melting pot*) tai mikäli yhteiskunnan painostus on todella voimakasta, ”paine kattilaksi” (*pressure cooker*) (kuvio 2). Jos separaatio (kuvio 1) on pantu toimeen dominoivan ryhmän vaikutuksesta, niin se vastaa *eristämistä* (*segregation*) (kuvio 2). Etnisen ryhmän marginalisaatioasennetta (kuvio 1) vastaa sen sijaan *karkotus* (kuvio 2), mikäli marginalisaatio on pantu toimeen dominoivan ryhmän taholta. Etnisen ryhmän integraatioasenne (kuvio 1) vastaa *monikulttuurista yhteiskuntaa* (kuvio 2), jolloin laajemman yhteiskunnan päämäärä on edustaa kokonaisuudessaan molemminpuolista mukautumisen strategiaa. (Berry 2004, 178.)

4.2.3 Sue & Sue: Etnisen identiteetin kehitys akkulturaatioprosessissa

Derald Wing Sue ja David Sue (1990, 97) tarkastelevat etnisen identiteetin muutosta akkulturaation kuluessa. Heidän mukaansa keskeisintä prosessissa on a) suhtautumistapa itseen (itsetunto), b) suhtautumistapa toisiin saman vähemmistön jäseniin eli omaan etniseen ryhmään, c) suhtautumistapa enemmistöryhmän jäseniin sekä d) suhtautumistapa muiden vähemmistön jäseniin (tämä on vähemmän tärkeää suhteellisen yksikulttuurisissa maissa). Suhtautumalla edellä mainittuihin ryhmiin sekä itseen joko positiivisesti tai negatiivisesti yksilö käy läpi erilaisia vaiheita, joita kutsutaan konformisuusvaiheeksi, ristiriitavaiheeksi, ”uppoutumisvaiheeksi”, itsetutkiskeluvaiheeksi sekä integraation tai bikulturalismin vaiheeksi.

1. *Konformisuusvaihe eli alistuminen valtakulttuurin ylivoimaan (Conformity Stage).* Tässä vaiheessa vähemmistöjäsen kokee uuden kulttuurin hyväksi ja kaiken omaan kulttuuriin liittyvän pahaksi. Vähemmistöjäsenenä hän joutuu pakostakin jollain ta-

solla sopeutumaan uuteen yhteiskuntaan. Jos hänelle samalla välittyy tunne, että hänen oma kulttuurinsa on ”huonompi” kuin valtakulttuuri, hän alkaa nähdä itsensä ja kulttuurinsa valtaväestön silmin eli hän alkaa hävetä taustaansa, saattaa tuntea itse-vihaa ja pyrkii sulautumaan valtaväestöön. Tämän seurauksena itsetunto heikkenee ja maahanmuuttaja alkaa vältellä oman etnisen ryhmän jäseniä (”minä en ole kuten he”, ”minä olen poikkeus”). (Sue & Sue 1990, 100–101.) Konformisuusvaihe muistuttaa Berryn akkulturaatiomallin sulautumisen vaihtoehtoa.

2. *Ristiriitavaihe (Dissonance Stage)*. Ristiriitavaiheessa maahanmuuttaja ei pysty kokonaan sulattamaan valtaväestön aliarvioivaa näkemystä hänen kulttuuristaan. Vähemmistöjäsen on saattanut törmätä jonkinasteisen syrjintään. Näin ollen hän on tullut tietoiseksi siitä, että kaikissa kulttuureissa on hyviä ja huonoja puolia ja myös siitä, ettei hän voi paeta omaa kulttuuriperintöään. Häpeän ja ylpeyden tunteet sekoittuvat ja aiheuttavat konfliktin. Vähemmistöjäsenen mielessä herää kysymys ”Miksi minun tulisi hävetä sitä kuka ja mitä minä olen?” Kasvava epäluuloisuus ja jonkinasteinen epäluottamus valtaväestön yksittäisiä jäseniä kohtaan kehittyvät. (Sue & Sue 1990, 102.)
3. *”Uppoutumisen” vaihe (Resistance and Immersion Stage)*. Uppoutumisen vaiheessa vähemmistöjäsen hyväksyy vain oman kulttuurinsa ja torjuu valtaväestön kulttuurin. Hän saattaa hävetä sitä, että on aikaisemmin ”pettänyt” omaa kulttuuriaan ja alkaa etsiä minuuttaan oman historian ja kulttuurin kautta. Kulttuuriset ja rodulliset piirteet, jotka aiemmin aiheuttivat häpeää ja inhoa muuttuvat ylpeyden ja kunnian kohteiksi. Vähemmistöjäsen ymmärtää oman uhriasemansa ja hänen itsetuntonsa kohoaa. Hän alkaa aktiivisesti etsiä itsetuntoa kohottavaa informaatiota, jota hän useimmiten saa omilta maanmiehiltään. Mahdollinen viha kohdistuu ulospäin syrjintää, rasismia ja valtaväestöä vastaan. Hän suhtautuu vihamielisesti ja epäluuloisesti kaikkiin valtaväestön edustajiin. (Sue & Sue 1990, 103–104.) Tämä vaihe muistuttaa Berryn akkulturaatiomallin separaatio- eli eriytymisasennetta.
4. *Itsetutkiskeluvaihe (Introspection Stage)*. Itsetutkiskeluvaiheessa tietty kriittisyys omaa etnistä ryhmää kohtaan herää. Tätä vaihetta ei tule kuitenkaan sekoittaa konformisuusvaiheeseen, jossa kaikki oman ryhmän piirteet kielletään ja torjutaan. Itsetutkiskelu vaiheessa vähemmistöjäsen ei tuomitse koko kulttuuriaan, vaan ainoas-

taan joitakin sen piirteitä. Vaiheelle on tunnusomaista ristiriita ryhmäsolidaarisuuden ja henkilökohtaisen riippumattomuuden välillä. Yksityisen autonomian tarve kasvaa ja vähemmistöjäsen havaitsee hyväksyttäviä piirteitä myös valtakulttuurissa. (Sue & Sue 1990, 104–106.)

5. *Bikulturalismin vaihe (Integrative Awareness Stage)*. Bikulturalismin vaiheessa vähemmistöjäsen on saavuttanut sisäisen varmuuden. Hän ymmärtää, että jokaisessa kulttuurissa on sekä hyviä että huonoja puolia ja hän osaa arvostaa osia molemmista kulttuureista. Vähemmistöjäsenestä tulee kaksikulttuurinen tai monikulttuurinen ilman tunnetta, että hän olisi pettänyt omaa etnistä ryhmäänsä. Vähemmistöjäsen tuntee yhteenkuuluvuutta omaan etniseen ryhmäänsä, mutta hän ymmärtää, että jokainen ryhmän jäsen on yksilö. Hän ymmärtää olevansa yksilö (identiteetin yksilöllinen taso) ja oman etnisen ryhmänsä edustaja (identiteetin ryhmätaso), laajemman yhteiskunnan jäsen sekä ihmisrodun edustaja (identiteetin universaalinen taso). Vähemmistöjäsen suhtautuu suvaitsevasti myös niihin ryhmän jäseniinsä, jotka avoimesti vastustavat syrjintää. Samanaikaisesti hän ymmärtää, että valtaväestön edustajatkin ovat yksilöitä. Hän osaa erotella valtaväestön yhteiskunnan ja sen jäsenten hyviä ja huonoja puolia. (Sue & Sue 1990, 106–107.) Bikulturalismin vaihe muistuttaa John W. Berryn akkulturaatiomallissa kuvattua integraatiota.

4.2.4 Kulttuurishokki

Maahanmuuttajien kotoutumisprosessiin liitetään usein *kulttuurishokin* vaiheet. Kulttuurishokilla tarkoitetaan ahdistusta, joka on seurausta tuttuun elementtien katoamisesta sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kulttuurishokkiin sisältyy seuraavat kuusi aspektia: *paine* psykologiseen sopeutumiseen, *menetyksen tunteet* koskien ystäviä, asemaa, ammattia ja omaisuutta, *hylätyksi tulemisen tunne* uuden kulttuurin taholta (tai jos itse torjuu uuden kulttuurin), *hämmennys* koskien rooleja, rooliodotuksia, arvoja, tunteita ja omaa identiteettiä, *hämmästyminen* (tai ahdistus, inho ja jopa suuttumus) kulttuurierojen tiedostamisesta johtuen sekä *kyvyttömyyden tunne* siitä, ettei selviä uudessa ympäristössä. (Oberg 1960, 177–179.) Kulttuurishokkia pidetään normaalina reaktiona uuden ympäristön aiheuttamaan stressiin (Adler 1997).

Moshe Adlerin (1997, 177–179) mukaan uuteen maahan sopeutuessa tulijalta puuttuu paikallisen kulttuurin tulkintasysteemi, minkä vuoksi hän joutuu yleensä käyttämään oman kulttuurin tulkintajärjestelmää vähemmän onnistuneesti. Uuden kulttuurin valtaväestön käytöksessä ei näytä olevan järkeä eikä oma käytös näytä tuottavan odotettuja tuloksia. Uuden kulttuurin vaatimat käytösmallit siis puuttuvat. Näin ollen kulttuurishokki on normaali reaktio uuden ympäristön aiheuttamaan stressiin.

Monet tutkijat (ks. esim. Oberg 1960, Yoshikowa 1987) erottavat kulttuurishokista ainakin seuraavat neljä osaa: 1) kuherruskuukausivaihe, 2) torjuntavaihe, 3) tasapainon haku ja 4) useamman kulttuurin hallinta. *Kuherruskuukausivaiheessa* maahanmuuttajalla on päällimmäisenä tunteena innostus kaikesta uudesta, vaikka samaan aikaan hän on tietoinen erilaisista sosiaalista kanssakäymistä rajoittavista kulttuurieroista. *Torjuntavaiheessa* koetaan vihamielisyyttä ja turhautumista uuteen kulttuuriin ja turvaa haetaan omasta etnisestä ryhmästä. Tällöin oma kulttuuri vaikuttaa kaikin puolin paremmalta ja omaksi koettujen eli lähtökulttuurin arvojen vahvistaminen on tärkeää. *Tasapainon hakuvaiheessa* jännitystila laskee ja *useamman kulttuurin hallintavaiheessa* ihminen omaksuu kahden kulttuurin kielien, arvot ja tavat ja osaa tasapainottaa elämäänsä kahden kulttuurin välillä. Vaihe saattaa myös etäännyttää yksilöä aikaisemmasta, tuntemastaan kulttuurista.

Annika Forsanderin ym. (1994, 36) mukaan maahanmuuttajan sopeutumisen kuvaaminen erillisinä vaiheina ei tee oikeutta todellisuuden monimuotoisuudelle. Heidän mukaansa vaiheellistamiseen liittyy olettaimus, että kaikki maahanmuuttajat kokevat vastaavan reaktion samalla tavalla ja samassa järjestyksessä.

Jälkikäteen pohdittuna koin henkilökohtaisesti sopeutumisen Venäjälle nimenomaan yllä kuvattujen vaiheiden mukaisesti. En vaan kummallakaan kerralla Venäjällä asuessani päässyt kahden kulttuurin hallitsemisvaiheeseen asti, vaan korkeintaan tasapainon hakuvaiheeseen. En ole koskaan ollut erityisen kiinnostunut urheilusta, mutta eräässä sopeutumisvaiheessa, jonka tunnistan näin jälkikäteen torjuntavaiheeksi, Suomen menestyminen jääkiekossa tuli minulle hyvin tärkeäksi. Katsoessamme Suomi-Venäjä-peliä Pietarissa televisiosta kannustimme suomalaisen ystäväni kanssa Suomen joukkuetta niin antaumuksella ja äänekkäästi, että venäläinen naapurimme suuttui ja katkaisi meiltä sähköt (sähkökeskus sijaitsi rappukäytävässä ja oli avoin ja näin ollen sähköjen katkaiseminen oli mahdollista). Suomalaisuuden korostaminen siis kulminoitui jostain syystä Suomen jääkiekkjoukkueen

menestykseen. Muistan, kun samaan aikaan minulle tuli joskus halu sanoa venäläisille, että puhukaa suomea. Torjumisvaiheessa tuli siis ajoittain kertakaikkinen väsymys uutta kieltä ja kulttuuria kohtaan.

4.3 Syrjintä

4.3.1 Yleistä syrjinnästä ja rasismista

Kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden mukaan siirtolaisuus ei itsessään uhkaa henkistä hyvinvointia, mutta tiettyjen ehtojen vallitessa henkistä hyvinvointia uhkaavat tekijät lisääntyvät. Vaikuttavimpia riskitekijöitä ovat mm. henkilökohtaisen sosioekonomisen aseman jyrkkä lasku, kielivaikeudet, ero läheisistä, ympäröivän yhteiskunnan taholta tuleva kylmäkiskoinen vastaanotto, eristyneisyys muista oman etnisen ryhmän jäsenistä, teini-ikä tai vanhuus siirtolaisuuden alkaessa sekä maahanmuuttoa edeltänyt pitkäaikainen stressi tai traumaattiset kokemukset. (Liebkind 1994, 32–33.)

Maahanmuuttajien integroitumiseen ja hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti heidän saamansa kohtelu uudessa kotimaassa. Maahanmuuttajia vastaanottavan maan siirtolais-, vähemmistö- ja pakolaispolitiikka, vastaanottokäytäntö sekä valtaväestön asenteet vaikuttavat ratkaisevasti maahanmuuttajan akkulturaatiokokemuksiin (Berry 1997, 16–17). Näistä tärkeimmiksi ovat osoittautuneet henkilökohtaiset syrjintäkokemukset (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 41).

Syrjinnällä tarkoitetaan ihmisten kesken tehtäviä erotteluja, joita ei voi perustella hyväksyttävällä tavalla. Syrjintää on myös muunlainen toiminta, jonka seurauksena ihmiset ilman perusteltua syytä joutuvat eriarvoiseen asemaan. Erottelut vaikuttavat yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin sekä siihen, kuinka heitä kohdellaan. Erotteluun vaikuttavia tekijöitä ovat historiallisesti olleet ja ovat yhä mm. ihonväri, sukupuoli, ikä, vammaisuus, sukupuolinen suuntautuneisuus sekä uskonto. (Scheinin 1996, 7–19.)

Sellaista syrjintää ja väkivaltaa, jossa uhrit valitaan heidän etnisen, ”rodullisen”, uskonnollisen, kulttuurisen tai kansallisen alkuperänsä perusteella kutsutaan rasistiseksi syrjinnäksi

tai väkivallaksi. Syrjintä ei siis ole seurausta henkilöiden yksilöllisistä ominaisuuksista, vaan henkilöä pidetään etupäässä ryhmänsä edustajana. (Jaakkola 1996, 227–260.)

Piilorasismien osoittaminen rasistiseksi syrjinnäksi on hyvin vaikeaa. Epäoikeudenmukaista kohtelua ei usein haluta nähdä tai myönnätä tapahtuneen, ja kohtelu perustellaan muilla kuin rasistisilla syillä. Epäoikeudenmukainen kohtelu perustellaan esimerkiksi koulutuksen ja kielitaidon puutteella, muiden tietojen ja taitojen puutteella tai vieraan ulkonäön tai poikkeavan käytöksen perusteella. Tosin kaikki epäoikeudenmukainen kohtelu ei ole rasistista syrjintää, eikä kaikki ihmisten toiveiden vastainen kohtelu epäoikeudenmukaista, sillä se saattaa olla perusteltua toisen näkökannalta katsottuna. Tulee kuitenkin muistaa, että kaikenlainen väkivalta ja epäoikeudenmukainen kohtelu on tuomittavaa, tapahtuipa se sitten rasistisilla tai muilla perusteilla. (Tilastokeskus 2003,65.)

Maahanmuuttajien määrän vaikutuksesta valtaväestön asenteisiin on esitetty kaksi vastakkaista teoriaa (Liebkind 2000, 29). *Konfliktiteorian* mukaan syrjintä ja ulkomaalaisvastaisuus lisääntyvät, kun erilaiset ryhmät joutuvat toistensa kanssa tekemisiin, kun vähemmistön suhteellinen koko kasvaa ja kun enemmistö ja vähemmistö taistelevat samoista rajallisista voimavaroista kuten esimerkiksi työpaikoista, sosiaalieduista tai vastakkaisen sukupuolen suosiosta. (Lange & Westin 1981, 59–62.) Niin kutsutun *kontaktiteorian* mukaan ennakkoluulot sen sijaan vähenevät, kun enemmistön ja vähemmistön väliset kontaktit lisääntyvät, tulevat monipuolisemmiksi ja henkilökohtaisemmiksi ja niitä solmitaan statukseltaan samanlaisten välillä. Kontaktien myönteisten vaikutusten on katsottu johtuvan siitä, että kontaktien avulla ihmiset saavat lisää tietoa toisesta ryhmästä ja oppivat sen seurauksena ymmärtämään toisen ryhmän jäsenten käyttäytymistä. (Liebkind 2000, 29.)

Suomessa molemmat teoriat ovat saaneet tukea. Esimerkiksi laman aikana konfliktiteorian mukaisesti suomalaiset perustelivat suhtautumistaan pakolaisiin ja muihin ulkomaalaisiin aiempaa useammin kilpailulla työpaikoista ja sosiaalieduista. Samanaikaisesti myös kontaktiteoria sai tukea. Myönteisimmin ulkomaalaisiin suhtautuivat lamankin aikana suomalaiset, jotka henkilökohtaisesti tunsivat Suomessa asuvia ulkomaalaisia. (Jaakkola 1995, 40; 27.)

4.3.2 Venäläisten, virolaisten ja inkerinsuomalaisten kokema syrjintä

Karmela Liebkind ja tutkijakumppaninsa (2004) ovat vertailleet tutkimuksessaan venäläisten, virolaisten ja inkerinsuomalaisten maahanmuuttajien syrjintäkokemuksia Suomessa. Heidän mukaansa venäläiset maahanmuuttajat olivat kokeneet näistä tutkituista ryhmistä eniten syrjintää työtä hakiessaan ja virolaiset vähiten. Venäläiset olivat joutuneet myös virolaisia ja etniseltä taustaltaan olevia suomalaisia useammin työpaikkakiusauksen kohteeksi. Venäläisillä ja etniseltä taustaltaan olevilla suomalaisilla oli ollut virolaisia useammin syrjintäkokemuksia arkielämän tilanteissa. Venäläiset vastaajat ilmoittivat joutuneensa virolaisia ja etniseltä taustaltaan olevia suomalaisia useammin rasistisen rikoksen uhriksi. Yleisin tällainen rikos oli solvaus. Usein syrjintää kokeneet kärsivät muita enemmän stressioireista. (emt., 280–281.)

Inga Jasinskaja-Lahden ja kumppaneiden (2002) tutkimustulosten mukaan rasismi- ja syrjintäkokemukset työ- ja arkielämässä ovat melko yleisiä maahanmuuttajien keskuudessa. Työsyrjintää esiintyi yhtä paljon pääkaupunkiseudulla kuin muuallakin maassa, mutta pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajat olivat kokeneet rasismia arkiympäristössään muuta maata enemmän. Puolet tutkimukseen osallistuneista maahanmuuttajista olivat kokeneet syrjintää työtä hakiessaan ja lähes puolet myös kadulla ja liikennevälineissä. Asuinpaikasta riippumatta somalit olivat kokeneet eniten syrjintää. Arabit olivat kohdanneet syrjintää toiseksi eniten. (emt., 209–210.)

Rasistisen rikoksen kohteeksi joutuneet tai syrjintää kokeneet maahanmuuttajat olivat harvoin ilmoittaneet tapauksesta poliisille, koska maahanmuuttajat epäilivät, että tapausta pidettäisiin liian vähäpätöisenä, eikä ilmoittaminen johtaisi mihinkään toimenpiteisiin (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 210).

Tutkimustulosten mukaan maahanmuuttajien kokemalla syrjinnällä ja psyykkisellä hyvinvoinnilla oli selvä yhteys. Mitä enemmän maahanmuuttajalla oli syrjintäkokemuksia, sitä enemmän heillä oli myös ahdistus-, masennus- ja psykosomaattisia oireita. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 210.)

4.3.3 Viranomaistyötä koskeva yhdenvertaisuuslaki

Sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranomaisten olisi tärkeää muistaa maahanmuuttajien kanssa työskennellessään helmikuussa 2004 voimaan astunut yhdenvertaisuuslaki (21/2004). Lain 4 §:n mukaan:

”Viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan yhdenvertaisuuden edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksen teossa. Viranomaisen tulee erityisesti muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumista.” ja

”Etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi viranomaisen tulee laatia suunnitelma (yhdenvertaisuussuunnitelma) siinä laajuudessa kuin kunkin viranomaisen toiminnan luonne sitä vaatii. Yleiset suositukset tässä momentissa tarkoitetun suunnitelman sisällöstä antaa työministeriö.”

Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on siis auttaa viranomaisia tunnistamaan toiminnassaan mahdollisia riskejä, jotka voivat johtaa välittömään tai välilliseen etniseen syrjintään (Räty 2002, 194).

Välitöntä syrjintää voi olla esimerkiksi viranomaisen haluttomuus ohjata asiakasta tai palvella maahanmuuttaja-asiakasta siten, että hän saa saman palvelun kuin kuka tahansa muu asiakas (Räty 2002, 194).

Välillistä syrjintää voi sen sijaan aiheuttaa se, jos maahanmuuttajien kulttuurisidonnaisia tarpeita ei huomioida lainkaan, vaan kaikkia asiakkaita kohdellaan samalla tavalla. Yhdenvertaisuuslain tavoitteena on siis kehittää palveluita eri käyttäjäryhmien tarpeita vastaaviksi. (Pitkänen 2006, 98.)

Olen työskennellyt sosiaalityöntekijänä noin vuoden ja ottanut vastaan myös maahanmuuttaja-asiakkaita. Mielestäni välillistä syrjintää esiintyy verrattain usein, mikä tarkoittaa päivittäisessä työssä sitä, että maahanmuuttaja-asiakkaan kohtaamia ongelmia muissa virastoissa täytyy selvittää ja toimia tavallaan asiakkaan asianajajana.

5 SOSIAALITYÖN ROOLI MAAHANMUTTAJAN KOTOAUTUMISESSA JA MONIKULTTUURINEN SOSIAALITYÖ

5.1 Sosiaalityön perusta

5.1.1 Sosiaalityön määritelmät

Sosiaalityöntekijöiden kansainvälinen liitto (IFSW) hyväksyi vuonna 2000 sosiaalityön seuraavan määritelmän:

”Sosiaalityön tavoitteena on lisätä hyvinvointia edistämällä yhteiskunnallista muutosta sekä ihmissuhdeongelman ratkaisua, elämänhallintaa ja itsenäistymistä.

Sosiaalityön kohteena ovat vuorovaikutustilanteet ihmisen ja hänen ympäristönsä välillä. Välineenä sosiaalityö käyttää sosiaali- ja käyttäytymisteoreettista sekä yhteiskunnan järjestelmiä koskevaa tietoa.

Sosiaalityön perustana ovat ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden periaatteet.”
(IFSW 2000)

Sosiaalityön yliopistoverkoston (SOSNET) edustajat määrittelivät vuonna 2003 sosiaalityön seuraavasti:

”Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillis-tieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilanearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.”

(SOSNET 2004)

Suomessa sosiaalityötä tehdään pääasiassa julkisten sosiaalipalvelujen piirissä. Sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaisesti kuntien on huolehdittava tiettyjen sosiaalipalvelujen järjestämisestä, joihin myös sosiaalityö kuuluu. Lain 18 §:n mukaan:

”Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön suorittamaa ohjausta, neuvontaa ja sosiaalisten ongelmien selvittämistä sekä muita tukitoimia, jotka ylläpitävät ja edistävät yksilöiden ja perheen turvallisuutta ja suoriutumista sekä yhteisöjen toimivuutta.”

5.1.2 Sosiaalityön arvopohja

Sosiaalityöntekijöiden kansainvälisen yhdistyksen (National Association of Social Workers) (1999) mukaan sosiaalityö perustuu seuraaville *perusarvoille*: 1) palvelu, 2) sosiaalinen oikeus, 3) yksilön arvokkuus ja arvo, 4) inhimillisten suhteiden tärkeys, 5) oikeudenmukaisuus sekä 6) pätevyys, taidot ja osaaminen. (NASW 1999) Sosiaalityön *eettiset periaatteet* perustuvat edellä esitettyihin sosiaalityön arvoihin.

1) *Palvelun eettisellä periaatteella* tarkoitetaan sosiaalityöntekijän pääasiallista tavoitetta auttaa ihmisiä ja nimetä sosiaalisia ongelmia. Sosiaalityöntekijöiden tulee käyttää tietojaan, taitojaan ja arvojaan auttaakseen avun tarpeessa olevia ihmisiä ja tuodakseen näkyviin sosiaaliset ongelmat.

2) *Sosiaalisen oikeuden eettisen periaatteen* mukaan sosiaalityöntekijöiden tulee haastaa sosiaalinen epäoikeudenmukaisuus. Sosiaalityöntekijöiden tulee tavoitella sosiaalista muutosta sekä puolustaa huono-osaisia ja sorrettuja yksilöitä ja ryhmiä. Sosiaalityöntekijöiden sosiaaliseen muutokseen pyrkiminen keskittyy pääasiassa köyhyyden, syrjinnän ja sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden poistoon. Näillä toimilla pyritään estämään sortoa sekä kulttuurista ja etnistä eriarvoisuutta. Sosiaalityöntekijät pyrkivät takaamaan asiakkailleen pääsyn tarvittaviin tietoihin ja palveluihin, tasa-arvon mahdollisuuteen sekä osallisuuteen päätöksenteossa.

3) *Yksilön arvokkuuteen ja arvoon liittyvän eettisen periaatteen* mukaan sosiaalityöntekijöiden tulee kunnioittaa yksilölle ominaista arvokkuutta ja arvoa. Sosiaalityöntekijöiden tulee kohdalla kaikkia asiakkaita avuliaalla ja kohteliaalla tavalla huomioiden yksilölliset, kulttuuriset ja eettiset erot. Sosiaalityöntekijöiden tulee huomioida työssään myös asiakkaan itsemääräämisoikeus ja heidän tulee pyrkiä kasvattamaan asiakkaan kapasiteettia ja mahdollisuuksia muutokseen sekä huomioida asiakkaan tarpeet. Sosiaalityöntekijöiden tulee olla tietoisia heidän kaksinaisluonteisesta vastuustaan asiakas ja laajempi yhteiskunta huomioiden. He pyrkivät ratkaisemaan ongelman asiakkaan ja laajemman yhteiskunnan välillä sosiaalisesti vastuullisella tavalla, jossa yhdistyvät arvot, eettiset periaatteet ja ammatin eettiset standardit.

4) *Inhimillisten suhteiden eettisen periaatteen mukaan* sosiaalityöntekijöiden tulee huomioida ihmissuhteiden keskeinen tärkeys. Sosiaalityöntekijät ymmärtävät, että suhteet ihmisten välillä ovat merkittävä väline muutokseen. Sosiaalityöntekijät pyrkivät vetämään mukaan ihmisiä ikään kuin partnereiksi auttamisprosessissa. Sosiaalityöntekijät pyrkivät vahvistamaan ihmisten välisiä suhteita tarkoituksenaan korjata, säilyttää ja edistää yksilöiden, perheiden, sosiaalisten ryhmien, organisaatioiden ja yhteisöjen hyvinvointia.

5) *Oikeudenmukaisuuden eettinen periaatteen mukaan* sosiaalityöntekijöiden tulee käyttäytyä luotettavalla tavalla. Sosiaalityöntekijät ovat aina tietoisia ammattinsa kutsumuksesta, arvoista, eettisistä periaatteista ja eettisistä standardeista sekä käytännön tavasta, joka yhdistää ne. Sosiaalityöntekijät toimivat rehellisesti ja vastuullisesti ja ajavat eettisten käytäntöjen puolta organisaatiossa, johon he kuuluvat.

6) *Pätevyyden, taidon ja osaamisen eettisen periaatteen* mukaan sosiaalityöntekijöiden tulee toimia omalla alallaan ja kehittää sekä kartuttaa heidän ammatillista asiantuntemustaan. Sosiaalityöntekijät pyrkivät aina kartuttamaan ammatillisia tietoja ja taitojaan soveltaakseen niitä käytännössä. Sosiaalityöntekijöiden tulisi pyrkiä edistämään professionsa tiedollista perustaa. (NASW 1999)

5.1.3 Sosiaalityö käytännössä

Jorma Sipilän (1996) mukaan sosiaalityön asiakastyö jakautuu kolmeen eri kategoriaan, joita ovat byrokratiatyö, palvelutyö ja psykososiaalinen työ. *Byrokratiatyöllä* Sipilä tarkoittaa asiakirjoihin, selvityksiin ja päätöksiin liittyvää työtä. Tuolloin työn tekemistä määrittävät pääasiassa organisaatio ja hallinnolliset säädökset. Sosiaalityön *palvelutyöhön* kuuluu sen sijaan yksilöllinen ja tiettyyn tapaukseen liittyvä neuvonta ja ohjaus. Palvelutyön tekemistä määrittää lopputuloksen hyväksyttävyyys. *Psykososiaalisiksi työksi* Sipilä luokittelee muun muassa lastensuojelun, päihdehuollon, kriminaalihuollon ja mielenterveystyön. Tuolloin työn tavoitteena ovat minää tukevat työmuodot, joiden tavoitteena ovat yksilön psyykkinen selviytyminen sekä toiminta- ja ajattelutapojen muutoksen tukeminen. (emt., 213–219; 224–225.)

Edellä mainittujen sosiaalityön osajärjestelmien lisäksi työtä voidaan eritellä sen mukaan, toimiiko sosiaalityöntekijä asiakkaan kanssa käyttäen työmuotona kontrollia, tukea, socialisaatiota, suojelua vai terapiaa. Kontrollin ja socialisaation tarkoituksena on ohjata asiakasta yhteiskunnan normatiiviseen yhteyteen. Tuki käsittää annettavien neuvojen ja ohjeiden lisäksi lisäresurssien luovuttamisen asiakkaalle. Suojelulla tarkoitetaan asiakkaan suojelemista joltakin kolmannelta osapuolelta asiakkaan tukemiseksi. Terapialla pyritään kehittämään asiakkaan sisäistä toimintakykyä. Socialisaatio työmuotona on yhteiskuntaan tai yhteisöihin suuntautunutta työtä, jota kutsutaan myös yhdyskuntatyöksi ja rakenteelliseksi sosiaalityöksi. (Sipilä 1996, 63–65.)

5.2 Monikulttuurinen sosiaalityö

5.2.1 Monikulttuurisen sosiaalityön määritelmä ja taustaa

Monikulttuurisella sosiaalityöllä (multicultural social work) tai kulttuurienvälisellä sosiaalityöllä (cross-cultural/inter-cultural social work) tarkoitetaan yleensä sellaista sosiaalityön käytäntöä, jossa sosiaalityöntekijä omassa kotimaassaan työskentelee eri kulttuuria edustavien maahanmuuttajien tai etnisten vähemmistöjen kanssa. Tällöin työssä painotetaan kulttuurien moninaisuutta sekä kulttuurien välistä kommunikaatiota ja ymmärrystä. (Nagy & Falk 2000, 53–54.) Monikulttuurinen sosiaalityö perustuu perussosiaalityön käsitteisiin, joihin on lisätty kulttuurisensitiivinen näkökulma.

Merja Aniksen (2006, 109–110) mukaan kansainvälisessä maahanmuuttajasosiaalityötä koskevassa keskustelussa erotetaan usein kaksi pääsuuntausta, kulttuurisensitiivinen viitekehys ja rasismin- ja syrjinnänvastainen työorientaatio.

Kulttuurisensitiivisessä suuntauksessa painotetaan erilaisen kulttuuritaustan tuntemusta sekä kulttuurisia eroja huomioivia vuorovaikutustaitoja ja työmenetelmiä asiakastyössä (Anis 2006, 109–110).

Rasisminvastaisessa orientaatioissa korostetaan sen sijaan enemmän yhteiskunnan rakenteellisten tekijöiden merkitystä sekä sosiaalityön tehtävää rasismin ja syrjinnän vastaisessa työssä. Sosiaalityön tavoitteeksi määritetty näin ollen rasismin tunnistaminen sekä rasisminvastaisien käytäntöjen kehittäminen. Rasisminvastainen sosiaalityö (anti-racist social

work) kytkeytyy kriittisen sosiaalityön perinteeseen. (Anis 2006, 110; Anis 2008, 27.) Suomalaisessa sosiaalityössä kriittiset suuntaukset eivät ole olleet kovin näkyviä (Juhila 2006, 142).

Suomessa maahanmuuttajatyötä on sosiaalityökeskusteluissa ja -tutkimuksissa kuvattu käsitteillä monikulttuurinen sosiaalityö, monietninen sosiaalityö sekä kulttuurien välinen viranomaistyö. Kulttuuristen erojen huomioimisen tärkeyttä korostetaan ammatillisissa käytännöissä, mutta rasminvastaisista työkäytäntöjen tarpeellisuudesta ja toteuttamista-voista puhutaan sen sijaan varsin vähän. Suomalaisessa maahanmuuttajatyötä koskevissa keskusteluissa keskitytään yleensä integraation ja kotouttamisen käsitteisiin sekä niihin sisältyviin tavoitteisiin ja ammatillisiin käytäntöihin. (Anis 2006, 110.)

5.2.2 Sosiaalityön tehtävät maahanmuuttajien kotouttamisessa

Kunnalla on merkittävä osuus maahanmuuttajien kotouttamisessa. Sosiaalityöntekijöiden tehtäviin kuuluu kotouttamissuunnitelman laatiminen työvoiman ulkopuolella oleville maahanmuuttajille sekä työvoiman piiriin kuuluville maahanmuuttajille yhdessä työvoimatoimiston kanssa. Kunnan vastuulle kuuluvat ne kotoutumista edistävät ja tukevat toimenpiteet ja palvelut, jotka eivät ole työvoimapolitiittisia toimenpiteitä. (Työministeriö 2006, 3.)

Kunnan kuuluu huolehtia siitä, että maahanmuuttajan kotoutumista edistetään ja tuetaan kotouttamislain 7 §:ssä tarkoitetuilla toimenpiteillä ja palveluilla jos maahanmuuttajalla toimeentulotukea saavana kotouttamislain 11 §:n mukaan on oikeus kotoutumissuunnitelmaan¹ tai mikäli työvoimatoimisto ohjaa hänet kotouttamislain 6 c §:n 2 momentin nojalla² kunnan toimenpiteiden ja palvelujen piiriin. (Työministeriö 2006, 3.)

Kotouttamislain 7 §:ssä mainittuja kunnalle kuuluvia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajan kotouttamisessa ovat muun muassa: ohjaus, neuvonta ja tiedottaminen, perh-

¹ Suomessa asuvalla maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, mikäli hän on työtön ja rekisteröity julkisesta työvoimapolituksesta annetun lain 3 luvun 5 §:n mukaisesti työhallinnon asiakaspalvelun tietojärjestelmään tai mikäli hän saa toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) mukaista toimeentulotukea. (L 1215/2005 11§)

² Työvoimatoimisto ohjaa maahanmuuttajan, jolla on 11 §:n mukainen oikeus kotoutumissuunnitelmaan kunnan toimenpiteiden ja palvelujen piiriin yhteistyössä kunnan kanssa, mikäli maahanmuuttaja ei terveydentilansa tai siihen rinnastettavan syyn vuoksi voi osallistua työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin. (L 1215/2005 6 c § 2 momentti)

dyttäminen yhteiskuntaan ja sen toimintaan, suomen tai ruotsin kielen opetus, työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen ja työmarkkinatoimenpiteisiin rinnastettavat toimenpiteet, luku- ja kirjoitustaidon opetus sekä perusopetusta täydentävä opetus, tulkkaus, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävät toimenpiteet ja palvelut, alaikäisten maahanmuuttajien erityistarpeiden vaatimat toimenpiteet ja palvelut, erityistä tukea tarvitseville ryhmille järjestettävät toimenpiteet ja palvelut sekä muut toimenpiteet ja palvelut, jotka kannustavat maahanmuuttajaa omatoimisesti hankkimaan yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. (L 1215/2005 7 §.)

Kunta tekee työvoimatoimiston kanssa yhteistyötä kotouttamiseen liittyen ja antaa maahanmuuttajalle tietoja työvoimatoimiston ja muiden palvelujen tuottajien tarjoamista palveluista. (Työministeriö 2006, 4.) Näin ollen sosiaalityöntekijä tulisi olla selkeää kirjallista informaatiota käännettynä eri kielille. (Forsander ym. 1994, 79–80.)

5.2.3 Sosiaalityöntekijän rooli maahanmuuttajan kotoutumisprosessissa

Sosiaalityöntekijän roolia ei voi aliarvioida maahanmuuttajan kotoutumisprosessissa. Hän saattaa olla ensimmäinen viranomainen, jonka kanssa maahanmuuttaja hoitaa asioita uudessa kotimaassaan. Näin ollen ensivaikutelma sosiaalityöntekijästä vaikuttaa myös asiakkaan mielipiteisiin uudesta maasta ja sen ihmisistä. Siksi on hyvin tärkeää, että sosiaalityöntekijä vastaanottaa maahanmuuttajan humanisti. (Forsander ym. 1994, 78.)

Useilla maahanmuuttajilla ei ole perhettä tai uskottuja ystäviä, minkä vuoksi he keskustelvat asioistaan ja käsittelevät ongelmiaan sosiaalityöntekijän kanssa. Maahanmuuttaja odottaa sosiaalityöntekijältä oikeudenmukaista kohtelua ja ratkaisuja ongelmiinsa. Sosiaalityöntekijän odotetaan tuntevan maahanmuuttajien ongelmat ja ehdottavan ongelmanratkaisun kannalta hyödyllisiä vaihtoehtoja. (Forsander ym. 1994, 78.)

Sosiaalityöntekijällä on myös tärkeä merkitys maahanmuuttajan taloudellisen tilanteen kannalta. Sosiaalityöntekijä pitää tavallaan hallussa työttömän maahanmuuttajan ”eloonjäämisen avainta”, eli päättää maahanmuuttajan saamista sosiaalisista eduista. Mikäli sosiaalityöntekijä aliarvioi maahanmuuttajan tarpeet, aiheuttaa hän asianosaiselle vakavia taloudellisia ongelmia. (Forsander ym. 1994, 78.)

Sosiaalityöntekijän ja maahanmuuttaja-asiakkaan välille syntyy usein ongelmia. Ongelmat saattavat johtua niin sosiaalityöntekijästä kuin maahanmuuttajastakin. Jotkut maahanmuuttajat olettavat, että sosiaalityöntekijän täytyy kyetä hoitamaan heidän kaikki ongelmansa. Jos näin ei käy, maahanmuuttajat kokevat, että heitä on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti. Tunne epäoikeudenmukaisuudesta on seurausta usein siitä, ettei sosiaalityöntekijä myönnä avustusta jokaiseen maahanmuuttajan esittämään tarpeeseen. (Forsander ym. 1994, 78.)

Tämän lisäksi useat maahanmuuttajat kokevat, etteivät sosiaalityöntekijät arvosta heitä, heidän kulttuuriaan ja heidän taustansa. Eri maista tulevat maahanmuuttajat odottavat erilaista kohtelua sosiaalityöntekijältä. Jotkut maahanmuuttajat saattavat aiheettomasti leimata sosiaalityöntekijän ennakkoluuloiseksi, epäystävälliseksi tai jopa rassistiksi. Tosin toisinaan edellä mainittu luokittelu saattaa olla aiheellinen. (Forsander ym. 1994, 78.)

Jotkut ongelmat saattavat johtua siitä, että maahanmuuttaja ei käsitä sosiaalityöntekijän roolia, eikä missä rajoissa sosiaalityöntekijä pystyy työskentelemään. Jotkut maahanmuuttajat saattavat kuvitella, että sosiaalityöntekijä on hyväntekijä, jolla on rajattomasti rahaa käytettävissään. (Forsander ym. 1994, 79.)

Henkilökohtaisesti olen saanut maahanmuuttaja-asiakkaalta moitteita muun muassa sen vuoksi, etten myöntänyt toimeentulotukea hänen laivaristeilystä aiheutuneisiin kustannuksiin jälkikäteen, enkä myöskään matkakustannuksiin, joita hänelle koitui sen vuoksi, että hän joutui hakemaan kulttuuriinsa kuuluvaan ruokaan liittyviä mausteita toisesta kaupungista. Tuolloin minulle tuli tunne, ettei asiakkaani ymmärtänyt laisinkaan niitä rajoja, joiden puitteissa sosiaalityöntekijä toimii. Toisaalta, kuinka hän voisi ymmärtääkään? Suomalainen palvelujärjestelmä, sen kulttuuri ja tavat eivät tietenkään ole maahanmuuttajalle samalla tavoin selviä kuin suomalaiselle asiakkaalle. Ehkä asiakkaani koki, etten arvostanut häntä ja hänen kulttuuriaan ja että kohtelin häntä epäoikeudenmukaisesti.

Ongelmat maahanmuuttajien kanssa työskentelyssä saattavat johtua myös siitä, että tiedonkulku sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä ei toimi. Usein maahanmuuttajat ja sosiaalityöntekijät eivät voi esittää mielipiteitään ja näkökantojaan selvästi, koska heillä ei ole yhteistä kieltä. Tilannetta saattaa vaikeuttaa myös se, ettei sosiaalityöntekijällä ole aikaisempaa kokemusta maahanmuuttajien kanssa tehtävästä työstä. (Forsander ym. 1994, 78–79.)

Maahanmuuttaja-asiakkaiden kanssa työskennellessäni olen huomannut, että mikäli asiakkaan kanssa tarvitaan asiointikäynnillä tulkkia, tulee tapaamiseen valmistautua huolella. Olisi hyvä miettiä, mitä asioita edellisellä tapaamiskäynnillä käsiteltiin ja kirjoittaa muistiin asiat, jotka edellisellä kerralla jäivät kesken. Mikäli tapaamiseen ei valmistaudu, niin tulkin ollessa paikalla ei välttämättä muista ottaa esiin kaikkia oleellisia asioita ja sen vuoksi asiat viivästyvät ja jäävät taas seuraavaan tapaamiskertaan. Kun yhteistä kieltä ei ole, ei asiakkaalle voi soittaa ja tarkastaa epäselvyyksiä.

5.2.4 Maahanmuuttajasosiaalityössä tarvittavat tiedot ja taidot

Kirsti Kivinen (1993, 49–51; 1994, liite 2) on hahmotellut sosiaalityöntekijän niin sanottua hiljaista tietoa ja taitoja, joita käytetään maahanmuuttajien kanssa tehtävässä työssä. Hän jakaa työn moninaisuutta kuvaavat tiedot ja taidot kolmeen pääkategoriaan: 1) ammatillisiin tietoihin, 2) ammatilliset taitoihin ja 3) henkiseen kykyyn ja tiedostamiseen.

Maahanmuuttotyön *ammattillisiin tietoihin* kuuluvat muun muassa tieto maahanmuuttajien oikeudellista asemaa koskevasta lainsäädännöstä sekä taito sen soveltamisesta käytäntöön, byrokratian osaaminen, hallinnon tuntemus sekä kyky pysyä mukana ulkomaalaishallinnon muutosvauhdissa. Sen lisäksi ammatilliseen tietoon kuuluvat paikallistuntemus, palveluiden hallinta, eri kulttuurien jonkinasteinen tuntemus, realismi asiakkaille annettavissa neuvoissa ja ohjeissa, tietojen luotettavuuden arviointi sekä uusien työntekijöiden ja opiskelijoiden koulutus. (Kivinen 1993, 49–51; 1994, liite 2)

Ammattillisiin taitoihin kuuluvat aggressiotilanteiden hallinta, yhteistyökykyisyys, asiakkaan ”luukuttamisen” ja ylimääräisen byrokratian välttäminen, asiakkaan kannustaminen aktiivisuuteen omien asioiden hoidossa sekä monipuolinen kielitaito ja kommunikaatiokyvyt. Sen lisäksi ammatillisiin taitoihin kuuluu kyky käyttää työtilanteita palvelemaan asiakkaan integraatitavoitteita, esimerkiksi kyky käyttää selkosuomea sekä liittyy sillä hetkellä hoidettavat asiat laajempaan yhteiskunnalliseen kehykseen niiden hahmottamiseksi. (Kivinen 1993, 49–51; 1994, liite 2)

Henkisiin kykyihin ja tiedostamiseen kuuluvat niin sanottu intuitio, vainu tai kulttuuriherkkyys ymmärtää, mistä vuorovaikutustilanteissa ja asiakkaan käyttäytymisessä on kysymys,

silloin kun yhteistä kieltä ei ole. Sen lisäksi henkisiin kykyihin kuuluvat kyky kestää oman kokemusmaailman ylittävät tapahtumat asiakkaiden taustoissa, kyky toimia ”traumaattisten” tai mielenterveysongelmista kärsivien asiakkaiden kanssa, tietoisuus oman persoonan, puhe-, pukeutumis- ja käyttäytymistavan sekä sukupuolen ”ärsykearvosta” vastapuoleen, tietoisuus ei-sanallisen viestinnän merkityksistä sekä erittäin tärkeänä osana tietoisuus työntekijän omasta kulttuurista ja etenkin kulttuurisidonnaisuudesta. (Kivinen 1993, 49–51; 1994, liite 2)

Kulttuuritietoisien sosiaalityöntekijän tulisi olla selvillä siitä, kuinka kulttuuriset tekijät ohjaavat hänen ajatteluaan ja käyttäytymistään sekä käsitystä oikeasta ja väärästä. Sen lisäksi hänen tulisi tiedostaa myös toisiin kulttuureihin kohdistuvat ennakkoluulonsa ja stereotypiansa. Omien kulttuuristen lähtökohtiensa lisäksi sosiaalityöntekijän tulisi ymmärtää, millaisille kulttuurisille käsityksille asiakkaan käyttäytyminen ja ajattelu perustuvat. (Alitolppa-Niitamo 1993, 168.)

Kulttuurin lisäksi sosiaalityöntekijän tulisi huomioida maahanmuuttajien kanssa työskennellessä muun muassa asiakkaan ikä, sukupuoli, kyvyt, uskomukset, etnisyys ja yhteiskuntaluokka sekä erilaiset tarpeet. (Forsander ym. 1994, 79.) Pääpainon tulee olla enemmän asiakkaan yksilöllisissä tekijöissä ja piirteissä kuin kulttuurisissa tekijöissä. Kulttuuristen arvojen huomioiminen ei siis tarkoita sitä, että asiakasta arvioidaan kulttuuristen stereotyyppien varassa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 168.)

Eileen Gambrillin (2006) mukaan sosiaalityöntekijän tulisi etsiä tietoa syrjinnästä ja sorrosta sekä positiivisia vaihtoehtoja vähemmistöryhmistä käytetyille vahingollisille ilmaisuille. Sosiaalityöntekijän tulisi myös neutralisoida ennakkoluuloja, väitteitä ja stereotyyppiä, opiskella kulttuurisista eroista ja käyttää hankittuja tietoja kulttuurierojen tunnistamiseen. Gambrill painottaa myös kielten opiskelua sekä sosiaalityöntekijän kykyä arvioida kriittisesti yleistettyjä luokituksia. (emt., 31–36.)

Yllä mainittujen asioiden lisäksi sosiaalityöntekijän tulisi ymmärtää oma asemansa ja roolinsa työskennellessään ihmisten tunteiden ja arkaluontoisten asioiden kanssa.. Hänen tulisi ymmärtää, että asiakkaan tausta ja kokemus vaikuttavat siihen kuinka asiakas reagoi. Jopa silloin, kun maahanmuuttaja-asiakas loukkaa aiheettomasti sosiaalityöntekijää, hänen tulisi nähdä kokemus mahdollisuutena oppia erilaisista kulttuureista. Sosiaalityöntekijän tulisi

kyetä työskentelemään ilman ennakkoluuloja ja vilpittömästi, pyrkien löytämään asiakkaidensa ongelmiin joitakin ratkaisuja. Näin sosiaalityöntekijä oppii uusia asioita ja kartuttaa ammattitaitoaan. (Forsander ym. 1994, 79–80.)

Sosiaalityöntekijän on hyödyllistä arvioida jatkuvasti omaa toimintaansa: tukeeko käytökseni integraatiota vai kenties assimilaatiota? Onko toimenpiteeni kotoutumista edistäviä, vai kenties syrjäyttäviä ja eristäviä? Miten suhtaudun maahanmuuttajalasten äidinkielen opetukseen peruskoulussa tai vapaapäiviin muiden etnisten ryhmien uskonnollisina juhlapyhinä? Yhden ihmisen toimenpiteillä saattaa olla vähäinen merkitys, mutta ne vaikuttavat silti asenneilmastoon, joka muokkaa maahanmuuttajien ja ehkä päättäjienkin toimintatapoja (Ekholm 1994, 44).

Reflektiivinen eli harkitseva, pohtiva ja jäsentävä työote olisi siis hyödyllinen. Tarkasteltuaan jatkuvasti omaa käytännön toimintaansa, sosiaalityöntekijän on mahdollista tunnistaa toiminnan taustalla olevat oletukset. Toiminnan taustaoletukset saattavat olla sosiaalisesti rajoittavia ja reflektiivisyyden avulla voidaan löytää uusia, aiempaa valtaistavampia eli yksilön omaa päätäntävaltaa ja voimavaroja vahvistavia ajatustapoja ja käytäntöjä. (Fook 2005, 4–5.)

Kulttuurienvälinen kompetenssi

Monikulttuurinen maailma ja sen kohtaamistilanteet edellyttävät ihmisiltä kulttuurienvälisistä toimintakykyä. Kulttuuritaustoiltaan erilaiset ihmiset ovat yhdessä toimiessaan kulttuurien välissä varsinkin jos on tarkoituksena, että kohtaamisen seurauksena tapahtuu merkittävää oppimista. Näin ollen kulttuurienvälinen oppiminen on luonteeltaan dialogista, siis välitilassa olemista. (Kaikkonen 2004, 147.)

Kulttuurienvälisen kompetenssin (intercultural compence) käsite kuvaa kulttuurienvälisen toimijan kykyä, joka voidaan jakaa osataitoihin tai kulttuurienvälisen toimijan ominaisuuksiin. Kulttuurienvälinen kompetenssi pitää sisällään yksilön psykososiaalisia ominaisuuksia, joiden ohjaamana hän kykenee toimimaan kulttuurienvälisissä tilanteissa. Kulttuurienvälinen kompetenssi tarkoittaa myös sitä, että yksilö kykenee toimimaan kulttuurienväli-

seksi kokemisissaan tilanteissa kohdallisesti ja aikaisempaa tehokkaammin. (Kaikkonen 2004, 146–147.)

Kulttuurienvälisen kompetenssin peruslähtökohta on eettisyys. Kulttuurienvälisesti kompetentti ihminen pyrkii toimimaan eettisesti ja kehittämään eettisyyttään. Hänessä tulee olla myös toisen ja toiseuden kunnioittamisen kykyä. Kunnioittamiseen liittyy kiinteästi erilaisuuden suvaitseminen, suvaitsevuus toisenlaista käyttäytymistä kohtaan. Kulttuurienvälisesti kompetentti ihminen omaa myös empaattisuutta, jonka avulla hän voi kuvitella miltä toisesta ihmisestä tuntuu. Sen lisäksi hän kykenee näkemään erilaisia perspektiivejä ja hänellä on kykyä perspektiivin vaihtoon. Hän kykenee tarkastelemaan maailmaa myös toisen ihmisen silmin sekä katselemaan omaa perspektiiviään ikään kuin ulkoapäin. Kulttuurienvälisesti kompetentti ihminen tarvitsee myös reflektiokykyä, eli hän kykenee analysoimaan itseään ja käyttäytymistään kuten myös toisen käyttäytymisessä olevia piirteitä ja tekijöitä. Reflektiokykyä voi jokainen edistää kriittisen ajattelun avulla. Kulttuurienvälisen kompetenssi edellyttää myös vuorovaikutustaitoja. Sekä kieli että ei-kielellinen viestintä ovat vahvasti kulttuurisia, joten vuorovaikutuskyky edellyttää halua ja kykyä kulttuurienväliseen viestintään. Kulttuurienvälisessä kompetenssissa on oleellista myös monitulkintaisuuden sietokyky. Ilman kykyä tehdä tulkintaa monesta eri näkökulmasta ihminen kuormittuu psyykkisesti, jonka seurauksena hänen toimintakykynsä heikkenee. Kulttuurienvälisesti kompetentti ihminen omaa halua kasvaa kansainvälisyyteen ja kehittää identiteettiään monikulttuuriseen suuntaan. Toiminta monikulttuurisissa tilanteissa antaa mahdollisuuden kehittää kulttuurienvälisiä strategiakykyä. (Kaikkonen 2004, 148–149.)

Maahanmuuttajasosiaalityön tavoitteet, menetelmät ja asiakkaan identiteetit

Mielestäni lähes kaikki yllä mainitut maahanmuuttajasosiaalityössä tarvittavat tiedot ja taidot järjestäytyvät selkeiksi kokonaisuuksiksi Merja Aniksen (2006) luomissa jäsenyksissä lastensuojelun ammattilaisten tulkinnoista maahanmuuttajasosiaalityössä. Anis tarkastelee kehysanalyysin avulla maahanmuuttajasosiaalityön tavoitteita, menetelmiä ja asiakkaan identiteettejä. Oletan, että samaa kehysanalyysia voi soveltaa myös aikuispuolella työskentelevien sosiaalityöntekijöiden tekemään maahanmuuttososiaalityöhön

Sosiaalityöntekijöiden suhtautumista maahanmuuttajiin on yleensä suomalaisissa tutkimuksissa tarkasteltu suhteessa muihin viranomaisiin. Tutkimusten mukaan sosiaalityöntekijät suhtautuvat maahanmuuttajiin muita viranomaisia myönteisemmin. Aniksen (2006) mukaan tämän lisäksi olisi tärkeää tutkia, millaisin perustein sosiaalityöntekijät arvioivat käytännön työssään maahanmuuttajien tilanteita ja millaisia työtapoja he maahanmuuttajien kanssa toteuttavat (emt., 110).

Anis (2006) on tutkinut lastensuojelun ammattilaisten tulkintoja maahanmuuttajasosiaalityöstä Malcom Paynen (1997) kehittämien jäsenysten ja Erving Goffmanin (1974) kehittämän kehysanalyysin avulla.

Malcom Payne (1997) on luokitellut sosiaalityöntekijöiden erilaisia tapoja ymmärtää kulttuuristen vähemmistöjen asemaa yhteiskunnassa ja sosiaalityön asiakkaina. Hän erottaa viisi erilaista ymmärtämisen tapaa: assimilaatio, liberaalinen pluralismi, kulttuurinen pluralismi ja strukturalismi. Sen lisäksi hän erottaa näkökulman, jossa maahanmuuttajien ja heidän omien yhteisöjensä näkemystä korostetaan. Tästä näkökulmasta Payne käyttää käsitettä ”black perspectives”. (emt., 248–251.) Paynen luomalle käsitteelle ei löydy suomenkielistä vastaavaa termiä. Anis (2006, 125) käyttää Paynen käsitteestä ilmaisua ”empowerment” (valtaistaminen), sillä kategoriassa puhutaan asiakkaiden valtaistamisesta ja voimaannuttamisesta. Yllä mainittujen ymmärtämistapojen keskeiset piirteet selvitetään tässä luvussa vähän myöhemmin.

Merja Anis (2006) on muodostanut jäsenyksensä edellä mainittujen Paynen kategorioiden pohjalta. Hän löysi tutkimuksensa avulla vielä yhden tavan, jota ei löytynyt Paynen tulkin-takehikosta. Näin ollen Aniksen maahanmuuttajasosiaalityön tulkinnat paikantuvat kuuteen erilaiseen kehykseen, jotka hän on nimennyt sosiaalityön tavoitteita kuvaavilla sanoilla seuraavasti: 1) vieraannuttava, 2) sopeuttava, 3) tasa-arvoistava, 4) kulttuuritietoinen, 5) rasismitietoinen ja 6) osallistava kehys. Vieraannuttava kehys on Aniksen aineistosta tuotettu kategoria, muut kehykset perustuvat Paynen jaotteluun. (emt., 112.)

Taulukko 1. Maahanmuuttajasosiaalityön tavoitteet, menetelmät ja asiakkaan identiteetit.

Kehykset ja taustaideologia	Sosiaalityön tavoitteet	Sosiaalityön menetelmät ja käytännöt	Asiakkaan identiteetit
Vieraannuttava	Asiakkaan auttaminen selviytymään, kunnes palaa kotimaahansa	Kriisi- ja traumatyöskentely	Asiakas erilaisena, kriisitilanteessa ja vieraassa ympäristössä kärsijänä; erilaisuus ongelmana; paluu kotimaahan tavoitteena
Sopeuttava Assimilaatio	Asiakkaan muutosprosessin ymmärtäminen, ohjaaminen ja opettaminen sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan	Ohjaus, neuvominen, kontrolli, suomenkielen opintojen järjestäminen, terapeutin työ	Asiakas erilaisena ja kriisitilanteessa; erilaisuus ongelmana; asiakas uuden oppijana ja sopeutujana
Tasa-arvoistava Liberaalinen pluralismi	Samanaisten mahdollisuuksien turvaaminen kaikille asiakkaille, samanaarvoisuuden saavuttaminen	Yleisammattilliset tiedot ja taidot, asiakkaan sosiaalisten ja taloudellisten olosuhteiden parantaminen, samanaisten palvelujen tarjoaminen kaikille	Asiakas samanaistena, samoja oikeuksia, velvollisuuksia ja ongelmia omaavana
Kulttuuritietoinen Kulttuurinen pluralismi	Asiakkaan omien kulttuuristen arvojen ja voimavarojen löytäminen, huomioiminen ja tukeminen	Kulttuurien tuntemus ja monikulttuurinen erityisosaaminen, kulttuuritulkkien hyödyntäminen, asiakaslähtöisyys, reflektiivisyys	Asiakas osin erilaisena, osin samanaistena, kulttuurinsa edustajana ja yksilönä; erilaisuus luonnollisena asiana; kulttuuri asiakkaan resurssina
Rasismi-tietoinen Strukturalismi	Rasismien ja muiden rakenteellisten ongelmien tiedostaminen ja syrjinnän vastustaminen	Rakenteellinen ja yhteisöllinen sosiaalityö, reflektiivisyys, asiakkaan oikeuksien turvaaminen ja puolustaminen, rasismien vastaisten työmenetelmien kehittäminen	Asiakas vähemmistön edustajana, rasismien ja muiden rakenteellisten epäkohtien alistamana ja vähemmän valtaa omaavana
Osallistava Empowerment	Asiakkaan oman toimijuuden tukeminen, voimaannuttaminen ja osallistaminen	Yhteisölliset menetelmät, voimavarais- ja toiminnallinen työ, ryhmätoiminta	Asiakas osaavana, oman tilanteensa asiantuntijana ja aitoa toimijana

(Anis 2006, 113.)

Vieraannuttavassa kehyksessä on tyypillistä, että maahanmuuttajan alkuperäisen kulttuurin ei nähdä tarjoavan soveltavia ja riittäviä tietoja ja taitoja uudessa maassa selviytymiseen. Näin ollen sosiaalityö rakentuu ongelmakeskeiseksi; kulttuuriset erot nähdään ongelmina ja puutteina. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi maahanmuuttajien kodinhoitotaitojen katsotaan olevan puutteellisia sen vuoksi, että ne eroavat suomalaisista tavoista. Vieraannuttava kehys oli Aniksen mukaan sosiaalityöntekijöillä harvinainen tulkinta ja se liittyi yleensä pakolaisiin. Vieraannuttavaa kehystä käytettiin silloin, kun katsottiin pakolaisten paremmaksi vaihtoehdoksi palata kotimaahan, joka toteutuessaan ratkaisisi pakolaisen kriisitilanteen. Näin ollen vieraannuttava kehys sulkee tavallaan maahanmuuttajilta mahdollisuuden hyvästä elämästä Suomessa. (Anis 2006, 114.)

Sopeuttava kehys perustuu vieraannuttavan kehysten tavoin oletukselle, ettei maahanmuuttajan alkuperäinen kulttuuri tarjoa riittävästi tietoja ja taitoja uudessa kulttuurissa selviytymiseen. Toisin kuin vieraannuttavassa kehyksessä, sopeuttavassa kehyksessä korostuu traumasta toipumisen ja uuteen maahan sopeutumisen mahdollisuus. Tällöin sosiaalityön tehtäväksi määrittyy terapeutin työ erityisesti pakolaisina maahan saapuneiden auttamiseksi. Sopeutumiskehysessä maahanmuuttajille kohdistetaan vaatimuksia vieraannuttavaa kehystä nopeammasta integroitumisesta, johon kuuluu suomen kielen ja yhteiskunnallisten taitojen nopea omaksuminen. Sopeuttava kehys identifioi asiakkaan suomalaisuutta oppivaksi, sopeutumisprosessia läpikäyväksi ihmiseksi. Sosiaalityöntekijälle muodostuu tällöin sopeuttajan ja opettajan rooli ja sosiaalityön tehtäväksi ohjaus ja kontrolli. Sosiaalityöntekijän tulisi ymmärtää maahanmuuttajia koskevan muutosprosessin eri vaiheita ja auttaa maahanmuuttajia sopeutumaan uuteen ympäristöön. Sopeuttavassa kehyksessä suomenkielen ja yhteiskunnallisten hidas omaksuminen nähdään varsin suurena ongelmana. Vastuu maahanmuuttajien integroitumisesta kohdentuu yhteiskunnan toimenpiteisiin, joiden toivotaan olevan tehokkaampia ja pitkäkestoisempia. Sosiaalityöntekijät saattavat liiaksi kiinnittää huomiota asiakkaan puutteelliseen kielitaitoon, jolloin asiakas määritellään ”vaikeaksi” ja auttamistyön ulkopuolelle saattaa jäädä monia sellaisia ongelmia, jotka edellyttäisivät puuttumista. (Anis 2006, 114–115.)

Niin sopeuttavassa kuin vieraannuttavassakin kehyksessä maahanmuuttajasosiaalityö nähdään erityisiä tietoja ja taitoja vaativana vaikeana työnä, joka mielellään siirrettäisiin erityispalveluiden piiriin. Erityisesti vieraannuttavan kehysten mukaan maahanmuuttajien

tilanteet nähdään niin ongelmallisina, että niiden hoitamisen katsotaan kuuluvan ulkomaalaistoimistoihin. Näin ollen maahanmuuttajasosiaalityössä tarvittavat tiedot ja taidot määrittyvät erityisosaamisen alueeksi, jonka ei katsota kuuluvan sosiaalityöntekijän perusammattitaitoon. Maahanmuuttajasosiaalityö koetaan vieraaksi, eikä ammattitaidon kehittäminen sen suhteen näyttäyty kiinnostavana vaihtoehtona. (Anis 2006, 114–116.) Sopeuttavan tulkinnan riskinä on, että suomalaista kulttuuria pidetään normina, jonka kautta samanlaisuus määrittyy ja näin ollen maahanmuuttajien omat tavoitteet jäävät huomioimatta (Anis 2006, 123).

Tasa-arvoistavassa kehyksessä painotetaan liberaalisen pluralismin ideaa kaikkien kansalaisten tasa-arvoisista mahdollisuuksista. Kehys pitää sisällään ajatuksen kaikkien samanlaisesta oikeudesta saada palveluja ja samanlaista kohtelua riippumatta siitä, mihin väestöryhmään kuuluu. Tällöin sosiaalityön tehtäväksi määrittyy samanlaisten palvelujen tarjoaminen kaikille sekä erityisapu sosiaalisten olosuhteiden parantamiseksi, mikäli tasa-arvo uhkaa vaarantua. (Payne 1997, 249.) Tasa-arvoistavassa kehyksessä kiteytyy ajatus ihmisen universaalisuudesta. Maahanmuuttajien erilaisuuden ja ongelmallisuuden sijasta korostetaan kaikkien ihmisten samanlaisuutta ja yleistä inhimillisyyttä, joka yhdistää ihmisiä. Tavoitteena on myös maahanmuuttajan sopeutuminen uuteen maahan. Tasa-arvoistavassa kehyksessä maahanmuuttajia ei nähdä ongelmallisina, vaan sosiaalityöntekijöiden kerronnassa painottuvat myönteiset luonnehdinnat. Samanlaisuusoletus tuottaa maahanmuuttajasiakkaille usein mukavan asiakkaan identiteetin ja maahanmuuttajat määrittyvät usein suomalaisia asiakkaita helpommiksi. Asiakastyön haasteena pidetään pääasiassa kommunikaatiovaikeuksia. Tasa-arvoisessa kehyksessä kulttuuriin suhtaudutaan neutraalisti ja koetaan samanlaisen kohtelun johtavan hyvään ja oikeudenmukaiseen lopputulokseen. Tällöin vaarana on, että sosiaalityöntekijän erojen huomioimatta jättäminen voi johtaa työntekijän omista kulttuurisista lähtökohdista tehtyihin, etnosentrisiin arvioihin. Samanlaisuus määritellään samanlaisuudeksi suomalaisten kanssa, jolloin arviot tehdään pelkätään oman kulttuurin tarjoamien tietojen ja välineiden avulla. (Anis 2006, 116–117.)

Kulttuuritietoinen kehys korostaa erilaisten kulttuurien tuntemusta ja erojen huomioimista. Tässä kehyksessä kiinnitetään huomiota maahanmuuttajien erityistarpeisiin sekä työmenetelmän kehittämisen haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Keskeinen käsitys on kulttuurinen pluralismi, joka tunnustaa yhteiskunnassa erilaiset kulttuuriset ryhmät ja traditiot. Yksilöiden omien perinteiden säilyttämistä tuetaan yhteiskunnallisin toimenpitein. Kulttuuriplura-

lismien tavoitteena on monikulttuurinen yhteiskunta, jossa ihmisillä on mahdollista ylläpitää ja toteuttaa omia erityispiirteitään. (Payne 1997, 249.) Kulttuuritietoisuuden opiskelua pidetään tärkeänä, sillä sen avulla voi selvittää sosiaalityön ongelmatilanteista. Kulttuuritietoisuuden avulla on myös mahdollista päästä lähemmän asiakkaiden omaa ymmärrystä asioista. Maahanmuuttososiaalityön perusteina nähdään kulttuurien tuntemus ja asiakaslähtöisyys. Asiakas nähdään kulttuurinsa edustajana ja hänen näkemystensä huomioimista pidetään tärkeänä. Sosiaalityöntekijöiden keskustelussa tulee usein esille työmenetelmien ja palvelujen kehittämisen tarve. Maahanmuuttajien kanssa tehtävään työhön toivotaan avuksi kulttuuritulkkeja, jotka voisivat toimia suomalaisen sosiaalityöntekijän ja maahanmuuttaja-asiakkaan välisinä ymmärryksen helpottajina. Kulttuuritietoisuus sai sosiaalityöntekijöiden puheessa laajemman merkityksen silloin, kun työntekijät korostivat kulttuurien tuntemuksen lisäksi omaa itsetuntemusta ja reflektiivisen työskentelyn tärkeyttä. Asiakkaan tilannetta arvioitaessa tulee asioita katsoa useasta näkökulmasta, joista kulttuuri on yksi elementti. Tällöin on kyse kulttuurienvälisen kommunikaatiotaidon oppimisesta. Kommunikaatiotaitoihin kuuluvat avoimuus, empatia ja joustavuus erilaisissa tilanteissa, vaikka asiakkaan kulttuurista ei olisikaan erityistä tuntemusta. Tuolloin asiakas ymmärretään sekä yksilönä että kulttuurinsa edustajana. Kulttuuritietoisuuden kehityksen ongelmana voidaan pitää liiallista yleistämistä, jolloin kaikenlaiset erot tai ongelmat katsotaan kulttuuriin kuuluviksi. On myös huomioitava, ettei yksiselitteistä, kulttuuritietoisuudesta löytyvää ratkaisua ole aina olemassa. Tilannearvioissa tulisi siis välttää yleistyksiä ja huomioida myös kulttuurista riippumattomat tekijät. Kulttuuritietoinen kehitys näkyi kaikkien tutkimukseen osallistuneiden haastateltavien puheessa jollain tavoin. (Anis 2006, 117–119.)

Rasismitietoisessa kehityksessä kiinnitetään huomiota strukturalistiseen näkemykseen eri yhteiskuntaryhmien lähtökohtaisesti eriarvoisesta asemasta. Eriarvoiset valta-asetelmat nähdään vaarana, sillä valtaväestö ei välttämättä huomioi vähemmistöjen alisteista asemaa. (Payne 1997, 249–250.) Rasismien vastaisessa työssä on tärkeää, että sosiaalityöntekijät tarkastelevat omia asenteitaan ja myös kunnioittavat asiakkaiden omia sosiaalisia arvoja ja käsityksiä sopivasta elämäntavasta. Tällöin tukevat työmenetelmät korostuvat kontrolloituja käytäntöjä enemmän. Sosiaalityössä pidetään tärkeänä kulttuuristen yhteisöjen kanssa tehtävää yhteistyötä. Rasismitietoisessa puheessa tulee ilmi sosiaalityöntekijöiden tietoisuus rasismien olemassaolosta ja sen ilmenemismuodoista. Sosiaalityöntekijät ovat myös tietoisia rasismien aiheuttamista seurauksista asiakkaiden elämässä. Osa puhujista tunnistaa rasisistisia asenteita itsessään, osa puhujista paikantaa rasismien itsensä ulkopuolelle. Asiakas

nähdään rasisminvastaisessa kehyksessä rasismien kohteena. Keskeisimmäksi ongelmaksi koetaan rakenteellinen rasismi, sillä sosiaalityöntekijän tehtäväksi jää usein asiakkaan muissa palveluissa kohtaamien epäselvyyksien ja ristiriitojen selvittäminen. Lähtökohtaisesti eriarvoisia valta-asetelmia tuottaa jo se, että sosiaalityöntekijät kuuluvat valtaväestöön, mikä saattaa aiheuttaa asiakkaassa luottamuksen puutetta. Valtaväestön jäsen ei välttämättä ymmärrä vähemmistönä elämiseen liittyviä vaikeuksia. Useimmiten rasismi luokitellaan sosiaalityöntekijöiden puheessa toissijaiseksi ongelmaksi, vaikkakin se kyllä tunnustetaan ja vaikka joissakin puheissa se esiintyy ”ilkeänä ongelmana”. Usein asiakkaan sopeutumisen edistäminen nousee sosiaalityössä rasisminvastaisen työn edelle, sillä rasismi on sosiaalityön kohteeksi tultuaankin vaikeasti lähestyttävä ja monitulkintainen ongelma. (Anis 2006, 119–121.)

Rasismiongelmaan tehoavien työkäytäntöjen kehittäminen ja rasismiin puuttuminen ovat Aniksen mukaan maahanmuuttajasosiaalityön keskeisiä haasteita (Anis 2006, 124).

Malcom Paynen (1997) jäsenyyksen ”empowerment”-näkökulma vastaa Merja Aniksen osallistavaa kehystä. *Osallistavassa kehyksessä* painotetaan maahanmuuttajien ja heidän yhteisöjensä omien näkemysten keskeistä roolia sosiaalipalvelujen toteuttamisessa ja kehittämisessä. Tässä kehyksessä maahanmuuttajat nähdään muihin kehyksiin verrattuna enemmän todellisina toimijoina ja vaikuttajina. Tavoite on mahdollinen, jos maahanmuuttajia koskevissa toimenpiteissä, päätöksenteossa ja käytännöissä laitetaan maahanmuuttajan oma näkökulma etusijalle. Osallistavan kehyksen mukaan maahanmuuttaja-asiakas on oman elämänsä asiantuntija, sillä hänellä on valtaväestön edustajaan verrattuna parempi ymmärrys omista kokemuksistaan. Tämän vuoksi hänellä tulisi olla myös etuoikeus arvioida omaa tilannettaan. (Payne 1997, 250–251.) Osallistavassa kehyksessä sosiaalityöntekijät puhuvat asiakkaistaan itsenäisesti pärjäävinä ja vastuuntuntoisina. Osallistuvan kehyksen toimeenpanossa olisi hyötyä maahanmuuttajataustaisista työntekijöistä. Kulttuuritietoisesta kehyksestä osallistava kehys eroaa nimenomaan maahanmuuttajien omien kokemusten, tiedon, osaamisen ja vastuun painottamisena. Maahanmuuttajien keskeiset kokoontumiset nähdään hyödyllisinä tässä kehyksessä. (Anis 2006, 121–122.) Osallistavan kehyksen riski on liian suuren vastuun siirtäminen asiakkaille tilanteissa, jossa ammatillista apua tarvittaisiin (Anis 2006, 124).

Merja Aniksen tulkintoja tarkasteltaessa on huomioitava, että haastateltavat eivät käyttäneet maahanmuuttososiaalityöstä vain yhtä kehystä, vaan liikkuivat puheissaan eri kehysten välillä. Tämä on Aniksen mukaan inhimilliselle toiminnalle tyypillistä. Työntekijät sovelsivat erilaisiin tilanteisiin erilaisia tulkintakehyksiä. Anis havaitsi kuitenkin tutkimuksessaan tietynlaista säännönmukaisuutta, sillä useimmiten ammattilaiset liikkuivat tulkinnoissaan pääasiassa yhden tai kahden kehysten välillä. (Anis 2006, 112–113.) Menetelmänä kehysanalyysi siirsi tutkimuksen painopisteen yksittäisistä sosiaalityöntekijöistä erilaisiin tapoihin ymmärtää ja puhua sosiaalityöstä. Menetelmä osoitti myös sosiaalityöntekijöiden tulkintojen olevan joustavia ja muuntuvia, sillä sosiaalityöntekijöillä esiintyi useampiin kehyksiin asemoituvaa puhetta. (Anis 2006, 123.)

Sopeuttava, tasa-arvoistava ja kulttuuritietoinen puhe olivat Aniksen keräämässä haastatelluaineistossa yleisimpiä. Rasismitietoista ja osallistavaa puhetta oli vähän ja vieraannuttavaa puhetta kaikista vähiten. (Anis 2006, 113.)

Tarkasteltuani Aniksen luomia kehyksiä, luulisin itsekini liikkuvani maahanmuuttajasosiaalityössä pääasiassa sopeuttavan, tasa-arvoistavan ja kulttuuritietoisien kehysten välillä. Tosin erään asiakkaani kohdalla tunnistin myös vieraannuttavan kehysten, sillä hänellä ei ollut aikomustakaan jäädä Suomeen. Työni tarkoituksena oli hänen kanssaan selvittää passiin liittyvät asiat, jotta hän voisi matkustaa maahan, jossa hänen miehensä asui.

Aniksen tutkimusaineiston yhteensopivuus Malcom Paynen työorientaatioiden jäsenysten kanssa osoitti, että suomalaisen maahanmuuttajasosiaalityön arvot ja tavoitteet voidaan rinnastaa yleisempään kansainväliseen keskusteluun monikulttuurisesta sosiaalityöstä. Tutkimuksessa käy ilmi, että sosiaalityöntekijän tehtäväksi voi määrittää maahanmuuttajasosiaalityössä terapeutti ja kärsimyksen lievittäjä, sopeuttaja ja opettaja, sosiaalityön yleisammattilainen, kulttuurisensitiivinen ja asiakaslähtöinen ammattilainen, rasisminvastustaja ja asiakkaan puolustaja tai asiakkaan voimaannuttaja ja osallistaja. (Anis 2006, 123.)

Maahanmuuttaja-asiakkaalle muodostui tutkimuksen mukaan osattoman kärsijän, suomalaisuutta oppivan sopeutujan, samanlaisen ja tasa-arvoisen ihmisen, kulttuurinsa edustajan, rasismin alistaman tai aktiivisen toimijan identiteettejä. (Anis 2006, 123.)

5.2.5 Maahanmuuttajien tyytyväisyys sosiaalityöhön

Inga Jasinskaja-Lahti ja kumppanit (2002) ovat tutkineet maahanmuuttajien rasismi- ja syrjintä kokemuksia Suomessa. Tutkimuksen yhtenä osana olivat maahanmuuttajien kokemukset eri laitoksista saamista palveluista. Tutkimuksessa vertailtiin työvoimatoimistojen, sosiaalitoimistojen, terveyskeskusten, pankkien, koulujen tai muiden oppilaitosten, kansaneläkelaitosten, ammattiyhdistysten, ulkomaalaisviraston sekä poliisi ja tull- ja rajavartiolaitoksen palvelutasoa maahanmuuttajan näkökulmasta. (emt, 82.)

Maahanmuuttajien negatiivisimmat kokemukset liittyivät ulkomaalaistoimistoon ja sosiaalitoimistoon. Neljäsosa ulkomaalaisviraston ja viidesosa sosiaalitoimiston palveluiden käyttäjistä ilmoitti saaneensa kyseessä olevissa virastoissa huonoa tai melko huonoa palvelua. Melkein joka viidennellä oli samanlaisia kokemuksia työvoimatoimiston, tull- ja rajavartioston sekä poliisin palveluista. Sen sijaan pankit, koulut ja muut oppilaitokset saivat hyvää palautetta. Vastaajista lähes 95 prosenttia ilmoitti saaneensa niissä hyvää tai melko hyvää palvelua. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 82–83.)

Maahanmuuttaja ryhmien kannalta tarkasteltuna vastauksissa oli eroja. Somalit ja arabit ilmoittivat muita maahanmuuttajaryhmiä useammin saaneensa huonoa tai melko huonoa palvelua eri tahoilta. Venäläiset ja suomalaista syntyperää olevat maahanmuuttajat ilmoittivat puolestaan muita ryhmiä harvemmin saaneensa huonoa palvelua esimerkiksi työvoimatoimistossa. (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 83.)

Anu Laitila (2006, 54) tutki pro gradu- tutkielmassaan korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien sopeutumiskokemuksia Tampereella. Haastatelluista perheistä vain yksi oli turvautunut sosiaalitoimiston palveluihin. Haastattelussa kävi ilmi, ettei perhe ollut tyytyväinen saamansa palveluun. Perheelle oli jäänyt tunne, että sosiaalitoimistossa hoidetaan raha-asioita, mutta ei ihmisiä. Heidän mielestään sosiaalityöntekijät eivät olleet kiinnittäneet tarpeeksi huomiota asiakkaiden ongelmiin. Vastaajat olivat pohtineet, johtuiko se mahdollisesti heidän ulkomaalaistaustastaan.

Päivi Mustonen on tutkinut pro gradu-tutkielmassaan maahanmuuttajien kokemuksia asiakaslähtöisyydestä ja sen toteutumisesta sosiaalityöstä ja muissa julkisissa hyvinvointipalveluissa. Mustosen (2007, 63) mukaan etenkin paluumuuttajat ovat olleet tyytyväisiä sosiaali-

toimiston palveluihin. He ovat kokeneet saaneensa sosiaalitoimistosta apua ja tukea elämän järjestelyihin. Sen lisäksi he ovat kokeneet myös rahallisen tuen tärkeäksi. Paluumuuttajat kiittelivät sosiaalitoimistoa käytännön asioiden järjestelystä, neuvojen antamisesta sekä asiakkaan kannustamisesta.

Tutkimukseen osallistuneiden maahanmuuttajien huonot kokemukset sosiaalitoimistossa liittyivät sen sijaan palvelun saatavuuteen, ymmärtämisen ongelmiin sekä kohtaamistilanteisiin sosiaalityöntekijän kanssa. Maahanmuuttajat olivat olleet tyytymättömiä muun muassa siihen, että ajan saaminen sosiaalityöntekijälle kestää liian kauan. Myös joustamatonta järjestelmää arvosteltiin sekä eroavaisuuksia sosiaalityöntekijöiden välillä. Maahanmuuttajien mielestä asiointia sosiaalitoimistossa vaikeuttaa virastossa käytetty kieli, niin puhuttu kuin kirjallinenkin. Asiakkaan ja työntekijän välisessä tiedonkulussa todettiin olevan ongelmia ja etenkin kotiin lähetettävät kirjalliset päätökset koettiin hankaliksi. Joidenkin maahanmuuttajien mielestä sosiaalityöntekijät eivät kartoittaneet asiakkaan tilannetta riittävästi, vaan päätökset ja muut toimenpiteet perustuivat liikaa työntekijän omiin arvioihin. Siitä huolimatta, että vastaajat kokivat sosiaalityöntekijät heille tärkeiksi, vastaajien mielestä sosiaalityöntekijöitä on vaikea lähestyä. (Mustonen 2007, 64.)

6 VENÄJÄNKIELISTEN MAAHANMUUTTAJIEN KOTOUTUMINEN – TAPAUSTUTKIMUS JYVÄSKYLÄN SEUDULLA

6.1 Venäläiset Jyväskylän seudulla

6.1.1 Venäjänkielisten maahanmuuttajien määrä

Väestörekisterikeskuksen tilaston mukaan Jyväskylässä asui heinäkuun lopulla 2006 yhteensä 2122 ulkomaan kansalaista. Rekisteröitymisen ehtona on yleensä vähintään vuoden mittainen oleskelulupa Suomessa, ja tilastossa ovat mukana ne maahanmuuttajat, joilla ei ole vielä Suomen kansalaisuutta. Jyväskylässä asuvat kolme suurinta kansalaisuusryhmää ovat venäläiset (533), afganistanilaiset (250) ja iranilaiset (169). (Nurminen & Turtiainen 2006, 32.)

Vuoden 2006 heinäkuuhun mennessä oli entisen Neuvostoliiton alueelta Jyväskylään tullut 713 paluumuuttajaa. Pääasiassa muutto on tapahtunut vuoden 1992 jälkeen. Paluumuuttajista on muuttanut muille paikkakunnille 176 ja kuollut 23. Em. ajankohtana Jyväskylässä asui siis 514 entisestä Neuvostoliitosta tullutta maahanmuuttajaa, joista 151:llä on Suomen kansalaisuus. Paluumuutto on kiristyneiden ehtojen vuoksi hidastunut. Nykyisin tulijoiden olisi hankittava asunto ennen kuntaan muuttoa, ja asunnon hankkiminen rajan takaa ei ole helppoa. (Nurminen & Turtiainen 2006, 36.)

Jyväskylän maalaiskunnassa asuu yhteensä 296 maahanmuuttajaa. Maalaiskunnan suurimmat kansalaisuusryhmät ovat venäläiset (150), ruotsalaiset (25) ja virolaiset (22). Laukaassa asuu 93 maahanmuuttajaa ja siellä kolme suurinta kansalaisuusryhmää ovat venäläiset (16), ruotsalaiset (15) ja virolaiset (13). Muuramessa maahanmuuttajia asuu 29 ja siellä suurimmat maahanmuuttajaryhmät ovat venäläiset (8) sekä ruotsalaiset (9). (Nurminen & Turtiainen 2006, 32–33.)

Jyväskylän kaupungin alueella noin puolet maahanmuuttajista on naisia ja puolet miehiä. Muissa Jyväskylän lähikunnissa naisten osuus on sen sijaan suurempi, mikä viittaa siihen, että muuton perusteena on usein avioliitto suomalaisen miehen kanssa. (Nurminen & Turtiainen 2006, 33.)

6.1.2 Maahanmuuttajille suunnatut palvelut Jyväskylässä ja niiden toimivuus

Jyväskylän maahanmuuttajapalvelut

Jyväskylään asettuvien kiintiöpakolaisten ja inkerinsuomalaisten paluumuuttajien vastaanotosta ja suomalaiseen yhteiskuntaan kotouttamisesta vastaa sosiaalihuollon maahanmuuttajapalvelu, joka sisältää kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja.

Maahanmuuttajapalvelujen tehtäviin kuuluu muun muassa pakolaisten ja paluumuuttajien vastaanottojärjestelyt, maahanmuuttajien opastus ja neuvonta, ensimmäisten vuosien psykososiaalinen tukeminen, yhteistyö maahanmuuttajien kotoutumispalveluiden järjestämisessä eri tahojen kanssa, neuvonta ja avustaminen pakolaisten perheenyhdistämisasiissa sekä alan koulutus, konsultaatio ja tiedottaminen. Maahanmuuttajapalvelujen pyrkimyksenä on myös toiminnallaan edistää myönteistä monikulttuurista kehitystä Jyväskylässä. (Jyväskylän kaupunki 2008a.)

Jyväskylässä maahanmuuttajille järjestetty suomen kielen opetus

Jyväskylässä järjestetään suomen kielen kursseja maahanmuuttajille muun muassa Palapeli-projektissa, Jyväskylän seudun kansalaisopistossa, Jyväskylän aikuisopistossa sekä Jyväskylän kristillisessä opistossa.

Palapeli-projekti on Keski-Suomen Työvoima- ja elinkeinokeskuksen hallinnoima ja toteuttama sekä Euroopan Sosiaalirahaston rahoittama projekti. Palapeli-projekti kouluttaa maahanmuuttajia heti kotoutumisen alkuvaiheessa sekä järjestää maahanmuuttajille täydentävää koulutusta niissä välivaiheissa kun maahanmuuttaja odottaa pääsyä työvoimakoulutukseen tai kun työvoimakoulutus on päättynyt. Maahanmuuttajan opittua riittävästi suomea häntä ohjataan projektin avustuksella ammattiopistoihin ja työelämään. Projektissa suunnitellaan maahanmuuttajaopiskelijoille kahden kuukauden pituisia opintokokonaisuuksia, jotka sopivat mahdollisimman hyvin heidän elämäntilanteeseensa. Opintokokonaisuuksien avulla on tarkoitus monipuolistaa kotoutumissuunnitelmien tarjontaa. Tämän

mahdollistaa eri tahojen yhteistyö. Palapelissä järjestettävä koulutus on työvoimapolitiiseen koulutukseen rinnastettavaa koulutusta. (Suokonautio 2008.)

Jyväskylän seudun kansalaisopistolla järjestetään yleisiä kielitutkintoja, jotka ovat aikuisille suunnattuja viestinnällisen kielitaidon testausjärjestelmiä. Opetushallitus on myöntänyt kansalaisopistolle oikeuden järjestää perus- ja keskitason yleisiä kielitutkintoja, jotka valmistetaan Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa. Kansalaisuuslaki (17 §) edellyttää maahanmuuttajilta kansalaisuushakemuksen liitteeksi todistuksen suomen kielen taidosta. (Jyväskylän seudun kansalaisopisto 2008.) Todistuksen voi siis saada suorittamalla kielitutkinnon.

Suomen kieltä voi opiskella kansalaisopistossa myös Finish for foreigners -kursseilla, joissa opetus tapahtuu 1 – 2 kertaa viikossa pääasiassa iltaisin. Opetus ei ole tutkintoon tähtäävää, mutta soveltuu hyvin sellaisille, jotka haluavat kehittää kielitaitoaan myös työn ohella. (Jyväskylän kaupunki 2008b.)

Jyväskylän aikuisopistossa järjestetään maksutonta maahanmuuttajille ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta (laajuus 35 opintoviikkoa), joka on suunnattu opiskelijoille, joilla on vähintään auttava (esim. eurooppalaisen viitekehyksen mukainen taitotaso A2.2 – B1.1) suomen kielen taito. (Jyväskylän aikuisopisto 2008.)

Jyväskylän kristillinen opisto järjestää sekä nuorille että aikuisille erilaisista taustoista tuleville maahanmuuttajille koulutuksia, jotka sisältävät teoriaopintoja ja työhön tutustumisjaksoja. Koulutukset tukevat maahanmuuttajien kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä tutustuttavat maahanmuuttajia suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Koulutusjaksot kestävät puolesta vuodesta vuoteen. Maahanmuuttajille järjestetään kristillisessä opistossa muun muassa kieli-, kulttuuri- ja yhteiskuntaan orientoivia opintoja, jotka on tarkoitettu maahanmuuttajille, joiden kotoutumisprosessi on vielä kesken ja jotka tarvitsevat kielitaidon ja muiden valmiuksien syventämistä. Sen lisäksi kristillisellä opistolla järjestetään perusopetukseen valmistavaa koulutusta, jossa saa opetusta suomen kielessä tai peruskoulun oppiaineissa, sekä perusopetuksen lisäopetusta, jossa voi korottaa peruskoulun arvosanoja ja joka valmentaa toisen asteen opintoihin. Edellä mainittujen koulutusten lisäksi kristillisellä opistolla järjestetään myös ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaa koulutusta, joka on suunnattu maahanmuuttajille joilla on suomen kielen perustaidot ja jonka

tarkoituksena on lisätä valmiuksia jatkokoulutukseen ja työelämään hakeutumiseen. Viimeksi mainittu koulutus on mahdollista kytkeä kotouttamissuunnitelmaan. (Jyväskylän kristillinen opisto 2008.)

Jyväskylän alueen monikulttuurisuusohjelma

Johanna Nurminen ja Kati Turtiainen (2006) ovat toimittaneet Jyväskylän, Jyväskylän maalaiskunnan, Laukaan ja Muuramen monikulttuurisuusohjelman, joka koostuu kyseisten kuntien etnisestä yhdenvertaisuussuunnitelmasta ja jossa päivitetään vuoden 2000 kotouttamisohjelma.

Nurmisen ja Turtiaisen mukaan maahanmuuttajien vastaanottotyön käytännöt ovat Jyväskylässä vakiintuneet ja eri tahojen yhteistyö toimii moitteettomasti. Suurin haaste vastaanottotyön kehittämisessä on yksittäisten maahanmuuttajien ja heidän yhdistystensä mukanaotto kotouttamistyöhön. Pakolaisten ikärakenteen muutos tuo myös haasteita. Nykyään yli kolmannes pakolaisista on lapsia ja nuoria ja sosiaali- ja ohjaustyön menetelmät pitäisi entistä enemmän suunnata tähän ryhmään sekä perhetyöhön. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Jyväskylän asuntotuotanto ei kohtaa maahanmuuttajien perhekokojen kanssa. Suuria asuntoja ei ole aina riittävän nopeasti saatavilla. Maahanmuuttajien sijoittaminen ympäri kaupunkia ei myöskään onnistu, koska asuntoja yleensä vapautuu samoilta alueilta. Toisaalta maahanmuuttajilta on tullut palautetta, että omien maanmiehien lähellä asuminen auttaa verkostoitumaan. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Koulun ja päivähoiton keskeisimmät haasteet liittyvät ”suomi toisena kielenä” osaamiseen sekä perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Myös eri kulttuureista tulevaa työvoimaa tarvitaan kouluissa ja päiväkodeissa enemmän. Monien maahanmuuttajanuorten koulustausta on puutteellinen ja he tarvitsevat lisätukea päästäkseen samalla tasolle suomalaisnuorten kanssa. Peruskoulun päättöluokkalaisten opinto-ohjaukseen tulisi Jyväskylän alueella panostaa, jotta nuoret löytäisivät paremmin itselleen sopivan jatkomahdollisuuden. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Sosiaalipalveluissa suurin haaste on erityispalveluihin liittyvän tiedotuksen kehittäminen nimenomaan kotoutumisaikana. Monille maahanmuuttajille pelkkä kirjallinen asiointi sosiaalitoimistossa ei ole riittävää, joten palveluohjaus on koettu erityisen hyväksi maahanmuuttajien sosiaalipalveluksi. Palveluohjausta on kuitenkin tarpeisiin nähden liian vähän. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Terveyspalveluissa suurimman haasteen asettavat pakolaiset, koska mielenterveyspalvelut ovat heidän kohdallaan riittämättömiä. Maahanmuuttajapalveluissa työskentelee psykologi, joka auttaa myös maassa jo pidempään asuneita henkilöitä. Verkostoituminen on tällä saralla käynnissä ja yhteisöllä koulutuksella on tarkoitus lisätä henkilöstön monikulttuurista osaamista. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Työikäisten kotouttamissuunnitelmat tehdään yhteistyössä työvoimaviranomaisen ja sosiaalityöntekijän kanssa. Tällä hetkellä Jyväskylässä on puutteelliset resurssit, jotta kotouttamissuunnitelmat voitaisiin päivittää yhdessä maahanmuuttajan, sosiaalityöntekijän ja työvoimaviranomaisen kanssa. Myös aikuisten työelämään ohjauksen koordinoinnin tulisi olla nykyistä tilannetta tehokkaampaa ja keskitetympää. Maahanmuuttajapalveluissa tehdään kotouttamissuunnitelmat omille asiakkaille. Työvoiman ulkopuolella oleville maahanmuuttajille tehdään kotouttamissuunnitelmat sosiaalitoimistossa ja vanhusten kotouttamiseen on olemassa erillinen hanke, jossa tarvittaisiin kuitenkin työvälineitä lisää. Päivähoito tekee alle kouluikäisten kotouttamissuunnitelmat. Kotiäitien kotouttamisessa toimii apuna myös kolmas sektori. Kotouttamiskoulutus toimii Jyväskylässä hyvin, vaikkakin esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottomien oman äidinkielen opetusta tarvitaan lisää. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Museot ja kirjasto osallistuvat maahanmuuttajille suunnattuun jyväskyläläisen kulttuuritarjonnan esittelyyn. Myös liikunnan merkitys on kasvanut kotoutumisen edistäjänä. Kaupungin liikuntatoimi ja urheiluseurat ovat aktiivisia maahanmuuttajien kanssa toimimisessa ja maahanmuuttajat ovat myös itse perustaneet urheiluseuroja. Kansainvälinen kohtaamispaikka puuttuu vielä Jyväskylästä, vaikka viestiä sen tarpeellisuudesta on tullut maahanmuuttajien, kolmannen sektorin ja viranomaisten suunnalta. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Nurmisen ja Turtiaisen mukaan tiedotustoiminnassa on Jyväskylässä kehitytty siinä mielessä, että toimittajat hallitsevat yhä paremmin maahanmuuttajiin liittyvän käsitteistön. Myös faktoista tiedotetaan nykyisin enemmän ja maahanmuuttajien elämää ja taustoja on esitelty paikallisissa lehdissä. Keski-Suomen kansainvälistämisstrategiaan kuuluu yhtenä osana tiedotus, johon liittyviä luentoja on tulossa. Jyväskylän maahanmuuttajasivustoilla tiedotetaan asioista neljällä eri kielellä. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Aktiivisia maahanmuuttajayhdistyksiä toimii Jyväskylässä kymmenkunta, kuten myös erilaisia maahanmuuttajahankkeita. Yhdistysten toiminta keskittyy lähinnä oman kulttuurin ylläpitämiseen ja vapaa-ajan toiminnan organisoimiseen. Myös kolmannen sektorin rooli on kasvanut maahanmuuttajien kotouttamisessa viime aikoina. Uskonnolliset yhdistykset ja kirkot tekevät maahanmuuttajatyötä vaihtelevasti. Jyväskylän kaupunkiseurakunnalla ja seurakunnan nuorisotyöllä on kasvava rooli maahanmuuttajien kanssa toimimisessa. Jyväskylän katolisen kirkon työntekijät ovat kaikki maahanmuuttajia ja kirkko on luonteeltaan monikulttuurinen. Muslimiyhteisön toiveena on löytää suuremmat tilat toiminnalleen sekä oma hautausmaa. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Maahanmuuttajien yhdenvertaisuussuunnitelman pääasiallinen tarkoitus on rakenteellisen syrjinnän tunnistaminen Jyväskylän alueella. Kuntien palveluista tiedottaminen on toiminnassa merkittävällä sijalla ja sen toteuttamiseksi seudullinen yhteistyö korostuu. Etnisen syrjinnän ehkäisemiseen liittyvässä neuvonnassa on yhteistyöllä merkittävä osa ja sitä tehdään maahanmuuttajien, maahanmuuttajien parissa työskentelevien ja kuntien kanssa. Etnisen syrjinnän tunnistamiseen liittyvät kysymykset otetaan huomioon myös seutukunnallisia koulutuksia järjestämällä. Jyväskylän kaupungin maahanmuuttajapalveluilla on keskeinen rooli neuvonnan organisoimisessa. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

Jyväskylän seudulle on tavoitteena saada TE-keskukseen perustettava maahanmuuttoasian-toimikunta, koska Jyväskylässä ei ole kattojärjestöä maahanmuuttajien asioiden kehittämisessä ja etniseen yhdenvertaisuuteen liittyvässä seurannassa. Seudulta siis puuttuu foorumi, jossa maahanmuuttaja-asioita voitaisiin suunnitella, koordinoita ja valvoa laajasti. (Nurminen & Turtiainen 2006, 1–19.)

6.2 Tutkimuksen suorittaminen

6.2.1 Maahanmuuttajille kohdistettu kysely

Kyselyn taustaa

Tehtyäni vuonna 2006 proseminaarityön venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien koutumisesta Jyväskylän alueella kyselylomakkeen avulla päätin pro gradu-tutkielmassani suorittaa aineiston keruun samalla tavoin. Tähän innosti se, että silloiseen kyselyyni vastattiin lähes sataprosenttisesti. Tulkitsin vastauskadon vähäisyyden niin, että venäjänkieliset maahanmuuttajat halusivat, että heidän tilannettaan tutkitaan, ja että kyselyni kysymykset kohdistuivat asioihin, joista he halusivat kertoa.

Niinpä suunnittelin pro gradu-tutkielmaani liittyvän kyselyn samalla tavoin kuin edellä mainitussa proseminaarityössäni tein. Päätin panostaa lomakkeen suunnitteluun ja jakaa ne maahanmuuttajille neljässä eri yksikössä eli Jyväskylän maahanmuuttajapalveluissa, Jyväskylän aikuisopistossa, Jyväskylän kristillisellä opistolla sekä maahanmuuttajille suunnatussa Palapeli-projektissa. Kaikissa edellä mainituissa paikoissa järjestetään maahanmuuttajille suomen kielen opetusta.

Kysyin yksiköiden toiminnasta vastaavilta henkilöiltä suullisesti tai sähköpostitse luvan siihen, että saisin jättää kyselylomakkeet ja vastauslaatikot kyseessä oleviin pisteisiin. Sen jälkeen laadin kyselylomakkeen ja siihen lähetekirjeen, jotka ovat liitteinä tämän työn lopussa suomen- ja venäjänkielisinä (liitteet 1 – 4).

Kyselylomake

Tein pro gradu-tutkielmani kyselylomakkeen proseminaarityöhön perustuvan kyselylomakkeen pohjalta. Kehittelin lomaketta edelleen ja tein siitä laajemman kuin proseminaarityön kyselylomakkeesta. Lisäsin lomakkeeseen muutamia Berryn (1990, 219) akkulturaatioasennetta mittaavia kysymyksiä, jotka muotoilin Suomen olosuhteisiin sopiviksi. Sen lisäksi muutin lähes kaikki proseminaarityössäni käyttämäni avoimet kysymykset puoliavoimiksi kysymyksiksi tai monivalintakysymyksiksi, jotta vastaajien olisi helpompi vastata lomakkeeseen ja jotta voisin analysoida tulokset pääasiassa SPSS-ohjelman avulla. Muu-

taman avoimenkin kysymyksen lomakkeeseen jätin. Saatuani suomenkielisen version kyselylomakkeesta valmiiksi, käänsin lomakkeen venäjäksi. Sen jälkeen inkerinsuomalainen tuttavani tarkasti lomakkeen venäjänkielen oikeellisuuden. Testasin kyselylomakkeen kahdella vastaajalla, joista toinen oli inkerinsuomalainen ja toinen venäläinen. Heiltä saamani palautteen jälkeen tein siihen vielä pieniä muutoksia.

Kyselylomakkeessa oli yhteensä 62 kysymystä ja siitä tuli 12 sivun mittainen. Maahanmuuttajat saivat kyselylomakkeen ohella venäjänkielisen saatekirjeen, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, vapaaehtoisuudesta, henkilötietosuojasta sekä tietojen käsittelymenetelmistä.

Aineiston keruu

Tutkittavat henkilöt, eli se joukko, jota ajatellen kyselylomakkeen laadin, olivat aikuiset eli 18 vuotta täyttäneet venäjän kieltä puhuvat maahanmuuttajat Jyväskylän alueella. Heidän lähtömaallaan ei tässä tutkimuksessa ollut merkitystä, vaan keskeisempänä asiana pidin vastaajien venäjänkielisyttä sekä sitä, että vastaajat ovat muuttaneet Suomeen pysyvässä tarkoituksessa. Maassaoloaikaa en myöskään rajannut, minkä seurauksena vastaajien joukossa oli maahanmuuttajia, jotka ovat asuneet Suomessa alle vuoden. (Vrt. Forsander 2002, 10)

Yllätyksekseni aineiston keruun aikana selvisi, ettei vastausprosentti tule olemaan samaa tasoa kuin proseminaarityön aineistonkeruun aikana. Ensimmäisen vastausjakson aikana, 15.12.2007 – 15.1.2008 vastausprosentti oli melko alhainen, ja sen vuoksi vein kyselylomakkeita vielä Jyväskylän seudun kansalaisopistolle ja jatkoin vastausaikaa kuukaudella 15.2.2008 saakka. Lisäksi inkerinsuomalainen ystäväni jakoi muutamia kyselylomakkeita omille tuttavilleen.

Tavoitteenani oli saada mahdollisimman edustava näyte venäjänkielisten maahanmuuttajaaikuisten mielipiteistä. Sen vuoksi jaoin kyselylomaketta sellaisissa paikoissa, joissa maahanmuuttajat opiskelevat suomea. Vastapainoksi jaoin kyselylomakkeita myös maahanmuuttajapalveluiden kautta, jossa käsitellään maahanmuuttajien toimeentulotukiasioita. Lisäksi inkerinsuomalainen ystäväni jakoi muutamia kyselylomakkeita tuttavilleen. Tällä tavoin ajattelin saavani vastauksia myös sellaisilta maahanmuuttajilta, jotka eivät välttä-

mättä tällä hetkellä opiskele. Ikävä kyllä maahanmuuttopalveluiden kautta ei tullut kuin muutama vastaus.

6.2.2 Vastausaineisto

Vastausten määrä

Kyselylomakkeista palautui 51 lomaketta, jotka oli täytetty joko kokonaan tai vähintään siinä määrin, että ne voitiin hyvin käsitellä. Palautuneet vastauslomakkeet oli jaettu vastaajille seuraavassa taulukossa (taulukko 2) ilmenevillä tahoilla.

Taulukko 2. Kyselyn jakelupaikat / jakelija ja vastausten jakautuminen % (N=51).

Jakelupaikka /jakelija	%
Palapeli-projekti	25
Jyväskylän kristillinen opisto	24
Jyväskylän seudun kansalaisopisto	17
Jyväskylän aikuisopisto	16
Maahanmuuttajapalvelut	6
Yksityishenkilö jakajana	12
Yhteensä	100

Edellisestä taulukosta 2 ilmenee, että lomakkeita palautui eniten Palapeli-projektin kautta. Siitä käy ilmi myös se, että eri opistoissa jaossa olleita lomakkeita täytettiin aktiivisemmin kuin maahanmuuttajapalveluissa jaossa olleita. Yleisen elämäkokemuksen mukaan voitaneen arvioida, että opiskelevat aikuiset ovat usein muutenkin aktiivisia ja haluavat vaikuttaa myös osallistumalla kyselyihin. Tämä saattaa vinouttaa vastauksia aktiivisten maahanmuuttajien suuntaan, mutta näin pienessä joukossa vinoutumista on vaikea todentaa.

Kadon analyysi

Jaossa oli yhteensä 120 kyselylomaketta. Ensimmäinen vastausaika oli kuukauden mittainen, ajalla 15.12.2007 – 15.1.2008. Tuona aikana palautui 39 vastausta, joista yksikään ei tullut maahanmuuttajapalveluista. Jatkoain vastausaika 15.2.2008 saakka, ja maahanmuuttajapalveluista lähetettiin kyselylomake 21 inkerinsuomalaiselle paluumuuttajalle kotiin. Niistäkin lomakkeista palautui vain kolme. Lisäksi vein aineistonkeruun toisella jaksolla

kyselylomakkeita Jyväskylän seudun kansalaisopistolle, huomattuani, ettei vastauksia tule ehkä tarpeeksi neljästä muusta yksiköstä. Jatketulla vastausajalla palautui 12 lomaketta.

Vastausprosentti oli 43. Sitä voitaneen pitää tyypillisenä, sillä maahanmuuttajiin kohdistuvissa kyselytutkimuksissa vastausprosentit ovat yleensä alhaisempia kuin valtaväestölle tehdyissä tutkimuksissa (Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 56). Kadoksi jäi 57 prosenttia.

Vastausprosenttiin on saattanut vaikuttaa heikentävästi se, että osa maahanmuuttajista käyttää useampia heille kohdennettuja palveluja yhtä aikaa sekä se, että maahanmuuttajat ovat vuoden vaihteessa vaihtaneet toiselle kielikurssille. Esimerkiksi osa Jyväskylän aikuisopiston maahanmuuttajaopiskelijoista oli kertonut opettajille vastanneensa kyselylomakkeeseeni jo Palapelissä. Sen lisäksi maahanmuuttajien opettajat kertoivat, muun muassa Palapeli-projektissa ja Jyväskylän seudun aikuisopistolla, että jos maahanmuuttajille annetaan kyselylomakkeet kotiin, vastausprosentti on yleensä huomattavasti huonompi, kuin jos kyselylomakkeeseen vastataan jo tunnilla tai kurssipaikalla. Maahanmuuttajapalveluiden kautta saadut vähäiset vastaukset tukivat tätä väitettä.

Aineiston tarkistaminen, tallentaminen ja analysointi

Kävin läpi kaikki palautetut lomakkeet. Vastauksista välittyi vaikutelma, että kysymykset oli ymmärretty oikein ja, että vastaukset edustivat vastaajan vastaushetkistä mielipidettä kysytyistä asioista. Tämän johdosta käsittelin kaikki lomakkeet ja tallensin ne SPSS-ohjelmalla havaintotiedostoksi.

Loin tallennuspohjan, johon loin muuttujista nimen, muuttujan tyypin sekä nimen ja arvojen selitykset. Aineiston syöttämisen ja tallentamisen jälkeen tein joistakin vastauksista (kuten iästä ja maahantulovuodesta) muuttujamuunnoksia, minkä jälkeen tein tutkimuksen tavoitetta palvelevia luokituksia. Otin tallennetusta aineistosta muuttujakohtaisia frekvenssejä, arvioin havaintoarvoja ja etenkin saatuja ääriarvoja asianomaisten tapausten lomaketietoihin. Päädyin toteamaan, että aineisto oli tallennettu oikein.

Tässä opinnäytetyössä tarkastelin kyselyn tuloksia pääasiallisesti SPSS-ohjelman kuvailevien tilastomenetelmien avulla. Katson menettelyn riittäväksi, sillä vastausaineisto on pieni

ja aineiston alueellinen keräys on saattanut aiheuttaa vinoutumista esimerkiksi erityisen aktiivisten maahanmuuttajien suuntaan.

Joidenkin muuttujien riippuvuutta ja yhteyttä mittasin ristiintaulukoinnin avulla (esim. syrjäintäkokemukset ja stressaantuneisuus). Ristiintaulukoinnin avulla voidaan havainnollistaa kahden tai useamman muuttujan välistä riippuvuutta ja ristiintaulukointi on erityisesti luokitteluasteikollisten muuttujien analyysikeino. Myös jatkuvista muuttujista on mahdollista muodostaa ristiintaulukoon sopivia muuttujia luokittelemalla ne. Tilastollista merkittävyyttä mittasin joidenkin muuttujien osalta Khi-2-testisuureen (Chi-square) avulla. (Metsämuuronen 2006, 513; 521.)

Avoimet vastaukset käänsin ensin venäjän kielestä suomeksi. Kääntäminen oli ajoittain vaikeaa sen vuoksi, että joidenkin vastaajien käsialasta oli vaikea selvää. Käännöstyön jälkeen analysoin vastauksia koodauksen avulla. Koodaamisella eli indeksoinnilla tarkoitetaan koodien eli merkkien liittämistä tutkijan tulkinnan mukaisesti määritelyihin tekstijaksoihin. Koodausta voi lähteä rakentamaan kahdesta suunnasta, joko aineistolähtöisestä analyysistä käsin tai teoriasta operationalisoimalla. (Eskola & Suoranta 1998, 155.) Käytin opinnäytetyössäni aineistolähtöistä koodausta. Luin vastaukset useampaan kertaan ja tulkitin tekstien sisältöä ja merkitsin usein toistuvat teemat koodimerkeillä. Koodimerkkien avulla tarkastelin vastauksista löytyviä samankaltaisuuksia ja eroavuuksia.

Tulosten luotettavuus ja yleistettävyys

Pyrin tutkimuksessani validiteetin (kelvollisuus, hyväksyttävyys) varmistamiseen harkitsemalla tarkkaan kyselylomakkeen kysymykset ja vastausvaihtoehdot ja käyttämällä arki-kieltä mahdollisimman yksiselitteisesti. Tässä minua auttoivat saamani kokemus proseminaarista ja Venäjällä asumisesta sekä lomakkeen testaajien antama apu. Reliabiliteetin (luotettavuuden) varmistamiseksi en laatinut kuin muutamia rinnakkaiskysymyksiä, jotta lomake pysyisi kohtuullisessa ajassa täytettävänä.

Opinnäytetyön osana pidän tutkimusta tuloksineen luotettavana tutkimusjoukon tutkimusajankohtaa koskevien mielipiteiden osalta. Vastausaineisto on kuitenkin niin pieni, etteivät tulokset ole varauksettomasti yleistettävissä jonkin toisen maantieteellisen alueen maahanmuuttajien mielipiteisiin.

6.3 Tutkimuksen tulokset tutkimuksen kysymyksenasettelun valossa

6.3.1 Maahanmuuttajien taustatiedot

Vastaajien sukupuoli ja ikä

Tutkimukseen osallistuneista vastaajista tarkalleen kolme neljäsosaa oli naisia, eli 38 henkilöä 51 vastaajasta. Suomessa vakinaisesti asuvien kaikkien ulkomaalaisten väestörakenne on miespainotteinen, naisia on 78 prosenttia miesten määrästä. Sen sijaan syntymämaan mukaisessa jaottelussa on havaittu selviä eroja miesten ja naisten osuuksissa. Esimerkiksi Venäjältä ja entisen Neuvostoliiton alueelta muuttaneiden maahanmuuttajien joukossa on naisten osuus selvästi suurempi kuin miesten. (Iivari 2006, 21.) Otos vastaa sukupuolijakaumaltaan myös Suomen tilannetta.

Vastaajat ilmoittivat ikänsä vuosina. Muodostin aineistoa käsitellessäni kuusi ikäluokkaa (ks. taulukko 3), joista muut, paitsi yli 65-vuotiaat, ovat työmarkkinoiden käytettävissä. Nuorimmat vastaajat olivat 19-vuotiaita ja vanhin 71-vuotias.

Taulukko 3. Vastaajat ikäryhmittäin prosentteina (N=51).

Vastaajat ikäryhmittäin	%
19 - 29-vuotiaat	17
30 - 39-vuotiaat	22
40 - 49-vuotiaat	14
50 - 59-vuotiaat	25
60 - 65-vuotiaat	12
yli 65-vuotiaat	10
Yhteensä	100

Tutkimuksen kannalta on hyvä, että maahanmuuttajia osallistui kyselyyn useasta eri ikäluokasta. Näin sekä nuorten että iäkkäämpien vastaajien näkemykset tulevat esille.

Kansalaisuus, lähtömaa ja äidinkieli

Lähes kaikki vastaajat olivat kansalaisuudeltaan venäläisiä. Poikkeuksen muodostivat kolme virolaista vastaajaa sekä yksi ei-venäläinen, mutta venäjää puhuva entisen Neuvostoliiton kansalainen. Yhdellä vastaajista oli kaksoiskansalaisuus.

Enemmistö vastaajista ilmoitti lähtömaakseen Venäjän. Poikkeuksen muodostivat neljä vastaajaa, jotka ilmoittivat lähtömaakseen Viron sekä yksi vastaaja, joka on muuttanut Suomeen entisen Neuvostoliiton maista. Yksi vastaajista ei ilmoittanut lähtömaataan.

Kahta lukuun ottamatta vastaajat ilmoittivat äidinkielekseen venäjän.

Perhetilanne ja puolison kansalaisuus

Vastaajista 17 (34 %) ilmoitti olevansa avo- tai avioliitossa ja perheessä olevan alaikäisiä lapsia. Vastaajista 15 (30 %) ilmoitti perhetilanteekseen avo- tai avioliiton ja lasten olevan jo täysi-ikäisiä. Lapsettoman avo- tai avioliiton ilmoitti perhetilanteekseen 14 vastaajaa (28 %). Neljä vastaajaa (8 %) ilmoitti asuvansa yksin ja yksi vastaaja ei kertonut perhetilannettaan.

Avo- tai avioliitossa olevista vastaajista 16 (36 %) ilmoitti puolisonsa olevan kansalaisuudeltaan venäläinen. Suomalainen puoliso oli 15 (33 %) vastaajalla ja inkerinsuomalainen puoliso 14 vastaajalla (31 %). Kaksi vastaajaa ei ilmoittanut puolisonsa kansalaisuutta.

Vastaajien asuinkunta

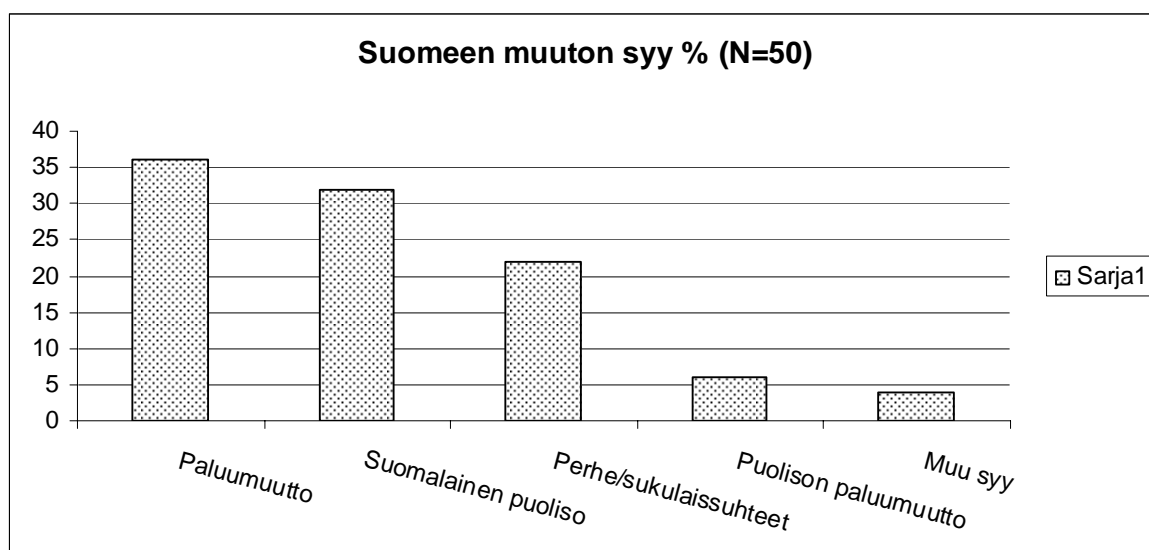
Kuten seuraavasta taulukosta 4 ilmenee, niin suurin osa kyselyyn vastanneista ilmoitti asuinkunnakseen Jyväskylän. Jyväskylässä on eniten työmahdollisuuksia ja myös maahanmuuttajille tarkoitettujen ja soveltuvien palvelujen tarjonta on runsaampaa muihin kuntiin verrattuna.

Taulukko 4. Vastaajat asuinkunnittain % (N=51).

Vastaajat asuinkunnittain	%
Jyväskylä	78
Jyväskylän maalaiskunta	6
Laukaa	4
Muurame	2
Joutsa	4
Korpilahti	2
Keuruu	2
Äänekoski	2
Yhteensä	100

Suomeen muuton syy

Kuten alla olevasta kuviosta 2 ilmenee, niin kyselyssä vastanneilla yleisin Suomeen tulon syy oli paluumuutto eli joko oma (36 %) tai puolison (6 %) paluumuutto. Seuraavaksi yleisin syy oli suomalainen puoliso (32 %). Perhe- tai sukulaissuhteet olivat muuton syynä 22 prosentilla vastaajista. Yksittäisten vastaajien, jotka eivät olleet muuttaneet Suomeen mistään edellä mainituista syistä, muuton perusteluina olivat toisen vanhemman arvioituminen suomalaisen kanssa ja toisen puolison tulo Suomeen töihin.

Kuvio 4. Maahanmuuttajien Suomeen muuton syyt % (N=50).

Vaikka palumuuttajien määrä on tasoittunut sitten vuoden 1999, niin Jyväskylän alueella palumuutto on yhä venäjänkielisten pääasiallisin muuton syy. Avioliitot venäjän- ja suomenkielisten välillä selittynevät aiempaa vapaammalla rajanylitysmahdollisuudella ja matkailulla, sekä työtehtävillä, joita suomalaiset hoitavat jatkuvasti entisen Neuvostoliiton alueella ja päinvastoin.

Vastaajien maassaoloaika

Lähes puolet vastaajista (49 %) on asunut Suomessa alle vuoden. Yhdeksän vastaajaa (17 %) on asunut Suomessa vuodesta alle kahteen vuoteen, seitsemän vastaajaa (14 %) on asunut kahdesta vuodesta alle kolmeen vuoteen, neljä vastaajaa (8 %) on asunut kolmesta vuodesta alle neljään vuoteen ja yksi vastaaja on asunut Suomessa vähän yli neljä vuotta. Viisi vastaajaa (10 %) on asunut Suomessa yli 10 vuotta: kaksi lähes 14 vuotta. ”Tuoreimmat” tulijat olivat asuneet Suomessa vasta kolme kuukautta.

Mielestäni on hyvä, että vastaajien maassaoloaika vaihtelee, sillä näin tutkielmassa tulee esiin vastaajien näkökulmat monipuolisemmin, eikä maassaoloaika vääristä tuloksia. Tosin alle vuoden Suomessa asuneiden maahanmuuttajien ryhmään kuuluu puolet vastaajista, mikä täytyy muistaa tuloksia tulkittaessa.

Vastaajien koulutus ja ammatit

Vastaajat olivat verrattain hyvin koulutettuja. Tämä voi selittyä siten, että koulutus antaa valmiuksia ja rohkeutta lähteä vieraaseen kulttuuriin ja vieraalle kielialueelle. Vastausaineisto saattoi olla myös siten vinoutunut, että kyselylomakkeiden jakelupaikat laiminlöivät kouluttamattomat tai vähän koulutetut maahanmuuttajat. Toisaalta jokaiselle maahanmuuttajalle tehdään kotouttamissuunnitelma, johon suomen tai ruotsin kielen opiskelu kuuluu osana riippumatta hänen aiemmasta koulutustaustastaan.

Taulukko 5. Vastaajien koulutus % (N=51).

Vastaajien koulutus	%
Yliopisto / korkeakoulu	37
Teknillinen ammattopisto	23
Ammattikoulu	22
Lukio	4
Peruskoulu (9 lk)	2
Keskikoulu	6
Muu koulutus	6
Yhteensä	100

Edellä taulukossa 5 mainituista peruskoulun suorittaneista yksi ilmoitti koulutukseksensa peruskoulun 9. luokkaan asti (josta ei voi jatkaa yliopistoon). Kolme (6 %) ilmoitti käyneensä keskikoulun (josta on mahdollisuus jatkaa yliopistoon). Kolme ilmoitti käyneensä muun koulutuksen (vaihtoehtoja ei ollut strukturoiduissa kysymyksissä). Yksi heistä ilmoitti suorittaneensa sosiaali-pedagogisen oppilaitoksen, yksi peruskoulun 11 luokkaan asti (mahdollisuus jatkaa yliopistoon) ja yksi peruskoulua 11 luokkaan asti sekä kaksi vuotta yliopistossa.

Seuraavassa taulukossa 6 on vastaajien ammatit karkeasti jaoteltuina. Tutkittavien henkilösuojan varmistamiseksi en laita esiin yksittäisten vastaajien ammatteja, sillä joku saattaisi olla tunnistettavissa ammatin perusteella.

Taulukko 6. Vastaajat ammattialoittain % (N=50) .

Vastaajien ammatit	%
Johtajat ja ylimmät virkamiehet	8
Asiantuntijat ja erityisasiantuntijat	38
Toimistotyöntekijät	2
Palvelu- ja myyntityöntekijät	16
Hoito- ja kasvatustyö	2
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	8
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	10
Taide- ja käsityöammatit	8
Muu	8
Yhteensä	100

Korkea koulutus näkyy myös vastaajien ammattiteissa (taulukko 6). Johtajien ja ylimpien virkamiesten sekä asiantuntijoiden ja erityisasiantuntijoiden prosenttiosuus on yhteensä 46. Seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat palvelutyöntekijät (16 %) ja prosessi- ja kuljetustyöntekijät (10 %).

6.3.2 Vastaajien elämäntilanne ja työllisyystilanne

Vastaajien osallistuminen kursseille

Vastaajista suurin osa, 39 henkilöä (78 %), oli vastaushetkellä kurssilla. Tähän tulokseen vaikuttaa se, että kyselylomakkeita jaettiin pääasiallisesti paikoissa, joissa järjestetään maahanmuuttajille suomen kielen opetusta. Kaksi kurssilla olevaa maahanmuuttajaa teki töitä kurssin lisäksi. Toinen työskenteli kurssin lisäksi kotona ja toinen teki töitä viikonloppuisin. Eläkkeellä vastaajista oli kuusi (12 %). Neljä vastaajaa (8 %) oli vastaushetkellä työttömänä ja yksi vastaajista (2 %) opiskeli. Kaksi vastaajaa ei ilmoittanut asemaansa työmarkkinoilla.

Vastaajien työtilanne Suomessa

Vain viisi vastaajaa (10 %) ilmoitti olleensa töissä Suomessa. Heistä kolme ilmoitti olleensa lähtömaan ammattiaan vastaavassa työssä. Sitä vastoin kaikista 51 vastaajasta yli puolet, eli 29 vastaajaa ilmoitti, ettei ole työskennellyt Suomessa. Lisäksi 17 vastaajaa oli jättänyt vastauskohdan tyhjäksi. Oletan, että heidän eivät ole työskennelleet Suomessa, sillä täällä työskenteleminen lienee myönteinen ja itsetuntoa kohottava seikka, joka olisi ilmoitettu. Vastaajista, joilla ei ole ollut työsuhdetta täällä asuessaan, kolme ilmoitti olleensa työharjoittelussa.

Tämän tutkimuksen aineistossa maassaoloajan ja työssäkäynnin väliltä ei löydy tilastollista yhteyttä. Viisi vastaajaa, jotka ovat työskennelleet Suomessa, kuuluvat alle vuoden täällä olleiden ryhmään, kahdesta kolmeen vuoteen maassa olleiden ryhmään sekä yli 10 vuotta maassa olleiden ryhmään. Kyselyssäni vastaajien työtilanne vastaa aikaisempien tutkimusten tuloksia: maahanmuuttajien työllisyystilanne on huono. Tosin vastauksia tarkasteltaessa on muistettava, että noin puolet vastaajista on oleskellut Suomessa alle vuoden. Olisi epäloogista, että he heti maahan tultuaan olisivat saaneet työpaikan.

Liebkind ja kumppanit (2004) määrittivät venäläisiä, virolaisia ja inkerinsuomalaisia maahanmuuttajia tutkiessaan syrjäytymisriskien perusulottuvuuksiksi työmarkkina-

aseman, toimeentulon ja terveydentilan. Erityisesti työstä syrjäytymisellä katsotaan olevan yhteys lukuisiin muihin syrjäytymisriskeihin. Työttömyyden vaikutuksesta henkisen hyvinvoinnin alenemiseen tai stressiin on runsaasti niin kansainvälisiä kuin suomalaisiakin tutkimustuloksia. (emt., 61; 72.)

Kysymykseen, oletteko hankkinut uuden ammatin Suomessa, vastasi myönteisesti vain yksi vastaaja. Kieltävästi kysymykseen vastasi 40 vastaajaa ja 10 vastaajaa oli jättänyt kohdan tyhjäksi. Oletan, etteivät hekään ole hankkineet uutta ammattia, ja uskon, että vastaajaryhmässä oli vain tämä yksi uuden ammatin hankkinut. Tulos on siinä mielessä ymmärrettävä, että noin puolet vastaajista on asunut Suomessa alle vuoden. Heidän kotoutumisprosessinsa ja suomen kielen opiskelu on siis alkutekijöissään.

Kysymykseen aiotteko hankkia uuden ammatin Suomessa vastasi sen sijaan myönteisesti 30 (70 %) vastaajaa. Vastaajista 13 henkilöä (30 %) vastasi kysymykseen kielteisesti. Kahdeksan kyselyyn osallistujista ei vastannut kysymykseen lainkaan.

Ristiintaulukoinnin avulla on nähtävissä, että työikäisten ikäryhmistä 18 – 29-vuotiaat (23 %) ja 30 – 39-vuotiaat (37 %) ovat eniten kiinnostuneista uuden ammatin hankinnasta, kun taas 60 – 65-vuotiaat vähiten. Tämä on loogista eläkeiän lähetessä. Mielestäni tulos on erittäin positiivinen nuorempien vastaajien osalta ja viittaa siihen, että heidän akkulturaatioasenteensa viittaa integraatioon tältä osin.

Niistä vastaajista, jotka aikovat hankkia uuden ammatin Suomessa, 13 aikoi hankkia oman alansa pätevyyden. Vastaajista kahdeksan sen sijaan aikoo vaihtaa alaa. Seitsemän vastaajaa ei ole vielä päättänyt mille alalle aikoo suuntautua. Kaksi vastaajaa eivät vastanneet lainkaan tulevaan alaansa liittyvään kysymykseen.

6.3.3 Vastaajien tulolähteet

Vastaajilta kysyttiin heidän perheidensä pääasiallisia tulolähteitä vaihtoehtoina ansiotulo, työmarkkinatuki tai peruspäiväraha tai kotoutumistuki, ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha, toimeentulotuki, asumistuki, sairauspäiväraha, lapsilisä, maahanmuuttajan erityistuki, eläke, äitiys-, isyys tai vanhempainraha, opintotuki, elatusapu tai elatustuki ja muu tulo;

viimeisenä vaihtoehtona ei tuloja. Lisäksi kysyttiin onko vastaajien perheellä mahdollisesti jotain muuta tuloa.

Koko kotitalouden tulonlähteitä kysyttäessä, jakautuivat yhteensä 51 vastaajan tulonlähteet seuraavasti:

- 10 ansiotulo (neljä ilmoitti, että ansiotulo on puolison)
- 8 eläke
- 26 työmarkkinatuki, peruspäivärahan tai kotoutumistuki
- 4 ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- 19 opintotuki *)
- 2 sairauspäiväraha
- 2 äitiys-, isyys tai vanhempainraha
- 9 maahanmuuttajan erityistuki
- 3 toimeentulotuki
- 20 asumistuki
- 13 lapsilisä
- 3 elatustuki tai elatusapu

*) näistä yksi ilmoitti olevansa opiskelija ja 18 olevansa kurssilla, joten todennäköisesti kyse lähes kaikissa tapauksissa on ylläpitokorvauksesta.

Neljä vastaajaa (7,8 %) ilmoitti olevansa tulottomia, mutta heistä kolmen vastaukset riittivät muut merkinnät kotitalouden saamista sosiaalityöistä tai ansiotuloista. Yksi ilmoitti olevansa kurssilla, joten hän saanee työmarkkinatukea. Yksi vastaaja oli kirjoittanut, ettei ole varma saako toimeentulotukea, asumistukea vai maahanmuuttajien erityistukea.

Vastaajien pääasialliset tulonlähteet ovat työmarkkinatuki tai peruspäiväraha tai kotoutumistuki (50 %), asumistuki (39 %), opintotuki (37 %) ja lapsilisä (25 %). Todennäköisesti lähes kaikki opintotuen tulokseen ilmoittaneet ovat sekoittaneet opintotuen ylläpitokorvaukseen, sillä ristiintaulukoimalla selviää, että opintotuen tulokseen ilmoittaneista 95 prosenttia on kurssilla. Todennäköisesti vastaajat eivät vielä tunteneet kyseessä olevia tukia. Yksi vastaaja olikin ilmeisen tuskastuneena kirjoittanut tulovaihtoehtojen jälkeen, että ”mitä vielä”.

Mielestäni yllättävintä edellä kuvatuissa tuloksissa oli se, että vain kolme vastaajaa ilmoitti saavansa toimeentulotukea. Monissa tutkimuksissa maahanmuuttajat määritellään marginalisoitumisen riskiryhmäksi, ja heidän katsotaan olevan ylläpidettävissä toimeentulotukihakijoiden joukossa (esim. Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 37, Sosiaalibarometri 2006, 121, Tham 1994, 222–225, Raunion mukaan 2000, 224–225). On vaikea arvioida,

johtuiko kyselyyni vastanneiden toimeentuloa saavien vähäinen määrä siitä, että heidän tulonsa ovat riittävät vai siitä, että oikeudesta hakea toimeentulotukea ei tiedetä. Jälkimmäiseen arvioon voisi viitata se, että kaksi vastaajaa ilmoitti, etteivät heidän tuet riitä mitenkään elämiseen ja että he eivät sen vuoksi osaa sanoa, jäävätkö Suomeen pysyvästi.

6.3.4 Maahanmuuttajien käyttämät tulkki-, sosiaali- ja muut palvelut

Julkiset palvelut

Kahta vastaajaa lukuun ottamatta kaikki vastaajat vastasivat julkisia palveluja koskevaan kysymykseen ja ilmoittivat käyttäneensä julkisia palveluja. Kaikkia strukturoidussa kysymyksessä esiin tulleita palveluja (sosiaalitoimisto, maahanmuuttajapalvelut, Kela, työvoimatoimisto, terveyskeskus tai sairaala) oli käyttänyt 17 vastaajaa (35 %). Kahta tai useampaa strukturoidussa kysymyksessä esiintyvää palvelua oli käyttänyt 25 vastaajaa (51 %). Kahta tai useampaa palvelua käyttäneistä vastaajista muutama vastasi käyttäneensä myös poliisilaitoksen, tulkikeskuksen sekä maistraatin palveluita. Pelkästään työvoimatoimiston palveluja oli käyttänyt kuusi vastaajaa (12 %). Yksi ilmoitti käyttäneensä kirjaston palveluja.

Kysymykseen ”Oletteko havainneet epäkohtia Suomen julkisissa palveluissa?” lähes kaikki vastaajat (91 %) vastasivat kieltävästi. Ainoastaan neljä vastaajaa (9 %) olivat havainneet palveluissa puutteita. Kysymykseen jätti vastaamatta kahdeksan henkilöä.

Neljästä tyytymättömästä kaksi olivat tyytymättömiä Kelan palveluihin. Toinen on tyytymätön Kelaan sen vuoksi, että saman viraston virkailijat toimivat ristiriitaisesti. Toisen vastaajan mukaan Kelan virkailijat eivät ota huomioon asiakkaan ulkomaalaistaustaa ja kieliongelmia:

”Kelalla puhuvat erittäin nopeasti, vaikka näkevät, että heidän edessään on maahanmuuttaja” (V31).

Yksi vastaaja ilmoitti olevansa tyytymätön terveystieteisiin, koska hammaslääkäriin on vaikea päästä, ja vastaanottoaika täytyy odottaa kauan.

Kaikki kyselyyn osallistuneet maahanmuuttajat kahta vastaajaa lukuun ottamatta ovat käyttäneet julkisia palveluja ja lähes kaikki maahanmuuttajista olivat tyytyväisiä julkisiin palveluihin. Tämä tulos on vastakohtainen aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna (vrt. esim. Jasinskaja-Lahti ym. 2002, 82–83). Vaikea sanoa, viittaako tulos maahanmuuttajien vähäiseen maassaoloaikaan (lähes puolet vastaajista on asunut Suomessa alle vuoden) ja siihen, että heidän ei ole tarvinnut vielä asioida usein erilaisissa virastoissa, vai kertooko tulos Jyväskylän alueen palveluiden toimivuudesta.

Inga Jasinskaja-Lahti ja Karmela Liebkind (1997, 58) ovat tutkineet maahanmuuttajien sopeutumista pääkaupunkiseudulla ja heidän tutkimustulostensa mukaan Suomessa pidemmän ajan asuneet maahanmuuttajat luottivat viranomaisiin vähemmän kuin lyhyen ajan asuneet kohtalotoverinsa.

Sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluja (maahanmuuttajapalvelut mukaan luettuna) oli käyttänyt vastaajista edellisten kysymysten mukaan 32 vastaajaa (65 %) julkisia palveluja koskevaan kysymykseen vastanneista. Kysymykseen ”Millaisen arvosanan annatte sosiaalitoimiston palveluille Suomessa?” vastasi 38 vastaajaa, vaikka aiemman kysymyksen mukaan sosiaalipalveluja oli käyttänyt 32 vastaajaa. Annetut arvosanat ilmenevät seuraavasta taulukosta 7:

Taulukko 7. Vastaajien arvosanat sosiaalitoimiston palveluille, % (N=38).

Vastaajien arvosana sosiaalipalveluille	%
kiitettävä	21
hyvä	63
tydyttävä	8
välttävä	5
heikko	0
en osaa sanoa	3
Yhteensä	100

Kuten taulukosta 7 ilmenee, ei kukaan antanut sosiaalitoimiston palveluille arvosanaa heikko.

Maahanmuuttajapalveluiden palvelut pyydettiin arvioimaan samoilla arvosanoilla kuin sosiaalitoimistonkin palvelut. 39 vastaajasta 23 prosenttia arvioi palvelutason maahan-

muuttajapalveluissa kiitettäväksi ja 51 prosenttia hyväksi. Tyydyttäväiksi palvelut arvioi 13 prosenttia vastaajista ja välttäviksi 5 prosenttia. Kolme vastaajaa ei osannut sanoa arvosanaa.

Kysymykseen ”Oletteko havainneet epäkohtia sosiaalitoimiston palveluissa (mukaan lukien maahanmuuttajapalvelut)?” vastasi 37 vastaajasta kielteisesti 92 prosenttia ja myönteisesti kolme vastaajaa (8 %). Tyytymättömistä vastaajista yksi oli sitä mieltä, että jotkut sosiaalityöntekijät eivät aina suorita korrektisti velvollisuuksiaan. Yksi vastaaja oli tyytymätön, sillä sosiaalityöntekijän luokse on niin vaikea päästä:

”Aiemmin pääsi sosiaalityöntekijän vastaanotolle, nyt ei. Sosiaalityöntekijät antoivat itse ajan” (V3).

Enemmistö maahanmuuttajista oli tyytyväisiä sekä sosiaalitoimiston, että maahanmuuttajapalveluiden palveluihin. Sosiaalipalveluihin oli tyytyväisiä 32 vastaajaa eli 84 prosenttia vastaajista (kiitettävä tai hyvä arvosana) ja maahanmuuttajapalveluihin 29 vastaajaa eli 74 prosenttia vastaajista (kiitettävä tai hyvä arvosana). Tutkimustulos on vastakohtainen aikaisempiin koko maata koskeviin tutkimuksiin verrattuna. Jollei tulokseen vaikuta vastaajien vähäinen maassaoloaika (puolet vastaajista on asunut Suomessa alle vuoden), tuloksen perusteella voi päätellä, että Jyväskylän alueella sosiaalipalvelut ja maahanmuuttajapalvelut ovat toimivia ja hyvin järjestetty.

Tulkkipalvelut

Kysymykseen ”Tiesittekö, että virastoissa voi pyytää tulkin apua maahanmuuton jälkeen?” enemmistö, eli 48 vastaajaa (94 %), vastasi myöntävästi. Kolme vastaajaa (6 %) ei tiennyt tästä mahdollisuudesta.

Kysymykseen ”Onko Teitä palvellut virastossa tulkki ilmaiseksi tai oletteko saanut apua tulkkauskustannuksiin maahanmuuton jälkeen?” suurin osa eli 36 vastaajaa (73 %), vastasi myöntävästi. Vastaajista 13 (27 %) ei ollut saanut tulkkipalveluja tai tukea tulkkauskustannuksiin. Kaksi henkilöä ei vastannut lainkaan kysymykseen. Tässä kohtaa on huomioitava, että kun lakisääteisen tulkkauksen kulut ja palkkion korvaa tulkille jokin virasto, on se maahanmuuttajan näkökulmasta katsottuna ilmaista.

Kysymykseen ”Saitteko tulkin aina kun tarvitsitte?” vastasi 38 henkilöstä puolet myöntävästi ja puolet kieltävästi. Kymmenen vastaajaa ilmoitti, ettei ollut käyttänyt tai tarvinnut tulkkipalveluja maahanmuuton jälkeen ja kolme vastaajaa ei vastannut kysymykseen.

Keski-Suomen tulkkikeskuksen johtajan Loretta Lönnin (2008) henkilökohtaisen tiedonannon mukaan kyselyni tulokset vastaavat vuonna 2007 tehdyn asiakaskyselyn tuloksia tulkkauksen saatavuudesta. Tuolloin asiakaskyselyn tuloksista selvisi, että tulkkauksen saatavuus on hyvin vaihtelevaa Jyväskylässä. Tulkkikeskuksen kyselyyn oli tullut 100 tarkasteltavaksi hyväksyttyä vastausta. Vastaajista puolet oli pakolaisia ja puolet paluumuuttajia, perheen yhdistymisen kautta Suomeen muuttaneita tai avioliiton kautta Suomeen muuttaneita maahanmuuttajia. Pakolaisista 38:lle oli tilattu tulkki heidän halutessaan ja 12 pakolaisstatuksen omaavaa henkilöä ilmoitti pärjäävänsä virastoissa englannin kielellä tai he ovat asuneet Suomessa niin pitkään, etteivät he tarvitse enää tulkkia. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvista maahanmuuttajista 20 vastaajalle (joista 13 oli alle puoli vuotta maassa asuneita paluumuuttajia) oli tilattu virastoissa tulkki heidän halutessaan ja 30:lle ei. Kyselyn tulokset viittasivat siihen, että tulkin saatavuus riippuu maahanmuuttajan statuksesta. Pakolaisstatus auttaa tulkin saamisessa, mutta moni avioliiton kautta Suomeen tullut ei edes tiedä, että on oikeutettu tulkkipalveluun. Tulkkauksen saatavuuteen vaikutti myös maahanmuuttajien asuinalue Jyväskylän alueella sekä se, kauanko maahanmuuttaja oli Suomessa asunut. Alle puoli vuotta Suomessa asuneet paluumuuttajat olivat saaneet tulkin useammin tarvitessaan kuin pidempään Suomessa asuneet paluumuuttajat. Asteikolla 1–5 tulkkityytyväisyys oli yli 4 molemmissa ryhmissä. (Puhelinkeskustelu 9.4.2008.)

Kunnan järjestämät pakolaisten vastaanoton tulkki- ja käännöspalvelujen kustannukset korvataan kunnalle täysimääräisinä valtion varoista (L 512/1999 5 § 1 mom). Korvaukset maksaa TE-keskus. Pakolaisten vastaanottoon liittyvien tulkki- ja käännöspalvelujen järjestämiselle ja kustannusten korvaamiselle ei ole asetettu aikarajaa. Sen sijaan Ulkomaa-laislain mukaan entisen Neuvostoliiton alueelta tulleiden paluumuuttajien tarvitsemia kielipalveluja ei korvata erikseen valtion varoista (L 378/1991 68 §). Kunnat voivat myöntää kuitenkin paluumuuttajille toimeentulotukea kielipalvelujen kustannuksiin. Valtio korvaa toimeentulotukena myönnettyjen kielipalvelujen kustannukset kunnalle puolen vuoden ajan paluumuuttajan ensimmäisen kotikunnan väestötietojärjestelmään merkitsemisestä.

Saattaa olla, että yllämainitulla aikarajalla valtion korvausten suhteen on vaikutusta tulkkauksen saatavuuteen.

Vastauksista ei ikävä kyllä käy ilmi, missä virastoissa vastaajat eivät ole saaneet tulkkia. Virastosta huolimatta viranomaisella on aina velvollisuus huolehtia tulkitsemisesta tai kääntämisestä asiassa, joka tulee vireille viranomaisen aloitteesta (Hallintolaki 434/2003). Velvollisuus sisältää vastuun tulkin tai kääntäjän hankkimisesta sekä tulkitsemisen tai kääntämisen kustannuksista (Kielilaki 423/2003). On kuitenkin huomioitava, että asian selvittämiseksi tai asianomaisen oikeuksien turvaamiseksi viranomainen voi huolehtia tulkkauksesta ja kääntämisestä muussakin kuin viranomaisen aloitteesta vireille tulevassa asiassa (Hallintolaki 434/2003). Hallintolainkäyttölaissa mainitaan, että tulkkina tai kääntäjänä ei saa käyttää henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua. (Hallintolainkäyttölaki 586/1996).

Kyselyssäni suurin osa eli 31 vastaajaa (81 %) oli tyytyväisiä tulkkipalveluihin, ja vain kaksi vastaajaa ilmoitti olevansa tyytymättömiä kyseisiin palveluihin. Viisi vastaajaa ei osannut sanoa asiasta mielipidettään. Kysymys ei koskenut kymmentä vastaajaa (niitä, jotka eivät ole käyttäneet tulkkipalveluja) ja kolme vastaajaa jätti kysymykseen vastaamatta.

Tulkkipalveluun tyytyväisistä 15 henkilöä kehui tulkkien ammattitaitoa ja käännösten selkeyttä. Yksi vastaaja kehui tulkkeja ystävällisiksi ja kaksi vastaajista oli tyytyväisiä siihen, että tulkit yleensä auttavat. Tulkkaukseen tyytymättömistä vastaajista yksi vastaaja oli sitä mieltä, että tulkkaukset ovat liian epätarkkoja. Yksi vastaajista oli tyytymätön siihen, että tulkin saa niin harvoin ja yhden vastaajan mukaan hänen apunaan poliklinikalla on ollut täysin epäpätevä tulkki.

Loretta Lönn (2008) huomauttaa, että asiakaskohtainen tulkkipalvelun riittämättömyys ei johdu Keski-Suomen tulkkikeskuksesta vaan asiakasta palvelevasta viranomaisesta. Tulkkipalvelua on saatavana, jos vain asiakkaalle sitä myönnetään ja tulkki tilataan.

Lönn kiinnittää huomioita myös siihen, ettei tekemästäni kyselystä käy ilmi, kuka toimii tulkkina: koulutuksen saanut ammattitulkki vai tilaajaviranomaisen käyttämä kielitaitoinen henkilö, joka löytyy omasta työympäristöstä. Lönnin mukaan tulkkina voi esiintyä myös

kuka tahansa kieltä puhuva henkilö: ystävä, naapuri tai sukulainen. Viranomainen ei välttämättä kiinnitä tähän huomiota. Tämä saattaa aiheuttaa ongelmia ja niitä on tullut ilmi myös Jyväskylässä. Epäpätevä tulkki saattaa omilla mielipiteillään vaikeuttaa tulkattavan tilannetta. Esimerkiksi sairaalassa tai lääkärissä virheellinen tulkkaus voi aiheuttaa vaaratilanteita. Lönn pahoittelee sitä, että joissakin virastoissa kehoitetaan maahanmuuttajia käyttämään tulkkeina heidän omia sukulaisiaan ja tuttaviaan säästöjen vuoksi. Lönnin mukaan ammattitaitoisen ja pätevän tulkin tilaaminen heti aiheuttaa pidemmän päälle säästöjä, koska silloin ei pääse syntymään ongelmia, joiden kustannukset ovat paljon korkeammat. Ammattitaitoiset tulkit ovat tarkkoja ammattietiikastaan ja tulkkaavat vain sen, mitä heidän asiakkaansa sanovat, eivätkä lisää sanomaan omia mielipiteitään. Pätevät tulkit eivät myöskään koskaan tulkkaa tuttavilleen tai sukulaisilleen. Lönnin mukaan tulkin pätevyyteen vaadittavat pätevyystestit ovat tiukkoja. Sen lisäksi ammattitaitoa päivitetään jatkuvasti, sillä Keski-Suomen tulkkikeskuksen tulkeille järjestetään täydennyskoulutusta kerran kuussa. Lönn huomauttaa, että Keski-Suomen tulkkikeskus panostaa palvelujensa laatuun. Jyväskylässä tulkkien ammattitaito on korkealaatuista.

Kysymykseen ”Tarvitsisitko vielä tulkkauspalveluja?” vastasi myönteisesti 28 vastaajaa (57 %). 11 vastaajaa ei kokenut tarvitsevansa enää tulkkia, ja kaksi ei vastannut lainkaan.

Kysymykseen ”Missä tarvitsisit tulkin apua?” nousi selkeimmin esiin tulkin tarve lääkärissä tai sairaalassa (13 mainintaa) sekä virastoissa (9 mainintaa). Myös virallisten papereiden kanssa toivottiin apua (6 mainintaa). Sen lisäksi tulkkausapua toivottiin muun muassa kouluun, poliisin kanssa asiointiin sekä kirjeiden kääntämiseen.

Lähes kaikki vastaajat olivat tietoisia tulkkipalveluista. Virastossa maksutonta tulkkausapua oli saanut 36 (74 %) vastaajaa. Tulkkipalvelujen saatavuudesta mielipiteet jakautuivat kahtia; puolet oli tyytyväisiä tulkkausavun saatavuuteen ja puolet oli sitä mieltä, etteivät he saa tulkkausapua aina tarvittaessa. Enemmistö vastaajista (82 %) oli tyytyväisiä tulkkauspalvelun laatuun. Yli puolet vastaajista (57 %) tuntee yhä tarvitsevansa tulkkausapua. Tulkkausapua vastaajat haluaisivat pääasiassa lääkärissä ja sairaalassa, virallisten papereiden kanssa sekä virastoissa.

6.3.5 Maahanmuuttajien kielitaito ja sen merkitys muuttajalle itselleen

Suomen kielen taito

Vastaajat saivat arvioida omaa kielitaitoaan asteikolla kiitettävä, hyvä, tyydyttävä, heikko, en osaa lainkaan ja en halua osata lainkaan. Vastaajista 22 henkilöä (44 %) arvioi kielitaitonsa heikoksi. Vastaajista 16 (32 %) luokitteli kielitaitonsa tyydyttäväksi. Kahdeksan vastaajaa (16 %) ilmoitti, etteivät he osaa suomea lainkaan. Neljä vastaajaa (8 %) arvioi kielitaitonsa hyväksi. Yksi vastaajista ei ollut arvioinut suomen kielen taitoaan.

Taulukko 8. Itse arvioitu suomen kielen taito % (N=50).

Suomen kielen taitoni on mielestäni	%
hyvä	8
tyydyttävä	32
heikko	44
en osaa suomen kieltä	16
yhteensä	100

Ristiintaulukoitaessa Suomessa asumisaika ja itse arvioitu suomen kielen taito on havaittavissa, että arvio omasta kielitaidosta paranee. 16:sta yli kaksi vuotta maassa asuneista kolme arvioi kielitaitonsa hyväksi, 8 tyydyttäväksi ja neljä heikoksi; yksi ei osaa arvioida. Tilastollista yhteyttä maassaoloajan ja kielitaidon väliltä ei kuitenkaan löydy.

Niistä vastaajista, jotka ilmoittivat, etteivät osaa lainkaan suomea, kuului suurin osa (75 %) täällä alle vuoden asuneiden ryhmään. Tosin myös 2 – 3 vuotta täällä asuneista löytyi vastaajia, jotka olivat sitä mieltä, etteivät he osaa suomea lainkaan, ja kuten edellä on kuvattu, muutama pitkään täällä asuneista arvioi kielitaitonsa heikoksi. Kielen oppimiseen vaikuttaa merkittävästi opiskelijan oma aktiivisuus. Tuloksissa näkyvät erot maassaoloajan ja kielitaidon välillä saattavat johtua siitä, että toiset maahanmuuttajat käyttävät aktiivisemmin suomen kieltä kuin toiset ja näin ollen oppivat kielen nopeammin.

Joidenkin arvioiden mukaan ihminen saavuttaa sujuvan uuden kielen puhetaidon yksilöllisistä eroista riippuen 2 – 3 vuodessa. Siinä ajassa opittu *sosiaalinen kielitaito* on vuorovaihtuksen väline, jonka aikana ihminen oppii tavalliseen kanssakäymiseen kuuluvat sanat. Tässä ajassa opittu sanavarasto on kuitenkin hyvin rajoittunut ja perustuu konkreettisiin käsitteisiin. Sosiaaliseen kielitaitoon verrattuna yksilö tarvitsee huomattavasti pidemmän

ajan saavuttaakseen ns. *kognitiivisen kielitaidon*, joka riittää opiskeluun, tieteelliseen ajatteluun ja ajatuksenvaihtoon. Sen saavutettuaan ihminen hallitsee abstrakteja käsitteitä, omaa monipuolisen sanavaraston sekä osaa käyttää kielen erilaisia rakenteita. (Räty 2002, 159.)

On mahdotonta tietää, millaiset tavoitteet kullakin maahanmuuttajalla on oman kielitaidon oppimisen suhteen, eli pitävätkö he tavoitteenaan sosiaalista vai kognitiivista kielitaitoa. Yksilölliset tavoitteet vaikuttavat todennäköisesti siihen, kuinka maahanmuuttajat kielitaitonsa arvioivat. Tämän lisäksi esimerkiksi Pekka Pälli ja Sirkku Latomaa (1997) tulivat aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen opiskelua tutkiessaan siihen tulokseen, että opiskelijat itse arvioivat kielitaitonsa heikommaksi kuin heidän opettajansa. Heidän tutkimuksensa perusteella vaikuttaa siltä, että aikuiset kielten opiskelijat ovat taipuvaisia arvioimaan kielitaitonsa hieman alakanttiin (emt., 74). Tämä saattaa näkyä myös minun kyselyni tuloksissa.

Liebkindin ja kumppaneiden (2004) tutkimus ositti, että maahanmuuttajien *passiivinen kielitaito* oli aktiivista parempi, eli maahanmuuttajat ymmärsivät ja lukivat suomea paremmin kuin puhuivat ja kirjoittivat. Kielitaito oli myös selvässä yhteydessä työllistymiseen: kielitaidon parantuessa kasautuva työttömyys väheni jyrkästi. Suomen kielen heikko taito oli myös yhteydessä huonoksi koettuun terveydentilaan. (emt. 2004, 276–277.)

Suomen kielen opiskelu ja opiskelu aika

Enemmistö vastaajista, 44 henkilöä (92 %) ilmoitti olleensa suomen kielen kurssilla Suomeen muuton jälkeen. Vain neljä (8 %) ei ollut osallistunut kielikursseille lainkaan. Kolme vastaajaa jätti suomen kieltä koskevaan kysymykseen vastaamatta. Vastaajista 21 henkilöä (46 %) oli opiskellut suomea enintään viisi kuukautta. Vastaajista 10 (22 %) ilmoitti opiskelleensa suomea 6 - 11 kuukautta. Kahdeksan vastaajaa (17 %) olivat opiskelleet vuodesta lähes kahteen, ja loput vastanneista yli kaksi vuotta. Viisi ei vastannut opiskelu-aikaa koskevaan kysymykseen.

Enemmistö vastaajista on opiskellut suomea alle puoli vuotta (46 %). Kymmenen vastaajaa on opiskellut suomea puolesta vuodesta alle vuoteen, kahdeksan vastaajaa vuodesta alle

kahteen vuoteen ja viisi vastaajaa kahdesta vuodesta alle kolmeen vuoteen. Yli kolme vuotta on suomea opiskellut kaksi vastaajaa.

Opiskeluajan ja kielitaidon väliltä ei löytynyt tilastollista yhteyttä. Yli kolme vuotta suomea opiskelevistakin jotkut arvioivat kielitaitonsa heikoksi tai keskinkertaiseksi.

Opiskelupaikat ja tyytyväisyys opetukseen

Kaikkiaan 51 vastaajasta 18 (39 %) ilmoitti opiskelleensa suomen kieltä Palapeli-projektissa. Tähän tulokseen vaikuttaa se, että suurin osa vastaajista vastasi kyselyyni Palapeli-projektissa. Yhtä moni, eli 18 vastaajaa (39 %), olivat opiskelleet suomea useammassa paikassa: Palapeli-projektissa, kansalaisopistossa, aikuisopistossa sekä kristillisessä opistossa. Kaksi oli opiskellut kieltä Jyväskylän yliopistossa ja kaksi vastaajista ilmoitti opiskelleensa suomea myös Virossa ja Venäjällä. Viisi vastaajaa ei vastannut tähän kysymykseen lainkaan.

Vastaajista valtaosa, eli 41 henkilöä (91 %), olivat tyytyväisiä maahanmuuttajille järjestettyihin kursseihin. Neljä ei osannut sanoa mielipidettään, mutta kukaan ei ilmoittanut olevansa tyytymätön.

Avoimista kysymyksistä, miksi maahanmuuttajat ovat suomen kielen kursseihin tyytyväisiä tai tyytymättömiä, nousi selkeästi esiin maahanmuuttajien tyytyväisyys suomen kielen opettajiin. Vastaajista 27 kehui suomen kielen opettajia ja opetusta. Opettajia kehuittiin muun muassa seuraavilla adjektiiveilla: päteviä, hyviä, mahtavia, asiantuntevia ja ymmärättäviä. Opettajien huomaavaista asennetta myös kehuittiin. Opetusta ja opiskelumateriaalia kehuittiin monipuoliseksi. Myös suomalaista koulutusysteemiä kehuittiin:

”Hyvin suunniteltu koulutusysteemi, kun on vielä ilmainenkin.” (V40).

”Opettajat ovat asiantuntevia, ammattinsa mestareita”(V31).

Ainut suoranainen tyytymättömyyden ilmaus liittyi parkkipaikkoihin. Niitä ei kuulemma ole koulun lähellä tarpeeksi. Eräs vastaajista ilmaisi mielipiteensä kurssien pituudesta. Hänen mukaansa kaksi kuukautta kestävästä suomen kielen kurseista ei ole hyötyä, kurssin tulisi kestää vähintään viisi kuukautta.

Suomen kielen opetuksen kannalta Jyväskylän alueen tilanne on erittäin hyvä. Maahanmuuttajat ovat tyytyväisiä suomen kielen opetukseen ja etenkin opettajiin. Mielestäni opettajien positiivinen ja ammattitaitoinen suhtautuminen maahanmuuttajia kohtaan on merkittävä tekijä kielen oppimisen kannalta ja vaikuttaa opiskelijoiden suomen kieltä koskeviin asenteisiin positiivisesti.

Suomen kielen käyttö erilaisissa tilanteissa

Kotikieli: Vastaajista 32 (63 %) ilmoitti puhuvansa kotona venäjää. Suomea ja venäjää kotona puhuu 11 vastaajaa (21 %) ja pelkästään suomea 6 vastaajaa (12 %). Yksi vastaaja ilmoitti puhuvansa kotona suomea, venäjää ja englantia ja yksi pelkästään englantia.

Työkieli: Töissä, harjoittelussa tai kurssilla ilmoitti suomea ja venäjää puhuvansa 24 vastaajaa (52 %). Vastaajista 13 (28 %) ilmoitti puhuvansa edellä mainituissa paikoissa pelkästään suomea ja kuusi vastaajista (13 %) pelkästään venäjää. Kaksi vastaajista (5 %) ilmoittivat puhuvansa töissä, harjoittelussa tai kurssilla suomea, venäjää ja englantia ja yksi vastaajista (2 %) venäjää ja englantia. Viisi ei vastannut kysymykseen.

Sukulaisten kanssa käytetty kieli: Enemmistö vastaajista, 31 henkilöä (65 %), puhuu sukulaistensa kanssa venäjää. Vastaajista 13 (27 %) ilmoitti puhuvansa sukulaisten kanssa sekä suomea että venäjää ja kaksi (4 %) pelkästään suomea. Yksi vastaaja puhuu sukulaistensa kanssa venäjää ja äidinkieltään ja yksi pelkästään jotain muuta kieltä. Kolme ei vastannut kysymykseen.

Ystävien kanssa käytetty kieli: Kaikkiaan 49 vastanneesta suurin osa eli 29 henkilöä (59 %), puhuu ystäviensä kanssa venäjää. Vastaajista 16 (33 %) puhuu ystäviensä kanssa venäjää ja suomea ja kaksi vastaajaa (4 %) suomea, venäjää ja muuta kieltä. Yksi vastaaja puhuu ystäviensä kanssa pelkästään suomea ja yksi venäjää ja äidinkieltään.

Vastaajista enemmistön pääkieli kotona sekä ystävien ja sukulaisten kanssa on venäjä. Työkielenä enemmistö käyttää venäjää ja suomea.

Ystävien kanssa käytetyn kielen kannalta maahanmuuttajien akkulturaatioasenne viittaa separaatioon. Tulos on ristiriitainen Berryn akkulturaatioasenteita ystävyys suhteen mit-

taavan kysymyspatteriston avulla saadun tuloksen kanssa (ks. ystävyysuhteiden akkulturaatioaste). Asennetta mittaavan kyselyn mukaan maahanmuuttajien enemmistö valitsi ystävyteen liittyen akkulturaatioasenteeseen integraation, eli suomalaiset ja maahanmuuttaja ystävät. Se, että ystävien kanssa käytetty pääkieli on venäjä, viittaa kuitenkin siihen, että maahanmuuttajien ystävät ovat enimmäkseen venäläisiä. Tulos on yhdenmukainen läheisiä ystäviä koskevan kysymyksen tuloksen kanssa, jossa kysytään maahanmuuttajien todellista ja tämänhetkistä ystävyystilannetta. Maahanmuuttajien asenteet ovat siis todellista tilannetta positiivisempia ja enemmän integraatioon tähtääviä.

Kielitaidon aiheuttamat ongelmat

Kysymykseen ”Rajoittaako suomen kieli elämääne?” antoi 45 vastauksensa. Heistä 34 vastasi myöntävästi (76 %) ja kymmenen (22 %) kielteisesti. Yksi ei osannut sanoa mieltänsä.

Tulos on yhdenmukainen maahanmuuttajien kielitaitoa koskevan kysymyksen kanssa. Vastaajista 76 prosenttia ilmoitti kielitaitonsa olevan heikko tai tyydyttävä, jonka seurauksena voi olettaa, että edellä mainittuihin ryhmiin kuuluvat vastaajat kokevat kielitaitonsa rajoittavan elämää.

Avoimeen kysymykseen ”Miten suomen kieli rajoittaa elämääne?” enemmistö (9 vastaajaa) mainitsi suomen kielen rajoittavan keskustelua. Viisi vastaajaa ilmoitti puutteellisen kielitaidon olevan este työnsaannille. Sen lisäksi kolme vastaajaa ilmoitti puutteellisen kielitaidon rajoittavan heidän itsenäisyyttään. Itsenäisyyden rajoittumisesta kirjoitettiin muun muassa seuraavaa:

”Rajoittaa, sillä en voi itsenäisesti päättää tai toimittaa asioitani esimerkiksi Kelalla ja lääkärissä” (V41)

”Olen tottunut olemaan itsenäinen. Puutteellinen kielitaito ei anna mahdollisuutta siihen” (V36)

Kolme vastaajaa ilmoitti riittämättömän kielitaidon rajoittavan sanomalehtien lukua sekä television katsomista (tekstitys vaihtuu liian nopeasti). Erään vastaajan mielestä puutteellinen suomenkieli osoittautuu ongelmaksi lääkärissä sekä virallisia asiakirjoja käsiteltäessä. Kolmen vastaajan mielestä puutteellinen kielitaito rajoittaa kaikessa, ja heistä kahden mie-

lestä Suomessa on mahdotonta asua taitamatta suomen kieltä. Puutteellisen kielitaidon koettiin vaikuttavan myös itsetuntoon (kaksi vastaajaa):

”Tunnen sen vuoksi itseni epävarmaksi suomalaisessa yhteiskunnassa”
(V31).

”Kun ei osaa täydellisesti kieltä, ei voi ilmaista ajatuksiaan. Sen vuoksi en tunne itseäni täysiarvoiseksi ihmiseksi. Toivon, että tilanne paranee” (V8).

Kieliongelmiin saatu apu

Tiedustelin vastaajilta avoimilla kysymyksillä auttavatko maahanmuuttajat ketään suomen kielen käytössä tai saavatko he joltain apua, jos suomen kielen kanssa tulee ongelmia.

Vastaajista suurin osa kertoi saavansa apua suomen kielen käytössä puolisoiltaan (23 mainintaa). Sen lisäksi vastaajat saavat apua ystäviltään (10 mainintaa), opettajilta (8 mainintaa), tulkeilta (5 mainintaa), lapsiltaan (4 mainintaa), sukulaisiltaan (3 mainintaa), sanakirjalta (kaksi mainintaa), vanhemmiltaan (yksi maininta) ja sisaruksiltaan (yksi maininta).

Enemmistö vastaajista ilmoitti, etteivät he auta ketään suomen kielen käytössä (24 mainintaa). Osa vastaajista ilmoitti syyksi sen, etteivät he itsekään osaa vielä tarpeeksi suomea. Vastaajista 19 kertoi auttavansa jotakuta suomen kielen ongelmassa. Jotkut vastaajista auttavat ystäviään suomen kielen kanssa (neljä mainintaa), jotkut sukulaisiaan (3 mainintaa) ja lapsiaan (3 mainintaa) sekä puolisoaan (1 maininta).

Suomen kielen merkitys maahanmuuttajille

Kysymykseen ”Millainen merkitys suomen kielellä on Teille?” vastausvaihtoehdot olivat seuraavanlaiset: erittäin tärkeä, tärkeä, ei kovin tärkeä, yhdentekevä ja en tiedä.

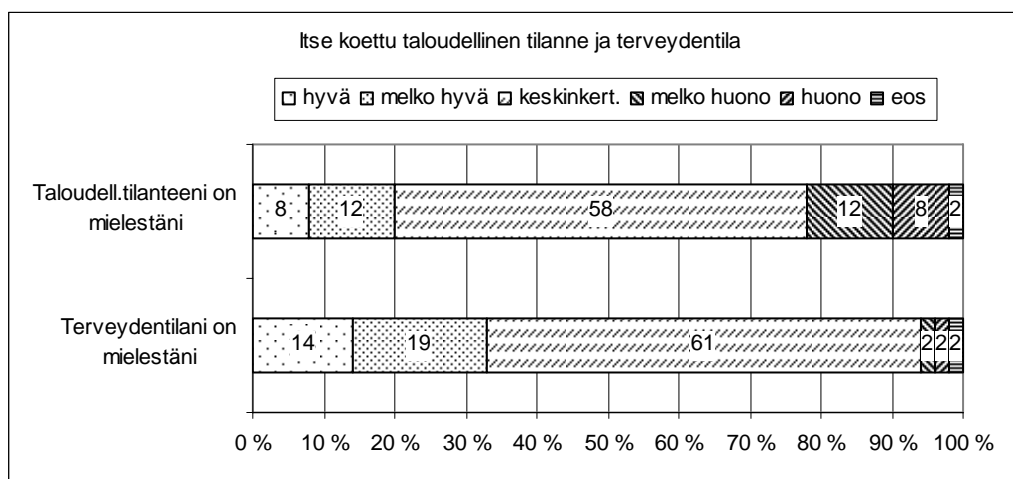
Kaikkiaan 50 vastaajasta 27 (54 %) oli sitä mieltä, että suomen kielellä on erittäin tärkeä merkitys ja 20 (40 %) henkilöä vastasi suomen kielellä olevan tärkeä merkitys. Kolmen vastaajan (6 %) mielestä suomen kieli ei ole heille kovin tärkeä asia.

Kyselyyn vastaajista enemmistön (94 %) asenne suomen kieleen on myönteinen, mikä viittaa siihen, että suomen kielen suhteen maahanmuuttajien akkulturaatioasenne on kotoutumiseen eli integraatioon tähtäävä.

6.3.6 Maahanmuuttajien itse kokema hyvinvointi

Taloudellinen tilanne ja terveys

Vastaajien subjektiivista näkemystä omasta taloudellisesta tilanteestaan ja terveydentilasta kysyttiin tarjoamalla vastausvaihtoehdoiksi hyvä, melko hyvä, tyydyttävä, melko huono, huono ja en osaa sanoa (ks. kuvio 5).

Kuvio 5. Subjektiivisesti koettu taloudellinen tilanne (N=49) ja terveydentila (N=51), %.

Kuten kuviosta 5 ilmenee, vastaajat antoivat paremmat arvosit terveydelleen kuin taloudelliselle tilanteelleen.

Taloudellinen tilanne: Suurin osa vastaajista, eli 40 henkilöä, ilmoitti taloudellisen tilanteensa olevan joko hyvä, melko hyvä tai tyydyttävä. Kymmenen vastaajaa (20 %) ilmoitti taloutensa olevan melko huonon tai huonon. Kyselylomakkeessa tiedusteltiin vastaajien perheiden tuloja (euroa/kk), mihin vastasi vajaat puolet eli 24 vastaajaa. Näin pienessä joukossa kotitalouksien koon ja elämäntilanteen vaihdellessa ilmoitetuista tuloista ei muodostunut tämän työn kannalta merkittävää tilastoaineistoa. Katsoin parhaimmaksi käyttää tulo-tason mittarina vastaajien subjektiivista näkemystä, sillä hyvinvointi koetaan subjektiiv-

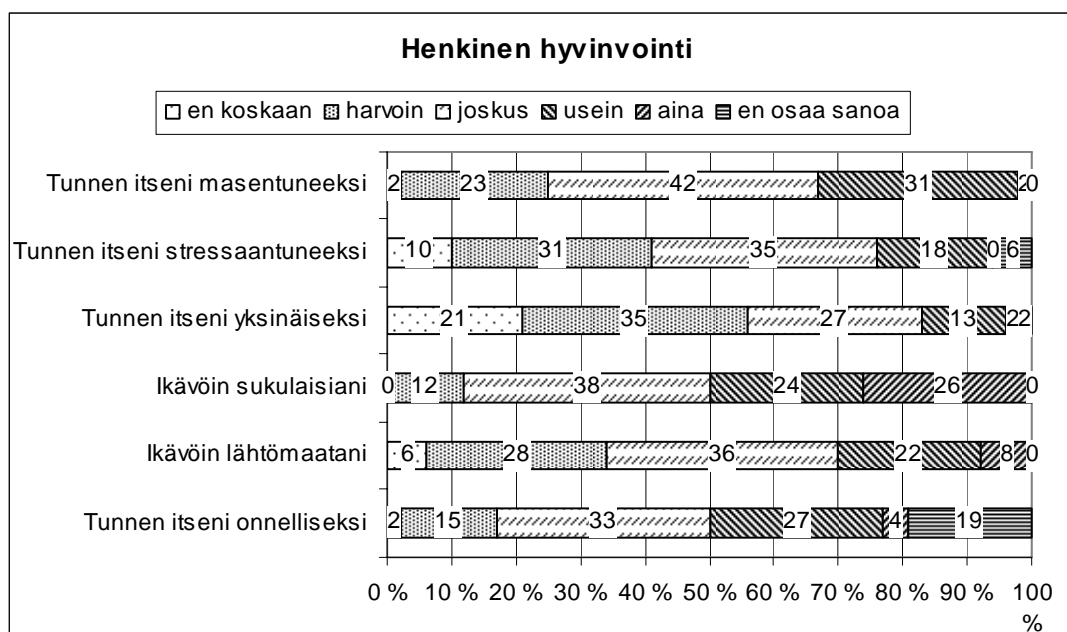
sesti. Liebkindin ja tutkijakumppaneiden (2004, 62) mukaan on hyvin tavanomaista mitata köyhyyttä sen mukaan, kuinka ihmiset itse arvioivat toimeentulonsa.

Tulos on positiivinen verrattuna aikaisempiin maahanmuuttajia koskeviin tutkimuksiin. Tulkitseen niin, että tulokseen vaikuttaa se, että kolmanneksella kyselyyn vastanneista on suomalainen puoliso. Oletettavasti suomalaisella puolisollla taloudellinen tilanne on vaakaampi kuin vasta maahan tulleilla.

Terveydentila: Kuten edellä kuvioista 5 ilmenee, vastaajista 94 prosenttia koki terveydentilansa hyväksi, melko hyväksi tai tyydyttäväksi. 17 vastaajaa arvioi terveydentilansa hyväksi tai melko hyväksi. Melko huono tai huono terveydentila oli omasta mielestään vain muutamilla. Tulos on samankaltainen Liebkindin ja kumppaneiden (2004, 152) tutkimustulosten kanssa. Heidän tutkimuksessaan viisi prosenttia venäläisistä vastaajista ilmoitti terveydentilansa heikoksi (huono tai melko huono).

Maahanmuuttajien henkinen hyvinvointi

Pyysin kyselyni lomakkeella (ks. liite 2) vastaajia vastaamaan myös erilaisia mielialojaan ja tunteitaan koskeviin väittämiin, jossa arviointiasteikko oli sama kuin edellisessä taloutta ja terveydentilaa koskevassa kysymyssarjassa. Sen tulokset on kysymysten mukaisessa järjestyksessä koottu seuraavaan kuvioon 6.

Kuvio 6. Maahanmuuttajien henkinen hyvinvointi, %.

Masentuneisuus: Venäjänkielisessä lomakkeessa muotoilin masennukseen liittyvän väittämän muotoon ” Surullisuuden tunne valtaa minut...” Inkerinsuomalaisen tuttavani mielestä sana masentuneisuus (depressija) on merkitykseltään niin voimakas, ettei kukaan halua myöntää tuntevansa masentuneisuutta tai sairastavansa depressiota.

Kaikkiaan 48 vastaajasta 42 prosenttia eli 20 henkilöä ilmoitti surullisuuden tunteen valtaavan heidät joskus ja 15 vastaajaa (31 %) usein ja yhden vastaajan aina. Vastaajista 11 (23 %) ilmoitti surullisuuden tunteen valtaavan heidät harvoin ja yksi vastaaja oli sitä mieltä, ettei surullisuuden tunne vaivaa häntä koskaan. (Ks. kuvio 6.)

Stressaantuneisuus: Kaikkiaan 49 vastaajasta 17 ilmoitti tuntevansa itsensä stressaantuneeksi joskus ja 15 harvoin (ks. kuvio 6). Yhdeksän vastaajaa ilmoitti stressaantuvansa usein (18 %). Viisi vastaajaa (10 %) ilmoitti, etteivät he tunne oloaan koskaan stressaantuneeksi, ja kolme (6 %) ei osannut sanoa mielipidettään.

Akkulturaatiotutkimuksissa on perinteisesti pidetty stressioireiden puuttumista pääasiallisena osoittimena onnistuneesta sopeutumisesta (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1997, 60).

Karmela Liebkind ja kumppanit (2004, 154) luokittelivat henkiseltä hyvinvoinniltaan ongelmalliseksi sellaiset maahanmuuttajat, jotka kokivat stressioireita usein tai erittäin usein. Tällaisia vastaajia oli tutkimukseeni osallistuneista 18 prosenttia. Tutkittavieni stressaantuneisuus on suurempaa kuin esimerkiksi edellä mainitussa tutkimuksessa (Liebkind ym. 2004), jonka mukaan miehistä 3–4 prosenttia ja naisista 6–8 prosenttia koki itsensä stressaantuneiksi. Jyväskylän alueen maahanmuuttajien vastaavat luvut ovat 8 ja 21 prosenttia.

Yksinäisyys: Yksinäisyyttä koskevaan väitteeseen oli vastannut 48 vastaajaa. Heistä 17 (35 %) ilmoitti kärsivänsä harvoin yksinäisyydestä ja 13 (27 %) joskus. Kymmenen (21 %) oli sitä mieltä, etteivät he tunne koskaan itseään yksinäiseksi. Kuusi vastaajaa (13 %) ilmoitti kärsivänsä yksinäisyydestä usein. Yksi vastaaja tunsikin itsensä aina yksinäiseksi, ja yksi vastaaja ei osannut sanoa mielipidettään. Yksinäisyyden osalta tilanne ei näytä hälyttävältä, sillä yksinäiseksi (usein tai aina) vastaajista koki itsensä vain 15 prosenttia.

Sukulaisten ja kotimaan ikävi: Yhteensä 50:stä tähän väittämään vastanneesta 19 (38 %) ilmoitti joskus ikävöivänsä sukulaisiaan. Vastaajista 13 (26 %) ilmoitti ikävöivänsä sukulaisiaan aina ja 12 (24 %) usein. Kuusi vastaajista (12 %) ikävöivät sukulaisiaan harvoin. Sukulaisiaan ikävöi siis puolet vastaajista (aina tai usein).

Vastaajista 18 (36 %) ilmoitti ikävöivänsä lähtömaataan joskus ja 14 (28 %) harvoin. Sen sijaan usein kotimaataan ikävöi 11 vastaajaa (22 %). Neljä vastaajaa (8 %) ilmoitti ikävöivänsä lähtömaataan aina ja vastakohtaisesti kolme vastaajaa (6 %) ei ikävöi lähtömaataan koskaan. Kotimaata ikävöi (aina tai usein) 30 prosenttia vastaajista.

Onnellisuus: Vastaajista 16 (33 %) ilmoitti tuntevansa itsensä onnelliseksi joskus ja 13 (27 %) usein. Yhdeksän vastaajaa (20 %) ei osannut sanoa mielipidettään eli valitessaan ”en osaa sanoa” olivat todennäköisesti pohtineet asiaa päätyttyä ratkaisuun. Seitsemän vastaajaa (14 %) tunsivat olonsa onnelliseksi harvoin, kaksi vastaajaa (4 %) aina ja yksi (2 %) ei koskaan. Kolme vastaajaa jätti kysymyksen vastaamatta. Vastaajista 31 prosenttia tunsivat olonsa onnelliseksi (usein tai aina). (Kuvio 6.) Onnellisuus sinänsä muodostuu monista hyvinvoinnin osa-alueista ja on subjektiivisesti koettu eli vaikea tutkia.

6.3.7 Sosiaaliset suhteet

Sukulaiset Suomessa

Tutkimuksessani kaikkiaan 51 vastaajasta 28 (58 %) ilmoitti, että heillä asuu sukulaisia Suomessa. Sen sijaan 20 vastaajaa (42 %) ilmoitti, ettei heillä ole Suomessa sukulaisia. Kolme vastaajaa ei vastannut kysymykseen.

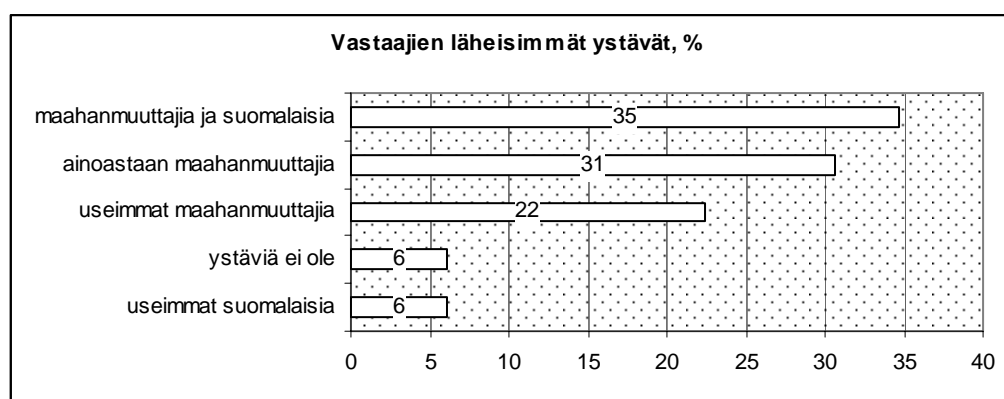
Niistä vastaajista, joilla asuu sukulaisia Suomessa, 18 (60 %) ilmoitti, että sukulaiset ovat muuttaneet tänne ennen heitä. Kuudella vastaajista (20 %) on Suomessa syntyneitä sukulaisia ja kolmella vastaajalla (10 %) Suomessa syntyneitä tai Suomeen ennen heitä muuttaneita sukulaisia. Lopuilla vastaajista oli sekä Suomessa syntyneitä, että ennen tai heidän jälkeensä Suomeen muuttaneita sukulaisia.

Useiden maahanmuuttajien sukulaisverkostot katkeavat tai heikentyvät muuton yhteydessä. Venäjällä äitien lisäksi myös isoäidit ja muut läheiset naiset osallistuvat perheen arkeen, lastenhoitoon ja kasvatukseen. Sen vuoksi eri sukupolviin kuuluvia perheenjäseniä yhdistävien tukiverkostojen katkeaminen saattaa olla erityisen raskas menetys Venäjältä ja entisen Neuvostoliiton alueelta Suomeen tulleille maahanmuuttajille (Liebkind ym. 2004, 181.) Maahanmuuttoa helpottaa huomattavasti se, jos uudessa maassa asuu sukulaisia sinne muutettaessa. Kyselyyn vastanneilla on tämän asian suhteen hyvä tilanne, sillä lähes 60 prosentilla vastaajista asuu jonkinasteisia sukulaisia Suomessa.

Ystävyysuhteet ja akkulturaatio

Väitteen ”Läheisemmät ystäväni ovat” vastausvaihtoehdot olivat ”ainoastaan maahanmuuttajia”, ”useimmiten maahanmuuttajia”, ”maahanmuuttajia ja suomalaisia”, ”useimmiten suomalaisia”, ”ainoastaan suomalaisia” ja ”minulla ei ole ystäviä”.

Kaikkiaan 49 vastaajasta 17 (35 %) ilmoitti ystäviensä olevan maahanmuuttajia ja suomalaisia. Vastaajista 11 (22 %) ilmoitti useampien ystäviensä olevan maahanmuuttajia ja 15 (31 %) ystäviensä olevan ainoastaan maahanmuuttajia. Kolme vastaajaa (6 %) ilmoitti useampien ystäviensä olevan suomalaisia ja kolme vastaajaa (6 %) ilmoitti, ettei ystäviä ole. (Ks. kuvio 7.)

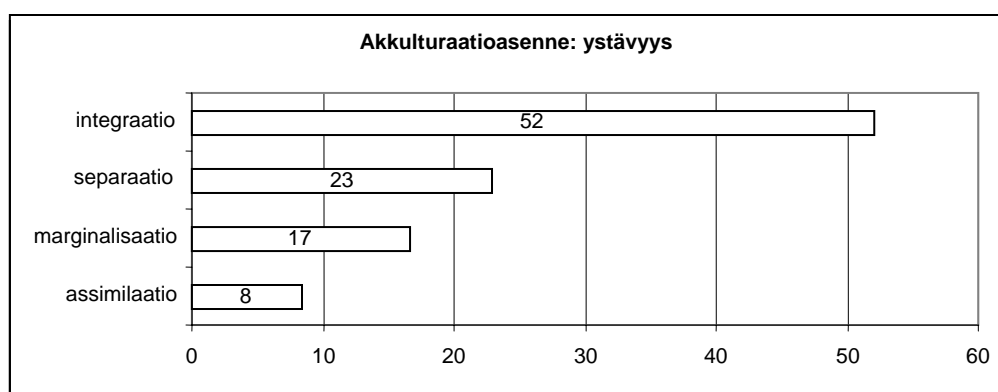
Kuvio 7. Vastaajien läheisimmät ystävät % (N=49).

Kyselyyn vastanneiden joukossa 26:lla (53 %) oli ainoina tai useimpina ystävinä maahanmuuttajat (kuvio 7). Tämä viittaa vastaajien separaatioon ystävien suhteen. Integroitu-

seen taas viittaa se, että ystävinä on sekä maahanmuuttajia että suomalaisia. Se, ettei ystäviä ole, viittaa marginalisaatioon, kun taas se, että useimmat ystävät ovat suomalaisia, viittaa assimilaatioon. Tämän karkean hahmottelun mukaan kyselyyni osallistuneiden venäjänkielisten joukossa akkulturaatioasteina ilmeni eniten separaatiota, sitten integroitumista ja näiden jälkeen vähäisessä määrin marginalisaatiota ja assimilaatiota.

Mittasin vastaajien ystävyysuhteisiin liittyviä akkulturaatioasenteita myös John W. Berryn kysymyspatteriston (1990, 219) avulla (ks. liite 2, kyselylomake: kysymys 49). Vastausvaihtoehdon ensimmäinen väite: *”Useimmat ystäväistäni ovat maahanmuuttajia, koska tunnen heidän seurassaan oloni mukavaksi. Suomalaisten seurassa en koe oloani yhtä mukavaksi”* viittaa separaatioasenteeseen ystävien suhteen. Toinen väite: *”Suhteet, joita minulla on maahanmuuttajien kanssa, ovat arvokkaita, vaikkakin suhteet suomalaisten kanssa ovat yhtä merkittäviä”* viittaa integraatioasenteeseen. Kolmas väite: *”Nykyään on hyvin vaikea löytää ketään, jonka kanssa voisi vaihtaa ajatuksia ja jakaa sisäisiä tunteita”* viittaa maahanmuuttajan marginalisaatioasenteeseen ystävyysuhteen ja neljäs väite: *”Suurin osa ystäväistäni on suomalaisia, koska tunnen oloni heidän seurassaan mukavammaksi kuin maahanmuuttajien kanssa”* viittaa assimilaatioasenteeseen.

Kaikkiaan 48 vastaajan valinnoista muodostui tutkimusjoukon akkulturaatioasenteiden hajonta siten, kuin se seuraavassa seuraavan kuviossa 8 on esitetty. Ystävyysuhteen vastaajien integraatioasenne on yleisin ja separaatioasenne toiseksi yleisin. Kolmanneksi suurimman joukon muodostavat marginalisaatioasenteen valinnot. Vain neljä vastaajaa valitsivat assimilaatioasennetta kuvaavan vaihtoehdon.

Kuvio 8. Vastaajien akkulturaatioasenne: ystävyys % (N=48).

Maahanmuuttajien tämänhetkistä ja todellista ystävyystilannetta koskevan kysymyspatteriston vastauksia (ks. kuvio 7) ja Berryn asenteita mittaavan kysymyspatteriston vastauksia (ks. kuvio 8) vertailtaessa akkulturaation aste ja asenteet poikkeavat toisistaan. Kyselyyni vastanneiden joukossa tämänhetkisten, todellisten ystävyysuhteiden kehikossa separaatio on yleisin (kuvio 7), kun taas ystävyyttä koskevien väittämien valinta osoittaisi integraatioasenteen yleisimmäksi (kuvio 8).

Tulkitsen edellä kuvatun todellista asiaintilaa ja asenteita koskevan ristiriidan niin, että vaikka enemmistön akkulturaatioasenne on integraatioon tähtäävä, suomalaisia ystäviä ei ole vielä verraten vähän aikaa täällä asuneille kertynyt, joten asenteista huolimatta separaatio on todellisuutta. Separaatio ystävyysuhteen on samankaltainen Karmela Liebkindin ja kumppaneiden (2004) tekemässä tutkimuksessa.

Liebkindin ja tutkijakumppaneiden (2004) venäläisiä, virolaisia ja inkerinsuomalaisia koskevassa tutkimuksessa kolme neljästä vastaajasta ilmoitti, että heidän verkostoihinsa kuului sekä suomalaisia että oman maahanmuuttajaryhmän jäseniä. Viidesosa vastaajista oli eristäytynyt omiin maahanmuuttajaverkostoihinsa. Sulautuminen valtaväestön verkostoihin oli harvinaista. Vain joka kymmenes vastaaja ilmoitti, että heidän sosiaalisiin verkostoihinsa kuuluu vain suomalaisia. Maahanmuuttajaryhmien välillä oli kuitenkin eroja: venäläisillä suomalaisiin verkostoihin integroituminen oli harvinaisempaa kuin virolaisilla ja etnisesti suomalaisilla. Venäläiset ja etniseltä taustaltaan suomalaiset olivat useammin eristyneitä omiin verkostoihinsa kuin virolaiset. Virolaisten kohdalla voidaankin puhua jo jonkinasteisesta sulautumisesta valtaväestöön. (emt., 277–278.)

Suomalaisten ja venäläisten erot

Kysymykseen ”Eroavatko suomalaiset mielestänne oman maanne kansalaisista?” kaikkiaan 50 vastanneesta 30 (60 %) vastasi kyllä ja kuusi (12 %) ei. Vastaajista 14 (28 %) ei osannut sanoa mielipidettään.

Kysymykseen ”Miten suomalaiset eroavat oman maanne kansalaisista?” vastasi 22 vastaajaa. Neljän mielestä suomalaiset ovat rauhallisempia, kahden mielestä sisäänpäin kääntyneitä ja kahden mielestä he puhuvat vähemmän kuin oman maan kansalaiset. Kaksi kuvasi suomalaisia rehellisemmiksi ja muutamat hillitymmiksi, kohteliaammiksi, kasvatetuim-

miksi ja täsmällisemmiksi. Kolme vastaajaa ilmaisi venäläisten olevan tunteellisempia, kaksi avoimempia, samoin kaksi iloisempia ja seurallisempia kuin suomalaiset. Seuraavassa joitakin kuvauksia suomalaisista:

”Sulkeutuneita, keskustelevat vähän. En ymmärrä, kuinka he minuun suhtautuvat” (V33)

”Eivät ole tunteellisia, ovat rauhallisia ja pukeutuvat huonosti” (V36).

”Suomalaiset ovat kohteliaampia ja sivistyneempiä, aina valmiita auttamaan” (V38).

”(Suomalaiset ovat) rehellisempiä, osaavat pitää sanansa (jos lupaavat jotakin, silloin tekevät sen ehdottomasti), täsmällisempiä” (V3).

Jos maahanmuuttajien kuvauksia suomalaisista ja venäläisistä verrataan Geert Hofsteden ja Gert Jan Hofsteden (2005) luokitukseen, joiden mukaan Suomi on individualistisempi maa ja Venäjä kollektiivisempi, niin suomalaisten rehellisyys ja suoruus viittaa todellakin individualistisen maiden asukkaiden piirteisiin ja venäläisten seurallisuus ja avoimuus kollektiivisen maan asukkaiden piirteisiin.

Myös väite, että vahvan epävarmuuden välttämisen maissa tunteiden näyttäminen on sallitumpaa kuin heikon epävarmuuden sietämisen maissa, näyttää vastausten perusteella pitävän paikkansa. Venäjä kuuluu Hofstedien luokituksen mukaan vahvan epävarmuuden välttämisen maihin ja Suomi heikon epävarmuuden välttämisen maihin, ja tämä näkyy kyselyni vastauksissa. Vastaajat tulkitsevat venäläisten olevan tunteellisempia kuin suomalaisten, joita kuvataan jopa ei-tunteellisiksi. Kulttuuriimme kuuluva hillitty käytös näyttäytyy maahanmuuttajien silmin tunteettomuutena.

Kommunikaatiovaikeudet suomalaisten kanssa

Kysymykseen ”Onko teillä kommunikaatiovaikeuksia suomalaisten kanssa?” 19 henkilöä (37 %) vastasi kyllä ja 18 henkilöä (35 %) ei. Tähän kysymykseen vastanneista jopa 14 (28 %) oli valinnut vastausvaihtoehdon ”en osaa sanoa”.

Seuraavan kysymyksen ”Mistä kommunikaatiovaikeudet johtuvat?” vastausvaihtoehdot olivat: kielellisistä vaikeuksista, kulttuurieroista, suomalaiset eivät halua puhua kanssani,

minun on vaikea aloittaa keskustelu suomalaisten kanssa ja jostakin muusta syystä, jota oli perusteltu vapaamuotoisesti.

Kysyttäessä syytä edellä mainittuihin vaikeuksiin oli 21 vastaajaa jättänyt kysymykseen vastaamatta ja heistä 18 katsoi, ettei ongelmia ollut. Kaikkiaan 30 vastaajasta 19 (63 %) ilmoitti kommunikaatio-ongelmien johtuvan kielellisistä vaikeuksista ja vastaajista neljä (13 %) ilmoitti vaikeuksien johtuvan sekä kielellisistä vaikeuksista että kulttuurisista eroista. Kolme vastaajaa (10 %) oli sitä mieltä, että syynä kommunikaatiovaikeuksiin ovat kielelliset vaikeudet sekä vaikeus aloittaa keskustelua suomalaisten kanssa. Yksi vastaaja ilmoitti vaikeuksien johtuvan pelkästään kulttuurisista eroista ja kolme vastaajaa (10 %) oli valinnut vähintään kolme annetuista vastausvaihtoehdoista.

6.3.8 Syrjintä

Maahanmuuttajien syrjintäkokemuksia tiedustelin seuraavalla kysymyksellä: ”Oletteko kokenut Suomessa huonoa kohtelua sen vuoksi, että olette ulkomaalainen?” Vastausvaihtoehdot olivat: en koskaan, 1–2 kertaa ja kolme kertaa tai useammin.

Kaikkiaan 50 vastaajasta 31 (62 %) ei ollut kokenut koskaan huonoa kohtelua. Kerran tai kaksi kertaa huonon kohtelun kohteeksi oli joutunut 13 vastaajaa (26 %). Yli kolme kertaa huonoa kohtelua oli kokenut kuusi vastaajaa (12 %).

Kysymyksen ”Miten huono kohtelu näkyy mielestänne?” vastausvaihtoehdot olivat: suomalaiset eivät halua palkata minua töihin, naapurit ovat epäystävällisiä, minua ei tervehditä, lapsia kiusataan päivähoitossa/koulussa/vapaa-aikana, saan vihaisia katseita kävellessäni kadulla, suomalaiset eivät halua ystäväystyä kanssani, työpaikalla on ongelmia suomalaisten työkavereiden kanssa ja jollain muulla tavoin, miten.

Viisi vastaajista oli valinnut useamman syrjintämuodon. Näiden viiden vastauksissa epäystävälliset naapurit mainittiin kolmesti, vihaiset katseet kolmesti, suomalaisten haluttomuus palkata ulkomaalaisia kahdesti, suomalaisten haluttomuus tervehtiä kerran, lasten kiusaaminen kerran ja suomalaisten haluttomuus ystäväystyä kerran.

Kaksi vastaajaa ilmoitti saaneensa vihaisia katseita kadulla. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, etteivät suomalaiset halua palkata häntä töihin. Yksi vastaajista ilmoitti, että häntä ei tervehditä. Yksi vastaajista ilmoitti, että hänellä on ongelmia työkavereiden kanssa. Viiden vastaajan mielestä syrjintä näkyi muulla tavoin ja 9 henkilöä oli kirjoittanut kokemastaan syrjinnästä.

Syrjintää ilmoitettiin tapahtuvan julkisissa paikoissa:

”Julkisissa paikoissa suomalaiset nimittelevät ilkeillä sanoilla ja puhuvat, että minä ja muut venäläiset aiomme valloittaa Suomen. Lähipiirissä negatiivista ei ole.” (V8).

Kaupoissa tapahtuva syrjintä mainittiin kaksi kertaa:

”Negatiivista suhtautumista palveluammattilaisilta” (V19).

Myös lapsiin kohdistuva syrjintä mainittiin:

”Lapselleni toiset lapset huusivat: Venäjä haisee!” (V33).

Syrjintä naapureiden taholta oli myös erikseen mainittu:

”Juoppo naapuri nimitti minua ’ryssäksi’, mutta muut suomalaiset naapurit puolustivat minua” (V21)

Eräs vastaaja oli kokenut huonoa kohtelua ravintolassa:

”Vartijat ja yökerhojen työntekijät suhtautuvat huonosti” (V35)

Yksi maahanmuuttaja vastasi kysymykseen ironisesti:

”Ei keskustelua suomalaisten kanssa, siksi ei myöskään negatiivista” (V22).

Syrjinnän laatua koskevaan kysymykseen jätti vastaamatta 35 (69 % otoksesta) vastaajaa. Arvatenkin tähän joukkoon kuuluvat ne 31 vastaajaa (62 %), jotka eivät olleet omasta mielestään kokeneet huonoa kohtelua.

Vastaajista 38 prosenttia oli kokenut syrjintää Suomessa. Enemmistö eli 62 prosenttia vastaajista ei siis ole kokenut syrjintää, mikä on minusta melko positiivista. Toisaalta yksikin syrjintäkokemus on liikaa. Yli kolme kertaa syrjintää kokeneista kolmannes oli asunut täällä yli 10 vuotta.

Vastaajien kokeman stressin ja syrjintäkokemusten välillä löytyi erittäin merkittävä tilastollinen yhteys Pearsonin Khi-2-testin mukaan (ks. liite 5). Mitä enemmän vastaajilla oli syrjintäkokemuksia, sitä stressaantuneemmaksi he itsensä tunsivat. Myös Liebkind ja

kumppanit päätyivät tutkimuksessaan samaan tulokseen: mitä enemmän tutkimukseen osallistuneilla oli rasismi- ja syrjintäkokemuksia, sitä enemmän he kokivat myös stressiä. (Liebkind ym. 2004, 214)

Mielestäni on merkille pantavaa, että syrjintää mainittiin esiintyvän kaupoissa ja yökerhoissa. Jos Jyväskylän alueelle halutaan ulkomaalaisia matkailijoita, kannattaisi palveluammattilaisten asenteisiin kiinnittää huomiota.

6.3.9 Kotoutuminen

Kotoutumisen kesto

Kysymyksen ”Kuinka kauan kotoutuminen Suomeen mielestänne kesti?” vastausvaihtoehdot olivat: vähemmän kuin vuoden, yhden vuoden, kaksi vuotta, kolme vuotta tai kauemmin, en ole vielä kotoutunut ja en halua kotoutua.

Kaikkiaan 48 vastaajasta 24 (51 %) ilmoitti, etteivät he ole vielä kotoutuneet. Kymmenen vastaajan (20 %) mukaan kotoutuminen kestää alle vuoden. Kuuden vastaajan (12 %) mielestä kotoutumiseen menee yli kolme vuotta. Viisi vastaajaa (11 %) oli sitä mieltä, että kotoutuminen kestää pari vuotta. Kolmen vastaajan (6 %) mielestä kotoutumiseen menee vuosi.

Puolet vastaajista ei ole omasta mielestään kotoutunut Suomeen. Ristiintaulukoimalla selviää, että kotoutumattomista enemmistö (80 %) on asunut Suomessa vasta alle vuoden. Näin ollen tulos on ymmärrettävä, eikä vaikuta niin negatiiviselta kuin aluksi luulisi. Kukaan vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa ”en halua kotoutua”, joka viittaisi maahanmuuttajan separaatio- tai marginalisaatioasenteeseen.

Kotoutumiseen liittyvät tärkeimmät seikat

Kysymykseen ”Mikä on mielestänne tärkein asia kotoutumisessa?”, pyydettiin vastaajia merkitsemään numeroin kolme tärkeintä asiaa kotoutumisessa. Vastausvaihtoehdot kysymykseen olivat: suomen kielen opiskelu, työ, opiskelupaikka (saada koulutus Suomessa),

suomalaiset ystävät, suomalaisen kulttuurin tuntemus, oma aktiivisuus, suomalainen puoliso, harrastukset, taloudellinen riippumattomuus ja jokin muu asia, mikä.

Tärkeintä kotoutumista edistävää seikkaa kysyttäessä merkittävimiksi tekijöiksi nousivat suomen kieli, suomalainen puoliso, työ ja taloudellinen riippumattomuus. Vastaajista 31 (62 %) oli merkinnyt tärkeimmäksi suomen kielen. Kuusi vastaajaa (12 %) piti tärkeimpänä suomalaista puolisoa. Kolmen mielestä tärkeintä oli työ ja samoin kolmen mielestä taloudellinen riippumattomuus (kolme merkintää, 6 %). Yhden vastaajan mielestä (2 %) oma aktiivisuus on tärkein asia kotoutumisessa. Kuusi vastaajaa (12 %) olivat merkinneet tärkeimmiksi asioiksi useita vaihtoehtoja. Yksi vastaaja ei ollut vastannut tähän kysymykseen.

Toiseksi tärkeintä kotoutumiseen liittyvää asiaa kyseltäessä tärkeimmiksi tekijöiksi nousivat työ, suomen kieli, oma aktiivisuus ja taloudellinen riippumattomuus. 12 vastaajaa (24 %) oli valinnut vaihtoehtoista työn. Seuraavaksi eniten merkintöjä (9 vastaajaa) sai suomen kieli, ja kolmanneksi eniten oma aktiivisuus ja taloudellinen riippumattomuus (kumpikin 8 vastaajaa). Kolme vastaajaa (6 %) olivat valinneet toiseksi tärkeimmäksi asiaksi opiskelupaikan ja kaksi vastaajaa suomalaiset ystävät. Yksi vastaaja oli valinnut toiseksi tärkeimmäksi asiaksi suomalaisen puolison ja yksi valitsi harrastukset. Viisi vastaajaa (10 %) olivat valinneet toiseksi tärkeimmäksi asiaksi useita vaihtoehtoja. Kaksi ei vastannut kysymykseen.

Kolmanneksi tärkeintä kotoutumiseen liittyvää asiaa kysyttäessä eniten merkintöjä saivat työ, oma aktiivisuus ja suomalaisen kulttuurin tuntemus. Työn oli valinnut 11 vastaajaa (23 %). Toiseksi eniten merkintöjä sai oma aktiivisuus (8 merkintää, 17 %) ja kolmanneksi eniten suomalaisen kulttuurin tuntemus (5 merkintää, 11 %). Neljä vastaajaa (9 %) oli valinnut kolmanneksi tärkeimmäksi asiaksi suomalaiset ystävät ja neljä vastaajaa (9 %) taloudellisen riippumattomuuden. Kolme vastaajaa (6,5 %) olivat valinneet opiskelupaikan ja kolme vastaajaa (6,5 %) harrastuksen. Kaksi vastaajista (4 %) olivat valinneet suomen kielen. Seitsemän vastaajaa (14 %) olivat valinneet kolmanneksi tärkeimmäksi asiaksi useita vaihtoehtoja. Neljä vastaajaa oli jättänyt merkitsemättä kotoutumiseen liittyvän kolmanneksi tärkeimmän asian.

Yhteenvetona todettakoon, että tärkeimmäksi asiaksi kotoutumisessa nousivat siis suomen kieli, suomalainen puoliso, työ ja taloudellinen riippumattomuus. Toiseksi tärkeimmäksi asiaksi kotoutumisen kannalta nousivat työ, suomen kieli, oma aktiivisuus ja taloudellinen riippumattomuus. Kolmanneksi tärkeimmäksi asiaksi kotoutumisen kannalta nousivat työ, oma aktiivisuus ja suomalaisen kulttuurin tuntemus.

Kotoutumista edistävät ja rajoittavat tekijät

Tiedustelin kotoutumista edistäviä ja rajoittavia tekijöitä avoimien kysymysten avulla. Vain yksi oli kirjoittanut vapaamuotoisen vastauksen kysymykseen, mikä edistäisi kotoutumista. Hänen mielestään kotoutumista edistää keskustelu ihmisten kanssa.

Kotoutumisen rajoituksia liittyvään kysymykseen oli vastannut 18 vastaajaa. Rajoittaviksi tekijöiksi kuvailtiin kielitaidon (7 merkintää) ja työn puutetta (4 merkintää). Kaksi vastaajaa oli maininnut rajoittavaksi tekijäksi ystävien puuttumisen. Myös sukulaisten ja läheisten puuttuminen mainittiin. Rajoittavia tekijöitä kuvattiin muun muassa seuraavasti:

”Valtaväestön negatiivinen suhtautuminen maahanmuuttajiin, liian vähäinen informaatio, virastoissa paljon epäpäteviä työntekijöitä” (V8)

Myös palvelualan työntekijöiden negatiivinen suhtautuminen mainittiin:

”Negatiivinen suhtautuminen venäläisiin kaupoissa (tarkastavat kassit vain venäläisiltä). Venäjällä eivät tee poikkeuksia” (V11)

Lisäksi rajoittaviksi tekijöiksi koettiin materiaallinen riippuvuus yhteiskunnan tuista, kalliit linja-automatkat ja terveydenhuollon palvelut. Eräs vastaaja koki kotoutumista rajoittavaksi muiden kotoutuvien maahanmuuttajien (opiskelutovereiden) hermostuneisuuden.

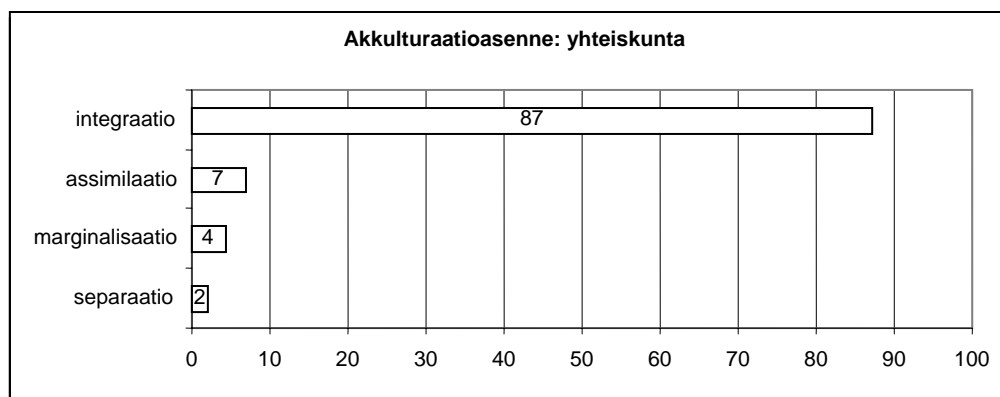
Maahanmuuttajat määrittelevät vastaustensa perusteella kotoutumista rajoittaviksi tekijöiksi asioiksi samat asiat kuin tutkijatkin, eli kielitaidon ja työn puutteen. Myös sosiaaliset verkostojen puuttuminen rajoittaa vastaajien mielestä kotoutumista kuten tutkijoidenkin mielestä.

Yhteiskuntaan liittyvä akkulturaatioasenne

Maahanmuuttajien akkulturaatioastetta suomalaista yhteiskuntaa kohtaan mitattiin John W. Berryn kysymyspatteriston (1990, 219) avulla (liite 2, kyselylomake: kysymys 50).

Ensimmäinen Berryn patteristoa mukaileva väite: ”*Asun Suomessa, jonka vuoksi olen luopunut perinteisestä elämäntavastani ja noudatan suomalaisten tapoja, siis ajattelen ja käyttydyn kuin suomalaiset*” viittaa maahanmuuttajan assimilaatioasenteeseen yhteiskuntaan liittyen. Toinen väite: ”*Vaikka asun Suomessa, voin säilyttää ennallaan lähtömaani kulttuurisen alkuperän sekä elämäntavan ja silti osallistua täysin suomalaisen yhteiskunnan toimintoihin*” viittaa maahanmuuttajan integraatioasenteeseen. Kolmas väite: ”*Koska asun Suomessa, minua painostetaan elämään kuten suomalaiset. Siksi minun täytyy korostaa omaa, erityistä identiteettiäni ja rajoittaa kanssakäymistä suomalaisten kanssa*” viittaa maahanmuuttajan separaatioasenteeseen. Neljäs väite: ”*Mielestäni koko ajatus kulttuurisen identiteetin korostamisesta on aivan turha. Poliitikot käyttävät kansallisuusylpeys- käsitettä vain rajoittaakseen ja huijatakseen kansalaisia*” viittaa sen sijaan marginalisaatioasenteeseen.

Edellä mainittujen väitteiden perusteella ylivoimainen enemmistö eli 41 vastaajaa (87 %), valitsi integraatioasennetta kuvaavan vaihtoehdon (ks. kuvio 9). Kolme vastaajaa valitsi assimilaatioasennetta, kaksi marginalisaatiota ja yksi vastaaja separaatiota kuvaavan vaihtoehdon. Neljä vastaajaa jätti kysymyksen vastaamatta.

Kuvio 9. Vastaajien akkulturaatioasenne: yhteiskunta % (N=47).

Enemmistön asenne yhteiskuntaan kohtaan on Berryn kysymyksen perusteella kotoutumiseen eli integraatioon tähtäävä. Sosiaalihuollon ja sosiaalityön kannalta tulosta voidaan pitää erittäin positiivisena.

Valtaväestöön yhteydenpidon tärkeys ja oman kulttuurin säilyttämisen tärkeys

Kuten aiemmin jo mainitsin, akkulturaatioasenteiden keskeisinä kysymyksinä ovat: 1) seaste, miten yksilö haluaa säilyttää oman kulttuurinsa, kuten identiteetin, kielen tai elämäntavan ja 2) missä määrin yksilö haluaa olla tekemisissä muiden kuin oman ryhmänsä kanssa. (Berry 1990, 215–218; 1997, 9–11.)

Tarkistaakseni Berryn yhteiskuntaa koskevaa kysymyspatteristoa maahanmuuttajien akkulturaatioasenteen suhteen muotoilin kyselylomakkeen loppuun yksinkertaiset kysymykset edellä mainituista akkulturaatioasenteiden keskeisistä kysymyksistä.

Kysymykseen ”Pidätkö yhteydenpitoa valtaväestöön tärkeänä asiana?” enemmistö eli 43 vastaajaa (84 %) vastasi kyllä. Kaksi vastaajaa (4 %) ei näe yhteydenpitoa tärkeänä, ja kuusi (12 %) ei osannut sanoa mielipidettään. Kysymykseen ”Pidätkö oman kulttuurin säilyttämistä tärkeänä asiana?” jälleen enemmistö eli 44 vastaajaa (86 %) vastasi kyllä, kolme vastaajaa (6 %) ettei, ja neljä (8 %) ei osannut sanoa mielipidettään.

Kysymysten perusteella enemmistöllä, eli 37 vastaajalla (72 %) on integraatioon tähtäävä asenne, sillä he pitävät sekä yhteydenpitoa valtaväestöön että oman kulttuurin säilyttämistä tärkeänä. Kahden vastaajan (4 %) akkulturaatioasenne oli separaatioon tähtäävä, eli he eivät pitäneet yhteydenpitoa valtaväestöön tärkeänä, mutta sen sijaan oman kulttuurin säilyttäminen oli heille tärkeää. Sen lisäksi kahden vastaajan akkulturaatioaste oli assimilaatioon tähtäävä, eli he pitivät yhteydenpitoa valtaväestöön tärkeänä, mutta oman kulttuurin säilyttämistä eivät. Kymmenen vastaajaa (20 %) oli vastannut toiseen edellä esitettyyn kysymykseen ”en osaa sanoa”, joten heidän akkulturaatioasennetta en voi tarkastaa. Vastauksia voidaan tulkita vain, jos molempiin kysymyksiin vastataan joko kyllä tai ei.

Mielestäni vastaustulos on erittäin positiivinen. Se tukee aiempia Berryn kysymyspatteristoja ja sen mukaan vastaajista 72 prosentilla on integraatioon tähtäävä akkulturaatioasenne.

Suunnitelmat Suomeen jäämisestä ja tyytyväisyys elämään Suomessa

Kysymykseen ”Aiotteko jäädä Suomeen pysyvästi?” 50 vastaajasta 28 (56 %) vastasi ”kyllä” ja loput 22 valitsi vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Syyt, miksi maahanmuuttajat eivät halua jäädä Suomeen, olivat melko vaihtelevia. Viisi vastaajaa ilmoitti jäämisen ehdoksi työpaikan:

”Jos en löydä hyvää työpaikkaa, jotta voisin elättää lapseni, niin ennemmin muutan pois” (V19)

”Ongelmia työn kanssa ja perhe-elämässä (jos minua jatkuvasti seurataan ja tarkastetaan)” (V31)

Kahden vastaajan mielestä tuet Suomessa eivät riitä (aviopari):

”Tuot eivät riitä. Maksan vuokraa 200 euroa kuussa. Vaimo opiskelee suomen kielen kurssilla. Hänelle ei makseta asumistukea. Tuloja ei ole” (V51)

Myös ystävien ja harrastusten puute mainittiin:

”Vaikeaa ilman keskustelua, ilman ystäviä. Haluaisin harrastaa jotain, löytää uusia kiinnostuksen kohteita” (V20).

Myös vanheneminen suomalaisessa yhteiskunnassa koettiin pelottavana:

”Vanhuus, sairaudet pelottavat. En halua olla viimeisiä päiviä vanhainkodissa Suomessa” (V1).

Kaikki eivät olleet vielä tehneet lopullista päätöstä jäämisestään:

”Ei ole vielä päätetty. Kotimaassa elämäni olisi täysinäistä. Mieheni on venäjänkielinen, mahdollisesti hän on samaa mieltä” (V33).

Eräs vastaaja ilmoitti, ettei ole tyytyväinen elämään Suomessa, koska hänen tyttärensä ei saa muuttaa tänne, sillä tyttärellä on vain yksi inkerinsuomalainen isoisä. Vastaaja käy tyttärensä vuoksi Venäjällä usein. Muutoin hän on tyytyväinen elämään Suomessa.

Kysyessäni syytä miksi vastaajat haluavat jäädä tänne, seitsemän vastaajaa ilmoitti syyksensä, että elämä Suomessa on rauhallista. Yhtä monta vastaajaa kuvaili, että täällä on hyvä olla tai että elämä Suomessa miellyttää heitä. Viisi vastaajaa mainitsi vastauksissaan lapset tai lapsenlapset, joiden tulevaisuus Suomessa nähtiin hyväksi. Yksi vastaajista kirjoitti:

”Aion jäädä lasteni iloksi” (V46).

Lasten tulevaisuus Venäjällä epäilytti:

”En halua, että poikani joutuu Venäjällä armeijaan. Suomessa elämä on oikein rauhallista, tulevaisuus on täällä itselleni ja lapsilleni” (V29).

Viisi vastaajaa ilmoitti jäämisen syyksi suomalaisen puolison:

”Minulla on täällä mukava elämä, olen epäilemättä kotoutunut. Mieheni on hyvä ihminen, josta en halua erota” (V7)

”Minulla on täällä perhe ja mieheni. Haluan työskennellä ja tuntea itseni hyödylliseksi yhteiskunnalle. Ja vielä, rakastuin erittäin paljon tähän kauniiseen maahan” (V28)

Muutammat vastaajat epäilivät saavatko he jäädä Suomeen:

”Kaikki riippuu valtioiden politiikasta, Suomen ja Venäjän” (V11)

”Jään pysyvästi, jos annetaan jäädä. Haluaisin työskennellä ja kasvattaa lapset täällä” (V18).

Kaikkiaan 50 vastaajasta 33 (66 %) ilmoitti olevansa tällä hetkellä tyytyväinen elämäänsä Suomessa, 15 (30 %) ei osannut sanoa, mutta kaksi ilmoitti, etteivät ole tyytyväisiä.

Vastaajista verrattain monet eivät osanneet sanoa ovatko he tyytyväisiä elämäänsä Suomessa ja haluavatko he jäädä tänne asumaan. Tulosta tulkittaessa on muistettava, että vastaajista puolet on asunut Suomessa alle vuoden. Tämä saattaa selittää sen, että heidän näkemyksensä edellä mainituista asioista eivät ole vielä selkeytyneet.

Vastaajien mietteitä

Jätin kyselylomakkeen loppuun tilaa, mikäli vastaajat haluavat kirjoittaa siihen jotain mielipiteitään kotoutumisesta. Yksi vastaajista korosti maahanmuuttajien omaa aktiivisuutta ja ”maassa maan tavalla” -elämistä:

”Olen sitä mieltä, että ihmisestä riippuu millainen hän on ja mitä hän haluaa elämältä. Jos ihminen haluaa nopeasti kotoutua, hän etsii kontakteja valtaväestöön, opiskelee kieltä ja yrittää ymmärtää uuden maan kulttuuria ja käyttäytyy yhteiskunnassa asianmukaisesti, niin silloin hänen on helppo kotoutua mihin tahansa maahan. ’Asuessani Roomassa, käyttäydyn kuin roomalaiset’.” (V28)

Erään vastaajan mielestä suomalaisten asenteissa olisi parantamisen varaa. Hän toivoi myös Suomen ja Venäjän välisen yhteistyön paranevan:

”Mielestäni jokaisen ihmisen tulisi rakastaa omaa kulttuuriaan ja isänmaataan, muutoin ei voi kunnioittaa toisen maan kulttuuria. Toivon totisesti, että suomalaiset lakkaavat joskus yhdistämästä venäläisiä talvisotaan ja toisen maan valloittamiseen, vaan sitä vastoin maiden välille syntyisi hyvät naapuruus- ja taloudelliset suhteet, kuten kävi Venäjän ja Saksan välillä huolimatta menneistä loukkauksista. Maiden yhteistyö toimii hyvin ja ne elävät tulevaisuudessa.” (V8)

Myös kiitokset haluttiin esittää:

”Ensin tulin tänne Suomeen yksin lasten kanssa. Vaimo jäi Venäjälle. Noin vuoden kuluttua valtio antoi luvan perheen yhdistämiselle. Olen kiitollinen Teille siitä” (V30)

Yllä esitellyistä siteerauksista käy ilmi maahanmuuttajien erilaiset asenteet. Toisen korostaessa omaa aktiivisuutta toinen kokee tärkeämmäksi valtaväestön asenteiden muutoksen. Jyväskylän seudulle asettuneet venäjänkieliset maahanmuuttajat muodostavat omanlaisensa yhteisön, joka ei kuitenkaan ole homogeeninen. Yhteisön kaikki jäsenet ovat yksilöitä ja he kokevat kotoutumisen omalla tavallaan.

7 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Yhteenveto

Yleistä

Suomalainen yhteiskunta kansainvälistyy ennen kokemattomalla tavalla ja nopeudella. Yleinen kansainvälinen kehitys ja Euroopan unionin täysjäsenyys on merkinnyt valtion rajojen madaltumista ja ihmisten aiempaa vapaampaa liikkumista työn ja turvallisten elinolojen eli hyvinvoinnin perässä.

Yhteiskunnan kansainvälistyminen eli toisen maailmansodan jälkeinen muuttoliike Suomeen alkoi ensisijaisesti pakolaisten vastaanottamisena. Vielä 1990-luvulla korostui humanitaarinen maahanmuutto, jossa kunnat sitoutuivat vastaanottamaan ja kotouttamaan niin kutsuttuja kiintiöpakolaisia sota- ja kriisialueilta. Samaan kategoriaan kuuluu inkerinsuomalaisten paluumuutto ja perhesiteisiin perustuva maahanmuutto.

Nyt ja lähitulevaisuudessa korostuu työperäinen maahanmuutto. Kyse on elinkeinoelämän kaipaamasta työvoimasta, josta on jo nyt joillakin seuduilla pulaa, sillä Suomen väestö ikääntyy eikä syntyvyys riitä kattamaan poistumaa. Työperäinen maahanmuutto voikin merkitä monille väestökadosta kärsineelle paikkakunnalle piristysruisketta ja väestön ikärakenteen oikaisua sen myötä, että maahanmuuttajat hankkivat täältä kotinsa ja muodostavat perheensä tänne. Niinpä elinkeinoelämästä ja väestörakenteesta huolestuneet toivovat työperäisen maahanmuuton kasvua.

Maahanmuutto ja maahanmuuttajat ovat mahdollisuus myös julkisen sektorin eli valtion ja kuntien kannalta. Suomeen hyvin kotoutuneet maahanmuuttajat ovat tärkeitä ihmisiä äänestäjinä, työvoimana, veronmaksajina ja kuluttajina. Maahanmuuttajien kulutustarpeet käynnistävät uutta yrittäjyyttä ja luovat uusia työpaikkoja, jolloin taloudellisen hyvinvoinnin osatekijät parhaimmillaan kertautuvat.

Maahanmuuttajat ovat julkiselle sektorille myös haaste. Valtiovallan tehtävänä on työvoima-, asunto-, koulutus- ja sosiaalipolitiikan avulla ylläpitää yhteiskuntarauhaa ja ohjata maahanmuuttajien kotouttamista. Kunnat maahanmuuttajien vastaanottajina ovat vastuussa lakisääteisen sosiaali- ja terveydenhuollon ja käytännön kotouttamisen järjestämisestä.

Maahanmuuttajat mielletään arjessa yhdeksi väestöryhmäksi, joka todellisuudessa on kuitenkin hyvin heterogeeninen. Suomeen muuttaa asiantuntijatehtävissä hyvin palkattuja työntekijöitä ja perheitä, jotka odottavat yhteiskunnalta ehkä vain kulttuuripalveluja ja opetusta lapsilleen. Tänne muuttaa myös yksilöitä ja perheitä, jotka luokitellaan sosioekonomisten taustatekijöittensä perusteella syrjäytymisvaarassa oleviin. Edellä mainittu ryhmä muodostaa sosiaalihuollon ja sosiaalityön haasteen, jota tässä työssä käsittelen.

Olen tutkielmassani tarkastellut sosiaalityön näkökulmasta yhtä maahanmuuttajaryhmää eli Jyväskylän alueen venäjänkielisiä maahanmuuttaja-aikuisia. Vuoden 2006 lopussa Suomessa oli noin 25 300 Venäjän ja 17 600 Viron kansalaista, joista viimeainituista osa on venäjänkielisiä. Heidän lisäksi maassamme asuu inkerinsuomalaisia paluumuuttajia ja entisen Neuvostoliiton alueen kansalaisia, jotka ovat jo saaneet Suomen kansalaisuuden.

Monikulttuurinen aikuissosiaalityö

Sosiaalihuoltoa kehitetään jatkuvasti vastaamaan yhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Niinpä sosiaalihuoltoon kuuluu nyt myös maahanmuuttajapalvelut ja maahanmuuttajien parissa tehtävä moniammatillinen sosiaalityö. Valtiovalta on laatinut lakeja ja alemman asteisia säädöksiä siitä, mitä kotouttamiseen kuuluu ja mitkä tahot eri tehtävistä vastaavat.

Maahanmuuttajasosiaalityö voidaan jakaa eri väestöryhmiin ja yksilöihin kohdistuvaksi. Olen tässä työssä tarkastellut maahanmuuttajien parissa tehtävää aikuissosiaalityötä, jonka keskeisenä tavoitteena voidaan pitää sitä, että maahanmuuttajat integroituvat eli kotoutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tutkielmani keskiössä on maahanmuuttajien integroituminen. Olen työssäni asettanut kotoutumisen arvoksi, jonka näen edistävän yksilön ja yhteiskunnan hyvinvointia. Sen vastakohtana voidaan pitää marginalisaatiota, syrjäytymistä, jota sosiaalityön keinoin pyritään estämään.

Olen tarkastellut tutkielmassani myös maahanmuuttajasosiaalityötä ja erityisesti kotoutumisessa tärkeää suomen kielen opetusta sekä muiden maahanmuuttajia koskevien palvelujen järjestämistä Jyväskylän seudulla. Jyväskylässä maahanmuuttajille kielten opetusta järjestää monet eri tahot ja maahanmuuttajien kotoutumista varten on käynnistetty erilaisia hankkeita ja projekteja.

Kotoutumisen teoriaa ja Jyväskylän seudun käytäntöjä

Tarkastelen kotoutumista eri tutkijoiden luomien teorioiden pohjalta. Erityisesti John W. Berryn akkulturaatioasenteita (luku 4.2.2) koskevan teorian pohjalta olen tarkastellut sitä, ovatko maahanmuuttajien asenteet integraatioon tähtääviä. Geert Hofsteden ja Gert Jan Hofsteden teorian (luku 3.2.1) avulla tarkastelin suomalaisen ja venäläisen kulttuurin eroja sen ymmärtämiseksi, mitä muuttajat omasta kulttuuristaan tänne siirtyessään joutuvat kokemaan. Käytin tutkimuksessa myös apuna Karmela Liebkindin ja Inga Jasinskaja-Lahden aikaisempia, Suomessa asuvia venäläisiä, virolaisia ja inkerinsuomalaisia koskevia tutkimuksia, ja vertailin heidän saamiaan tuloksia omiin tuloksiini. Maahanmuuttajasosiaalityötä tarkastelin muun muassa Merja Aniksen luoman kehysanalyysin (luku 5.2.4) avulla.

Järjestin vuosien 2007 – 2008 vaihteessa kyselyn, jonka kohdistin Jyväskylässä ja sen lähikunnissa asuville venäjänkielisille aikuisille maahanmuuttajille (luku 6.2.1). Sosiaalityön näkökulmasta halusin tutkia ja kysyä, miten Keski-Suomeen muuttaneet venäjänkieliset aikuiset kokevat kotoutumisprosessinsa. Tälle tutkimukselle asettamani kysymykset kuuluivat:

- 1) Ovatko maahanmuuttajien kotoutumisasenteet integraatioon tähtääviä?
- 2) Ovatko venäjänkieliset aikuiset maahanmuuttajat kotoutuneet Jyväskylän alueelle?
- 3) Mikä on edistänyt ja / tai vaikeuttanut Jyväskylän alueen venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien kotoutumista Suomeen?

Laadin kyselyäni varten lomakkeen (ks. liitteet 1 – 4), jota jaoin oppilaitoksissa ja maahanmuuttajille suunnatuissa palvelupisteissä. Sain yhteensä 51 vastausta (luku 6.2.2), joiden tuloksia olen esitellyt lähemmin tämän työn luvussa 6.3.

Vastaajista kolme neljäsosaa oli naisia ja suurin osa vastaajista kuului 30 – 59-vuotiaiden ikäryhmiin. Lähes kaikki vastaajat olivat kansalaisuudeltaan venäläisiä ja muutamaa henkilöä lukuun ottamatta vastaajien lähtömaa oli Venäjä. Näin ollen myös enemmistön äidinkieli oli venäjä. Yleisin Suomeen tulon syy oli joko oma tai puolison paluumuutto (kuvio 3). Kyselyyni osallistuneista vastaajista noin puolet oli asunut Suomessa vasta alle vuoden.

Valtaosa eli avo- tai avioliitossa ja kolmanneksella oli ala- tai täysi-ikäisiä lapsia. Suomalainen puoliso oli kolmanneksella ja inkerinsuomalainen puoliso vajaalla kolmanneksella. Yli puolella vastaajista asui sukulaisia Suomessa, mikä on kotoutumisen kannalta edistävää tekijä. Vastaajat olivat verrattain hyvin koulutettuja. Korkea koulutus näkyi myös vastaajien lähtömaan ammattiteoissa, sillä enemmistö vastaajista kuuluu asiantuntijoiden ja erityisasiantuntijoiden ryhmään. (Ks. luku 6.3.2.)

Yleisesti ottaen vastaajien näkemys suomalaisesta yhteiskunnasta ja suomalaisista oli myönteinen. Vastaajat olivat pääasiallisesti tyytyväisiä viranomaisilta saamiinsa palveluihin ja erityisesti suomen kielen opetukseen. Sosiaalipalveluihin oli tyytyväisiä 84 prosenttia vastaajista ja maahanmuuttajapalveluihin 74 prosenttia vastaajista. Lähes kaikki olivat tietoisia asiointiin saatavasta tulkkausavusta ja tulkkausapua olikin saanut 74 prosenttia vastaajista. Lähes kaikki vastaajat olivat tyytyväisiä tulkkauspalvelun laatuun. (Ks. luku 6.3.4.) Julkisten palvelujen osalta ainoaksi ongelmaksi osoittautui tulkkauksen saatavuus. Puolet vastaajista oli tyytyväisiä tulkkausavun saatavuuteen ja puolet oli sitä mieltä, etteivät he saa tulkkausapua aina tarvittaessa. Valtio korvaa toimeentulotukena myönnettyjen kielipalvelujen kustannukset kunnalle puolen vuoden ajan paluumuuttajan ensimmäisen kotikunnan väestötietojärjestelmään merkitsemisestä, jonka jälkeen korvausvelvollisuus siirtyy kunnille. Saattaa olla, että paluumuuttajien osalta edellä mainittu aikaraja vaikuttaa viranomaisten halukkuuteen tilata tulkkausta paluumuuttajille, sillä alle puoli vuotta maassa asuneet maahanmuuttajat saivat tulkkausapua useammin kuin maassa pidempään asuneet.

Jyväskylän seudun venäjänkielisten kotoutumisasenteet ja kotoutuminen

Tutkimuksessa selvisi, että maahanmuuttajien asenteet kotoutumisen suhteen olivat positiivisempia kuin heidän todellinen elämäntilanteensa. Maahanmuuttajien asenteet olivat sekä ystävyys-suhteiden, yhteiskunnan ja suomen kielen suhteen pääasiassa integraatioon

tähtääviä, mutta vastaajien tämän hetkistä elämäntilannetta tarkastellessa tulos ei ole aivan yhtä positiivinen kotoutumisen kannalta. (Ks. luku 6.3.9.)

John W. Berryn yhteiskuntaa koskevan kysymyspatteriston avulla saatujen vastausten perusteella enemmistön asenne yhteiskuntaa kohtaan on integraatioon viittaava, mikä on monien tutkijoiden mukaan kotoutumisen kannalta myönteisin vaihtoehto. Vain muutamia maahanmuuttajia voidaan vastausten perusteella pitää asenteiltaan assimilaatiota, marginalisaatiota ja separaatiota edustavina (ks. kuvio 8). Tarkistin Berryn yhteiskuntaa koskevan kysymyksen kahdella tukikysymyksellä, jotka vahvistivat edellä kuvattua tulosta.

Sen sijaan mitattaessa maahanmuuttajien subjektiivista näkemystä heidän kotoutumisestaan, puolet vastaajista ilmoitti, etteivät he ole vielä kotoutuneet. Ristiintaulukoimalla selvisi, että kotoutumattomista enemmistö on asunut Suomessa vasta alle vuoden. Näin ollen tulos on ymmärrettävä, sillä edellä mainitun ryhmän kotoutumisprosessi on vasta aluillaan. Positiivista on kuitenkin se, että asenteet suomalaista yhteiskuntaa kohtaan ovat maahanmuuttajilla myönteisiä.

Berryn kysymyspatteriston perusteella vastaajista puolet valitsi ystävyyden suhteen integraatioasenteen, 23 prosenttia separaatioasenteen, 17 prosenttia marginalisaatioasenteen ja kahdeksan prosenttia assimilaatioasenteen (kuvio 8). Tulos kuvastaa sitä, että enemmistö maahanmuuttajista haluaa ystävystyä sekä suomalaisten että maahanmuuttajien kanssa.

Kysyttäessä asenteen sijaan vastaajien ystävien kansalaisuutta tällä hetkellä, selvisi, että puolella vastaajista ystävät olivat pääasiassa maahanmuuttajia, mikä viittaa vastaajien separaatioasenteeseen ystävyyden suhteen. Vastaajista 35 prosentilla oli sekä suomalaisia että maahanmuuttajaystäviä, mikä viittaa integraatioasenteeseen. Kuudella prosentilla vastaajista ystävät olivat pelkästään suomalaisia, mikä kertoo assimilaatiosta. Se, että maahanmuuttajalla ei ole suomalaisia ystäviä eikä maahanmuuttajaystäviä viittaa marginalisaatioon. Tähän ryhmään kuului myös kuusi prosenttia vastaajista. (Ks. kuvio 7.)

Edellinen tulos, jossa Jyväskylän seudulla asuvien venäjänkielisten aikuisten maahanmuuttajien ystävyyssuhteiden osalta tosiasiallinen tilanne ja akkulturaatioasenne ovat ristiriitaiset, saattaa olla osoitus siitä, että kyselyyni osallistuneet maahanmuuttajat tähtäävät integroitumiseen ja toivovat saavansa suomalaisia ystäviä, mutta kokevat suomalaisiin tutustu-

misen ja suomalaisten kanssa kommunikoinnin vaikeaksi. Ristiriitaisen tilanteen syynä saattavat olla kielelliset vaikeudet ja kulttuurierot.

Akkulturaatiotutkimuksissa on perinteisesti pidetty stressioireiden puuttumista pääasiallisena osoittimena onnistuneesta sopeutumisesta. Kyselyyn vastanneiden joukossa ei oltu koettu merkittävässä määrin stressiä, tosin stressaantuneisuus lisääntyi syrjintäkokemusten lisääntyessä. Masennusta ilmoitti tunteneensa joskus tai usein kolmannes vastaajista. Sukulaisiaan ikävöi merkittävässä määrin noin puolet vastaajista ja kotimaataan vajaa kolmannes. Yksinäisyyttä ilmoitti kokevansa usein tai aina vain 15 prosenttia vastaajista. Kaiken kaikkiaan lähes kolmannes ilmoitti tuntevansa itsensä onnelliseksi. (Ks. luku 6.3.6).

Jyväskylän seudulla venäjänkielisten kotoutumista vaikeuttavat ja edistävät tekijät

Tekemäni kyselyn vastauksista ilmeni, että tärkeimmiksi kotoutumisen edistäviksi tekijöiksi maahanmuuttajat määrittivät suomen kielen, työn ja taloudellisen riippumattomuuden.

Tässäkin pienimuotoisessa tutkimuksessa tuli ilmi, että maahanmuuttajien on vaikeaa työllistyä. Kaikista 51 vastaajasta vain viisi ilmoitti olleensa tai olevansa parastaikaa työssä ja ainoastaan yksi vastaaja oli hankkinut uuden ammatin Suomessa. Positiivista kuitenkin on, että runsaat kaksi kolmasosaa vastaajista aikoo hankkia uuden ammatin tulevaisuudessa. Tämä kertoo siitä, että tutkimusjoukkoni akkulturaatioasenne on integraatioon suuntautunut työn suhteen.

Kotoutumista haittaavat luonnollisesti taloudelliset vaikeudet. Kyselyssäni vastaajat saivat esittää subjektiivisen näkemyksen taloudellisesta tilanteestaan. Heistä lähes neljä viidesosaa koki taloudellisen tilanteensa tyydyttäväksi, melko hyväksi tai hyväksi; heikoksi sen ilmoitti vain viidennes.

Vastaajien pääasialliset tulolähteet olivat työmarkkinatuki tai peruspäiväraha tai kotoutumistuki, asumistuki, ylläpitokorvaus / opintotuki ja lapsilisä. Tulolähteistä huolimatta enemmistö vastaajista arvioi taloudellisen tilanteensa tyydyttäväksi, mikä oli positiivisempi tulos aikaisempiin tutkimuksiin verrattuna. (Ks. luku 6.3.3.) Tulolähteitä verrattaessa

aikaisempiin tutkimuksiin yllättävintä oli se, että vain muutama vastaajista ilmoitti tulokseen toimeentulotuen. Tulokseen saattaa osaltaan vaikuttaa se, että vastaajista kolmanneksella oli suomalainen puoliso. Suomalaisten puolisoiden taloudellinen tilanne lienee vaakaampi kuin vasta maahan muuttaneilla. Lisäksi on mahdollista, etteivät kaikki vastaajat ole tietoisia siitä, että heillä on oikeus hakea toimeentulotukea.

Kotoutumista edistäväksi tekijäksi koettiin hyvä kielitaito. Niinpä vastaajat kokivat oman suomen kielen taidon heikkouden ongelmalliseksi kotoutumisen kannalta (luku 6.3.5). Puutteellinen kielitaito osoittautuikin tutkimuksen perusteella huonon työllisyystilanteen kanssa kotoutumista heikentäväksi tekijäksi. Rajoittavaksi koettiin myös sosiaalisten verkostojen puuttuminen. Positiivista on kuitenkin se, että kyselyyn vastanneista enemmistön asenne suomen kieltä kohtaan on myönteinen. Tämä viittaa siihen, että suomen kielen suhteen maahanmuuttajien akkulturaatioasenne on integraatioon tähtäävä.

Kotoutumista vaikeuttaa koettu syrjintä ja edistää tasa-arvon kokemukset. Kyselyssäni syrjintäkokemukset eivät nousseet merkittäviksi. (Luku 6.3.8.) Vaikka vain runsaalla kolmanneksella oli jonkinlaisia kokemuksia syrjinnästä, niistäkin jokainen syrjintäkokemus on liikaa.

Kotoutumisen tunteeseen vaikuttaa myös tyytyväisyys vallalla oleviin olosuhteisiin. Kaksi kolmesta kyselyyni vastanneesta ilmoitti olevansa tällä hetkellä tyytyväinen elämäänsä Suomessa. Silti melko monet vastaajat eivät osanneet sanoa ovatko tällä hetkellä tyytyväisiä elämäänsä Suomessa ja jäävätkö he tänne pysyvästi. Saattaa olla, että näihinkin tuloksiin vaikuttaa vastaajien vähäinen maassaoloaika.

7.2 Johtopäätökset

Uuteen kulttuuriin ja sosiaaliseen ympäristöön sopeutumiseen ja kotoutumiseen liittyviin aikaisempiin tutkimustuloksiin verraten tekemäni kotoutumista koskeva tutkimus Jyväskylän seudulla vuosien 2007 – 2008 vaihteessa ei tuottanut suuria yllätyksiä. Tämän tutkimuksen nojalla venäjänkieliset maahanmuuttajat pyrkivät integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta kokevat kotoutumisen haitaksi samat tekijät, jotka ovat aikaisemmiskin tutkimuksissa tulleet esille: kielen oppimisen ja työllistymisen vaikeuden.

Olen tarkastellut tutkimukseeni kokoamaani teoriaosuutta ja empiiristä aineistoa Venäjällä asuessani saamiani ja Suomessa sosiaalityössä hankkimiani kokemuksia vasten. Näiden pohjalta olen päätenyt seuraaviin johtopäätöksiin:

Integroituminen eli kotoutuminen on maahanmuuttajalle arvo sinänsä. Monikulttuurisessa maahanmuuttajasosiaalityössä sen saavuttamista tulisi tukea aiempaa tavoitteellisemmin. Meillä lainsäädäntö edellyttää, että kunnalla on kotoutumisohjelma ja jokaiselle maahanmuuttajalle laaditaan kotouttamissuunnitelma. Mielestäni kotouttamisohjelma tai -strategia voisi olla useamman kunnan yhteinen ja sen laatimiseen tulisi vetää mukaan yhä enemmän myös kolmas sektori, josta maahanmuuttajilla olisi mahdollisuuksia löytää kotoutumista edistäviä ystävyyssuhteita kantaväestön kanssa. Maahanmuuttajille suunnattujen suomen kielen kurssien määrään tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota, sillä suomen kielen hallinta on merkittävä tekijä maahanmuuttajien työllistymisessä. Sen lisäksi viranomaisten tulisi kiinnittää huomiota maahanmuuttajien tulkkauspalveluihin ja tilata aktiivisemmin tulkkausapua maahanmuuttajien sitä halutessa.

Olen myös havainnut, että sosiaalityön kiireellisyyden ja resurssipulan vuoksi maahanmuuttajien erilaisiin kulttuureihin perehtyminen jää sosiaalityöntekijän oman aktiivisuuden varaan. Jos kunnat tavoittelevat työperäistä maahanmuuttoa, niissä voisi laatia eräänlaisia tietopaketteja, joita lukemalla kunnan eri sektorit, eli sosiaalitoimen ohessa myös asunto- ja terveydenhuolto voisivat asennoitua oikein maahanmuuttajien erityispiirteisiin, toiveisiin ja tarpeisiin.

Yhteiskunnan kaikki hallinnonalat on viime aikoina läpäissyt ajatus, jonka mukaan ihmisiä on kuultava ja tiedottamista lisättävä. Mielestäni maahanmuuttajia tulisi tutkia nykyistä enemmän, ja tutkimuksissa olisi otettava huomioon se, että maahanmuuttajat muodostavat hyvin heterogeenisen ryhmän. Venäjänkielisten maahanmuuttajien määrä Suomessa tulee suurella todennäköisyydellä kasvamaan, joten heidän tutkimisensa erikseen on perusteltua.

Mikäli aloittaisin tämän työn alusta ja saisin kerätä työn empiirisen aineiston uudelleen, suorittaisin aineiston keräämisen hieman eri tavoin. Luulen, että vastausprosentti olisi ollut parempi, jos olisin mennyt henkilökohtaisesti esittäytymään maahanmuuttajille suunnatuille kursseille ja projekteihin ja esittänyt itse tutkimuksen aiheen ja taustat. Tuolloin olisin

voinut pyytää maahanmuuttajia täyttämään kyselylomakkeen heti paikan päällä. Myös tutkimuslomaketta kehittäisin edelleen. Kuten luultavasti jokainen aloitteleva tutkija, minäkin huomasin tehneeni kysymyksiä, jotka eivät tutkimusongelman kannalta olleet merkityksellisiä, eivätkä vieneet tutkimusta eteenpäin.

Olisi mielenkiintoista tutkia maahanmuuttajien yksilöllisiä kotoutumisprosesseja tarkemmin esimerkiksi haastattelujen avulla. Arvokkaita olisivat myös maahanmuuttajien vapaa-muotoiset kertomukset muuttoon liittyvistä kokemuksista ja heidän näkemyksistään. Kysyisin lisää siitä, mitä maahanmuuttajat odottavat suomalaisilta ihmisiltä ja miten he vastavuoroisesti olisivat valmiit luomaan ystävyysuhteita suomalaisten kanssa. Monikulttuurisen maahanmuuttajasosiaalityön kannalta olisi tärkeää perehtyä yksittäisten maahanmuuttajien kokemuksiin sosiaalitoimistossa ja maahanmuuttajapalveluissa.

LÄHDELUETTELO

Sähköisessä muodossa olevat lähteet

Alanen, Aku (2007) Venäjän kielen asemasta Suomessa on syytä keskustella. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 4/2007. [viitattu 20.1.2008] Saatavilla [www-muodossa: http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-12-18_001.html?s=0](http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-12-18_001.html?s=0)

Fook, Jan (2005) Kriittisen reflektion käyttömahdollisuuksista. FinSoc- sosiaalialan menetelmien arviointi. 2005:1, 4–10. Saatavilla [www-muodossa: http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/00AB48DA-F706-4C9D-906F-18804DE0822C/0/Finsoc01_2005.pdf](http://groups.stakes.fi/NR/rdonlyres/00AB48DA-F706-4C9D-906F-18804DE0822C/0/Finsoc01_2005.pdf)

HE/1998 (1998) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. 66/1998. Finlex ® - Valtion säädöstietopankki. [viitattu 9.2.2008] Saatavilla [www-muodossa: http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980066](http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980066)

Hietaniemi, Eila (2004) Aktivointia – elämänhallintaa – sosiaalista pääomaa. Työpoliittinen tutkimus 260. Työministeriö. Helsinki. [viitattu 13.1.2008] Saatavilla [www-muodossa: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt260.pdf](http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/06_tutkimus/tpt260.pdf)

IFSW (2000) International federation of social workers. [viitattu 5.3.2008] Saatavilla [www-muodossa: http://www.ifsw.org/en/p38000408.html](http://www.ifsw.org/en/p38000408.html)

Jyväskylän aikuisopisto (2008) Maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus [viitattu 5.4.2008] Saatavilla [www-osoitteesta: http://www.jao.fi/?deptid=13806&course=442&showmodul=112](http://www.jao.fi/?deptid=13806&course=442&showmodul=112)

Jyväskylän kaupunki (2008a) Sosiaali- ja terveystalvet > Maahanmuuttajatalvet [viitattu 4.4.2008] Saatavilla [www-muodossa: http://www.jyvaskyla.fi/sote/maahanmuuttajat/maahanmuuttajatalvet](http://www.jyvaskyla.fi/sote/maahanmuuttajat/maahanmuuttajatalvet)

Jyväskylän kaupunki (2008b) Sosiaali- ja terveystalvet > Maahanmuuttajien sivut > Vapaa-aika [viitattu 4.4.2008] Saatavilla www-osoitteesta:

<http://www3.jkl.fi/maahanmuuttajat/vapaaaika.php>

Jyväskylän kristillinen opisto (2008) Maahanmuuttajakoulutus [viitattu 5.4.2008] Saatavilla www-muodossa:

<http://www.jko.fi/fi/koulutukset/maahanmuuttajakoulutus/?id=124>

Jyväskylän seudun kansalaisopisto (2008) Tutkinnot [viitattu 4.4.2008] Saatavilla www-muodossa:

http://www.jyvaskylanseutu.fi/sivu.php/kansalaisopisto/ko_yleiset_kielitutkinnot

Järvinen, Riitta (2004) Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri. Erilaisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyksissä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere: Tampere University Press. [viitattu 10.3.2008] Saatavilla osoitteesta: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5854-0.pdf>

Laitila, Anna (2006) Haastattelututkimus korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien sopeutumiskokemuksista Tampereella. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. [viitattu 15.1.2008] Saatavilla osoitteesta:

<http://www.tampere.fi/tiedostot/5gi24vBnX/Laitilagradu.pdf>

L 512/1999 (1999) Valtioneuvoston päätös pakolaisista ja eräistä muista maahanmuuttajista sekä turvapaikan hakijoiden vastaanoton järjestämisestä aiheutuvien kustannusten korvaamisesta. Finlex ® - Valtion säädöstietopankki. [viitattu 8.4.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/1999/19990052.pdf>

L 493/1999 (1999) Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Finlex ® - Valtion säädöstietopankki. [viitattu 13.1.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>

L 1215/2005 (2005) Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Finlex ® - Valtion säädöstietopankki. [viitattu 23.3.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/2005/20050200.pdf>

Maahanmuuttovirasto (2007) Työperusteinen maahanmuutto vilkastuu vauhdilla. 25.10.2007. Lehdistötiedotteet. [viitattu 14.1.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3089&frontpage=true>

Maahanmuuttovirasto (2008) Etusivu > Sanasto. [viitattu 19.3.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=1998>

NASW (1999) National Association of Social Workers. [viitattu 21.3.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>

Nurminen, Johanna & Turtiainen, Kati (toim.) (2006) Monikulttuurisuusohjelma. Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa ja Muurame. Jyväskylän sosiaali- ja terveyspalvelukeskuksen julkaisuja 1/2006. [viitattu 21.1.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.jyvaskylanseutu.fi/sivu.php/strategiat> > monikulttuurisuusohjelma_0701xx.pdf (PDF, 1,3Mb)

SHL (1982). Sosiaalihuoltolaki (710/1982). Finlex ® - Valtion säädöstietopankki. [viitattu 4.3.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2003). Työryhmämuistio 2003:23. Köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastainen kansallinen toimintasuunnitelma vuosille 2003–2005. [viitattu 13.1.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2003/07/is1067674780175/passthru.pdf>

SOSNET (2004) Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto [viitattu 5.3.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.sosnet.fi/?deptid=16334>

Suokonautio, Jaana (2008) Palapelit paikoilleen. Työpaperi Talentia ry:n internet-sivuilla osoitteessa: http://www.talentia.fi/files/3969_B4.1.Palapelinpalatpaikoilleen.rtf

Tilastokeskus (2008) Etusivu > Tietoa tilastoista > Käsitteet ja määritelmät > Maahan- ja maastamuutto. [viitattu 19.3.2008] Saatavilla www-osoitteesta: http://www.stat.fi/meta/kas/maa_muutto.html

Työministeriö (1998) Inkeriläisten maahanmuutto Suomeen 1990-luvulla. Työministeri Liisa Jaakonsaaren Eduskunnan ulkoasianvaliokunnalle 9.12.1998 antama Suomen hallituksen selonteko inkeriläisten maahanmuutosta Suomeen 1990-luvulla. Työhallinnon julkaisu nro 215. Työministeriö. Helsinki. [viitattu 6.3.2008] Saatavilla www-muodossa: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj215.pdf

Työministeriö (2006) Työministeriön ohje maahanmuuttajien kotouttamisesta, kotouttami-suunnitelmasta ja kotoutumistuesta. [viitattu 23.3.2008] Saatavilla www-muodossa: http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/03_kotoutuminen/kotouttamisohje_10_2006.pdf

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti (2002) Suomen venäjänkielisen väestönsosan kysymyksiä. Etnisten suhteiden neuvottelukunnan asettaman työryhmän raportti. [viitattu 7.3.2008] Saatavilla www-muodossa: http://www.rusin.fi/venajankieliset_2002/Suomen_venajankielisen_vaeston_kysymyksiä_FI.pdf

Väestörekisterikeskus (2006a) Ulkomaalaiset Suomessa 1990–2006.[viitattu 14.1.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.migri.fi/download.asp?id=Ulkomaalaisv%C3%A4est%C3%B6n+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4+Suomessa+1990%2D2006;1225;{0DAD7B4E-80D2-4BFA-9661-B0B9754ED15D}#1>

Väestörekisterikeskus (2006b) Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset 31.12.2006.[viitattu 14.1.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.migri.fi/download.asp?id=2006;1222;{62169B32-926B-4E94-BEB2-E7068913C944}>

Yhdenvertaisuuslaki (2004) Yhdenvertaisuuslaki (21/2004). Finlex ® - Valtion säädöstietopankki. [viitattu 16.3.2008] Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/2004/20040005.pdf>

Painetut lähteet

Adler, Nancy (1997) *International Dimensions of Organizational Behavior*. Third edition. Cincinnati, OH: South-Western College Publishing.

Alitolppa-Niitamo, Anne (1993) *Kun kulttuurit kohtaavat – matkaopas maahanmuuttajien kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen*. Suomen mielenterveysäätiö ja Sairaanhoidtajien koulutussäätiö. Keuruu: Otava.

Allen, Pekka, Huotari, Anne & Tamminen, Mirva (1997) *Inkerinsuomalaiset*. Teoksessa Miettinen, Seija (toim.) *Monikulttuurista Suomea rakentamassa*. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia. Tampereen yliopisto, 25–38.

Anis, Merja (2006) *Lastensuojelun ammattilaisten tulkintoja maahanmuuttajasosiaalityöstä*. *Janus. Sosiaalityön ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. 2006:2,109–126.

Anis, Merja (2008) *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat*. *Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Helsinki: Väestöliitto.

Bauman, Zygmunt (1997) *Sosiologinen ajattelu*. Suomentanut Jyrki Vainonen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Berry, John W. (1990) *Psychology of Acculturation*. Berman, J. J (ed.) *Cross-Cultural Perspectives*. Nebraska Symposium on Motivation, 1989. Vol. 37. University of Nebraska Press. Lincoln and London 1990, 201–234.

Berry, John W. (1997) *Immigration, Acculturation and Adaptation*. *Applied Psychology: An International Review* 46 (1), 5–68.

Berry, John W. (2004) *Fundamental Psychological Processes in Intercultural Relations*. Teoksessa: *Handbook of Intercultural Training*. Third Edition. Landis, Dan, Bennett, Janet M. & Bennett Milton J. USA: Sage, 166–184.

Berry, John W., Uichol, Kim, Minde, Thomas & Mok, Doris (1987) Comparative Studies of Acculturative Stress. *International Migration Review*, vol XXI, no. 3, 1987, 491–511

Berry, John W., Poortinga, Ype H., Segall, Marshall H. & Dasen, Pierre R. (1992) *Cross-cultural psychology: Research and applications*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bourhis, Richard Y., Moise, Lena Celine, Perreault, Stephane & Senecal, Sacha (1997) Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology* 32 (6), 369–386.

Ekholm, Elina (1994) *Yhteisöt kohtaavat ja muuttuvat*. Teoksessa Forsander, Annika, Ekholm, Elina & Saleh Raya: *Monietninen työ: haaste ammattitaidolle*. Helsingin yliopisto & Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Helsinki: Hakapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Etnisten suhteiden neuvottelukunnan monikulttuuriijaosto (2002) *Kulttuurivähemmistöjen elinvoimaisuuden ehdot*. Teoksessa: *Kotomaana Suomi. Kertomuksia maahanmuutosta 1999–2001*. Toim. Lepola, Outi. Työministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Fook, Jan (2002) *Social work. Critical Theory And Practice*. Great Britain: Cromwell Press Ltd, Trowbridge, Wiltshire.

Forsander, Annika (2002) *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 39/2002. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Forsander, Annika & Ekholm, Elina (2001) *Etniset ryhmät Suomessa*. Teoksessa Forsander, Annika, Ekholm, Elina, Hautaniemi, Petri et al. *Monietnisyys, yhteiskunta ja työ*. Helsinki: Yliopistopaino.

Forsander, Annika , Ekholm, Elina & Saleh, Raya (1994) Monietninen työ – haaste ammattitaidolle. Täydennyskoulutusjulkaisuja 9. Helsingin yliopisto ja Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. Helsinki: Hakapaino Oy.

Gambrill, Eileen (2006) Social Work Practice. A Critical Thinker's Guide. Second Edition. New York: Oxford University Press.

Goffman, Erving (1974) Frame analysis: An essay on the organization of experience. Cambridge: Harvard University Press.

Hautaniemi, Petri (2001) Etnisyys ja kulttuuri. Teoksessa Forsander, Annika, Ekholm, Elina, Hautaniemi, P. et al. Monietnisyys, yhteiskunta ja työ. Helsinki: Yliopistopaino.

Hofstede, Geert & Hofstede, Gert Jan (2005) Cultures and Organizations. Software of the Mind. Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival. (2. painos) New York: McGraw-Hill.

Iivari, Juhani (2006) Tuomittu maahanmuuttaja. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 154. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jaakkola, Magdalena (1995) Suomalaisten kiristävät ulkomaalaisasenteet. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 101. Helsinki: Painatuskeskus Oy.

Jaakkola, Magdalena (1996) Rasistinen väkivalta ja ”ulkomaalaisasenteet” Pohjoismaissa. Teoksessa: Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Toim. Taina Dahlgren, Juhani Kortteinen, K.J.Lång, Merja Pentikäinen & Martin Scheinin. Ihmisoikeusliiton julkaisusarja 4. Yliopistopaino. Sivut 227–260.

Jasinskaja-Lahti Inga & Liebkind Karmela (1997) Maahanmuuttajien sopeutuminen pääkaupunkiseudulla. Sosiaalipsykologinen näkökulma. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1997:9. Helsinki: Paintmedia Oy.

Jasinskaja-Lahti, Inga, Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina (2002) Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Kaikkonen, Pauli (2004) Vierauden keskellä. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurien välisen kasvatuksen aineksia. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Lange, Anders & Westin, Charles (1981) Etnisk diskriminering och social identitet. Stockholm: Liberförlag, Publica.

Laroche, Michel, Kim, Chankon, Hui, Michael K. & Tomiuk, Marc A. (1998) Journal of Cross-Cultural Psychology 29 (3), 418–433

Lepola, Outi (2002) Johdanto. Teoksessa: Kotomaana Suomi. Kertomuksia maahanmuutosta 1999–2001. Toim. Lepola, Outi. Työministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Liebkind, Karmela (1988) Me ja muukalaiset - ryhmäraajat ihmisten suhteissa. Helsinki: Gaudeamus.

Liebkind, Karmela (toim.) (1994) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Gaudeamus. Helsinki: Hakapaino Oy.

Liebkind, Karmela (toim.) (2000) Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa. Gaudeamus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Liebkind, Karmela, Mannila, Simo, Jasinskaja-Lahti, Inga, Jaakkola, Magdalena, Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni (2004) Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.

Lustig, Myron W. & Koester, Jolene (1999) Intercultural Competence. Interpersonal communication across cultures. USA.

Matinheikki-Kokko, Kaija & Pitkänen, Pirkko (2002) Immigrant policies and the education of immigrants in Finland. Teoksessa Pitkänen, Pirkko, Kalekin-Fishman, Devorah & Verma, Gajendra (toim.) Education and Immigration: Settlement policies and current challenges. London-New York: RoutledgeFalmer, 48–73.

Metsämuuronen, Jari (2006) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 2. 3. uudistettu painos. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mustonen, Päivi (2007) Pompottelua ja osallisuuden kaipuuta. Maahanmuuttajien kokemuksia asiakaslähtöisyydestä jaa sen toteutumisesta sosiaalityössä ja muissa julkisissa hyvinvointipalveluissa. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampereen yliopisto.

Nagy, Geza & Falk, Diane (2000) Dilemmas in international and cross-cultural social work education. *International Social Work* 43 (1), 49–60.

Nevalainen, Pekka (1990) Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla. Helsinki: Otava.

Oberg, Kalervo (1960) Cultural Shock: adjustment to new cultural environments. *Practical Anthropology* 7, 177–182.

Payne, Malcolm (1997) Modern social work theory. Second Edition. Great Britain: Creative Print and Design.

Pietikäinen, Sari, Dufva, Hannele & Laihiala-Kankainen, Sirkka (2002) Kieli, kulttuuri ja identiteetti – Ääniä Suomenniemeltä. Teoksessa: Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti. Toim. Laihiala-Kankainen, Sirkka, Pietikäinen, Sari & Dufva, Hannele. Jyväskylän yliopisto/ Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Pitkänen, Pirkko (2006) Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita.

Pälli, Pekka & Latomaa, Sirkku (1997) Aikuisten maahanmuuttajien suomen kielen taito. Maahanmuuttajakoulutuksen arviointia. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino Oy.

Raunio, Kyösti (2000) Sosiaalityö murroksessa. Gaudeamus. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Rotkirch, Anna (2000) The man question. Loves and lives in the late 20th century Russia. Research Reports 1/2000. Department of Social Policy. University of Helsinki.

Räty, Minttu (2002) Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Sayegh, Liliane & Lasry, Jean- Claude (1993) Immigrants' adaption in Canada: Assimilation, acculturation, and orthogonal identification. Canadian Psychology 34(1), 98–109.

Scheinin, Martin (1996) Mitä on syrjintä? Teoksessa: Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Toim. Taina Dahlgren, Juhani Kortteinen, K.J.Lång, Merja Pentikäinen & Martin Scheinin. Ihmisoikeusliiton julkaisusarja 4. Yliopistopaino. Sivut 7–19

Sipilä, Jorma (1996) Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi.

Snauwaert, Boris, Soenens, Bart, Vanbeselaere, Norbert. & Boen, Filip (2003) When integration does not necessarily imply integration. Different conceptualizations of acculturation orientations lead to different classifications. Journal of Cross-cultural Psychology 34 (2), 231–239.

Sosiaalibarometri (2006) Eronen Anne, Londen Pia, Perälähti Anne, Siltaniemi Aki & Särkelä Riitta: Hyvinvointipalvelujen tuottajien ajankohtainen tilanne ja näkemys kansalaisten hyvinvoinnista. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki: Hakapaino Oy.

Sue, Derald Wing & Sue David (1990) Counseling the culturally different. Theory and Practice. Second Edition. New York:Wiley.

Tilastokeskus (2003) Pohjanpää, Kirsti, Paananen, Seppo & Nieminen, Mauri: Maahanmuuttajien elinolot. Venäläisten, virolaisten, somalialaisten ja vietnamilaisten elämää Suomessa 2002. Elinolot 2003:1. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ward, Colleen (1996) Acculturation. Teoksessa Landis, D. & Bhagat, B. Handbook in intercultural training, 2. ed. Newbury Park, CA:Sage, 124–147.

Yoshikawa, Muneo Jay (1987) Cross-cultural Adaptation and Perceptual Development. Teoksessa Kim, Young Yun & Gudykunst William B. (toim.) Cross-cultural adaptation – current approaches. London: Sage.

Henkilökohtaiset tiedonannot:

Lönn, Loretta (2008) Keski-Suomen tulkkikeskuksen johtajan, Loretta Lönnin kanssa käyty puhelinkeskustelu 9.4.2008.

Liite 1. Kyselylomakkeen suomenkielinen lähetekirje

Arvoisa vastaanottaja!

Opiskelen Jyväskylän yliopistossa sosiaalityötä ja venäjän kieltä ja aion tehdä pro gradu-tutkielmani Jyväskylän alueen aikuisten venäjänkielisten maahanmuuttajien kotoutumisesta Suomeen. Mikäli kuulutte edellä mainittuun ryhmään, olen erittäin kiitollinen osallistumisestanne tutkimukseeni.

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää miten venäjänkieliset maahanmuuttajat ovat koutuneet Jyväskylän seudulle. Lisäksi tarkoituksenani on tutkia maahanmuuttajien suhtautumista Suomeen muuttoon ja täällä elämiseen. Olen kiinnostunut siitä, tarjoaako Suomeen muutto maahanmuuttajille uusia mahdollisuuksia vai aiheutuuko uuteen kulttuuriin ja sosiaaliseen ympäristöön muuttamisesta mahdollisesti jonkinlaisia ongelmia.

Valitkaa vastausvaihtoehdoista ja väitteistä ympäröimällä se numero, joka parhaiten vastaa teidän mielipidettänne. Kirjoittakaa lisäksi viivalle venäjän kielellä vastaus, mikäli se on tarpeellista.

Voitte vastata kyselylomakkeeseeni nimettömänä. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Tuloksia käytetään vain pro gradu-työssäni ja kyselylomakkeet hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Kerron tarvittaessa mielelläni lisää tutkimuksestani puhelimitse tai sähköpostitse. Tutkielmani ohjaa professori Mikko Mäntysaari Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokselta. Tutkielmani tulee valmistumaan 21.6.2008 mennessä, jonka jälkeen se on saatavissa Jyväskylän yliopiston kirjastosta.

Vastauksenne on erittäin tärkeitä tutkimukseni kannalta ja pyydän Teitä ystävällisesti palauttamaan ne 15.1.2008 mennessä.

Ystävällisin terveisin

Niina Piippo
E-mail: xxxxxxxx
Puh. xxxxxxxx

Liite 2. Kyselylomake suomenkielisenä

1. Taustakysymykset

Valitkaa oikea vaihtoehto ja ympyröikää sitä vastaava numero. Kirjoittakaa tarvittaessa vastaus viivalle. (Voitte vastata venäjäksi.)

1. Ikä _____

2. Sukupuoli

1 mies

2 nainen

3. Kansalaisuus:

1 Venäjän

2 Suomen

3 Viron

4 Ukrainan

5 jonkin muun maan, minkä? _____

4. Äidinkieli

1 venäjä

2 suomi

3 jokin muu, mikä? _____

5. Milloin muutitte Suomeen? Vuosi _____ Kuukausi _____

6. Mistä maasta muutitte Suomeen? _____

7. Pääasiallinen Suomeen muuton syy (merkitse vain yksi kohta):

1 paluumuutto

2 puolison paluumuutto

3 suomalainen puoliso

4 perhe- tai sukulaissiteet (sisältää perheenyhdistämistapaukset)

5 työ

6 opiskelu

7 jokin muu syy, mikä? _____

8. Asuinkunta:

1 Jyväskylä

2 Jyväskylän maalaiskunta

3 Muurame

4 Laukaa

5 jokin muu, mikä? _____

9. Perhetilanne:

- 1 lapseton avio-/avopari
- 2 avio-/avopari, jolla on kotona asuvia lapsia
- 3 avio-/avopari, joilla ei ole enää kotona asuvia lapsia
- 4 yksinasuva (eronnut, leski, naimaton)
- 5 yksinhuoltaja
- 6 jokin muu, mikä? _____

Jos teillä on lapsia ja/tai jos olette naimisissa, vastatkaa kysymyksiin 10 ja /tai 11.

Muussa tapauksessa voitte siirtyä kysymykseen 12.

10. Jos teillä on lapsia, niin minä vuonna he ovat syntyneet?

11. Jos olette naimisissa/avoliitossa, onko puolisonne:

- 1 venäläinen
- 2 inkeriläinen
- 3 suomalainen
- 4 jonkin muun maan kansalainen, minkä? _____

12. Asuuko Suomessa sukulaisianne?

- 1 kyllä
- 2 ei

13. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen kyllä, muuttivatko sukulaisenne Suomeen ennen vai myöhemmin kuin te?

- 1 ennemmin
- 2 myöhemmin
- 3 sukulaiseni syntyivät Suomessa (he ovat Suomen kansalaisia)

2.Koulutus ja työllisyystilanne

14. Koulutus lähtömaassa:

- 1 peruskoulu
- 2 ammattikoulu
- 3 lukio
- 4 ammattikorkeakoulu
- 5 (ammatti)opisto
- 6 yliopisto
- 7 jokin muu, mikä? _____

15. Ammattinne lähtömaassa? _____

16. Tämän hetkinen elämäntilanne:

- 1 töissä
- 2 työtön
- 3 työharjoittelussa
- 4 opiskelija
- 5 kurssilla
- 6 lomautettu
- 7 eläkkeellä
- 8 sairauslomalla
- 9 vanhempainlomalla
- 10 jokin muu, mikä? _____

17. Jos olette työtön, milloin olitte viimeksi töissä tai koulutuksessa?

18. Oletteko saaneet Suomesta lähtömaan ammattianne vastaavaa työtä?

- 1 kyllä
- 2 en

19. Oletteko opiskelleet jonkin ammattitutkinnon Suomessa?

- 1 olen, mikä tutkinto ja milloin? _____
- 2 en ole

20. Oletteko ajatelleet suorittavanne suomalaisen tutkinnon tulevaisuudessa?

- 1 olen, mikä tutkinto? _____
- 2 en ole

21. Ammattinne Suomessa (jos ammatti on eri kuin lähtömaassa)? _____

3. Suomen kieli

22. Suomen kielen taitoni on

- 1 kiitettävä
- 2 hyvä
- 3 tyydyttävä
- 4 heikko
- 5 en osaa suomea lainkaan

23. Oletteko opiskelleet suomen kieltä Suomeen muuton jälkeen?

- 1 olen
- 2 en ole

Jos vastasitte edelliseen kysymykseen myönteisesti, vastatkaa myös kysymyksiin 24, 25 ja

26. Muussa tapauksessa siirtykää kysymykseen 27.

24. Missä opiskelitte suomea?

- 1 maahanmuuttajille tarkoitettulla kurssilla Palapeli-projektissa
- 2 kansalaisopistolla
- 3 Jyväskylän aikuisopistolla (JAIKO)
- 4 maahanmuuttajille tarkoitettulla kurssilla Kristillisellä opistolla
- 5 lukiossa
- 6 yliopistossa
- 7 jossain muualla, missä? _____

25. Kuinka paljon olette opiskelleet suomea?

Olen opiskellut suomea yhteensä _____ kuukautta.

26. Oletteko tyytyväinen saamaanne suomen kielen opetukseen?

- 1 en.
- 2 olen
- 3 en tiedä

Jos ette ole tyytyväinen, niin miksi? _____

Jos olette tyytyväinen, niin miksi? _____

27. Mitä kieltä tavallisesti puhutte: (vastatkaa jokaiseen kohtaan)

a) kotona?

- 1 suomea
- 2 venäjää
- 3 jotain muuta kieltä, mitä? _____

b) töissä, työharjoittelussa tai kurssilla?

- 1 suomea
- 2 venäjää
- 3 jotain muuta kieltä, mitä? _____

c) sukulaisten kanssa?

- 1 suomea
- 2 venäjää
- 3 jotain muuta kieltä, mitä? _____

d) ystävien kanssa?

- 1 suomea
- 2 venäjää
- 3 jotain muuta kieltä, mitä? _____

28. Kuka teitä auttaa, jos teillä on ongelmia suomen kielen kanssa? _____

29. Autatteko itse jotakuta kieliongelmissa? _____

30. Millainen merkitys suomen kielellä on Teille?

- 1 erittäin tärkeä
- 2 tärkeä
- 3 ei kovin tärkeää
- 4 yhdentekevä
- 5 en tiedä

31. Rajoittaako riittämätön suomen kielen taito teitä jollain tavalla?

- 1 ei
- 2 kyllä. Millä tavoin? _____

4. Tulkkipalvelut

32. Tiesittekö, että virastoissa voi pyytää tulkkia Suomeen muuton jälkeen?

- 1 tiesin
- 2 en tiennyt

33. Oletteko saaneet ilmaista tulkkipalvelua/tukea tulkkiauskustannuksiin Suomeen muuton jälkeen?

- 1 olen
- 2 en ole

Jos olette saaneet, niin vastatkaa kysymyksiin 34, 35 ja 36. Muussa tapauksessa siirtykää kysymykseen 37.

34. Kuinka kauan saitte tulkkia? _____

35. Saitteko tulkin aina kun tarvitsitte?

- 1 kyllä
- 2 en

36. Oletteko tyytyväinen tulkkipalveluihin Suomessa?

- 1 kyllä
- 2 en
- 3 en tiedä

Jos ette ole tyytyväinen, niin miksi? _____

Jos olette tyytyväinen, niin miksi? _____

37. Tarvitsisitteko vielä tulkkipalveluja?

- 1 kyllä
- 2 en
- 3 en tiedä

Jos tarvitsisitte, niin millaisissa tilanteissa? _____

5. Palvelut

38. Millaisia julkisia palveluja olette käyttäneet Suomessa? (Merkitkää kaikki palvelut, joita olette käyttäneet.)

- 1 työvoimatoimisto
- 2 Kela
- 3 sosiaalitoimisto
- 4 maahanmuuttajapalvelut
- 5 terveyskeskus
- 6 muita palveluja, mitä? _____

Vastatkaa kysymyksiin 39, 40 ja 41, jos olette käyttäneet sosiaalitoimiston tai maahanmuuttajapalveluiden palveluja. Muussa tapauksessa siirrykää kysymykseen 42.

39. Millaisen arvosanan annatte sosiaalitoimiston palveluille Suomessa?

- 1 kiitettävä
- 2 hyvä
- 3 tyydyttävä
- 4 välttävä
- 5 heikko
- 6 en osaa sanoa

40. Millaisen arvosanan annatte erityisesti maahanmuuttajapalveluille Suomessa?

- 1 kiitettävä
- 2 hyvä
- 3 tyydyttävä
- 4 välttävä
- 5 heikko
- 6 en osaa sanoa

41. Oletteko havainneet jotakin epäkohtia sosiaalitoimiston palveluissa (mukaan lukien maahanmuuttajapalvelut)?

- 1) olen. Millaisia? _____
- 2) en ole

42. Oletteko havainneet jotain epäkohtia julkisissa palveluissa?

- 1) olen. Millaisia? _____
- 2) en ole

6. Terveys ja hyvinvointi

43. Seuraavaksi esitetään ryhmä väittämiä. Valitkaa vaihtoehto, joka kuvaa tilannettanne mielestänne parhaiten. Ympyröikää vaihtoehtoa vastaava numero. Kirjoittakaa tarvittaessa vastaus viivalle.

	hyvä	melko hyvä	keskinkertainen	melko huono	huono	en tiedä
a. Taloudellinen tilanteeni on mielestäni	1	2	3	4	5	x
b. Terveystilani on mielestäni	1	2	3	4	5	x

	en kos- kaan	harvoin	joskus	usein	aina	en tiedä
c. Tunnen itseni masentuneeksi	1	2	3	4	5	x
d. Tunnen itseni stressaantuneeksi	1	2	3	4	5	x
e. Tunnen itseni yksinäiseksi	1	2	3	4	5	x
f. Ikävöin sukulaisiani	1	2	3	4	5	x
g. Ikävöin lähtömaatani	1	2	3	4	5	x
h. Tunnen itseni onnelliseksi	1	2	3	4	5	x

44. Perheenne tulot kuukaudessa (netto):

45. Perheenne tulolähteet (ympyröikää tulolähteitä koskevat numerot):

- 1 ansiotulo
- 2 työmarkkinatuki/peruspäiväraha/kotoutumistuki
- 3 ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha
- 4 toimeentulotuki
- 5 asumistuki
- 6 sairauspäiväraha
- 7 lapsilisä
- 8 maahanmuuttajan erityistuki
- 9 eläke
- 10 äitiys-, isyys ja vanhempainraha

- 11 opintotuki
- 12 elatusapu, elatustuki
- 13 muu tulo, mikä? _____
- 14 ei tuloja

7. Kotoutuminen

46. Kuinka kauan mielestänne kesti kotoutumisenne Suomeen?

- 1 vähemmän kuin vuoden
- 2 yhden vuoden
- 3 kaksi vuotta
- 4 kolme vuotta tai enemmän
- 5 en ole kotoutunut vielä
- 6 en halua kotoutua Suomeen

47. Mikä on mielestäsi paras tapa kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan (merkitse kolme ensimmäistä vaihtoehtoa tärkeysjärjestyksessä numeroilla 1 = tärkein, 2 = toiseksi tärkein ja 3 = kolmanneksi tärkein)?

- suomen kielen oppiminen
- työpaikka
- opiskelupaikka/uudelleen kouluttautuminen
- suomalaiset ystävät
- suomalaisen kulttuurin tuntemus
- oma aktiivisuus
- suomalainen puoliso
- harrastus
- taloudellinen riippumattomuus, tulee omilla rahoillaan toimeen
- jokin muu syy, mikä? _____

48. Mitkä tekijät rajoittavat kotoutumistan-
ne? _____

49. Valitkaa seuraavista väittämistä yksi vaihtoehto, joka kuvaa tilannettanne mielestänne parhaiten.

- 1 useimmat ystäväistäni ovat maahanmuuttajia, koska tunnen heidän seurassaan oloni mukavaksi. Suomalaisten seurassa en koe oloani yhtä mukavaksi.
- 2 suhteet, joita minulla on maahanmuuttajien kanssa, ovat arvokkaita, vaikkakin suhteet suomalaisten kanssa ovat yhtä merkittäviä.
- 3 nykyään on hyvin vaikea löytää ketään, jonka kanssa voisi vaihtaa ajatuksia ja jakaa sisäisiä tunteita.
- 4 suurin osa ystäväistäni on suomalaisia, koska tunnen oloni heidän seurassaan mukavammaksi kuin maahanmuuttajien kanssa.

50. Valitkaa seuraavista väittämistä yksi vaihtoehto, joka kuvaa tilannettanne mielestänne parhaiten.

- 1 asun Suomessa, jonka vuoksi olen luopunut perinteisestä elämäntavastani ja noudatan suomalaisten tapoja, siis ajattelen ja käyttäydyn kuin suomalaiset.
- 2 vaikka asun Suomessa, voin säilyttää ennallaan lähtömaani kulttuurisen alkuperän sekä elämäntavan ja silti osallistua täysin suomalaisen yhteiskunnan toimintoihin.
- 3 koska asun Suomessa, minua painostetaan elämään kuten suomalaiset. Siksi minun täytyy korostaa omaa, erityistä identiteettiäni ja rajoittaa kanssakäymistä suomalaisten kanssa.
- 4 mielestäni koko ajatus kulttuurisen identiteetin korostamisesta on aivan turha. Poliittikot käyttävät kansallisuussylypeys- käsitettä vain rajoittaakseen ja huijatakseen kansalaisia.

51. Eroavatko suomalaiset teidän mielestänne oman maanne kansalaisista?

- 1 kyllä. Millä tavoin? _____
- 2 ei
- 3 en tiedä

52. Onko teillä kommunikaatiovaikeuksia suomalaisten kanssa?

- 1 kyllä
- 2 ei
- 3 en tiedä

Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, niin vastaa kysymykseen 53. Muussa tapauksessa voit siirtyä kysymykseen 54.

53. Mistä kommunikaatiovaikeudet johtuvat?

- 1 kielelliset vaikeudet
- 2 kulttuuriset erot
- 3 suomalaiset eivät halua puhua kanssani
- 4 minulla on vaikeuksia aloittaa keskustelu suomalaisten kanssa
- 5 jokin muu syy, mikä? _____

54. Oletteko kokeneet Suomessa huonoa kohtelua sen vuoksi, että olette ulkomaalainen?

- 1 en koskaan
- 2 1-2 kertaa
- 3 kolme kertaa tai useammin

Jos vastasitte edelliseen kysymykseen myöntävästi, vastatkaa myös kysymykseen 55.

Muussa tapauksessa siirtykää kysymykseen 56.

55. Miten huono kohtelu näkyy mielestänne?

- 1 suomalaiset eivät halua palkata minua töihin
 - 2 naapurit ovat epäystävällisiä
 - 3 minua ei tervehditä
 - 4 lapsia kiusataan päivähoitossa/koulussa/vapaa-aikana
 - 5 saan vihaisia katseita kävellessäni kadulla
 - 6 suomalaiset eivät halua ystävystyä kanssani
 - 7 työpaikalla on ongelmia suomalaisten työkavereiden kanssa
 - 8 jollain muulla tavoin, miten?
-
-

56. Ovatko läheisimmät ystävänne

- 1 vain maahanmuuttajia
- 2 useimmiten maahanmuuttajia
- 3 maahanmuuttajia ja suomalaisia
- 4 useimmiten suomalaisia
- 5 vain suomalaisia
- 6 minulla ei ole ystäviä

57. Pidätkö yhteydenpitoa valtaväestöön (= suomalaisiin) tärkeänä asiana?

- 7 en
- 8 kyllä
- 9 en tiedä

58. Pidätkö oman kulttuurin säilyttämistä tärkeänä asiana?

- 1 en
- 2 kyllä
- 3 en tiedä

59. Kuinka usein käytte kotimaassanne?

_____ kertaa vuodessa

60. Oletteko tyytyväinen elämäänne Suomessa?

- 1 kyllä
- 2 en
- 3 en tiedä

61. Aiotteko jäädä asumaan Suomeen pysyvästi?

- 1 kyllä
- 2 en
- 3 en tiedä

62. Miksi aiotte/ette aio jäädä Suomeen?

Mikäli mieleenne nousi kotoutumiseen liittyviä asioita, voitte kirjoittaa niistä vapaasti kyselylomakkeen loppuun. Minua kiinnostavat kaikki teemaan liittyvät ajatukset.

Kiitos vastauksistanne!

Liite 3. Kyselylomakkeen venäjänkielinen lähetekirje

Уважаемые дамы и господа !

Я изучаю русский язык и социальную работу в университете Ювяскюля и обращаюсь к Вам с просьбой принять участие в исследовании моей дипломной работы.

Темой работы являются вопросы адаптации (= kotoutuminen) русскоязычных взрослых (старше чем 18 лет) иммигрантов к жизни в Финляндии. Цель исследования: выяснить степень адаптации русскоязычных взрослых иммигрантов и Ваше отношение к переезду в Финляндию и проживание в этой стране. Меня также интересует предоставляет ли иммиграция Вам новые возможности для повышения образования, культурного уровня и материального положения или приводит ли переезд в новую культуру и социальную среду какие-то проблемы.

Выберите, пожалуйста, правильный номер из альтернативы ответа, который отвечает Вашему мнению и обозначьте его знаком. После этого напишите Ваш ответ на русском языке на черте, если это нужно.

Все ответы являются конфиденциальными и будут использованы только в целях данного исследования. Вы будете выступать в моей работе анонимно. После исследования я ликвидирую опросные анкеты.

Я с удовольствием расскажу Вам больше о моём исследовании по телефону или по электронной почте.

Руководитель моей дипломной работы профессор Микко Мянтусаари с кафедры общественных наук и философии. Дипломная работа будет готова к 21 июня г. 2008. После этого она будет находиться в библиотеке университета Ювяскюля.

Ваши ответы очень нужны для моей работы и поэтому верните, пожалуйста, их в пункт возвращения не позднее 15.1.2008.

Искренне благодарю !

Niina Piippo

электронная почта: xxxxxxxx

тел. xxxxxxxx

адрес: xxxxxxxx

xxxxxxx

Liite 4. Kyselylomake venäjänkielisenä

1. Автобиографические сведения

Выберите, пожалуйста, правильный номер из альтернативы ответа, который отвечает Вашему мнению и обозначьте его знаком. После этого напишите Ваш ответ на русском языке на черте, если это нужно.

1. Возраст _____

2. Пол

- 1) мужчина
- 2) женщина

3. Гражданство

- 1) русский
- 2) финский
- 3) эстонский
- 4) украинский
- 5) что-то другое, что? _____

4. Родной язык:

- 1) русский
- 2) финский
- 3) что-то другое, что? _____

5. Когда Вы переехали в Финляндию? Год _____ Месяц _____

6. Из какой страны Вы переехали сюда? _____

7. Главная причина переезда в Финляндию (выберите только одну альтернативу)

- 1) переезд на историческую родину (касается ингермаландцев)
- 2) обратный переезд супруга или супруги
- 3) супруг или супруга по национальности финны
- 4) семейные узы или родственные связи
- 5) работа
- 6) учёба
- 7) какая-то другая причина, какая? _____

8. Постоянное местожительства

- 1) Ювяскюля
- 2) пригород г. Ювяскюля (Jyväskylä maalaiskunta)
- 3) Муураме
- 4) Лаукаа
- 5) что-то другое, где? _____

9. Семейное положение:

- 1) брак или гражданский брак (без детей)

- 2) брак или гражданский брак (дети старше 18 лет)
- 3) брак или гражданский брак (дети живут дома)
- 4) живу один (разведённый, вдовец, холостой)
- 5) воспитываю детей (один, одна)
- 6) что то другое, что? _____

Если у Вас дети и/или если Вы женатый/замужем ответьте на вопросы 10 и/или 11. В другом случае перейдите к вопросу 12.

10. Если у Вас есть дети, в каком году они родились? _____
11. Если Вы женатый/замужем, Ваша супруга/супруг
 - 1) финка/финн
 - 2) русская/русский
 - 3) ингермаландка/ингермаландец
 - 4) другая национальность, ка-
кая? _____
12. Живут в Финляндии Ваши родственники?
 - 1) да
 - 2) нет
13. Если живут, переехали они сюда раньше или после Вас?
 - 1) раньше
 - 2) после
 - 3) родились в Финляндии (граждане Финляндии)

2. Образование и профессиональная подготовка

14. Образование:
 - 1) неполная средняя школа (7., 8., 9. классов)
 - 2) ремесленное училище
 - 3) гимназия
 - 4) профессиональное училище
 - 5) техникум
 - 6) высшее учебное заведение или университет
 - 7) что-то другое, что? _____
15. Ваша профессия в стране, откуда Вы переехали? _____

16. Занятия в настоящий момент:
 - 1) работающий

- 2) курсы
- 3) практика
- 4) безработный
- 5) сокращён с работы
- 6) пенсионер (по возрасту или инвалид)
- 7) временно не работаю по болезни
- 8) студент
- 9) декретный отпуск
- 10) другие занятия, какие? _____

17. Если Вы не работаете сейчас, когда Вы работали в Финляндии последний раз? _____

18. Вы получили в Финляндии работу по Вашей профессии?

- 1) да
- 2) нет

19. Вы приобрели какую-то квалификацию в Финляндии?

- 1) да, квалификацию _____ в г. _____
- 2) нет

20. Думали ли Вы приобрести квалификацию в Финляндии?

- 1) да. Какую квалификацию? _____
- 2) нет

21. Ваша профессия в Финляндии (если профессия другая чем в стране откуда Вы переехали)? _____

3. Финский язык

22. Моё владение финским языком

- 1) очень хорошее
- 2) хорошее
- 3) среднее
- 4) владею слабо
- 5) не владею
- 6) не хочу владеть

23. Обучались ли Вы на курсах финского языка после переезда?

- 1) да
- 2) не обучался

Если Вы ответили на предыдущий вопрос положительно, ответьте, пожалуйста, на вопросы 24, 25 и 26. В другом случае перейдите на вопрос 27.

24. Где Вы изучали финский язык?

- 1) на курсах для иностранцев в проекте Палапели (Palapeli-projekti)

- 2) гражданское или рабочее училище (kansalaisopisto tai työväenopisto)
- 3) в училище для взрослых (JAIKO)
- 4) на курсах для иностранцев в Христианском училище (Jyväskylän kristillinen opisto)
- 5) в гимназии
- 6) в университете
- 7) в другом месте, где? _____

25. Как долго Вы изучали финский язык?

Я изучал финский язык всего _____ месяцев.

26. Довольны ли Вы обучением на языковых курсах для иммигрантов?

- 1) да
- 2) нет
- 3) не знаю

Если Вы недовольны, почему? _____

А если Вы довольны, почему? _____

27. На каком языке Вы обычно говорите: (Ответьте на все случаи жизни)

а) дома?

- 1) на финском
- 2) на русском
- 3) на финском и на русском
- 4) на другом языке, каком? _____

б) на работе, на практике или на курсах?

- 1) на финском
- 2) на русском
- 3) на финском и на русском
- 4) на другом языке, каком? _____

в) с родственниками?

- 1) на финском
- 2) на русском
- 3) на финском и на русском
- 4) на другом языке, каком? _____

г) с друзьями?

- 1) на финском

- 2) на русском
 3) на финском и на русском
 4) на другом языке, ка-
 ком? _____
28. Кто Вам помогает, если у Вас есть проблемы с финским язы-
 ком? _____
29. Помогаете ли Вы сами кому-то, используя финский
 язык? _____
30. Какое значение имеет финский язык для Вас?
 1) очень важное
 2) важное
 3) не очень важное
 4) безразличное
 5) не знаю
31. Ограничивает ли Вас незнание финского языка при удовлетворении собственных
 интересов? Каким обра-
 зом? _____

4. Услуги переводчиков

32. Знали ли Вы, что у властей можно попросить помощь переводчика после переез-
 да в Финляндию?
 1) да
 2) нет
33. Обслуживал ли Вас бесплатно переводчик после переезда в Финляндию или по-
 лучили ли Вы пособие на покрытие расходов перевода ?
 1) да
 2) нет

Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да», ответьте, пожалуйста, на вопро-
 сы 34, 35 и 36. В другом случае перейдите на вопрос 37.

34. Если Вас обслуживал переводчик, то как долго? _____
35. Всегда ли при необходимости с Вами был переводчик?
 1) да
 2) нет
36. Вы довольны обслуживанием переводчиков в Финляндии?
 1) да

- 2) нет
- 3) не знаю

Если Вы недовольны, почему? _____

Если Вы довольны, почему? _____

37. Хотели бы Вы ещё пользоваться услугами переводчика?

- 1) да
- 2) нет
- 3) не знаю

Если Вы хотели бы, в каких ситуациях? _____

5. Услуги общества

38. Какими публичными/общественными услугами Вы воспользовались в Финляндии?

(Обозначьте знаком все альтернативы, которыми воспользовались.)

- 1) услугами в Бюро по трудоустройству (työvoimatoimisto)
- 2) услугами в Ведомстве по народным пенсиям (KELA)
- 3) услугами в Бюро социального обслуживания (sosiaalitoimisto)
- 4) услугами для иммигрантов (maahanmuuttajapalvelut)
- 5) услугами в Муниципальной поликлинике или больнице (terveyskeskus tai sairaala)
- 6) какими-то другими, какими? _____

Ответьте на вопросы 39, 40 и 41, если Вы воспользовались услугами Бюро социального обслуживания или услугами для иммигрантов. В другом случае перейдите на вопрос 42.

39. Какую оценку Вы даёте услугам Бюро социального обслуживания?

- 1) очень хорошее
- 2) хорошее
- 3) среднее
- 4) удовлетворительное
- 5) слабое
- 6) не знаю

40. Какую оценку Вы даёте особенно услугам для иммигрантов?

- 1) очень хорошее

- 2) хорошее
- 3) среднее
- 4) удовлетворительное
- 5) слабое
- 6) не знаю

41. Заметили ли Вы какие-то недостатки, особенно в услугах Бюро социального обслуживания включая услуги для иммигрантов?

1) да, какие? _____

2) не заметил

42. Заметили ли Вы какие-то недостатки в публичных услугах в Финляндии?

1) да, какие? _____

2) не заметил

6. Здоровье и благосостояние

43. На следующих таблицах представляется группа утверждений. Выберите, пожалуйста, альтернативу, которая лучше соответствует Вашему состоянию в обществе нового государства и обозначьте его знаком.

	хорошее	довольно хорошее	удовлетворительное	довольно плохое	плохое	не знаю
1. Моё материальное положение по-моему	1	2	3	4	5	x
2. Моё состояние здоровья	1	2	3	4	5	x

	никогда	редко	иногда	часто	всегда	не знаю
3. Меня охватывает чувство грусти	1	2	3	4	5	х
4. У меня бывает стрессовые состояния	1	2	3	4	5	х
5. Я испытываю себя порой одиноким	1	2	3	4	5	х
6. Я скучаю по родственникам	1	2	3	4	5	х
7. Я скучаю по родной стране	1	2	3	4	5	х
8. Я испытываю себя счастливым	1	2	3	4	5	х

44. Доходы Вашей семьи в месяц (нетто, значит сколько Вам остаётся после отчисления налогов): _____

45. Источники дохода Вашей семьи (обозначьте знаком все источники дохода):

- 1) заработок
- 2) материальная помощь по безработице/пособие по безработице
- 3) пособие по безработице, размер которого зависит от получаемой прежде зарплаты
- 4) пособие по материальному обеспечению
- 5) пособие на жилье
- 6) суточные на случай болезни
- 7) надбавка на детей
- 8) специальное пособие для иммигрантов (maahanmuuttajien erityistuki)
- 9) пенсия
- 10) пособие родителям
- 11) пособие на учёбу
- 12) алименты/пособие на содержание ребёнка
- 13) что-то другое, что? _____
- 14) у меня нет доходов

7. Адаптация (Kotoutuminen)

46. Как долго продлилась Ваша адаптация в Финляндии?

- 1) меньше чем год
- 2) один год
- 3) два года
- 4) три года или дольше
- 5) Я ещё не освоился
- 6) Я не хочу осваиваться

47. Что Вы считаете главным в адаптации (привыкании) к жизни в Финляндии?

Обозначьте знаком три первых альтернативы в порядке важности: номером 1= самое важное, 2= второе важное, 3= третье важное.

- изучение финского языка
- работа
- место учёбы (получить образование в Финляндии)
- финские друзья
- знания финской культуры
- своя активность
- финская супруга/супруг
- увлечения
- экономическая независимость
- что-то другое, что? _____

48. Какие негативные (отрицательные) стороны жизни в Финляндии угнетают Вашу адаптацию? _____

49. Выберите из следующих утверждений одну альтернативу, которая отвечает лучше на Ваше состояние.

- 1) Большинство из моих друзей иммигранты, их больше чем финнов, потому что среди иммигрантов я чувствую себя счастливее. С финнами у меня нет такого чувства.
- 2) Отношения с иммигрантами- ценные, хотя отношения с финнами такие же значительные.
- 3) Сегодня очень трудно найти человека, с кем можно доверительно беседовать и обмениваться мнениями.
- 4) Большая часть из моих друзей финны, потому что я чувствую себя с ними счастливее чем с иммигрантами.

50. Выберите из следующих утверждений одну альтернативу, которая отвечает лучше на Ваше состояние, проживая в Финляндии.

- 1) Я живу в Финляндии и поэтому расстался со многими привычками из прежней жизни и следую привычкам финнов, значит думаю и веду себя как финны
- 2) Хотя я живу в Финляндии, могу сохранить родную культуру и образ жизни и всё-таки вполне принимать участие в деятельности финского общества.

3) Проживая в Финляндии, на меня оказывают давление жить как финны, и поэтому мне надо подчёркивать свою идентичность и ограничивать общение с финнами

4) По-моему понятие культурной идентичности совсем напрасное. Политики употребляют его только для ограничения и одурачивания народа.

51. Как Вы думаете, отличаются ли финны от людей Вашей страны?

1) да. Каким образом? _____

2) нет

3) не знаю

52. У Вас есть коммуникативные трудности с финнами?

1) да

2) нет

3) не знаю

Если Вы ответили на предыдущий вопрос «да», ответьте на вопрос 53. В другом случае перейдите на вопрос 54.

53. От чего коммуникативные трудности происходят?

1) языковые трудности

2) различия культуры

3) финны не хотят говорить со мной

4) мне трудно начинать разговор с финнами

5) что-то другое, какая причина? _____

54. Испытывали ли Вы негативное отношение к себе в Финляндии, потому что Вы иностранец?

1) никогда

2) 1-2 раза

3) 3 раза или чаще

Если Вы ответили «да» на вопрос 54, ответьте на вопрос 55. В другом случае перейдите к вопросу 56.

55. Если Вы испытывали негативное отношение к себе, то как это проявлялось?

1) финны не хотят нанимать меня на работу

2) соседи невежливые

3) меня не приветствуют

4) моих детей мучают в детском саду/в школе/в свободное время

5) на меня смотрят сердито на улице

6) финны не хотят подружиться со мной

7) у меня есть проблемы с финскими товарищами по работе

8) другие ситуации, какие? _____

56. Кем являются Ваши близкие друзья:
- 1) только иммигранты
 - 2) чаще иммигранты
 - 3) иммигранты и финны
 - 4) чаще финны
 - 5) только финны
 - 6) у меня нет друзей
57. Вы считаете поддержку связей с основным населением (с финнами) важным?
- 1) да
 - 2) нет
 - 3) не знаю
58. Вы считаете сохранение своей культуры важным?
- 1) да
 - 2) нет
 - 3) не знаю
59. Как часто Вы ездите на родину? _____ раза в году.
60. Вы довольны жизнью в Финляндии в настоящее время?
- 1) да
 - 2) нет
 - 3) не знаю
61. Как Вы думаете, Вы будете жить здесь постоянно?
- 1) да
 - 2) нет
 - 3) не знаю
62. Почему Вы будете/не будете оставаться проживать в Финляндии? _____

Если Вы ещё хотите дописать что-то по этой теме, пожалуйста, напишите в конце анкеты. Меня интересует всё.

БОЛЬШОЕ СПАСИБО ЗА УЧАСТИЕ!

ЖЕЛАЮ ВАМ ВСЕГО ХОРОШЕГО!

Liite 5. Stressin ja syrjäntäkokemusten välinen tilastollinen yhteys Pearsonin Khi-2-testin mukaan

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,509(a)	8	,001
Likelihood Ratio	25,866	8	,001
Linear-by-Linear Association	3,559	1	,059
N of Valid Cases	48		

a. 13 cells (86,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,38.